PRIEVODI
GRČKIH I RIMSKIH
KLASIKA.
XIII.

A. lat. a. 2610 3

BIBLIOTHECA CROATHICA
DR. BOŽIDAR MURGIĆ

NICHT FERNVERLEIHEN

9. Murg. 1971

PRIEVODI

GRČKIH I RIMSKIH

KLASIKA.

IZDAJE

MATICA HRVATSKA.

SVEZAK TRINAESTI.

VIRGILOVA ENEIDA.

ZAGREB.

TISAK KARLA ALBRECHTA (JOS. WITTASEK).

1896.

PUBL. VIRGILA MARONA

E N E I D A.

PREVEO

DR. T. MARETIĆ.

UVOD I BILJEŠKE NAPISAO

KOLOMAN RAC.

NAGRADJENO IZ ZAKLADE GROFA IVANA NEP. DRAŠKOVIĆA ZA GOD. 1893.

ZAGREB

NAKLADA »MATICE HRVATSKE«.

1896.

Virgilius

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Publije Virgil Maron.

P. Virgil Maron ugledao je svjetlo svijeta 15. listopada god. 70. pr. Is. nedaleko od grada Mantove u mjestancu Andesu. Ovdje mu je otac imao dobarce i mirno živio sa svojom porodicom. Oženio se nekom udovicom — zovu je Magija Pola. Ona mu rodi slavnoga pjesnika i još dva sina. Mali je Virgil rastao u tišini seoskoga života pod brižnom paskom roditelja, dok nije navršio neko 12 godina. Sad uzme otac dječaka i povede ga u grad Kremonu, a za tri godine u Milan na nauke. Kako se svaki dan sve više razvijala umna snaga u dječaka, namisli otac prinijeti svaku žrtvu, samo da mu se sin, slatka nada njegova, obrazuje, kako treba. I on ga otpravi u Rim. Tu susretamo Virgila već godine 53. Po tadašnjem je običaju učio govorništvo; polazio školu Epidijevu, koja je u ono vrijeme bila na glasu. Njega je, istina, milovala vila, ali za govornika nije bio. Riječi su mu, kažu, sporo tekle — gotovo se kidale s ustiju, a slog mu je bio težak, neokretan. Pa ako još uzmemo na um, da se u njega krila tiha, što više plašljiva ćud, onda se ne ćemo čuditi, što mu je zvanje, koje bi ga u vrtlog javnoga života dovelo, bilo mrsko. On se samo jedan put javio na sudu i govorio, a onda, što znamo, nikad više. Ljepši su mu za cijelo svanuli časovi, kad je stao učiti filosofiju. Učitelj mu je

bio Siron, prijatelj Ciceronov, a pristalica Epikurove nauke. Predavanje Sironovo pobudi u mladoj duši pjesničkoj ljubav k izučanju filosofije. U tajne prirode proniknuti i o čudesima njezinim pričati — to mu je bila želja nad želje, što ju je mislio u poznijim danima života svojega ispuniti; no smrt mu pomrsi osnove. On je rado čitao Platona, a osobito su mu se milila stroga načela stoička. Bavio se, kažu, i matematičkim i ljekarskim umijećem; a bit će, da je Virgil već za rana propjevao, ali o tim prvijencima njegovim nije nam ništa poznato. Pominju se, istina, neke pjesme iz mladih dana pjesnikovih, ali one ili nijesu od njega ili bar ne u onom obliku, kao što su sada.

Virgila, mladića mirna i plašljiva, a tijelom slaba, nijesu čekale lovorike ni na govornici ni na bojnom polju. On je to dobro razabrao, pa je ostavio bučni Rim i sklonio se u tiho seoce svoje. Tu je uživao radosti seoskoga života, za kojima je za cijelo, dok je boravio u Rimu, čeznuo; prigledao je gospodarstvo, marljivo čitao grčke pjesnike, osobito Teokrita,* koji mu je svojim pastirskim pjesmama nekud srcu bio najbliži. Tà šašem obrasla voda Mincij, bujni pašnjaci oko Andesa, gojna stada, ćurlikanje pastirske sviralice — sve je to bilo živa slika poezije Teokritove. Pod dojmom Teokritovih idila, a na ponuku Asinija Polijona, koji je kao namjesnik triumvira Antonija došao god. 43. u Galiju s ovu stranu Alpa a sam bio pjesnik, uzme Virgil — a bilo mu je oko 28 godina — pjevati pastirske pjesme »bukolike«.

Od kako se Virgil vratio u Andes, stala se spremati nova oluja da bije državu. Padne Cesar od mača urotničkoga, plane rat mutinski i dodje do drugoga triumvirata. Triumviri — Antonije, Oktavijan i Lepid — proliju silnu krv po Italiji, pa onda odluče

---

* Rodio se u Siciliji, živio je neko vrijeme u Aleksandriji na dvoru kralja Ptolemeja Filadelfa (285.—246.), a poslije se vratio u Sirakusu. On je prvi pisao idile; u njima je opjevao život sicilskih pastira i seljaka.

poći na Bruta i Kasija, da osvete smrt Cesarovu. Jeseni god. 42. sraze se vojske kod Filipa, Brut i Kasije budu poraženi. Antonije zaputi na istok a Oktavijan u Italiju, da dijeli veteranima zemlje, što im je obrekao. 18 gradova, što su pristajali uz Bruta i Kasija, padne u ruke vojnicima, a medju njima i Kremona, koja nije bila daleko od Mantove. No vojnici nijesu bili zadovoljni s tim, što su dobili, nego su posezali i dalje; tȁ ono zemlje, što su im dali, nije bilo za njih dosta. Tako provale u okolicu grada Mantove i počine grozna bezakonja. Sila ljudi ostane bez kuće i kućišta. Asinije Polijon branio je Virgila od nasilja vojničkoga, ali je na žalost morao skoro na vojsku. Pletkama žene Antonijeve porodi se pod jesen god. 41. perusijski rat. Sad navali centurijon Arije s ruljom vojnika na ostavljena Virgila i otjeraju ga. Pjesnik krene u Rim, kamo je grnulo staro i mlado, jako i nejako, muško i žensko, da na trgu, na stubama od hramova plaču hudu sreću svoju i da bogove i ljude zovu u pomoć protiv sile i nepravde. Virgila zapadne zadatak, da govori za te nesretnike. Asinije Polijon i Kornelije Gal ishode mu, te je smio pred Oktavijana. Ovaj vrati Virgilu cijelo imanje, a Mantovancima, za koje je pjesnik molio milost, bar nešto. Veseo, što je dobio natrag očevinu, ispjeva I. eklogu,* da zahvali Oktavijanu za dobrotu. Ova nam je pjesma lijep primjer, koliko je Virgil odmakao od priproste idile Teokritove. Da vidimo! Izlaze pred nas dva pastira Titir i Melibej. Titir, komu se već brada i kosa progrušala, leži u debelu hladu i svira zadovoljno u sviralu. Melibej bolestan goni svoje koze — on ostavlja dom i seli se u tudjinu; ta svu je zemlju pritisnuo dušmanin. »Bio sam,« kaže Titir, »u Rimu i kupio slobodu. Vidio sam boga — mladića, koji mi je, kad sam ga molio, dopustio,

* Eklogama se zovu pojedine idile, a ispjevao ih je Virgil od prilike ovim redom: II., III., V., I., IX., IV., VI., VIII., VII., X. Poslije, kad je pjesnik opet izdavao „bukolike", i to svih 10 pjesama na jedan put. stavio je iz zahvalnosti prema Oktavijanu I. eklogu na prvo mjesto.

da pasem goveda, kao što sam prije.« »Sretan ti,« odvraća Melibej, »jer će tebi ostati imanje; a ja ću se potucati svijetom — dotle je nesloga dovela jadne gradjane!« Na prvi mah razbiramo, da to nijesu obični pastiri, kao što ih nalazimo u Teokrita, nego da se pod grčkim imenima a ruhom pastirskim kriju druga lica. Melibej je — nema sumnje — jedan od onih nesretnika, kojima su bezdušni vojnici oteli imanje i odagnali ih iz kuće; a Titir, koji je bio u Rimu, pa se dostao slobode i zadržao imutak, nije nitko drugi do sam pjesnik Virgil. Onaj bog — mladić, što dopušta Titiru, da pase s mirom i dalje stado, glavom je mladi Oktavijan. Virgil se dakle ne povodi slijepo za svojim uzorom Teokritom; duh je pjesnikov stvorio nešto novo na polju bukolskoga pjesništva, a to je alegorijska idila.

Virgil se, istina, opet dokopao svoga imanja, ali mu nije bilo sudjeno, da se za dugo smiri u domu svojem. U proljeću god. 40. poslije perusijskoga rata dodje mjesto Polijona u Galiju Alfen Var, da već jednom razdjeljivanje zemlje privede kraju i da postradalim Mantovancima vrati imovinu, koliko može. Pjesnik se nada izdašnoj pomoći i zaštiti od Vara, druga svojega iz djačkih godina,* pa mu obriče, da će ga pjesmom proslaviti, ako spase Mantovu. Ali se Virgil prevari u nadi; Mantova izgubi krasne njive svoje, a ostane joj ono barâ do gradskih zidova. Samomu pjesniku zaprijeti velika pogibao. Jednoga dana bane neki Milijen Toron s četom vojnika na dobro Virgilovo i uzme goniti gospodara iz kuće. Virgil se opre, ali neki vojnik trgne mač i nasrne na nj, da ga sastavi sa zemljom. Virgil nagne u bijeg i jedva iznese živu glavu. On otide opet u Rim i skloni se u mali zaselak Sironov. Ovdje je valjada ispjevao IX. eklogu, u kojoj se Meris tuži mladomu Licidi zbog nasilja vojnika i veli, da su jedva on i Menalka živi utekli. Meris i Licida idu u grad Mantovu; putem se sjećaju krasnih pjesama Menal-

---

* Slušali su zajedno Sirona.

kinih i recituju neka mjesta iz njih. Menalka je Virgil. No čemu ta ekloga? Zar se pjesnik sam htio pred svijetom da hvali kao vrstan pjesnik? Ne, on nije za tim išao, nego mu je preča briga bila, da mu Oktavijan vrati imanje i da ga u napredak čuva od takve bijede; baš zato je i ispjevao tu pjesmu. Tä riječi: naša pjesma može protiv mača, koliko golubica, kad nahrupi orao, — morale su Oktavijana dirnuti u srce. Zar da se od boga dana pjesma cijeni manje nego divlja sila, a uzvišena pjesnika da gnjete prostak vojnik?

I pjesma je postigla svoje, ako i ne odmah. Jer kad je Oktavijan brata Antonijeva kod Perusije pobijedio, krene Antonije da se osveti Oktavijanu. Oktavijan jeončas imao pune ruke posla, te nije mogao Virgilu da pomogne. Pjesnika svjetuju prijatelji, da ostane u Rimu. On ih posluša, te se upozna s Gajem Cilnijem Mecenom, koji je oko sebe okupljao sve znatnije književnike i darežljivom ih rukom podupirao. Srećom ne dodje do rata, već se stranke izmire. Sad je Oktavijan vratio dobro Virgilu. Od sada živi Virgil čas na imanju, čas u Rimu.

Boravak Virgilov u Rimu, u kolu umnih prijatelja, nije ostao bez traga u daljem radu pjesnikovu. Pjesma mu je sad većim zanosom zadahnuta, granice su se mislî razmakle, a gradnja je umjetnija. To lijepo pokazuje krepka, poletna ekloga IV.; nju je pjesnik početkom god. 40. prikazao svomu staromu zaštitniku i zagovorniku Asiniju Polijonu, koji je onda bio konsul. Radja se, kaže pjesnik, na svijet dječak, a s njim će svanuti zlatno doba. On je od boga, i provodit će vijek svoj s bogovima i herojima. Sva će se priroda klanjati djetetu; sve će divno uspijevati, divlja će zvjerad biti krotka i pitoma, u gujâ i travâ nestat će otrova. No istom onda, kad dijete odraste, zatrt će se posljednji trag zloće; još će koji put zaprijetiti pogibli, još će uzbjesnjeti rat; ali kad od dječaka bude čovjek, zavladat će svijetom tiha, prava sreća — zemlja će sama hraniti i odijevati čovjeka. — Izmučeni je narod rimski u ono

vrijeme čeznuo za sretnijim danima; on je vjerovao, da će netko doći i trgnuti svijet iz nevolje; njemu su vrači proricali, da je na domaku deseto stoljeće, posljednji i najsretniji vijek. Nadahnut tom vjerom, ispjevao je Virgil IV. eklogu. U Polijonu je pjesnik pozdravio čovjeka, koji otvora put u onu bolju budućnost; tà on je u prvom redu pomogao, da se Antonije s Oktavijanom bez proljeva krvi izmirio. No tko je ono čedo? Iste se godine, kad je Virgil napisao tu eklogu, rodilo Polijonu dijete Gaj Asinije Gal. Sin se Polijonov poslije u životu sam hvalio, da je Virgil njega opjevao. Pored svega toga ipak nije sasvim stalno i sigurno, da je tako; tà Virgil nigdje izrijekom ne kaže, da je to dijete Polijonovo. Može biti — tako sudi O. Ribbeck —, te se u onoj jagmi i pomami za proročanstvima našao tko i prorekao, da će se god. 40. roditi dječak, ljubimac božji a potomak Romulov, koji će na svijet donijeti željeni mir; a Virgil je prihvatio to proročanstvo o dječaku, da i nije mislio na kakva sina Polijonova.

Zahvalni se Virgil još jedan put sjetio svoga dobrotvora Polijona i ispjevao mu VIII. eklogu, kad se on pod jesen god. 39. vraćao iz Ilirika, pobijedivši Partince. Još ću spomenuti VI. eklogu, koju je prikazao Alfenu Varu. Vara doduše nije išla hvala, što se Virgil opet domogao svoga imutka, ali je, čini se, Var sam tražio pjesnika, da mu ispjeva pjesmu. Pjesnik se, sva je prilika, bojao, da ga opet ne stigne kakva nesreća, pa je gledao, da se Varu ne zamjeri.

Virgil je napisao svega 10 ekloga. On je g. 37. završio taj rad, kojim je sebi lijep glas stekao. Neke su se bukolske pjesme pjevale i prikazivale na pozornici, a narod ih je tako zavolio, da je jedan put, kad se Virgil desio u kazalištu, ustao i tim iskazao pjesniku onu čast, koja se obično iskazivala caru Augustu (Oktavijanu). Našlo se, istina, protivnika i zavidnika, koji su htjeli da potamne slavu Virgilovu; izlazile su parodije i antibukolike, ali uzalud — vrsno pero pjesnikovo održi pobjedu. Duboko proučavajući Teokrita i vježbajući se

marljivo, stekao je Virgil okretnost u stihu i jeziku, pa se s tom izdašnom spremom latio novoga a mučnog posla — pisanja georgika.

* * *

Gradjanski su ratovi groznim posljedicama urodili. Mnogo je selo izgorjelo, mnoga je kuća opustjela; plodna je polja prerasla trava i drač; cvjetne je livade pokrilo polomljeno oružje i kosti. Seljaku omrzne posao, a vojnik ne mari objesiti mač pa uhvatiti plug i motiku. Zakon gubi snagu, a kruta se sila svud bani. Ljudi se sa sela sele u grad, dangube u kazalištu i cirku, a tudje se žito i vino uvozi u Italiju. Sad je na glavarima bio red, da državu pridignu iz rasula. Trebalo je ne samo silom, nego i milom djelovati na narod; trebalo je naći čovjeka, koji će u ljudi probuditi ljubav k rodjenoj grudi i volju za gospodarstvo. Mecena, desna ruka Oktavijanova, povjeri tu zadaću Virgilu. Ta Virgil je odrastao na selu; on je prozreo i opjevao već ljepotu prirode i seoski život.

Pjesnik prione za posao, te prouči grčku i rimsku knjigu: Hesiodova »Djela i dane«, Ksenofontova »Gospodara«, Eratostenova »Hermesa«, Aratova »Znamenja«, pjesme liječnika Nikandera, za tim Katona i oba Varona; a koječim nas georgike sjećaju Homera, Enija, Varija, a osobito Lukrecija. Virgil je radio polako — punih sedam godina. Dok je pisao georgike, boravio je mnogo u Kampaniji, ponajpače u Napulju; a bit će, da je pohodio neke krajeve u donjoj Italiji, kao n. pr. Tarent i Pestum. Ljeti god. 29., kad se Oktavijan vratio iz Azije kući i putem se zaradi bolesti zadržao u kampanskom gradiću Ateli, bile su georgike gotove. Mecena i Virgil, koji su pohodili Oktavijana u Ateli, morali su mu naizmjence čitati čitavo djelo.

Virgil je podijelio gradju na četiri pjevanja. U I. pjevanju puti, kako treba obradjivati njivu i priredjivati gumno; što treba raditi, kad je kiša ili praznik; što ob

noć za hlada, što ob dan za najveće žege; što zimi, što jeseni, što u proljeću; opisuje ratarsko orudje — osobito plug; kazuje znamenja, koja slute na dobro ili zlo vrijeme. Drugo pjevanje radi o šumi, voćkama i lozi; treće o konjima i blagu, a četvrto o »nebeskom daru — mirisavu medu.« U posljednjem je pjevanju, nema sumnje, imao Virgil pred očima metež onoga vremena, pa je s nekim toplim čuvstvom i jezikom, rekao bih, poput meda slatkim prikazao uzorni red monarhije pčelinje, slogu i neumornu radinost tih životinjica.

Pjesnik je gradju, na oko suhoparnu, znao začiniti tim, što je dodao pojedinim pjevanjima lijepe uvode i završetke; što je vješto upleo na zgodnim mjestima episode i slike.

Na početku I. pjevanja zaziva sva božanstva, koja su gospodaru sveta, pa onda slavi Oktavijana kao heroja, koga čeka mjesto u kolu božjem na nebu; a na kraju se pjevanja savija pjesniku oko srca neka tuga — on vidi, da sunce ne vara: kad za oblake zadje, olujom prijeti. Nije li se ono poslije umorstva Cesarova sakrilo i najavilo grozno krvoproliće kod Filipa? Jedan put će, kaže, seljaku na onim krvlju natopljenim poljima zapeti plug i motika u za'rdjale kacige i koplja, i izbacit će silne kosti. Najposlije moli domaće bogove, neka bi čuvali Rim i ostavili Oktavijana što dulje na ovom svijetu; jer teško je vrijeme: ratovi bjesne, polja su pusta, od srpa se kuje mač.

Krasan nas uvod II. pjevanja sjeća pobjede, što ju je Oktavijan jeseni g. 31. kod Aktija održao nad Antonijem; a svršetak zanosno slavi priprosti seoski život. Polje i stado — to je seljaku radost, a pošten rad — zadovoljstvo; porodica mu je tiha sreća, a praznici — bogu mila zabava. Tako su radili stari, i Rim se digao: tako je živio zlatni Saturno, a nije se čuo jek bojne trube, niti se na nakovnju kovao ubojiti mač.

Na početku III. pjevanja vidi pjesnik u duhu mramorni hram, što će ga on, kad se domu svojemu vrati, podignuti na obalama rijeke Mincija — Oktavijanu na

čast. Na vratima od hrama bit će u zlato i bjelokost urezane pobjede Oktavijanove, a od mramora će stajati kipovi trojanskih predja i kip boga Apolona. Ali to djelo — epska pjesma, koja će slaviti oružje i podrijetlo Oktavijanovo, ostaje za poznije vrijeme. Tu prekida pjesnik i svomu se zadatku vraća. Na kraju pjevanja nalazimo žalosnu sliku kuge, što je harala Norikom. Sred oranja pada tužnomu seljaku bik; on ispreže druga njegova i ostavlja plug u polju. Ni šumski hlad, ni meka tratina, ni gorski bistri potok, što se sa stijene ruši u dolinu, ne veseli životinju; ona spušta vrat, te klone k zemlji. Kuga obara divljač, ubija zmiju u rupi, ribu u vodi, pticu u zraku. Tisifona je došla iz podzemskoga svijeta i grabi žrtve svoje.

Širom cijeloga djela nailazimo na episode i slike, od kojih su neke veoma krasne. Tako na pr. pohvala Italije (II. 136.—176.). Svakomu je italskomu rataru moralo zaigrati srce, kad je ono pročitao! Lijep je dalje opis proljeća (II. 323.—345.) pa ljute zime u Trakiji i Skitiji (III. 349.—383.). Zima, kaže, goni blago u staje, nema liska ni travke; snijeg je na sedam lakata zagruhao. Blijedu maglu cijepa sunce, led na rijeci nosi teška kola; mjedeno sudje puca od studeni, odijelo je na tijelu kao kora. Vino u sudu razbijaju sjekirom, a debelo se inje hvata brade. Jelen propada u snijeg, te ga bez muke ubijaju. Ljudi stanuju pod zemljom i lože silnu vatru; omataju se u kože, provode noć u igri uz čašu pive ili kiseloga vina od voća. Kako li je italskomu seljaku bilo milo, što ga grije blago sunce a ne bije onaki led! — Lijepo riše strahote nevremena (I. 311. do 334.). Više puta, kaže, žetelac već zamahne srpom; kad na jedan put udari vjetar — čupa usjeve i nosi zrakom. Ili se skupe crni oblaci i obore silnu kišu; jarci se napune, rijeke nabuje, more uzavri; nebeski otac sjedi u oblacima, baca strijele — sve se zemlja trese, životinje bježe, smrtnik čovjek pada od straha ničice na zemlju. — Rado riše vesele seoske svetkovine, kao na pr. praznik Cererin (I. 338. sl.) i obiteljski život seljački.

Seljak sjedi zimi do u kasnu noć kraj ognjišta i reže luč; žena mu uz pjesmu tka, ili u kotlu kuha slatko mlado vino i listom pjenu skida (I. 291. sl.). — Kad govori o konju, slika nam živim bojama utrku na kolima. Kola jurnu, gledaocima zakuca srce; upravljači mašu bičem, puštaju uzde, a usijana os leti. Oblak se prašine uzvitla, a pjena oblije konje (III. 103. sl.).

Virgil je ukrasio svoje djelo i slikama iz svijeta životinjskoga. Tko da se ne sjeti onoga mjesta, gdje boj biju dva krvna neprijatelja — bika (III. 219. sl.). Biju se — sve ječi šuma i gora. Pobijedjeni otide i živi kao izgnanik; tuži se na sramotu i udarce, što ih je zadobio. U samoći vježba snagu svoju, leži na tvrdom ležaju; bijesno udara rogovima o panj, bije prazan zrak, diže prašinu. Kad ojača, srne iznenada na staroga dušmanina, kao val, što sav u pjeni hrupi i udari o kršnu obalu. — Amo spada i rat pčela (IV. 67. sl.), koji je protkan žicom šale.

Ove i još mnoge ljepote podaju djelu osobitu dražest. Georgike su najsavršeniji rad pjesnikov i pripadaju medju najdragocjenije biserje rimske poezije.

Na kraju je djela bio epilog Korneliju Galu. Kad je Gal pao u nemilost cara Augusta i sam se ubio, uništi Virgil, premda mu to car nije naložio, taj epilog i mjesto njega napiše pripovijest o arkadskom pastiru Aristeju, o Orfeju i Euridici.

* * *

Virgil je — vidjeli smo —, kad je pisao »georgike«, namislio epskom pjesmom prodičiti Oktavijana, ali još nije bio na čistu, kako će. Istom ga je, čini se, Oktavijan naputio, neka uzme za predmet epu dolazak Enejin u Italiju. A kad se Virgil mašio posla, da prikaže, kako je Eneja iz požara grada Troje izbavio bogove i donio ih u Latij; kako je pobijedio starosjedioce italske, s njima se združio i osnovao novu postojbinu: onda se samo sobom pjesniku nametalo, da slavi ko-

ljeno Julijevo, kojemu je bio praotac sam sin Enejin Jul, a osobito Oktavijana (Augusta).

Priča, koje se prihvatio Virgil, nije cvijetak, što ga je ubrao u vrtu narodnoga pjesništva rimskoga — ta u njegova naroda nije bilo ni onake narodne pjesme ni onako bogate priče, kao u Grka —, nego je plod maštanja i mozganja učenih glava. Priču o došašću Enejinu u Latij stvorili su sicilski Grci, a senat ju je rimski poslije prvoga punskog rata prigrlio kao najstariju povjest naroda rimskoga. Plemići su sada s vremenom po malo stali izvoditi pleme svoje od trojanskih junaka; tako su Julijevci držali, da potječu upravo od sina Enejina Jula. Budući da je priča o Eneji sama za se bila odveć neznatna za velik ep, zato ju je Virgil onamo svezao s pričom o gradu Troji, a ovamo sa starim predajama italskih plemena. Pjesnik je dakle morao duboko zaroniti u prošlost, život i običaje naroda rimskoga, isprevraćati mnogu i mnogu knjigu, da namakne i sklopi gradju za svoje djelo. On je, prije nego će pjevati »Eneidu«, načinio nacrt u prozi, razdijelio ga u pjevanja, pa je onda komad po komad, kako ga je već koja stvar zanijela, izradjivao i brižno gladio, kao što gladi i liže — tako sam kaže — medvjedica mlade, dok dobiju svoj oblik. Radio je neumorno od god. 29. do smrti. Kad se pročulo, da Virgil piše »Eneidu«, obrazovani je svijet rimski s najvećim veseljem i oduševljenjem pozdravio taj rad pjesnikov. »Uklonite se vi, pjesnici rimski,« pjeva Propercije, »uklonite se vi, Grci! Radja se nešto veće, nego je Ilijada.« Ali je posao polako odmicao. Kad je August digao vojsku na Kantabre u Hispaniji, piše iz okola Virgilu, neka mu pošalje bar prvi nacrt »Eneide« ili koji dio, da vidi. Pjesnik mu odgovori, da još ništa nema, što bi bilo vrijedno, da car čita; započeo je, kaže, posao golem, te mu se čini, da je ludo uradio, kad ga se latio; mnogo i mnogo mora da još uči. Istom je poslije, negdje god. 23., čitao caru u biranom društvancu neke dijelove, za cijelo IV. pjevanje — jer je to zaobljena cjelina —, a na to je

nadovezao VI. pjevanje, jer se tu Eneja opet sastaje s Didonom i gleda na svoje oči dugi niz slavnih potomaka svojih. Kad je Virgil dospio — a umio je vanredno milo i ugodno čitati — do mjesta, gdje slavi Marcela, koji je nedavno mlad legao u grob, brizne mati mladićeva Oktavija, sestra careva, plakati i obeznani se, te je pjesnik morao prestati. Car je bogato nagradio Virgila — platio mu je za ona 32 retka, koji slave Marcela, nešto preko 25.000 for. u našim novcima.

Virgil je u dušu poznavao Homera. Prva nas polovina »Eneide« sjeća »Odiseje,« a druga »Ilijade«. Odisej pripovijeda kralju feačkomu Alkinoju nevolje, što ih tumarajući svijetom doživio, a Eneja Didoni propast Troje i put svoj do Drepana u Siciliji; Odisej ide u podzemski svijet, a tako i Eneja; Ahil slavi igre na čast palomu Patroklu, a Eneja na spomen smrti Anhisove; ondje moli Tetida Hefesta, da sinu njezinu Ahilu skuje novo oružje, a ovdje isto traži Venera za sina Eneju; ondje se opisuje štit Ahilov, a ovdje Enejin. Ne bije li se u Latiju boj za Laviniju, kao što pod Trojom zaradi Helene? Turno zove Eneju na dvoboj, i svečano se sklapa savez; ali Rutulac Tolumnije rani nekoga Arkadjanina, i tako se razvrgne ugovor i plane boj, u kojem Eneja dopadne rane. Ne izlazi li u Homera Menelaj na poziv Parisov na mejdan? Ne sklapa li se ugovor? Ne odapinje li Pandar strijelu u Menelaja i tim raskida ugovor? Turno bježi u posljednjem času života od Eneje, kao Hektor od Ahila. Episoda o Nisu i Eurijalu, ta krasna slika vjernoga prijateljstva, opominje nas pjesme o Dolonu. Neka su lica prikazana i ocrtana prema Homeru. Turno je smjel i srčan, kao Hektor; dobrodušni, prijazni i miroljubivi starac Latin nalik je na Prijama; priprosti se i pošteni Evandar sjeća, kao i Nestor, djela, što ih je u mladim godinama počinio. Još nalazimo u »Eneidi« mnogo poredjenja, stihova, izraza i epiteta, koji su iz Homera. Virgil se osim »Ilijade« i »Odiseje« koristio i drugim epima grčkim, a od rimskih je pjesnika upotrebio Nevija, Enija i Lukrecija. S toga su

neki udarali na nj i potvarali ga s kradje. Pjesnik im je mirno a dobro odvratio, neka samo pokušaju isto učiniti; vidjet će, da nije baš tako lako Jupiteru strijelu, a ni Heraklu topuz istrgnuti iz ruke.

Virgil je umjetno rasporedjao gradju i vješto sklopio radnju oko glavnoga junaka — praoca naroda rimskoga. Vidimo Eneju već na domaku svrhe svoje — on plovi iz Sicilije u Italiju, ali mu staje na put stara neprijateljica Junona. Njoj za volju digne Eol oluju i rastjera ladje. Neptun utiša vjetrove i more, a Eneja pristane u luci grada Kartage; dolazi k Didoni i priča joj (u II. i III. pjevanju) o razorenju Troje i cijelom putu svojem od Troje do Drepana u Siciliji. Četvrto je pjevanje nastavak prvoga. Pripovijeda se boravak Enejin u Kartazi i rastanak. Poslije toga dolazi Eneja natrag u Siciliju, slavi igre na čast ocu Anhisu, koji je godinu dana prije umr'o u Drepanu, i kreće u Italiju. Pristane na kumanskoj obali i Sibila ga prati u podzemski svijet. U VII. pjevanju dolazi Eneja u Latij na ušće tibersko. Kralj mu Latin obećava kćer Laviniju, zaručnicu Turnovu, za ženu. Turno diže vojsku i pogiba kao junak. Svega ima 12 pjevanja.

Uzimajući neki na um, da »Eneida« nije dotjerana, da ima amo tamo praznine, misle, da nije završetak epa potpun, t. j. da Virgil nije mislio svršiti epa sa smrću Turnovom, nego da je htio pripovijedati i ono, što se desilo poslije smrti Turnove. No zar ih smeta, što pjesnik ne pripovijeda, kako se Eneja izmirio s Latinom; kako su se došljaci sjedinili sa starosjediocima, kako se Lavinija udala za Eneju? Ne slijedi li to već iz onoga saveza, što su ga sklopili, kad je Turno pozvao Eneju na dvoboj? Turno je bio ona stijena, o koju se razbijalo svako izmirenje; čim je nestalo njega, nestalo je i svake zapreke, da se izmire vodje i njihov narod. Pa najposlije — zar nije Homer, za kim se povodi Virgil, završio »Ilijadu« sa smrću Hektorovom? Nije li upravo Turno ocrtan prema Hektoru?

Virgil se ne kreće samo u okviru priče, koju

obradjuje; on zgodno zahvaća u prošlost i budućnost, pominje amo tamo, što se dogodilo prije razorenja Troje, a iznosi nam pred oči u živoj slici povjest naroda rimskoga do Augusta. Tako se na pr. Evandar sjeća Prijama, kako ga je on, kad je išao sestri Hesioni u pohode, pohodio nekad u Arkadiji. Na hramu u Kartazi vidimo prikazane bitke pod Trojom; eno Ahila, gdje vuče za sobom mrtva Hektora; eno Prijama, gdje kleči i moli Ahila, da mu preda mrtvo tielo Hektorovo; eno Memnona i Pentesileje. Daleku nam budućnost naroda rimskoga otkriva pjesnik na tri maha. Najprije pripovijeda Jupiter u kratko zabrinutoj materi Enejinoj a kćeri svojoj — Veneri, kako će se Rutuli pokoriti, Jul osnovati Albu, a Romul Rim; Junona će se, kaže dalje, umiriti i zavoljeti narod rimski, i Rim će zagospodovati Grčkom; rodit će se Julije Cesar, potomak Julov, pa će zavladati svijetom i doći u nebo; s njim će nestati rata, a blaženi će mir osvanuti ljudstvu. Jasniji se pogled u budućnost otvora, kad Eneja zadje u podzemski svijet. Virgil je vješto sastavio skupine. Redjaju se kraljevi albanski, za njima dolazi Romul; od najstarijega Rimljanina prelazi na Augusta. Daleko u dnu vidimo maslinom ovjenčana Numu, a za njime se vrstaju kraljevi rimski i slavni ljudi, koji su podigli Rim do one veličine; a medju njima stoje u sjajnom oružju Cesar i Pompej. Taj šareni niz završuje mladi Marcel, s kojim su najljepše nade Augustove pale u grob. Tu sliku nadopunjuju prizori, što ih je ruka Vulkanova izradila na štitu Enejinu: vučica doji Romula i Rema, mladi Rimljani otimaju Sabinjanke, Tacije se miri s Romulom; Metija Fufecija trgaju konji na komade, Rim strada od Porsene i Gala; Katilina trpi muke u Tartaru, a Katon sjedi medju blaženima i sudi; boj se bije kod Aktija i slavi pobjeda. Dobro je pjesnik udesio, što na prvom mjestu slušamo samo riječi Jupiterove, na drugom vidimo sjene, a na trećem plastičnu sliku.

»Eneida« ima mnogo ljepota, ali i mana. Eneja je, istina, vjeran sin, dobar otac, brižan vodj, ali mu pone-

staje krepke i odlučne volje, koja bi morala resiti glavnoga junaka. Njegova blaga i mirna ćud izbija više puta i odviše; a u samostalnom su mu radu vezane ruke, jer mu je već u naprijed usud dosudio, da će održati pobjedu i osnovati državu. Taj se nedostatak ističe osobito po tome, što je Eneji protivnik junačina Turno. Na dalje se na mjestima opaža neka ukočenost i učenost; nije sve onako živo, svježe i prirodno, kao u Homera. Kad treba crtati bojeve, risati žestoke i potresne prizore, onda ga izda snaga. Ta on je bio rodjen za lirskoga, a ne epskoga pjesnika. Zato su mu i divno pošli za rukom oni dijelovi u »Eneidi«, koji rade o ljubavi i prijateljstvu.

Premda je »Eneida« ostala nedotjerana — a to lijepo pokazuju mnogobrojni nepotpuni stihovi —, premda ima u njoj kojekakih nedostataka, opet je Virgil baš po ovom djelu izišao najviše na glas. Za cijelo je k tomu pomagao onaj žar ljubavi k domovini, onaj ponos rimski, kojim je prožeta čitava pjesma, pa krasota jezika i stiha. »Eneida« bude uzorom svim poznijim epskim pjesnicima rimskim; nju marljivo uče i tumače gramatici i retori; nju neumorno prepisuju redovnici u srednjem vijeku. Kad je u Italiji uskrsao duh stare klasične prosvjete, »Eneida« je ognjište, na kom se griju Dante, Tasso, Camoens, Gundulić, Palmotić i drugi.

* * *

God. 19. pr. Is. krene Virgil na put u Grčku i Aziju. Mislio je tri godine proboraviti ondje, sasvim se predati nauci i svršiti posljednje djelo svoje, na kom je već jedanaestu godinu radio. U Ateni se sastao s Augustom, koji se vraćao s istoka. Car opazi, da je pjesnik oslabio, pa ga zato nagovori, neka ide s njim natrag u Italiju. U Megari pozli Virgilu, a na moru ga strese jaka groznica. Pristane u Brundisiju i za malo dana — 22. rujna god. 19. ispusti dušu. Pepeo mu, kako je sam želio, prenesu u Napulj i sahrane negdje putem u Pu-

teoli. Na samrti je, kažu, pjesnik tražio, neka mu dadu rukopis »Eneide«, da ga uništi. A kad mu prijatelji nijesu htjeli te želje da ispune, ostavi u oporuci rukopis Variju i Tuki, ali im zabrani izdati, što nije sam izdao. Po želji Augustovoj izdadu Varije i Tuka svu »Eneidu« i to onako, kako je izišla ispod pera Virgilova; jer im je August izrijekom zabranio, da išta mijenjaju.

Virgil je bio čovjek crnomanjast a visoka rasta, nelijepa lica, slaba tijela i loša zdravlja. Pisao je i govorio sporo; glas je imao jasan i veoma ugodan. Život mu bijaše čist i pošten; a kako je pobolijevao, čuvao se svake neumjerenosti i rado boravio u tišini na selu. Bio je vjeran drug i prijatelj, dobar sin i čestit brat. Roditelji su još doživjeli slavu svoga sina. August i Mecena voljeli su pjesnika i bogato ga darivali; tako je on stekao lijep imutak, imao je kuću na Eskvilinu u Rimu i dobro kod Nole. Polovicu imutka ostavi polubratu Valeriju Prokulu — braća su mu poumrla, a ostao je samo Prokul iz prvoga braka majčina —, a drugo podijeli medju Augusta, Mecenu, Varija i Tuku.

U Zagrebu, mjeseca studenoga 1896.

K. R.

ENEIDA.

Prvo pjevanje.

Koji sam negda pjesmu ugadjao na fruli tankoj
I šume ostaviv tad pokorav'o bližnja sam polja
Seljanu — lakomu makar kolìko, — ugodio poslom
Time sam ratarom ja, a sada Martove strašne

Bojeve pjevam i onog junaka, što prvi je doš'o
Od kraja trojanskih gonjen sudbìnôm u italsku zemlju,
I to na lavinske žale; po suhu, po vodi ga bozi
Ganjahu mnogo srdžbe Junóninê zlopamtne radi,
On i u boju je mnogo pretrpio, dok grad je mog'o
Zgradit i donest Penáte u Latij, otkle je pleme
Latinsko, albanski oci i visoki zidovi rimski.
Kazuj mi, Muzo, koju božànskû on prekrši volju,
Rad šta li srdita dade junaku duševnu, dičnu
Kraljica bȍgôvâ jada tolìkô i navali njega
U muke silne? Zar srca tolìkô se nebeska gnjeve?
Star grad je staj'o, Kartága (u njemu življahu Tirci),
Prema italskoj zemlji i dalekom Tibera ušću.
Blaga svakoga pun i u poslima ratnima grozan.
Od svih zemalja, pače od Sama, kažu Junóna
Da grad voljaše taj; u njemu joj oružje bješe
I kola njena, tad je već boginja radila brižno,
Ako je sudjeno, tû da narodâ stolica bude.
Ali je dočula bila, da od krvi trojanske čeda

Izlaze, koja će tirske razoriti tvrdjave jednoć;
Širokog kraljevstva narod i hrabar u boju da od njih
Doći će Libiju zatrt: da Parke odredjuju tako.
Tog se Satùrnija bojeć i negdašnju pamteći vojnu,
Kad se za dragi Argos pod Trojom borila prva,
Još joj iz duše nijesu izìšli uzroci srdžbe
Ni ljuti bol, u paméti još u dubljini joj stoji
Presuda Parida (kad je uvr'jedio njenu ljepotu),
Oteti, milovani Ganìmêd i koljeno mrsko.
S tog na Trojance bijesna po vodama bacane svima,
Koji su Danajcima utekli i ljutom Ahilu,
Ne dade dugo im doći u Latij, godina mnogo
Po svijem morima njih je sudbìna gonila svakud.
Rimsko početi pleme tolìkâ muka je bila!
Tek od sikulske zemlje odjèdriše vesela srca
U more debelo, pjenu uzbùrljaše mjedju tek ladje,
Kad li Junóna udilj držéći u srcu ranu
Reče: »od nauma svog da odvratiti dadem se silom,
Kralja da teukarskog odbit ne mogu od italske zemlje!
Ne da sudbina dakako! A Palada argivske ladje
Spalit je mogla i svu potopiti u moru čeljad
Samo rad bjesnila grješnog, što počini Ojlejev Ajaks!
Jupiterovu ona strijelu isred oblákâ
Baci, razmetne ladje i razbuče vjetrima vodu;
Iz probodènîh Ajaks iz grúdî je izdis'o plamen,
Ona ga vihorom zgrabi i natakne na hrid ga oštru.
A ja, kojano šećem med bogovi, žena i sestra
Jupiterova, evo tolìkô već vojujem ljeta
S plemenom jednim! Tko će zazivat božanstvo Junone
Od sad, — tko li će klečeć oltare joj darima častit?«
U srcu plamenu takve Junona vijući misli
Podje ù zemlju kiša obìlatu burama b'jesnim
U Eóliju sad. U prostranoj pećini tamo
Uporne vjetrove, bučne oluje svojome silom
Eol pritiskuje kralj i zatvora i lanci veže.
Oni srditi s toga po zatvoru u brdu svojem
Mumljaju glasno; Eol na visokoj stolici sjedi
S žezlom u ruci pa ih umiruje i gnjev im tiška.

To da ne čini, vjetri siloviti more bi, zemlju
I nebo visoko svukli i uzduhom sve bi raznèsli.
Ali bojéći se toga svemògûćî otac ih vrže
U crne spilje, brda silesiju navali ozgo
I da im kralja, koji po uredbi stalnoj će znati
Vjetre stiskivat i uzde popuštat im, kad mu se reče.
Njega zamoli tada Junona s riječima ovim:
»Eole, bogova otac i ljudi kralj umirivat
Tebi je valove dao i opet ih burkat olújôm;
Po moru tirenskom sad pokoljenje mrsko mi brodi
U zemlju italsku Ilij i pobite nosi Penáte;
Vjetrima silu uspiri, prevali, potopi im ladje
Il' ih ràspr̂šâj te im po vodi tjelesa razbàcâj.
Dva puta sedam Nimfa krasotica divnih imadem,
Deijopéja je prva medjù njima oblikom svojim,
Nju ću za svagda s tobom sjediniti, tvoja će biti
Radi usluge tvoje tolìkê, ona će s tobom
Dovijek živjet i porod izroditi s njome ćeš krasan.«
Na to će Eol: »Što želiš, o kraljice, tebi prosudit
To je nužno, a meni izvršiti zapov'jed valja.
Kraljevstvo, kakvo je takvo, i žezlo ti mi namàče
I milost Jupiter-boga, posadjuješ ti me uz gozbe
Bogova, ti me kîšâ, olújâ činiš vladarom.«
Kako izrekne to, okrenuvši koplje probode
Šuplje brdo sa strane, a vjetrovi prodru k'o vojska
U boj na izlazak taj i produvaju u okrug zemlju.
Bace se na more pa ga stubòkom stanu razmètat,
S Eurom i s Notom Afrik buronosni udružen bješe,
Oni gromòradnê vale uzvaljuju k obali odmah.
Ljudi na to zaječe, a uža škripom zaškripe.
Oblaci naglo dan i nebesa Teukrima otmu
Ispred očiju, a noć po pučini crna se prostre.
Nebo zagrmi, munje sijevaju eterom guste,
Momčadi smrt već svaki se čas odàsvuda sprema.
Čitavo tijelo klone Enèji odmah od zebnje,
Zajeca i ruke pruži k zvijezdama ovo veléći:
»Blago li tri puta onim i četiri puta im blago,
Kojim je sudjeno bilo pred očima mrijet otaca,

Ispred trojanskih zida! Oj danajski junače prvi,
Tidejev sine, čemu na ilijskom polju ne ostah
Mrtav i čemu dušu ne pustih pod desnicom tvojom?
Ondje, gdje Hektor ljuti od koplja Ahìlova leži
I goròstas Sarpédon, gdje Simois junačka valja
Tijela ì nosî svojem u valovlju šljeme i štite.«
Dok on govori to, a Akvìlôn burni zaújî,
Udri u jedra vale k zvijezdama bacajuć u vis.
Vesla se razbiju, kljun se zavrti i okrene stranu
Valima, silna voda narèvê k'o strmeno brdo.
Ovi na vrhu mu vise, pred onima rasjeo val se,
Otvori dno im u vodi, u p'jesku bjesni oluja.
Tri Not pograbi ladje, zavìtlâ ih o tajne hridi,
Hridi sred mora, koje oltarima Italci zovu,
Užasni grebeni morskoj u pučini; Eur tri ladje
Na prud na mjesta plitka povuče — žalost je vidjet,
Baci ih nà seku tako i okruži naspom pijeska.
Na oči tada Enèji odòzgô vodurina strašna
Udri u krmu ladju, u kojoj Likijci bjehu
I vjerni Oront; pade upravitelj, te se naglàvcê
Otkotr̀ljâ, a struja zavrti u okrug ladjom
Na mjestu istome tri put i proguta vir je plahòvit.
Na moru prostranom gdjegdje plivači se rijetki vide,
Vali oružje, grede i trojansko raznose blago.
Već Ilijóneja čvrstu, Aháta već hrabroga ladju,
Ladju Abasa, starca Aléta svlada već bura;
Gdje se zglobljavaju, tu su već napukle, tuda već u sve
Nemio ulazi dažd, puklìne zijevaju od svud.
U to osjeti Neptun, uzljuljalo s velikim šumom
Da se je more, da bjesni oluja, da stajaća voda
Već s dna provaljuje, gnjevan veòma mirnu on glavu
Iznad najgornjeg vala sad pomoli, po moru gleda.
Po svoj pučini ladje Enèjine vidi kud koju,
Na muci vidi Trojance od vode i rušenja neba.
Brat se Junóninôj srdžbi, prijevari dosjeti odmah.
Eura i Zefira k sebi pozove i ovo im reče:
»Zar je smionost u vas tolìkâ s vašega roda,
Te se usudiste zemlju uzljuljati i nebo, vjetri,

Bez volje moje božànskê i graditi metež tolìkî?
Ja ću vas! — ali vale umiriti bolje će biti.
Drugi put ja ću vas kaznit drugačije, skrivite l' štogod.
A sad bježite žurno i recite vašemu kralju:
Nisu zapale njemu, već meni nemile ostve
I nad vodama carstvo. Gospodar je grdnim on hridma
Stanima, Eure, vašim; u dvorima neka se tima
Razmeće Eol, nek vjetrom u zatvoru zaprtim vlada.«
Reče, i pravo još ne dorekavši umiri more,
Rasprša oblake guste i opet povrati sunce.
Triton se trudi sada s Kimòtojôm od hridi oštre
Otrći ladje, a Neptun pomagat im ostvama stane,
Prostrane otvora prude, poravnjuje pučinu te se
Na kotačima lakim niz vrške omiče vala.
Kakono biva, kad se u narodu velikom buna
Pojavi, te već prosta uzàvrî svjetina ljuto,
Kamenje, ugarci lete, bjesnoća oružje daje;
Ako li pravedna tad i zaslužna čovjeka spaze,
Odmah umuknu svi, popostanû ì uši napnu,
A on upravlja duše riječima ì srca miri:
Tako se ì praska morska utaloži, pošto po vodi
Pogleda otac pa se proveze uz nebo vedro,
Vozi se po volji, uzde držéći i skrećući konje.
Umorena družba Enèjina obalu sada
Najbližu dohvatit hoće te k libijskoj okrene zemlji.
Nalazi usjek se dug u ȍbalu, ostrvo čini
Luku krajeve šireć, o koje se s pučine svaki
Razbija val i otud u zaliv svija se slomljen.
Kamenje krupno je ovdje i ondje, dva do nebesa
Dosežu grebena, more daleko pod njima šuti
Mirno, — dalje je gaj, što sjenom crni se strašnom,
Nalikuje na zadak, prosjauju njegovi vršci;
Sprijed se grebeni ti nadvijaju ì spilju čine,
U njoj su izvori slatki i stolci od kȁmena živa,
Tu je Nimfama stan. Ne drže trošnijeh ladja
Tu užèta nit savinut zub sidrènî ih kvači.
Ovamo dodje sada Enèja sa sedam ladja,
Što mu ih ostade od svih. Uželjevši vrlo se zemlje

Izlaze momci te p'jeska dokopav se žudjenog sada
Na obali se pruže svi vodom prožeti morskom.
Najprije sada iskru iz krèmena izbije Ahat,
Uhvati u lišće vatru i nameće okolo suha
Goriva, tako plam u suvárcima raspiri dobro.
Tada izvade (trudni od patnja) skvaren od vode
Cererin plod i brašnènê sve naprave ì počnû onda
Spaseno žito pržit na ognju i kàmenom drobit.
Na greben uspne se u to Enèja te po moru svemu
Gleda daleko, ne bi l' zamotrio Anteja gdjegod
(Kojega gonjahu vjetri) i dvoredne frigijske ladje,
Kapisa ili Kaíka i njegove sprave na krmi.
Ne vidi ni otkle ladje, već do tri jelena spazi
Pò obali koji tumaraju, za njima ide
Čitavo stado i pase po dolu povorka duga.
Stane Enèja pa luk i strjelice dohvati brze,
Koje je bio vjerni za njíme nosio Ahat.
Najprije obori vodje, što visoke imahu glave,
Na njima granate roge, — tad ostale smete i c'jelo
Stado u zeleni gaj strijelama gadjajuć nagna;
Ne htjede prestati prije, dok golemih sedam živínâ
Ne svali na tle, da ih imade, kolìko je ladja.
Onda se vrati u luku i društvu ih razd'jeli svemu.
Dâ im i vina, kojim na br'jegu Trinakrije vrče
Napuni dobri Akest i junak dâ im ga na put.
Za tim sloboditi stane Enèja drugove tužne:
»Druzi oj moji, jade što imasmo, pamtimo i sad,
Patnici ì većîh jada, dokònčati bog će i ove.
Bijesnoj vi ste se Skili primàkli i hridma, iz kojih
Ječi daleko; vi ste i kiklopsku poznali vrlet;
Sad ojunač'te se opet i prodj'te se straha i tuge,
Možda ćete se kadgod i ovoga sjećati rado.
Različne vode nas zgode u Latij, pogibelji mnoge,
Tamo sudbina mirno živovanje obriče nama;
Kraljevstvo trojansko opet oživljeti onamo ima.
Ustrajte i dalje, te se budućoj čuvajte sreći.«
To im izgovori, nadu u licu odaje, — brige
Premda ga velike more, u grudma zatomljuje tugu.

Momci sad prionu svi, da gotove ȍd lova gozbu:
Kožu s rebara odru i odvoje meso, te jedni
Sjecat ga stanu, na ražanj nabadat (a gipka se jošte);
Drugi nastave kotle na žalu i nà vatru paze.
Sada se stanu jelom krijepit i ležeć po travi
Stari Bakov uživaju dar i debelu divljač.
Kad već utìšajû glad i stolove uklone veće
Razgovor zametnu dug o drugòvima, kojih već nesta;
Ne znaju, treba l' se bojat il' nadati, jesu li živi
Ili je snašla ih smrt te odazvat se ne mogu više.
Duševni navlast Enèja sad vatrenog Oronta žali
Nesreću, a sad Amíka u sebi ì ljûtî Likov
Udes. Gijasa hrabrog i Kloanta hrabroga plače.
 Konac i tomu bude, kad Jupiter s etera višnjeg
More jedròletno gledne i prostrte široko zemlje,
Daleke narode gledne i ȍbale pa na vrhuncu
Neba stojeći oči na kraljevstvo libijsko upre.
Njemu se brige metu po grudima, — tužna veòma
I puna suza sjajnim u očima prozbori njemu
Venera tada: »Oj ljudi i bȍgôvâ vladaru vječni,
Koji upravljaš njima i munjom svojom ih strašiš,
Što moj Enèja mog'o sakrivit je tebi tolìkô,
Što li su mogli Trojanci? pretrpljeli poloma mnogo
Već su, a jednako još pred italskom zemljom im krug je
Zatvoren čitav zemàljskî! a obrek'o jesi, da od njih
Rimljani t'jekom će ljeta izíći, a Teukrovu krv će
Vodje obnoviti, koji u vlasti će potpunoj imat
Zemlje i more; — što te od nauma odvraća sada?
Radi propasti Troje i razora tužnoga njena
Tješah se mjereći lošu sudbinu o bolju, a sad
Patnike takve udes još jednako progoni isti.
Kada ćeš, veliki kralju, učiniti patnjama konac?
Kroz svu ahivsku vojsku utèći je mog'o Anténor
I u ilirski zaton uníći i samu sredìnu
Liburnskog kraljevstva zdrav mimoìći i izvor Timáva,
Koji iz devet grla provaljuje u more, da sve
Brdo se ori, i vodom poljàne pokriva bučnom.
Ipak Patavij tu Anténor sagradi, smjesti

Narod i dade mu ime i oružje trojansko na zid
Objesi; sahranjen sada u pokoju počiva tamo.
A mi, podmladak tvoj, mi ginemo, kojim si dvore
Obeć'o nebeske; ladje izgubismo — ao strahote! —
Sa gnjeva jedne; daleko od italske zemlje smo jošte.
Tako l' se duševnost časti? i kraljevstvo tako l' nam dajeŝ?«
Njoj se bogova otac i ljudi nasmjehne tada
Posm'jehom, od kog se vedre nebesa i òblâci, — i kćer
Cjelivom takne pa joj progovori besjede ove:
»Ne boj se, Kiterka, ništa! što sudjeno tvojima jeste,
To će i biti; grad ćeš Lavìnij i njegove zide
Ugledat, kako obèćah, Enèju ćeš junačkog svoga
Nebu dić pod zvijezde; od nauma odvraćen svoga
Ja nijesam. A sada ti još, kad briga tolìkâ
Grize te, kazat ću, tajne sudbìnê ću tebi razmotat:
Boj će on veliki biti u zemlji italskoj, divlje
Smlavit će narode, zakon i zìdove ljudma će sazdat,
Tako kraljujuć tri će u Latiju ugledat ljeta,
Tri će i Rutulom zime protèći, kad svladani budu.
Ali Askànije dječak, što sada zovu ga Julom
(A prije zvao se Il, dok ilijsko kraljevstvo bješe),
Vladat kroz trijest će veljih krugóvâ, što ih mjesécâ
Čini okretnja, prenest prijesto će kraljevski drugud
Iz Lavinija, vrlo utvrditi dugu će Albu.
Tri sta će punijeh ljeta kraljevati Hektorov narod
U toj zemlji, dok zdjetna od Marta ne porodi dvojke
Svećenica krvi od kraljevske, Ilija zvana.
Onda će žućkasto krzno od vučice hranilje noseć
Romul rasploditi pleme, sagraditi Martovske on će
Zidove pa će svojem po ìmenu Rimljane prozvat.
Njih ja vremenom ne ću ni prostorom nikojim stezat,
Kraljevstvo dah im bez konca. Junona žestoka sama,
Koja sad bojeć se more uzbunjuje, zemlju, nebesa,
Na bolje odumit hoće te sa mnom će skupa pomagat
Rimljane, svijeta svega vladare, narod u togi.
Tako odlučih. Lustar za lustrom će prolazit i doć
Doba će, kadno će dom Asàrakov slavnu Mikenu

I Ftiju pritisnut ropstvom i vladati nadbitim Argom.
Iz krvi slavne će tê i Trojanac se roditi Cesar
Julije, kojemu ime od velikog potječe Jula,
On će Okean vlašću dosegnuti, slavom zvijezde.
Mirna ćeš primit ga jednoć, kad plijena istočnog pun ti
U nebo dodje. I on sa zavjeti zazivan bit će.
Tad će se ljuta vremena umiriti, nestat će rata;
Sijeda Vjernost i Vesta i Kvirin sa bratom Remom
Krojit će pravdu; brava zatvárat će gvozdena čvrsta
Strašna Ratova vrata; unutra kleti će Bijes
Sjedit na oružju ljutom, ostragu sa stotinu svezan
Mjedenih uzlova groznik i rikat će krvavih ralja.«
Reče, i Majina sina s visine nebeske pošlje,
Da gostoljubivo zemlja i tvrdjava nove Kartage
Dočeka Teukre, da ne bi Didona ih ne znajuć sudnje
Odgnala svojih od medja. — Po prostranom eteru leti
Glasnik i veslajuć krilma u Libiji brzo se stvori.
Što mu je kazano, svrši, te Punci po volji božjoj
Zloćudnost odbace svaku, a kraljica najvećma od svih
Dobre volje Trojance očekuje ì srca mirna.
Ali duševni svu noć Enèja u mislih provèdê,
I čim se svjetlo blago pomolilo, naumi izić
I zemlju pregledat novu, u koju ga nagn'o je vjetar,
Tko li stanuje tu, da l' ljudi il' zvjerad (jer pustoš
Vidi), namisli sve potražit i drugovom javit.
Ispod krova drvétâ pod pećinom šupljom Enèja
Sakrije ladje (šuma odasvud je ì sjena strašna).
Onda zaputi on i Ahat jedini s njime,
Kopljima širokog gvoždja uzmahuje dvjema u ruci.
U sredìni mu šume na súsret izidje mati
Kao djevojka ruhom i licem, — k'o Spartanka mlada
Oružjem il' k'o Tračka Harpàlika, kojano konje
Igra i trkom svojom brzoteki pretječe Hebar.
Kao lovica lûk niz ramèna je lagani bila
Spustila po običáju, lelìjâ se na vjetru kosa,
Koljeno ostavi golo, a krilo zauzla ovlaš.
Prva im prozbori: »Kaž'te, oj junaci, jeste li možda
Vidjeli koju od mojih sestara lutat ovùdâ

(Na njoj je privezan tulac i šarena risova koža)
Ili gdje goni vepra, što zapjenjen bježi pred njome «
Tako Venera, a sin progovori Venerin ovo:
»Ne vidjeh niti čuh od sestara ti ikoju, djevo,
Kako oj da te zovem? ta lice smrtničko nije,
Glas to ne zvuči čovjèčjî, oj boginja jamačno ti si!
Možda si Febova sestra il' jedna izmedju Nimfa?
Da si nam čestita, pa nam pomozi, koja si da si.
Pȍd nebom kojim smo, reci, na kojem se smucamo ovo
Žalu zemàljskôm, ni ljúdî ni ovoga ne znajuć kraja
Lutamo ovud vjetrom i valima dognani strašnim;
Mnoga će žrtva ti past pred oltarom od desnice naše.«
Tada će Venera: »Takve vrijednom ne držim se časti;
Tirkinje djevojke nose po navadi tulac te vezat
Visoko uz list one naučiše grimizne crevlje.
Punsko kraljevstvo i grad Agénorov vidiš i Tirce,
Ali je libijska zemlja i narod nesvladan ratom.
Kraljuje ovdje Didona, što ȉz grâda tirskoga dodje
Od brata svoga bježéći. Kazivati dugo bi bilo
Dugu nepravdu svu, već glavno samo ću reći.
Sihej joj zvao se muž, med Feníčani prvi bogàtâš
Njivama; — ljubavlju veljom sirota je ljubila njega.
Otac njemu je dade i djevojku čistu je vjenča
S njime u prvi brak. Al' u Tiru je kraljev'o njezin
Brat Pigmalìjôn, grdji zločínac od ikoga drugog.
Razdvoji mržnja njega i Siheja, te pred oltarom
Bezbrižna Siheja onaj bezakonik pos'ječe tajom
Zasl'jepljen požudom zlata, ne mareć za sestrinu ljubav.
Dugo je tajio zločin i varao svakako zlotvor
Lažnim je nadama sestru jadòvitu ljubavi punu.
Al' njoj se u snu muž nesàhrânjen ukaže jednoć,
Čȕdnovâto pred njome pomolio bl'jedi se obraz,
Krvni joj pokaže oltar i màčem grud probodènu
I sve zločinstvo tajno u ròdu otkrije njojzi.
On je svjetuje, brzo da ostavi očinsku zemlju,
Za lakši put joj blago u zemlji otvori staro,
Nepoznat tovar zlata i srebra. Tim navedèna
Odluči bježat Didona i društvo kupiti stane.

Koji na tirana ljuto il' mržahu il' ga se vrlo
Bojahu, slože se sada i nà lâdje skoče, što bjehu
Pripravne pa ih zlatom natovare; òtplovî blago
Lakomog Pigmalijóna, a žena upravlja svim tim.
Dodjoše ovamo oni, gdje visoke zidove sada
Vidiš i tvrdjavu nove Kartage kako se diže.
Kûpê toliko zemlje od tada prozvane Birsa,
Kòliko mogoše samo obuhvatit volujskom kožom.
Ali koji ste vi? iz koje li dodjoste zemlje?
Kuda li nosi vas put?« — Na pitanje njeno Enèja
Uzdahne i glas iz dna izvukavši grudima reče:
»Da ti, o boginjo, sve od početka stanem kazivat,
Da ti se povijest hoće bijèdâ slušati naših,
Prije bi Večer dan završila Olimp zatvoriv.
Od grada trojanskog drevnog — do ušiju možda je vaših
Došao glas o Troji — olúja k libijskom žalu
Nas je nagnala, pošto po različnih lutasmo morih.
Duševni ja sam Enèja, dušmánima oteh Penáte,
I sad sa njima plovim, nad eter mi uzlazi slava.
Italsku tražim domáju i pleme od Jupiter-boga.
S dva puta deset ladja zapútih iz frigijskog mora
(Držeć se prórôštvâ; mati božànskâ mi vodilja bješe;)
Sedam mi jedva ih osta, al' trošnih od Eura i válâ.
A sad siròmah i neznan po pustinji libijskoj lutam
Iz Európê prognan i Azije.« — Tužit se više
Ne da mu Venera pa mu sred jadanja prekine riječ:
»Tkogod si, da si, uzduh živòtvôrnî ne dišeš, mislim,
Bozima nebeskim mrzak, kad dȍ grâda doš'o si tirskog.
Podji samo i kreni odávdê kraljici pred prag.
Jer ti objavljujem, da su na povratku drugovi tvoji,
Okrenut da je Akvìlôn u luku ti dognao ladje,
Ako me u ptice mati i otac ne učiše krivo.
Dvanaest labuda eno u veselom pogledaj jatu,
Sletjev iz etera njih je razgònila po nebu vedru
Jupiterova ptica, sad ù dugu vide se nizu,
Dohvataju već zemlju il' dohvaćenu je motre.
Kako se veselo sad poigravaju šušteći krilma,
Oni na povratku nebo okružuju, pjevaju pjesme,

Tako i ladje tvoje i mòmci, što ih imadeš,
Il' su u luci il' sad već ulaze s jedrima punim.
Podji i kuda te put navèdê, onamo stupaj.«
  Reče i ružičnim vratom od njega odvrnuv se sine,
A ambròsijskâ kosa božànskî s tjemena raspe
Miris, a rȕho se spusti i pokrije noge do zemlje;
Korakom oda se prava k'o boginja. Ona odbjèžî,
A sin prepoznavši mater ovako poviče za njom:
»Za što si okrutna i ti, te varaš tòliko puta
Sina oblícima lažnim? ta desnice za što se naše
Ne združe, za što se glas ne govori, ne sluša pravi?«
Tako se požali na nju i upravi korake gradu.
Mrkim ih uzduhom oba na putu Venera obvi
I zaògȓnê plaštom od debele magle ih ona,
Da ih vidjeti ne bi ni dirati mogao nitko,
Niti ih zadržávat ni pitati, za što su došli.
Sama se u vis uznese i vesela pohodi tada
Stan svoj na Pafosu, gdje joj je hram, gdje na sto oltara
Sabejski gori joj tamjan i mirišu svježi vijenci.
  Ona dvojica putem, kud staza ih vodjaše, krenu.
Uz brijeg uzlaze već, što dalèko se nad gradom diže
I gleda kule odòzgô, što leže njemu nasùprot.
Čudi se gradnji Enèja, gdje kolibe stajahu negda;
Vratima, vrevi se on i taracu uličnom čudi.
Živo priánjajȗ Tirci, te jedni obvode zide
I grade kulu, miču objèručkê kamenje, drugi
Nalaze za kuću mjesto i kopaju okolo jarak;
Biraju časni senat i sudije i poglaváre;
Ovdje se kopaju luke, a duboki tamo se temelj
Meće teatru, dalje iz lȉtîcâ tešu se stupi
Golemi, što će svojom visinom resiti scenu.
Kako s početka ljeta po pòljima kadano cvjetnim
Nà sȗncu posluju pčele, kad naraštaj pčelinjeg roda
Odrasli izvode van il' med kad sabiraju žitki
I sva okca slatkim raširuju nektarom time,
Ili kad skidaju onim, što dolaze, breme il' gone
Združiv se ù četu trute iz kȍšnîcâ — lijeno stado;
Posao vri, a mirìsavî med od dušice vonja.

»Blago li vama, kad vam već zidovi dižu se eto!«
Veli Enèja i u vis pogleduje zabate gradske.
Obavit maglom zadje u ljudstvo, i čȕdo je pravo,
Vrze se medju ljudma, al' njega ne vidi nitko.
Usred grada gaj preobìlatî sjenom je bio;
Ovamo negda je bura i voda dognala Punce,
I tu iskopaše znak, što pokaza njima Junona,
Glavu žestokog konja: u boju dičan i u svem
Obilan tako je narod vijekove imao živjet.
Na tom je mjestu Junoni Didona Sidonka golem
Gradila hram veličanstva Junonina pun i daróvâ;
Prag se skalama diz'o na mjedenim, mjedeni stupi
Držahu grede, stožer na mjedenih škripaše vratih.
Novo opazi nešto Enèja u tome gaju,
Što mu umiri strah, te spasenje čekati smjede
I boljoj sreći se nadat u svojoj nevolji ljutoj.
Jer u golemom hramu pregledajuć sve pojedìncê,
Čekajuć kraljicu pa se u sèbi bogatstvu grada,
Umjetnikâ vještini i poslima mučnijem čudeć
Ugleda naslikane po redu ratove, bitke
Ilijske, kojim se slava po svemu već rasu svijetu,
Prijama i dva Atrída i na njih gnjevna Ahìla.
Stade i plačući reče: »oj Ahate, gdje je na zemlji
Kraj taj il' mjesto, gdje nije sve puno bojeva naših?
Evo Prijama! Plaća i ovdje slavi se znade,
Ima nesreći suza i sȑdâcâ dirnutih njome!
Ne boj se; tâ će ti slava donèsti spasenja dio.«
Tako veli i dûšu nasladjuje slikama praznim
Jecajuć mnogo i lica orošujuć potokom suza.
Gleda: ubojni Grci ovùdâ okolo Troje
Bježe, a zà njima tu se natiskuje pergamska momčad;
Frigijci bježe onùdâ, a perjanik goni ih Ahil.
I ne dalèko Resov od platna snježanog čador
Plačući pozna, čador, što san ga prvi je izd'o,
Te sin je Tidejev krvav veòma klao po njemu,
I sad vatrene konje u òkô odvodi grčki,
Prije no piše iz Ksànta i trojanske grizoše trave.
Momčić nesretni Troil s Ahìlom se nejednak pobi

I s druge strane sad bježi bez štita, konji ga nose,
Bez upravljača su kola, on iz njih nauznak visi,
Uzde drži još ipak, po zemlji mu vrat se i kosa
Vuče, a okrenuto po prahu koplje crtàrâ.
U to rasute kose i peplos noseći idu
Trojanske žene u hram sad Palade boginje kivne,
Skrušene sve su i tužne i tuku rukama prsi,
Boginja odvraća lice i upire u zemlju oči.
Oko ilijskih tri put zidóvâ vuk'o je Ahil
Hektora pa mu mrtvo sad za novce prodaje t'jelo.
Strašan Enèji jecaj iz grudi prodire iz dna
Gledajuć kola, plijen i mrtvo prijana t'jelo,
Gledajuć Prijama, kako bez oružja ruke sad pruža.
U vrevi pozna i sebe Enèja medju gospodom
Ahivskom, istočnu vojsku i oružje Memnona crnog.
S polumjesečnim štitma Amàzônke idu, a vodi
B'jesna ih Pentesiléja med hiljadom vatreno jureć,
Zlatni junakinja pâs je privezala pod sisom golom
Te se djevojka biti usudjuje bojak sa ljudma.
Dok te divote sve Enèja gleda Dardánac
I tu zapanjen stoji i jednako u isto pilji,
Kraljica eto Didona krasotica prekrasna dodje
K hramu i velika nju množina prati mladića.
Kako na Eurote žalu il' kako na brdu Kintu
Izvodi kolo Dijàna, sa strana svih Oreáde
Hiljadama se stječu okò njê, a ona niz plèće
Nosi tulac i boginje sve nadvisuje hodeć;
Tihe Latonine grudi veselje obuzima tada:
Takva je bila Didóna, — med drȕgima tako koràčâ
Veselo ona za pos'o i kraljevstvo bùdûćê brižna.
Tad u trijemu hrama pred vratima boginje ona
Oružjem okružena na pr'jestolju visoko sjedne.
Ljudma je krojila pravo i zakon, dijelila posle
I muku jednakom mjerom, a štòšta razdavala kockom,
Kad li Enèja spazi u nalozi velikoj gdje mu
Dolaze Antej i Sergest i Kloant hrabri i Teukri
Ostali, koje je crna olúja raspŕšala bila
Po moru pa ih dalèko na ȍbale bacila druge.

I sam protrne on i Ahat sav se potrese
Od straha i od veselja, — rukovat se s druzima žele
Gorućom željom, al' dušu neobičnost objema plaši.
Taje se još i maglom k'o plaštom obviti paze,
Kakva ih snašla je sreća, na kojem su žalu im ladje,
Čemu dolaze amo? Jer obrani iz svijeh ladja
Dodjoše moliti milost i k hramu se žuriše kličuć.
Kada već unidju te im govoriti slobodno bješe,
K'o najstariji tad Ilijónej prozbori mirno:
»Tebe, oj kraljice, kojoj sagraditi Jupiter dade
Nov grad i prâvdôm obuzdat plemèna puna jogunstva
Tebe molimo jadni Trojanci vjetrima po svih
Gonjeni morih: strašni od bròdôvâ odbij nam oganj,
Duševnim smiluj se ljudma i iz bliže gledni nam jade.
Nismo mi došli gvoždjem Penate libijske harat
Niti smo pljačkati došli i vući k obali plijen;
Nadbitim nije sila na umu tâ i jogunstvo.
Ima staròdrêvnâ zemlja, Hespèrija zovu je Grci,
Silna je oružjem ona i plodnošću svojijeh gruda;
Tamo Enotrijci žive; potómci je, veli se, da su
Prozvali Italijôm po ȉmenu vojvode svoga.
Onamo plovljasmo.
Kad li na jednoć kišni Orìjôn udari s vali,
U seke tajne nas nagna i s pomoću ob'jesnog juga
Po moru, koje je uzelo mah, po grebènima strmim
Rasprša sve nas, i malo doplovilo k zemlji nas vašoj.
Kakav je narod ovdje? i koja varvarska zemlja
Dopušta običaj taj? — od pijeska nas primljivog gone,
Traže rat i zemlje ne dadu nam dohvatit kraja.
Ako se ljudi vi ne bojíte ni oružja ljudskog,
Ali znajte, da pravdu i nepravdu bogovi pamte.
Kralj nam je bio Enèja, od kojeg pravedniji nitko
Ni duševniji ne bi, ni ù ratu, oružju veći.
Ako ga ȉíva drži sudbìna, i eterski uzduh
Ako još diše, te nije med nemile legao sjenke,
Nije nas strah; — i što si dobrotom pretèkla ga, to ti
Žao bit ne će. I zemlji u sicilskoj ima gradova
I njiva, tamo krvi od trojanske kraljuje Akest.

Razbite vjetrima ladje na suho daj nam izvući,
U šumi daj nam greda istesat i nasjeć vesala,
Pak ćemo veselo krenut u Latij i italsku zemlju,
Ako nam dano je s kraljem i s drugovi onamo poći.
Ako l' nam spasenja nesta, te tebe, naš premili oče,
More libijsko uze, i Julu se nemamo nadat,
A mi u sikanski zaliv zaputimo, otkle smo došli,
Gdje su nam sjedišta spravna, potražimo kralja Akesta.«
To Ilijónej reče, i povlade njemu Dardánci
Žuborom svi.
Njima Didona, pogled oborivši, prozbori kratko:
»Ne bojte ništa se, Teukri, i prodjite svake se brige.
Nužda me nagoni na to i kraljevstva mojega mladost,
Te stražárima dajem daleko čuvati medje.
Tko rod Enejin ne zna, tko Troju i njene junake
Ne zna i junačka djela i plameni rat onolìkî?
Nismo mi Punci sȓcâ tolìko tupih, nit sunce
Od grada tirskoga tako daleko upreže konje!
Il' vi željeli doć u Hespèriju velju il' polja
Na Satùrnova kraj li u erički, kralju l' Akèstu,
Svaku ću pomoć vam na put, potrepštinu dat ću vam svaku.
Ako vas volja je u mom nastanit se kraljevstvu sa mnom,
Grad, što ga gradim, vaš je, povucite na suho ladje;
Medju Trojancem i Tircem poznavati razlike ne ću.
Ej da i kralj je ovdje Enèja, da ga je isti
Vihar nanio s vama! al' uzdane ljude na žale
Poslat ću, Libiju svu nek s kraja pretraže na kraj,
Izbačen burom u gradu il' u šumi možda gdje luta.«
Od tijeh besjeda hrabrom Ahatu i ocu Eneji
Duša pozorna bude, te dugo već goruće žele
Razbiti maglu. Prvi Eneji progovori Ahat:
»Božičin sine, koja u duši ti radja se mis'o?
Vidiš sigurno sve, i družina i ladje tu su
Jednog tek nema, kojeg u valima vidjesmo sami
Kako se utopi; drugo s riječma se majke ti slaže.«
Čim to izrekne Ahat, a oblak, što ih je krio,
Sam se raspukne te se u eter otvoren raspe.
Stane Enèja pred svima i sjajnoj u svjetlosti sine

Naličan bogu licem i plećima, mati jer sama
Dražesnu kosu mu dâ i rumenilo mladosti sjajno,
Oči zadahne njemu ljupkoćom veselo ona,
Kako vještačke ruke bjelòkôst kite il' kako
Žutim se zlatom srebro il' parijski optače kamen.
Kraljici ì drugîm tad on iznebuha prozbori, kad mu
Nitko se nadao nije: »kog tražite, evo me, tu sam
Ja Trojanac Eneja iz libijskog izbavljen mora!
O ti, što jedina Troju sa strašnijeh požali jada,
Te nas, što Danajcima utèkosmo i svijem zlima
Satrti na moru jesmo i vodi, potrebni svega,
U grad nas, u kuću primaš, — zahvaliti dostojno tebi
Nismo, Didona, kadri, nit itko, koga još ima
Od roda dardanskog, što je po velikom rasut svijetu.
Dostojno bogovi tebe nagradili, ako li motre
Duševnost, ako išto vrijedi pravda i sȑce,
Što zna, da pravo radi! Oj sretno li doba, što tebe
Donese, dični li mati i otac takove kćeri!
Tekle dok ȕ more budu rijeke, dok kružile sjenke
Budu po plećima brda i pȍ nebu pasle zvijezde,
Dotle će vječno ti čast i dika i ime trajat,
U kojigȍd ja pošao kraj.« — Ilijóneju tada
Dragome desnicu pruži, Serèstu ljevicu, za tim
I drugim, Gijasu hrabrom i Kloantu hrabrome pruži.
Iza pogleda prvog Didona se Sidonka divi,
Divi se udesu takvom junakovom ì reknê ovo:
»Koji te, božičin sine, u pogibli tòlikê udes
Tjera? koja te sila na obale dogoni grozne?
Ti li si onaj Enèja, kog Venera boginja blaga
Rodi Anhisu Dardáncu pri frigijskoj Simois-vodi?
Sjećam se dobro Teukra, u Sidon kako je doš'o
Prognan iz očinske zemlje i kraljevstvo tražio novo
S pomoću Bela; otac mi Bel plijenio tada
Plodni je Kipar pa ga u vlásti pobjeditelj drž'o.
Udes trojanskog grada od onoga još mi je doba
Poznat, i ime tvoje i naroda pelaškog kralji.
Dušmanin bio je Teukrom, al' hvalio on ih je vrlo,
Te je kaziv'o, da i sam od teukarskog starog je roda.

Za to, o junaci, dajte unidjite u kuće naše!
Mnogim mukama slična i mene gonjaše sudba,
Te je napokon htjela, u ovoj da zemlji se stanim.
Dosta okusih zla, te nevoljnim znadem pomagat.«
Tako veli pa onda Eneju u dvore povede
Kraljevske, zahvalnice za bogova odredi hrame.
K tomu druzima pošlje na obalu volova dvaest
I sto čekinjastim sa ledjima velikih svinja,
Pošlje im takodjer janjaca sto i matere s njima,
Dar da imadu i veseo dan.
Kraljevskim raskošjem sjajni iznutra se nakite dvori,
I u sredini se gozba priredjuje. Sagovi tu su
Umjetno izradjeni od grimiza gizdavog, stoji
Sila srebrnog sudja na stolima. U zlatu djela
Junačka izdjeljana otaca su u dugom nizu,
Djela tolìkìh junaka od postanka staroga roda.
Ne da mirovati srcu Enèjinu očinska briga,
Te on k ladjama pošlje Aháta brzoga odmah,
Sve da Askàniju javi i njega u grad dovede.
Sva u Askàniju briga ljubežljivog oca sad stoji.
Još mu donijet reče iz razora trojanskog blago
Spaseno, haljinu svu izvezenu slikama zlatnim,
K tomu prijevjes, što je akantom žutijem optkan,
Argivke Helene nakit, što sa sobom ona ga uze,
Kad iz Mikénê je išla u Pergam na udaju grješnu,
Čudesni to joj dar od matere bio je Lede;
K tomu i žezlo, što ga Ilìjona nošaše negda,
Kralja Prijama kći najstarija; biserni djerdan;
Napokon dvotvarnu krunu od kamenja dragog i zlata.
K ladjama zaputi Ahat, da brzo izvrši sve to.
Kiterka misao novu i lukavstvo novo u duši
Smisli: da promijeni Kupído oblik i lice
Ì mjesto ljupkog da dodje Askànija kraljici, te joj
Pomamu darima uždi i oganj u moždine baci.
Tirske se dvoličnosti i nevjere roda se boji,
Muči je ljuta Junona i dolaze pod noć joj brige.
Za to krilatom ona progovori Amoru ovo:
»Sinko, oj silo moja i jedina velika moći,

Tifojskih prèzirâču strijèlâ previšnjeg oca,
K tebi se utječem, sinko, i tvojem se molim božanstvu.
Kako na brata tvoga Enèju kivna Junona
Mrzi pa pò moru s žala nabacuje na žal ga ona,
Sve to znaš i sa mnom dijelio često si žalost.
Sad ga Feníčanka drži Didóna, zagòvârâ slatko;
Strah me je konca dočeka tog u Junoninu gradu,
Ne će pri takvoj zgodi Junona htjeti mirovat.
S toga lukavo mislim uloviti kraljicu te je
Plamom ražèći, dà bôg ne prom'jeni već je ni jedan,
Nego da i nju k'o mene Enejina priteže ljubav.
Kako ćeš to učinit, ded poslušaj misao moju:
Moja najveća njega Askànije kraljević u grad
Sidonski sprema se ići, jer otac dragi ga zove,
Spasene dare iz vala i ognja trojanskog nosi;
Njega ću ja uspavat i sakrit na vrhu Kitérê
Ili na svetom mjestu na vrhu idalskog brda,
Da nam ne može spazit prijevare te nas i smesti.
Ti ćeš se graditi njime prijevarno jednu tek noćcu,
Dječak si, poznato lice dječákovo uzet ćeš na se,
Pa kad vesela vrlo Didona te primi na krilo
Pokraj kraljevske gozbe i kapljice lijejskog boga,
Grlit kad počne te u te utiskujuć cjelive slatke,
Tajnu tad vatru u nju udahni i otruj je tajno.«
Amor se matere drage rijèčma pokori, skine
Krila sa sebe i podje s veseljem Julovim krokom.
Tijelo tihijem sankom Askàniju Venera ospe,
Pomiluje ga ona u krilu, pa ga u gaje
Visoke idalske digne, gdje nježna mažùrana njega
Zadahne cvijećem svojim i okruži ljupkom ga sjenkom.
Sada već poslušni podje Kupido Tircima dare
Noseći i pun vesel'ja, što pratilac njegov je Ahat.
Kada on dodje, a to u gizdavim sazima leži
Na počivalu zlatnom Didona baš u sredini;
Već su se skupili otac Eneja i trojanska momčad,
Pa su po prostrtom svi polijègali grimizu redom.
Vodu za ruke sluge podavaju i hljeb iz kóšâ
Dijele, nose ručníke, na kojima runje su glatko

Obrezane; pedèsêt u domu je sluškinja, one
Dug niz jestvina redom imadu slagat i oganj
Penatski čuvat; a drugih je sto i tolìko vršnjaka
Sluga, da čȁše i jêlâ bremèna meću na stole.
Tad se u veseli dom i Tirci sakupe mnogi
I svi na vezena legnu počivala, kad im se reče.
Oni se darima čude Enèjinîm, čude se Julu,
Bogovu žarkome licu i njegovim hinjenim r'ječma,
Haljini, optkanu za tim prijevjesu žutim akantom.
Navlast Feníčanka jadna, što pogibija je čeka,
Tâ se ne može sita da nagleda, gleda i gori,
Jednako darovi nju uzbunjuju, jednako dječak.
Kad se Eneje nagrli on i o vratu mu dosta
Kad je već visio i već umirio veliku ljubav
K tobožnjem ocu, podje ka kraljici; ona o njemu
Obisne očima, srcem, u krilu ga miluje kašto
Ne znajuć, kòlikî bog na krilu jadnoj joj sjedi.
A on na majku misleć Akídalku po malo počne
Spomen Siheja brisat i ljubavlju živom osvajat
Dušu već odavno tihu i sȓce, što odviče ljubit.
Kada se svrši gozba i kada se uklone jela,
Velike vrče donesu i okite cvijećem čaše.
U kući nastane žamor, po širokom predvorju glas se
Raznosi; s pozlaćenih tavànîcâ svjetnjaci vise,
Gòrê, te razgone plamom svijeće voštane tminu.
Kraljica zaište čašu draguljima i zlatom tešku,
Pa je napuni vinom, napúnj'o ju kako je negda
Bel i potómstvo mu sve, tišina se u kući stvori.
»Jupiter-bože, koji zaštićuješ — gòvorê — goste,
Daj da Tircima bude i trojanskim putnikom sretan
Ovaj dan i potómci da nȁši se sjećaju njega;
Bah veselitelj s nama i dobra budi Junona;
Sastanak slavite taj prijatèljskîm srcem, oj Tirci!«
Reče — i bozima u čast na trpezu izlije vina,
Za tim ga usnicama dotaknuvši prva pozove
Bitiju ì dâ mu čašu, a Bitija potegne svojski
Iz čaše zapjenjene i iskapi do dna je zlatnu;
Za tim druga gospoda. U kitaru udari zlatnu

Jopa drugokosi, koji od Atlasa učaše slavnog,
Lutanje mjeseca on i mȕke sunčeve pjeva,
Otkle su ljudi, otkle l' životinje, kiša i oganj,
Pjeva Arktura i kišne Hijáde i oba Trijóna,
Za što se tòliko žuri uroniti zimsko se sunce
U okeanske vode, što spore li ustavlja noći.
Dva puta pljesnu mu Tirci, a za njima pljesnu Trojanci.
Svakakve razgovore Didóna počinje jadna
I tim provodi noć i ljubav upija dugu.
Pita o Prijamu mnogo i Hektoru, sada ga pita,
Kakvom u oružju sin je Aurórin doš'o, sad konje
Kakve je im'o Diòmêd i kòlikî bio je Ahil.
»Nuder nam — reče —, o goste, od prvoga kazuj početka
Danajskog naroda himbe i udes čeljadi tvoje,
Lutanje kazuj nam svoje, jer sedmo već evo je ljeto,
Kako po vodama svim se i zemljama lutajuć biješ.«

Drugo pjevanje.

Na to umuknu svi i pozorno okrenu lica,
A s počivala otac Eneja visokog počne:
»Golemu, kraljice, bol ponovit mi u srcu veliš,
Kako su trojansku moć i kraljevstvo trojansko tužno
Razbili Danajci, kakve l' grozote vidjeh, u kojih
Bješe i mène dobráno. Kazivajuć to ti tko ne bi
Zaplak'o, makar bio Ulìksa tvrdoga vojnik,
Dolopac il' Mirmidónac? S nebesa vlažna već hiti
Noć, te zapadajuć zvijezde na počinak zovu.
Ali kad hoćeš tolìkô obaznati nevolje naše
I čuti pošljednje muke, pretrpjela što ih je Troja,
Počet ću, premda se duša pri spomenu zgraža i žaca
Jada se tog. — Utrudio rat i odbijala sudba
Vodje je danajske, mnoga uminula u tom su ljeta,
Kada li s Paladinom vještinom božanstvenom konja
Načine poput brda, od jele mu istešu rebra;
Zavjetni bozima dar za povratak, — to se razglàsâ.
Onda junake po izbor iždrebaju pa ih u zatvor
Kradom zatvore tamni i golemu onu šupljinu
Utrobe oružanim vojnicima napune dupkom.
  Na poglédu je Tened, glasovito ostrvo, blagom
Bogato negda, dok Prijam još kraljevstvo im'o je svoje,
Sad je tek zaton i pristan za brodove pouzdan slabo;
Ovamo otplove oni i skriju se pustom na žalu.

Odoše — mišljasmo mi — u Mikenu, vjetar ih nosi.
Napokon Teukrija sva se oslobodi žalosti duge.
Vrata se otvore, godi izilazit ì tâbor dorski
I žal ostavljeni preglédati ì mjesta pusta.
Ovdje dolopska četa, a ovdje ljuti je Ahil
Stajao, brodovi ovdje, a ovdje su bȉle se bitke.
Jedni se poraznom daru Minerve djevičke čude
I tjelesini konjskoj; a Timet prvi od sviju
Svjetova u grad konja dovući, u tvrdjavu smjestit;
Ili od lùkâvstva il' to donosila sudba je Troje.
Ali Kapis i koji pametniji bijahu mišlju
Reku, il' u vodu bacit da treba danajsku varku
Sumnjivi dar il' podmetnut plam pa spalit, — probušit
Il' da utrobu treba i prègledat tajnu šupljinu.
Narod neodlučan stane u protivne misli se c'jepat.
U to pred svima silnim Laòkoon narodom praćen
Onamo trči ozgo iz tvrdjave raspaljen te nam
Viče s daleka: kakvo, o jadnici, bezumlje to je?
Mislite l', da su otìšli dušmáni? il' Danajci išta
Da bez prijevare daju? Ulìksa tako zar znate?
Il' su se u drvu tome zatvòrili, skrili Ahivci,
Ili je naprava ta na zator zidima našim,
Kuće da pregleda naše i uspne se gradu na vršak,
Il' je prijevara druga; oj čuvajte konja se, Teukri!
Bilo što bilo, ja se i dárâ danajskih bojim.
Rekne i golemo koplje zavŕtî s velikom snagom
Zvijeri u bok i trbuh krivùljastî, gdje se je sklap'o.
Koplje zatrèptî i stane, a utroba strese se, — zvekne
Prostrana tad i zajéčî šupljina. Da nije sudbine
Tada božanske bilo, da pameti ne bjesmo lude,
On bi nas naveo, gvoždjem da argivski skršimo zatvor,
Te bi još stajala Troja i Prijama visoka kula.
Dardanskih kada li eto pastira gdje s velikom cikom
Vuku ka kralju mladića ostrágu svezanih ruku;
On im je na put sam izìšao nepoznat pred njih,
Svoje da lukavstvo gradi, da otvori Troju Ahivcem,
U srce uzd'o se svoje i jednako spravan je bio
Ili izmišljati varke il' sigurnom poginut smrću.

Trojanska mladež grne odàsvud i onamo hrli
Željna vidjeti, sužnjem narugati natječu svi se.
Danajske himbe sad čuj i po zločinu jednoga od njih
Sudi ih sve.
Jer kad zabunjen on i goloruk medjù nama stane
Svim na poglédu i okom kad omjeri frigijsko ljudstvo,
Reče: jao, gdje zemlja je tâ, gdje to li je more,
Koje će primiti mene? što ostaje meni jadníku,
Kad me ne puštaju med se ni Dànajci, kad me Dardánci
Neprijatèljskî eto pogubiti krvavo hoće!
Njegov nas okrene jecaj i navala smiri se naša.
Tad nagovarat ga stasmo, da veli, koje je krvi,
Što li nam nosi; nek reče, u čemu je nada mu sužnju.
Tako se napokon on uslòbodî ì reknê ovo:
'Sve ću ti, reče, priznat, o kralju, makar što bilo,
Istinski, nit ću zatajat, Argivac da sam po rodu.
To je prvo; sudbìna Sinóna učinit je mogla
Jadnim, al' ne će kleta učiniti pustim ga lašcem.
Kadgod možda je glas do ušiju došao tvojih
O Palamédu Belídu i njegovoj slavi i dici;
Njega su krivo Pelazgi potvorili, izdajnik da je
I na prijavu ružnu umorili nevina, jer je
Od rata odgovar'o, a sada za ubitim žale.
U prve godine otac siromašni nà vôjsku mene
Posla, da budem mu drug, a rodjak bio sam s njime.
Dok je kraljev'o zdrav i s kraljima bio u zbòru,
Dotle je nekakav glas i u mène bio i slava.
Ali kada je on po mržnji pletkáša Ulìksa
— Govorim poznate stvari — sa ovoga svijeta poš'o,
Poništen od tad u mraku živario i u žalòsti
Ja sam, al' gnjevan u sebi zbog nevinog prijana smrti.
Nego ne šutjeh ludak, već rekoh, da osvetnik bit ću,
Ako se po sreći kojoj u Argos očinski igda
Pobjednik vratim; sa tih riječî omrznuh vrlo.
Nevolja mojih to je početak, bijedama novim
Strašio udilj me Uliks, u narod je sipao svedjer
Dvoumne riječi; znajuć, da krivac je, tražaše društvo.
Nije se smiriti htio, dok s pomoću Kalhasa nije —

Al' što uzalud tê neugodne javljam vam stvari?
Ili što čekam? Ako su svi Ahivci vam isto,
I čuti to l' vam je dosta, oj brže me kaznite; to bi
Onaj od Itake htio, Atrídi bi željeli vrlo'.
 Tada nas istom želja podžèžê sve pitat i znati
I ne sluteć zločínstva tolìkôg i varke Pelazga.
On nam nastavi dršćuć i reče lukave duše:
 'Često su ostavit Troju i pobjeći Danajci htjeli
Toga dugoga rata već siti. Ej kamo li sreće,
Da su učinili to! Al' žestoka na moru bura
Često je razbila njih i na polasku plašio jug ih.
Osobito kad ovog već slože od javor-dasaka
Konja te ga već dignu, zatutnjiše vihari nebom.]
U brizi pošljemo Febov orakul Eurìpila pitat,
A on iz svetinje ove donese nam riječi tužne:
»Kada ste, Danajci, prvom pristupali k ilijskim žalom,
Djevojku posjekli tad ste i krvlju umirili vjetre;
Krvlju i povratak valja izmolit i žrtvovat jedan
Argolski život.« — Kad dodje do ušiju narodu glas taj,
Protrnu svi i ledeni strah preleti im svima
Duboko kosti, kog čeka li smrt, kog traži Apòlôn.
Proroka Itačanin izvuče Kalhasa tada
Vičući vrlo med narod i navali pitat, što hoće
Bogovi to? Već mnogi prorícali nemilu meni
Smrt su od lukavca i već budućnost su slutili šuteć.
Deset se dana Kalhas sakrivao, muč'o i glasom
Ne htio nikoga svojim izrèći i predat ga smrti,
Dokle ga Itačanin ne nàgnâ s vikom, te prorok
Napućen izusti riječ i za žrtvu odredi mene.
Pristanu svi i čega se svak pribojavao sebi,
To sad na propast jednog jadníka okrenu oni.
Već se kleti približio dan, već spreme, što treba
Za žrtvu: sa solju žito i trakove okolo glave;]
Priznat ću: smrti se tada izmàkoh ì sveze slomih
Pa se u jezeru blatnom u noći sakrih med trskom
Ì čamâh, ako možda odjèdrê, kad će odjèdrit.
Predjašnju otadžbinu već mislim da ugledat nigda
Ne ću ni djecu dragu ni oca, žudjenje svoje.

Možda će na njima oni izvršiti kaznu zbog mojeg
B'jega i krivicu moju jadníkâ okajat smrću.
Za to te višnjima molim i zaklinjem bozima, kralju,
Koji istinu znadu, poštenjem te zaklinjem, ima l'
Čista ga igdje med ljudma, — tolìkîm se jadima smiluj,
Smiluj se duši, što trpi, a nije zaslužila toga'.
Rad tih mu suza život poklonismo, još ga i žalit
Stadosmo, a sam Prijam zapovjedi, nek mu se skinu
Lisice ì sveze t'jesne, i njemu progovori blago:
'Tkogod si, da si, Grke zaboravi slobodan sada,
Naš ćeš biti, i meni, što pitam, recider pravo:
Čemu digoše ovu grdósiju konjsku? tko sklopi?
Što njom hoće? je l' svetinja to? il' naprava ratna?'
Na to će on u prijevari vješt i u pletkama grčkim
Proste od sveza ruke k zvijezdama dižući reći:
'Vi ste mi, vječni oj ognji, svjedoci i vaše božanstvo,
Koje se ne smije vr'jedjat, oltari i mačevi kleti,
Kojim umàkoh i vrvce, što nošah ih žrtva budući,
Svi ste svjedoci, da prava Pelazga razbiti smijem,
Mrziti na njih smijem i javiti štogoder kriju;
Zakoni otadžbine već ne vežu mene. Tek svoga
Ti obećanja se drži, o trojanski grade, i čuvaj
Sačuvan vjernost r'ječi za istine, veliku službu.
Nada u početi rat i ufanje danajsko sve je
Bilo u Pàladinôj pomòći, al' kada se drznu
Bezbožni Tidejev sin i Uliks, izumitelj zloća,
Paladin usudni kip iz hrama istrći svetog,
Kad poubijav stražare, što na vrh tvrdjave bjehu,
Pograbe svetinju te se onako krvavih ruku
Još djevičànskê trake na boginji usude dirat,
Od tad se raspline, pade i udari natrag Ahivcem
Sav nad, snaga im klone, a boginja odvrati volju.
Očitim čudima to Tritónija dokaže njima;
Čim kip u tabor metnu, al' oči se izvale, plamen
Iz njih blistavi sine, po udima grizak poteče
Znojak i kip tri put od zemlje — čudo je pravo —
Poskoči štit držéći, a koplje dršće u ruci.
Odmah izjavi Kalhas, da valja pobjeći morem,

Jer se ne može Pergam razoriti oružjem grčkim,
Ako u Argosu znake ne obnove, ne vrate boštvo,
Što ga na svinutih ladjah odvezoše sa sobom morem.
Uz vjetar odoše sad u Mikenu očinsku, pomoć
Bogova gledat će dobit i s oružjem opet će prijeć
More i bahnuti. Tako razredjuje znakove Kalhas.
Ovog su podigli konja za Paladin kip i božànstvo
Uvr'jedjeno, da time zločinstvo okaju strašno.
Od drva hrastova ovu grdósiju Kalhas im reče,
Neka slože i nek visinom se do neba digne,
Kako se u grad ne bi kroz vrata primiti mogla
Svetinja ova i štititi grad k'o ona starìnskâ.
Ako uvredu vî naneséte Minervinu daru,
Tada će Prijama — reče — i frigijsko kraljevstvo strašna
Nesreća snać (oj okrenuli na nj to proroštvo bozi);
Ako l' ga u grad vi uzvedéte rukama svojim,
Onda će Azija sama pohoditi s vèlikim ratom
Pelopske zide i to sudbìna nam unuke čeka.'
Tako lukave pletke Sinóna krivokletníka
Dobiju vjeru, te mi kovarstvom i suzama lažnim
Dasmo se zavest, kojih Larišanin Ahil ni Tidid
Svladao nije ni ljeta desetak ni tisuće ladja.
Tad nam se ukaže drugo jadnícima znatnije nešto,
Groznije nešto, što nam iznèbuha zabuni dušu.
Sveštenik bogu Neptunu Laòkoon ždrijebom obran
Baš je velikog vola pri svečanom klao oltaru.
Kad li od Teneda mirnoj po pučini dvije se zmije
— Zgražam se kazujuć to — u golemim kruzima viju,
Morem se valjaju one i k obali zajedno jure;
Prsi se propinju njima med valima, krvave kreste
Iznad vode se dižu, a ostali dio im more
Ostavlja za sobom ledja u zavoje goleme vijuć.
Vali se pjene i huče; na domak već su i zèmlji,
Podbule oči krvlju i ognjem im gore, — palùcâ
Jezikom jedna i druga i liže čeljust, što sikće.
Videći to blijedi se svi razbježimo, a zmije
Sigurnim nasrtom tad na Laòkoona nalete,
Najprije sinčića oba obuhvate pa se okò njîh

Obaviju i jadna tjelesa im žderati stanu.
U pomoć s oružjem otac prileti, a tada i njega
Pograbe zmije te ga obmòtajû uzlima strašnim;
Dva put mu obujme pâs i dva puta okruže vrat mu
Ljuskavim ledjima, glave i šȉje izdignu u vis.
U to se rukama on iz uzlova trga i trga
Oblit po tracima pjenom i otrovom crnim, a k tomu
Grozna vika ga stoji, k zvijezdama dopire ona;
Takva je rika vola, kad zasječen on od oltara
Bježi i sjekiru zlo zabodenu iz vrata strese.
Za tijem obje zmije odmílê u hram na vísu,
Potraže kulu ljute Tritonije pa se zavuku
Boginji pod noge te se pod štitom okruglim skriju.
Svakomu zadršće srce i propadne svakom ga nov strah;
Svi govoriti stanu, Laokoon zbog svog grijeha
Da je po zasluzi kažnjen, jer oštetio je sveto
Drvo rtom i kleto zavrtio koplje u ledja.
Poviču, k boginji kip da uzvesti treba i molit
Svetu njezinu moć.
Zid prosiječemo tad i otpremo grad i na pos'o
Čeljad prione sva i podmetnu pod noge konju
Hitre točkove, uže od konoplje privežu o vrat.
Naprava oružja puna, sudbonosna prelazi zide;
Djevojke neudate i momci pjesme okò njê
Pjevaju svete, svako s veseljem konopac drži,
I konj dopade dobra ne sluteći ȕ pô nam grada.
Otadžbino i dȍme oj bogova Iliju, slavni
Oj vi dardanski zidi! na samome pragu od vrátâ
Stane, i četiri puta u utrobi oružje zvekne;
Mi to ne pazeć jače još pripremo mahniti, sl'jepi
I u tvrdjavu svetu grdobu stavimo strašnu.
Tada otvori usta Kasandra, budućnost da reče,
Al' njoj se nikada božjoj po naredbi nè vjerovâše.
A mi jadnici, kojim osvanuo zadnji je danak,
Stanemo kititi hrame po gradu svečanim lišćem.
Nebo se okrene već, iz vode okèanskê noć se
Diže velikom sjenom nebesa ȉ zemlju krijuć
I mirmìdônskê varke; Trojanci tada po gradu

Rasuti umuknu, trudna tjelesa im ogrli sanak.
U to argivska vojska od Teneda u spravnim kreće
Ladjama već po tišini mučaljivog mjeseca blagog,
Plovi k obali znanoj. Kad kraljevska izvije ladja
Oganj, tad Sinon božjom sudbinom čuvani kivnom
Zatvor omorikov kradom otključâ i Danajce pusti
Zatvorene unutra, te otvoren izmetne konj ih
Nȁ uzdûh; veselo tada iz drveta šupljeg se vinu:
Vojvode Stenel, Tesandar i Uliks ljuti se spuze
Spuštenome po užu, a za njima Akamas, Toas
I Neoptòlem Pelid, al' prvi od sviju Mahàon,
I još Menelaj i sam satvoritelj lukavstva Epej.
Na grad ukopan u snu i vinu udare odmah
Pa sasijeku stražare, kroz otprta vrata svu družbu
Prime i združe se za tim s vojnicima po dogovòru.
Bio je čas, kad prvi se san jadnícima smrtnim
Počinje, kad po milòsti božànskôj preugodno puzi:
Kad li se u snu meni pred očima pretužni Hektor
Ukaže lijući suze obìlate, kakav je bio,
Kad su ga vukla kola, pocrnio od praha kad je
Krvavog te mu remen probušio otekle noge.
Jao, kakav je bio! kolìkô neslìčan onom
Hektoru, što se obučen Ahilovom odorom vrać'o
Il' što frigijski oganj na danajske bacaše ladje.
Brada mu bila je blatna, a kosa se sl'jepila s krvlju,
Posut ranama, kojih pod zidima očinskog grada
Zadobi golemo mnoštvo. Tad bješe mi, kao da plačuć
Govorim sam od sebe junaku žalosne r'ječi:
'Oj ti dardansko svjetlo, oj Teukara najtvrdja nado,
Što te je držalo do sad? oj željeni Hektore, otkud
Dolaziš ovamo? Pošto tolìkîh nestade tvojih,
Pošto su grad i narod pretrpjeli tòlikê muke,
Izmučeni te sada motrímo! Što ti je obraz
Vedri nagrdilo ružno? i kakve rane to vidim?'
Na to on ništa, moja za pitanja ne mari prazna,
Već mi progovori teško uzdahnuvši grudima iz dna:
'Bježi, oj božičin sine, iz ove se izbavi vatre;
Dušmanin već je u gradu, sa vrha ruši se Troja.

Dosta je učinjeno za Prijama i za domáju,
Spasa da Pergamu bješe, obranila b' ova ga ruka.
Sad preporučuje tebi Penate i svetinje svoje
Troja, nek oni ti prate sudbìnu, grad im potraži
Veliki, gdje ćeš ih smjestit, po vodama kad se nablúdîš'.
Reče i mogućnu Vestu sa vrvcama njezinim zgrabi,
Svetištu iz nutrìnê iznèsê vječiti oganj.
U to se različni jauk po gradu raširi svemu,
Jači i jači jauk, Anhísa premda je oca
Dom odaleko staj'o i sakrit drvètima bio.
Buka se čuje sve većma i oružje zvekeće grozno.
Ja se trgnem izà sna te skočim i najgornji na vrh
Kuće brže se uspnem, pa napnem uši i stojim;
K'o što kad padne oganj u usjev, a vjetrovi bjesne,
Il' kad gorske se vode bujìca napuni nagla
I njive, vesele sjedbe i muku volova valja.
Šumu ruši i vuče, — na vrhu visoke hridi
Panji se pastir slušajuć huk, a ne znajuć, otkle.
Eto dȍkâzâ tada, i danajske jasno se varke
Pokažu! Veliki dom već Dejfobov stao se rušit
Obuzet od svud Vulkanom, Ukàlegon susjed već prvi
Gori, sigejsko more od ognja se prostrano sjaji.
Stala je vika ljudi, trubalja jeka je stala.
K'o lud oružje zgrabim, al' ne znah, s oružjem što ću,
Srce mi samo gori, da sastavim četicu za boj,
S druzi da kuli poletim, a srdžba i bijes gone
Dušu mi, dodje mi mis'o, da umrem u oružju slavno.
Al' gle, gdje bježi Pantoj utekavši ahivskom maču
Pantoj, Otrijev sin i sveštenik kule i Feba,
Svladane on Penate i svetinje nosi u ruci,
Vuče unuka malog i k'o lud dopada na prag.
'Gdje je najljući boj? u koju li ćemo kulu,
Pantoju?' — Čim to izrèkoh, odgovori s uzdahom on mi:
'Zadnji je došao dan i vrijème, što odbit se ne da,
Dardanskoj. Mi smo bili Trojanci, bio je Ilij
I slava teukarska velja, u Argos sve prȅnese ljuti
Jupiter; gori nam grad i Danajci vladaju njime.
Ratnike visoki konj u sredini grada nam sipa,

Pobjednik Sinon se ruga i oganj raznosi svuda.
Tisuće ulaze Grka kroz otprta na dvoje vrata,
Koliko igda ih dodje od velikog mikenskog grada;
Drugi su ulice opet sa oružjem podsjeli uske,
Bježat ne dadu, rti sijevaju trgnutih mača
Gotovih sjeći; kod vrátâ stražari najprvo bojnu
Kušaju sreću te se u borbi opiru sl'jepoj.'
Sin me Otrijev tima riječma i volja božànskâ
U boj, u vatru nagna, Erìnija kamo me strašna,
Kamo me buka zove i poklič, što doseže nebo.
Ripej se pridruži četi i Epit, bojnik na glasu,
Mjesec ih nanio na me, i Hipanis jošte i Dimas
Stanu nam uz bok, i Koreb još mladi Migdonov sinak,
Koji je onijeh dana u Troju upravo doš'o,
Jer za Kasandrom je sav od ljubavi gorio b'jesne,
Pa je Prijamu k'o zet i Frigijcem vodio pomoć,
Jadnik, što nije svjeta vjerenice proročke svoje
Hotio čut.
Kada ih skupljene vidim i gotove u boj izíći,
Počnem ovako: 'Zalud, oj momci, grudi imate
Najsrčanije, sa mnom odlučili ako ste ići,
Koji polazim u smrt, ta vidite sami sudbinu.
Bozi otidjoše svi iz svetinja i od oltárâ,
Bozi, kraljevstva ovog čuvari; uždenu gradu
Na pomoć krećete, mrimo i u boj poletimo strašni.
Svladanim jedan je spas : ne nadat se spasu ni otkud?
Tako pomamim srca mladíćâ. K'o grabljivi vuci,
Što po crnome kolju po mraku, pogna ih kleti
Utrobe glad bijèsne slijèpe, mladi ih praznih
Čekaju ralja, — tako kroz oružje i kroz dušmáne
Stupamo mi u sigurnu smrt sredinom se grada
Puta držeći, crna nas noć obuhvaća sjenom.
Tko bi one noći iskazao polom i pokolj,
Tko li bi mog'o se onim nad mukama naplakat svima?
Stari se ruši grad, što kraljev'o ljeta je mnogo;
Premnoga nèoružâna tjelesa po ulicah, kućah
I po prazima svetim božànskîm leže kud koje;
Al' ne lijevaju krv baš sami Trojanci, — tâ hrabrost

Vraća se u srce kašto i svladanim; padaju mnogi
Grci pobjeditelji. Strahovita svuda je žalost,
Svuda je strah, svud smrt u premnogih prilikah svojih.
  Od svih se Danajaca Androgej namjeri na nas
Prvi, s velikom družbom, te misleći u svom neznanju,
Da smo savezna četa, progovori ljupko nam prvi:
'Žur'te se, ljudi; ta što ste odòcnili čekajuć l'jeno?
Drugi po zapaljenom po Pergamu pljačkaju, grabe,
A vi brodova sad od visokih istom idete?'
Reče i u čas taj med dušmáne osjeti da je
Zaš'o, jer odgovora po želji dobio nije.
Protrne, ustukne nogom i besjedu prekine odmah.
K'o što kad zmiju tko u šipragu divljem na zemlji
Zgnječi iznèbuha krepko i odmah u strahu odbježi,
Dok se ljutita diže i nadimlje plavkasti vrat svoj;
Tako se pogleda prep'o Androgej i uzmicat stane.
Gruhnemo med njih te se u oružju nadjemo gustom.
Strahom ih obuzete i nevješte mjestu kud kojeg
Stanemo rušiti; sreća u boju nam pomogne prvom.
Veseo s uspjeha toga i ohrabren prozbori Koreb:
'Drugovi, kuda put pokazuje prva nam sreća,
Gdje nam se blaga ona prikazuje, idimo za njom;
Ded zamijenimo štite i metnimo danajske na se
Znakove; ta pri dušmánu tko pita, je l' varka il' hrabrost?
Oružje dat će nam sami.' Izrèčê pa kitnasti uzme
Šljem Androgejev i štit, što iskićen lijepo bješe,
Za tim argivski mač o bèdro opaše sebi.
Isto učini Ripej i Dimas i vesela momčad
Učini sva, i novu navuče odoru svaki.
Mèd Grke zadjemo tada, al' bogovi ne bjehu s nama;
Mnogi mrkloj u noći sa Danajci zadjesmo bojak,
Gdjegod se sastasmo s njima, i poslasmo mnoge ih Orku.
K ladjama jedni polètê i k sigurnoj obali stanu
Trčati; drugi ružnom u strahu stanu se penjat
Golemoga na konja i skrivat u trbuh se znani.
  Jao, uzdanja nema u bogove, kada su kivni:
Prijama kralja kćer Kasandru eno gdje vuku
Rasute kose iz hrama Minèrvê, iz svetinje njene.

Uzalud plamene oči k nebesima diže Kasandra,
Oči, jer ruke joj nježne u okovih sapete stoje.
Koreb se pomami sav i gledati ne mogué toga
U sredinu se baci dušmánâ spravan da umre,
A mi za njime gusto u oružje svi poletímo.
Najprije naši nas ospu s visine jednoga hrama
Strelama, za tim tužna veòma se otvori sječa,
Var'o ih oružja oblik i grivasti šljemovi grčki.
Danajci bijesno vrisnu, što otima njima se djeva,
Sa svih narupe strana, medjù njima preljuti Ajaks
I dva Atrída, k tomu cijèla dolopska vojska.
Kao kad bukne olúja i vjetrovi protivni udre
Jedan na drugi, Not i Zefir i Zorinim konjma
Gizdavi Eur, šume poškripuju, zapjenjen Nerej
Ostvama bjesni i vale stubòkom podiže morske.
Takodjer oni, koje po mraku mrklome noćnom
Lukavo gonjasmo te ih po gradu raspŕšasmo svemu,
I ti se pomole sad, prepòznajû štitove prvi
I lažno oružje, govor sa licem nas nesročan oda.
Sila se obori na nas; Penèlejevôm se rukom
Pogodjen Koreb prvi pred boginje bojne oltarom
Svali, pade i Ripej, med Teukrima koji je bio
Najpravičniji čovjek i pazio najviše pravdu;
Bogovi drukčije htješe; i Hipanis pade i Dimas,
Koje probodoše drûzi; a tebe, Pantoju, nije
Ni Apolónova kapa ni golema pobožnost spasla.
Ilijski pepeo nek mi svjedòčî i pošljednji oganj
Mojih, da bjež'o nijesam od pogibli ni od strijèlâ,
Kada ginjaste vi, i zaslužio da sam, da padnem
Od grčke ruke, da je sudbina hotjela samo.
Tu nas razvrgnu; Ifit i Pelija sa mnom su, Ifit
Starac je trom, a Pelija spor, jer rani ga Uliks.
Odmah nas k Prijama dvoru pozove velika vika;
A tu golemi boj zamijètismo, kao da nigdje
Nema drugoga rata, u gradu čitavom nitko
Kanda ne umire: Mart je bijesan, nasrću Grci
Na kuće i u oblíku već kornjače podsjeli prag su.
Ljestve su prislonjene uz zidove, i već kod vrátâ

Prečagama se penju, u ljevici štitove drže
Od strijèlâ se braneć, a desnicom hvataju zabat;
Tornje i pošiváče Dardánci trgaju s kuća
Te se oružjem tim, kad vide već svemu svršetak,
Spremaju da se brane, a časak zadnji je smrtni;
Zlaćene kidaju grede, u kućama drevnih otaca
Visoki nakit; drugi kod vrátâ stoje odòzdô
S golijem mačima pa ih sabjèni u četu straže.
Nova nam dodje snaga, da kraljeve branimo dvore,
Na pomoć ljudma potèći, potkr'jepiti pobjedjeníke.
Ostavim za sobom prag i otajna vrata, kroz koja
Sav se Prijamov dvor sjedinjivao, ì drugâ vrata,
Kud je Andromaha često, dok stajaše kraljevstvo jošte,
Polazit jadnica znala bez pratnje svekrvu, svekra,
Te je sinčića svog Astijànaksa vodila djedu,
Sada otuda ja na vrhunac popnem se krovu,
Otkle su uzalud Teukri jadníci sipali str'jele.
Toranj je u strmoj staj'o visini, krov pod zvijèzde
Njegov se visoki penj'o, cijelu s njega smo Troju,
Danajske ladje i òkô razgledali ahivski često;
S željezom stupimo tamo, te gdje je najgornji slabo
Pod se držao već, iščupámo ga s visokog mjesta
Pa ga srušimo, on se skotȑljâ s lomljavom odmah
I na danajske čete, što široko stajahu, padne.
Ali dolaze drugi izàtoga, kamenje u to
Ni drugo oružje ne će da prestane.
Eno poskakuje Pir na ulazu samu, na pràgu,
Blista u oružju sav u mjedenom. Takva je zmija,
Kada na svjetlo dodje i naždere hude se trave;
Do sele hladna ju zima pod zemljom je nadutu krila,
A sad skinuvši svlak i mlada se i nova sjaji,
Tijelo savija sklisko premà sûncu, izdiže prsi
U vis, a ù žvalu njoj palùcâ trorašljast jezik.
Velji je Perifas tu i Ahìlov štitonoša, kónjâ
Njegovijeh upravljač Autòmedon ì momčâd skirska;
Jurnu na kuću svi i oganj bacaju na krov.
Sjekiru dvosjeklicu držéći med prvima Pir je,
Tvrdi razbija prag, od stožera mjedena vrata

Trga, gredu siječe i čvrsto prolomi drvo,
Tako učini golem sa širokim otvorom prozor.
Kuća se vidi iznutra i predvorje dugo se otpre,
Skrovište Prijama kralja i kraljeva starih se vidi,
Oružana gdje stoji na prägu vidi se četa.
Po kući tužnjava stoji unutra i žalosna smetnja,
Dvorište nutarnje sve od pomàganjê ori se ženske,
Jauk doseže zlatne zvijezde. Po golemoj kući
Lutaju majke u strahu i dovratnike držéći
Grle ih, cjelive u njih pritiskuju. Očinskom snagom
Pir navaljuje, brave odoljet mu, a ni stražari
Ne mogu; od sile brvna već rasklimana su vrata,
Padaju dovratnici iz stožera maknuti svojih.
Silom je učinjen put; prolomivši Danajci ulaz
Prodru i pokolju prve; vojnika je puno sve širom.
Takva pjenovita nije rijeka, kad nasipe slomi,
Kad se razlije, viri kad njezini razore gate,
Kad se po pòljima silna razbjèsnî, te staje i stoku
Nosi po njivama svim. Neoptòlema ja tad na prägu
Ugledah b'jesno gdje mori i s njime oba Atrída;
Hekubu vidjeh i snaha joj sto i Prijama krvlju
Oganj gdje kalja, kog je posvetio sam na oltaru.
Obilna unukâ nada — pedeset ložnica pada,
Padaju dovratnici, po kojima zlato dušmánâ
Sja se i odore; drže Ahivci, gdje ne smaže oganj.
Možda za Prijama pitaš, sudbina kakva mu bješe.
Kad grad već osvojen vidi i pragove svojega doma
Raskidane, dušmáne u skrovišta svojeg sredini,
Naprazno starac na pleća od starosti drhtava metne
Oružje, od kog se davno odučio, pripaše i mač,
Koji mu koristit ne će, i tražeći smrt med dušmáne
Guste poleti. Oltar usrȅd kućê golem je staj'o
Pod nebom otvorenim, a uza nj lovorika drevna
Nadvodeći se nad njim, okružujuć sjenom Penate.
Hekuba i kćeri njene sabìjene oko oltara
Sjedjahu naprazno tu (na golubice nalik, što plaho
Od crne bježe oluje) i grljahu bogova slike.
A kad Prijama spazi u momačkom oružju, reče:

Kakva te strašna pamet navèla, oj nesretni mužu,
Da se oružjem time orùžâš? kamo li srljaš?
Takvijeh branitelja ni pomoći ne treba sada,
Niti bi trebalo, sâm na životu moj da je Hektor.
Nego se ovamo skloni; il' oltar će štititi sve nas,
Il' ćeš zajedno umr'jet.' Izgòvorî to pa povuče
Starca k sebi te ga na svetome posadi mjestu.
Kada li eto Polit iz Pirove utječe sječe,
Polit Prijamov sin, kroz dušmáne, kroz oružje bježi
Dugim trijèmom i ranjen po predvorju prostranom luta.
Vatreni natisne Pir se za njíme i udrit ga hoće
Nemilo; rukom već drži ga nâ i probada kopljem.
A kad pred lice i ȍči utèčê majci i ocu,
Sruši se i mnogo krvi istočivši izdahne život.
Premda Prijama smrt opkoljuje sa svijeh strana,
Ipak ne odoli srcu, ne ustegne gnjeva ni glasa.
'Bozi ti djelo to i opačinu platili — vikne —,
Ako u nebu pravde imade i brine se za to,
Dostojnu hvalu i platu po zasluzi oni ti dali,
Koji si evo mi sina učinio mrtva da gledam,
Ti si njegovom krvlju okaljao očinski obraz.
Nije takav bio dušmánu Prijamu Ahil,
Kojemu sinom se gradiš, već moliteljeva žacne
Prava se i pouzdánja te tijelo Hektora mrtvog
Dâ mi na pokop pa me u kraljevstvo otpusti moje'
To izgovorivši starac strijèlu bez udara slabu
Pusti, al' ona se odmah od hrapave odbije mjedi
Te se za kvrgu štitu na vrhu naprazno zadje.
Njemu će Pir: 'Pripovjedi to i glasnik mi budi
Ocu Pelídu i nemoj zaboravit kazati njemu,
Kako su djela mi zla, Neoptòlem kakav je izrod.
A sad umri.' — Veléći to povuče k oltaru
Drhtava starca, koji u sinovoj posrće krvi,
Ljevicu u kosu njemu uplètê, a desnicom sjajni
Trgne mač i u bok do drška ga porine starcu.
To je Prijamov konac, života se njegova sudba
Svrši, da vidi Troju gdje gori, gdje Pergam se ruši,
On, što gospodar bješe u Aziji gizdav zemalja

Mnogih i nárôdâ. Sad trup na obali veliki leži.
Nemaju glave raména, ne spominje tijela nitko.
 Mene tad istom jeza strahovita spopadne, sav se
Prepadnem; dragoga lik u paméti mi stvori se oca,
Kad mu vršnjaka kralja od nemile izdisat rane
Spazim, — i ostavljena Kreúsa mi tad u paméti
Stvori se ì pljačkân dom i sudbina maloga Jula.
Obazrem se i gledam, kolìkâ je uza me četa.
Svi su me ostavili, i umorni od trke teške
Ili su na zemlju legli il' u vatru skočili trudni.
 Tako preòstadoh sâm, kad na jednoć na Vestinu pragu
Ugledam Tindara kćer, gdje tiho na mjestu tajnu
Sjedi i krije se; jasno pri požarnoj vatri sve vidjeh,
Dok sam lutao sâm kojekùdâ bacajuć oči.
Bojeć se Trojanaca bjesnoće, što propade Pergam,
I muža ostavljenog ljutine i danajskih kazni
Ona Erínija prava i Troje i svoje domaje
Sada neòpažena i sakrita sjedi uz oltar.
Oganj mi plane u duši, zažèlîm gnjevan domaju,
Koja se ruši, osvetit i ònû opako kaznit.
Pa zar da ova Spartu i očinsku zdrava Mikenu
Ugleda i da podje k'o kraljica u slavi tamo?
Muža i kuću opet da ugleda, djecu i oca?
Da je Ilijke mnoge i dvorani frigijski prate?
Mrtav da leži Prijam? Da Troju oganj izgòrî?
Da žal dardanski pliva u krvi tòliko puta?
Ne! Ta do duše se ime glasovito ne može steći,
Ženu li kazni tko, i pobjeda nije to slavna,
Ipak će hvala mi biti, što zatrh grdobu i kazan
Pravednu svrših, a meni i samom će godit, kad dušu
Osvetnim zasitim plamom i povoljim mojijeh prahu.'
Riječi govoreć tê već pomaman sav ja poletim,
Kad li mi blaga se majka pred očima stvori, a tako
Nigda je ne vidjeh jasno, usrȅd noći u svjetlu čistu
Sine mi, boginja da je, priznádê, i kakvu kolìkû
Nebesnici je glede, onaka me za ruku primi
Te me zaustavi, k tomu progovori ružičnim ust'ma:
Sinko, kakav ti bol to tolìkî podjaruje strašnu

Srdžbu? što mahnitaš? kud sav za mene mar ti je proš'o?
Ne ćeš li pogledat prije, gdje slaboga starog si oca
Ostavio Anhisa? je l' živa ti žena Kreúsa
I Askànije sin? okò njîh sa svijeh strana
Grčke obilaze čete, i moje brige da nema,
Već bi ih odnio oganj i dušmanska posjekla sablja.
Mrska Tindara kći Lakedèmônka nije ti kriva,
Nije ni Paris kriv, već bozi, nemili bozi
Ovu uništuju moć i Troju ruše sa vrha.
Pogledaj, — jer ću oblak razagnati, koji odàsvud
Pogled smrtnički tvoj oslabljuje sada i vlažan
Mrakom obavija sve; — zapov'jédî majčinih ti se
Bojati nemoj i gledaj u svemu da poslušaš mene;
Tamo gdje razvalina množinu vidiš i kamen
Otrgnut ȍd kamena, gdje prašina diže se s dimom,
Tamo zidove Neptun i temelje maknute bije
Velikim ostvama svojim i čitav s njegova mjesta
Pokreće grad, a Junóna veòma ljutita sprijed
Stoji kod vrata skejskih i oružana drugóvâ
Čete od ladja zove.
Palada, pogledaj, eno Tritonija već se na vrhu
Kule posadila, groznom Gorgónôm sja u obláku,
A sam Danajcem otac slobòdu daje i snagu,
Bogove diže, neka na dardansku ustaju vojsku.
Brže sad bježi, sinko, i početi bojak već svrši;
Svud ću bit s tobom, zdrava dovèst ću te očinski na prag.'
Reče pa u gusti mrak zaogrne ona se noćni.
Likovi grozni se vide i Troji neprijatèljskâ
Velika bogova moć.
Tada opazim sav u ognju gdje propada Ilij,
Opazim, gdje se ruši stubòkom Neptunova Troja;
K'o što kad na vrh planine seljaci star podsijeku
Jasen i sjekirama kad udarat živo ga stanu,
Muče se, da ga svale, a jasen još jednako stoji
Grožljivo, krošnja muドršće, a vršak njegov se trese,
I sam se klima, dok ga ne svladaju napokon rane,
A tad zadnji put jekne i odvaljen sruši se s brda.

Sidjem i boginjom praćen dušmáne prodjem i oganj,
Str'jele ne diraju mene i uzmiče preda mnom plamen.
Kad se već dvorima starim i očinskom domu na prágu
Nadjem, tad otac, kojeg u visoku odnijet goru
Najprije htjedoh te ga i tražah prvoga, reče,
Da mu se ne će duljit života, kad Troje već nema,
Bježat da ne će, te doda: 'Vi, u kojima jeste
Mladjahna krv, i snaga u kojima čila je, vi se
Na bijeg spremajte sad.
Nebesnicima volja da bješe, dulje da živim,
Grad bi sačuvali ovaj. Ta dosta i previše jeste
Jedan vidjeti razor i osvojbu grada preživjet.
Neka ležim ovako pa pozdrav'te vi me i hod'te.
Moja će ruka mi smrt priskrbiti, već će se smilit
Dušman i odoru skinut, a lako grob ću pregorjet,
Od prije bozima mrzak bez koristi godine trajem,
Od kad je ono vjetrom i munjom dunuo u me
Bogova otac i ljudi kralj i pogodio ognjem.'
Postojan tako nam on je kaziv'o i ne d'o se ganut.
A suze obliju sve nas, Askanija, ženu Kreusu
I kuću svu, da sa sobom sve ne povuče sad otac
U propast i da sudbinu ne ubrzi, koja već tišti.
Al' on ne htjede slušat, ne odumi, ne kroči s mjesta;
Zgrabim oružje opet i umrijet jadnik požèlîm,
Jer što znadijah drugo il' čemu se nadah još dobru?
'Oče, zar pomisli tî, da uklonit se mogu bez tebe?
Tako strahovita riječ iz očinskih ispade l' usta?
Ako bogovi hoće, od tòlikôg ništa da grada
Više ne ostane te su odlučili — i to im godi —
Uništit tebe i tvoje sa Trojom, koja se ruši,
Otprta vrata su smrti, obljèven će Prijama krvlju
Doći već Pir, što sina pred ocem, oca uz oltar
Ubija. — Za to l' si, majko oj blaga, kroz mače, kroz oganj
Mene izvukla, da gledam u skrovištu doma dušmáne,
I gdje mi pokloni leže sve jedno u drugog krvi
Otac moj i Askànije sin i s njima Kreusa?
Oružje, oružje, momci! ta zove nas pobjedjeníke

Pošljednji dan, odved'te k Ahivcima natrag me, da boj
Ponovljen vidim. Ta ne ćemo svi bez osvete umr'jet.'
Opet opašem mač, a okolo ljevice zgodno
Remenje štita obmòtâm pa iz kuće onda poletim.
Ali mi tada noge obuhvati žena pri pragu,
Uz njih se privije ona i maloga pruža mi Jula:
'Ako poginut ideš, povuci nas sa sobom svakud;
Ako li vještak još u oružje štogod se uzdaš,
Brani ovaj najprije dom, a maloga komu
Ostavljaš Jula i oca i mene nekada tvoju?
Tako vičući plačem cijelu napuni kuću,
Kad li se pokaže znak iznebuha ì čudan reći,
Jer u rukama majci i ocu, pred očima njima
Tužnima eto se plam Askaniju s tjemena vije
Tihano i k'o u šiljak, i dirat se može, te nježno
Liže Julovu kosu i titra mu okolo čela.
Prepadnemo se svi i stanemo stresati kosu,
Koja gori, i sveti u oganj lijemo vodu.
Ali otac Anhis k zvijezdama podigne oči
Pun veselja i ruke k nebesima pružajuć reče:
'Svemožni Jupiter-bože, okrenuti može l' te koja
Prošnja, pogledaj sada nas bar, te vrijedi li naša
Pobožnost, pošlji nam znak i potvrdi sve njim, o oče.'
Kad to izrekne starac, zagŕmî s lijeve strane
Nenadni prasak, kroz mrak zvijezda vine se s neba
Vukući za sobom luč i poteče s mnogijem sjajem.
Mi je vidimo, kako iznàd kućê spušta se naše
I u idejskoj kako planini sjajna se krije
Za sobom bilježeć put, i daleko brazda se za njom
Sjaji, a sumporni dim u širini se okolo dimi.
To mi istom oca preokrene, diže se u vis,
Prozbori bozima riječ i pozdravi svetu zvijezdu:
'Sad oklijevanja nema; poved'te me, s vama ću svakud.
Očinski bozi, kuću i unuka čuvajte moga;
Od vas ovo je znak, u moći vašoj je Troja.
Sada ustupam, sinko, i svakamo rado ću s tobom.'
Tako reče, a prasak od ognja po zidima sve se
Jasnije čuje i požar vrućinu valja sve bliže.

Deder se za moj vrat, oj dragi uhvati oče,
Mojih evo ti ledja, otežati trud mi taj ne će;
Bilo što bilo, iste obojici pogibli bit će
I spas obojici isti. Nek prati maleni Jul me,
A izdaleka neka slijedi moja nas žena.
A vi, oj momci, što velim, da uzmete u pamet dobro.
Izljezav iz grada ima brežuljak i hram starìnskî
Boginje Cerere i pust, a uza nj čempres je stari,
Kojeg su pobožni oci od mnogijeh čuvali ljeta.
K tomu se mjestu skupit imamo, koji odáklê.
Svetinje uzmi ti i Penate djedovske, oče;
Grijeh je taknut ih meni, što iz boja, iz krvi teške
Istom izidjoh, prije u vodi živoj se imam
Oprati ja.'
Rekoh te široke pleći i pognuti vrat zaogŕnuh
Kožom žućkastog lava i odjećom, ì breme onda
Uprtim na se; maleni Jul za desnicu mene
Primi i oca slijedi koračajuć krocima kraćim,
Žena za nama ide. Po mraku se mičemo, — a ja,
Koji se odavno nisam strijela sipanih boj'o
Ni Grka, kad bi gusto navalili s protivne strane,
Sada se svakoga ćuha i šušta svakoga plašim
Brižan, u jednakom strahu za pratilca ì breme svoje.
Vratima već se približih, na kraju sam puta, već mišljah,
Kad li se učini nama iznèbuha, nógâ da topot
Iz bliza čujemo mnogi; tad otac pogleda u mrak
Te će povikati: 'Bježi oj sine, bježi, već tu su;
Blistave štitove eno i sjajno oružje vidim.'
Um i onako mi smeten tad nekoje kivno božanstvo
Preplašenu mi uzme, — jer stramputičeć i trčeć
Putova poznatijeh iz pravca kada sam zaš'o,
Jao jadníku mi nesta Kreuse, — il' udes je ote,
Il' gdje stade il' s puta zaluta il' umorna sjede?
Ne znam, niti se više pokazala očima mojim.
Nit se na izgubljenu obàzreh nit pomislih na nju,
Prije no Cerere drevne brežuljak stigosmo i hram
Sveti; tad sabrasmo svi se, a ne bješe jedine nje nam,
Bila se pogledu društva i sina i muža izmàkla.

Kojeg tad mahnitac boga il' čovjeka krivio nisam
Ili u razorenu u gradu što grdje doživjeh?
Jula i oca Anhisa i teukarske ja tad Penate
Druzima preporúčih i sakrih u ugnutu dolu;
Onda zaputim u grad i oružje opašem sjajno.
Nezgode sve obnoviti htjeh i kroz čitavu Troju
Proći i opet glavu pogibeljima izlagat.
Najprije k zidima podjem i tamnome pragu od vrátâ,
Otkle sam krenuo bio, i idem po tragu, kolìkô
Mogu raspoznat po noći i bacam svakamo oči.
Svuda me spopada groza, tišina sama me plaši.
Otuda podjem kući, da nije možda se kako
U nju vratila žena. Ahivci provališe te je
Čitavu drže; vatru proždrljivu vjetar na vršak
Uzvija, diže se plamen, a uzduh je ugrijan strašno.
Podjem dalje ka dvoru i kuli Prijama kralja.
Već u trijemima praznim Junonina zaklona stoje
Feniks i ljuti Uliks, stražari izbrani, plijen
Tu da čuvaju. Blago odàsvud trojansko amo
Snosi se upaljenih iz skrovišta, stoli božànskî,
Vrčevi od zlata suhog i oteti sagovi tu su.
Matere uplašene i momčići okolo stoje,
Dug ih je red.
Ja se dapače tada uslobodim vikati u mrak,
Vika me stane jadníka po ulicah zovuć i zovuć
Ženu Kreusu, opet i opet vičuć, — al' zalud.
Po svim kućama grada bez prestanka tražim je mahnit,
Kad li na jednoć meni pred očima tužne Kreuse
Lik se pomoli i sjen, a veća bješe no prije.
Protrnem, u grlu zapne mi glas, naježi se kosa.
Tad mi progovori ona i tješit me stane ovako:
'Kako ti hoće se, mili oj mužu, predavat se tuzi
Golemoj? bez volje to se ne dogadja bogova višnjih.
Nije sudjeno tebi, Kreusu da vodiš odavde,
Takodjer kralj ti to Olìmpa ne dopušta višnjeg.
Dugo ćeš bezdoman biti po širokih pučinah plović.
U zemlju hespersku doć ćeš, u kojoj lidijski Tiber
Laganim talasima po rodnijem njivama teče;

Tamo te čeka veselje i kraljevstvo, kraljevskog roda
Čeka te žena; nemoj Kreusom zà drâgôm plakat.
Ne ću mirmìdônskîh ja ni dolopskih vidjet gradova
Ponosnih, niti ću ići sužnjevati ženama grčkim
Dardanka ja i Venere snaha.
Bogova velika mati iz ovih me ne pušta kraja.
A sad da si mi zdrav i ljubi našega sina.'
Kad to dorekne ona, tad ostavi mene, a plakah
I htjeh mnogo govorit, pa zadje u tanahni uzduh,
Tri put ondje joj vrat obujmiti rukama htjedoh,
Naprazno uhvaćen lik se iz ruku mi izvine tri put
Laganom vjetru sličan i krilatom presličan sanku.
Tako mi prodje noć, i k druzima svojim se vratim.
Ali se začudim, kad tu množinu veliku nadjem
Novijeh pratilaca, nagrnuše ljudi i žene,
Takodjer momčad spremna da bježi, — ej tužna li mnoštva!
Sa svih se skupiše strana imutkom ì srcem spravni
U kojegȍd ih zemlje po pučini voditi hoću.
Iza vrhova Ide pomaljat se danica stade
I donositi dan, a Danajci pragove vrátâ
Podsjedoše i drže, već nade ne bješe spasu.
Uklonim tad se i oca ponesavši u goru krenem.«

Treće pjevanje.

Pošto se bozima svidje razoriti Azije silu
I puk Prijamov nevin, te Ilij ponosni pade,
A Neptunova Troja po zemlji se pušiti stane,
Onda nas napute znaci božànskî u krajeve tudje
Različne poći, zemlje potražiti puste; pod Idom
Frigijskom i pod Antàndrom tad počnemo graditi ladje
Ne znajuć, kuda nas nosi sudbìna, gdje valja nam stati,
Ì kupit stanemo momčad. A kako se započne ljeto,
Stane opominjat Anhis, nek sudbi se povjere ladje;
Otadžbinske tad žale i luke i polja, gdje Troja
Stajaše, ostavim plačuć. Bjegunac ja se zavezem
U more sà sînom, društvom, s Penatima bozima veljim.
Ima Martova zemlja daleko sa širokim poljma,
Oru je Tračani, negda gospodar Likurg joj bješe;
Gostinstvo držaše davno s Trojancima, iste Penate,
Sreća dok trajaše. Amo doplòvîm i zidove prve
Zgradim na svinutom žalu sudbìnôm namjeren hudom.
Ljude po imenu svojem Enèjevcima prozovem.
Majci — Dióninȏj kćeri — i bozima žrtvovah žrtvu
Milostivima pri mom početku, a višnjemu kralju
Nebeskih bogova koljah na obali bijelog vola.
Slučajno staj'o je hum u blizini, na kojega vrhu
Drenov bio je grm i kopljima stršila gustim
Mrča; pristupim tamo, iz zemlje iščupati hoću

Zelena šîba, oltar da pokrijem brsnatim granjem.
Ali tad ugledam čudo, neobično strašno izreći;
Jer čim prvomu stablu iz zemlje kor'jenje strgam
Te ga iščupam, kaplje iz njega krvave crne
Kanu i gnojem zemlju okaljaju. Meni potrese
Tijelo ledeni strah, od užasa krv mi se stine.
Opet i drugu tanku sa drugoga mašim se stabla
Otrći šibu, tajne upoznati uzroke hoću,
Ali i drugom krv poteče iz kore crna.
Misleći mnogo u duši pomòlih se Nimfama poljskim
I još Gradivu ocu vlasníku getskih poljánâ,
Da bi na dobro, što vidjeh, okrenuli, odbili zlamen.
Ali kad i trećom još i s većim naponom stupim
Kopljima, kad se ozdo na p'jesak koljeni uprem —
Bih li izustio, bih li premučao? — Iz dna iz huma
Plačno jecanje čujem, do ušiju glas mi tad dopre:
'Što me, Eneja, trgaš jadníka? U grobu me pusti,
Svetijem rukama nemoj griješit. Tudjinac ti nisam,
Već sam Trojanac, a krv iz stabla ova ne curi.
Ej iz okrutne bježi iz zemlje i s lakoma žala!
Ja sam Polidor. Izbô i pokrio ovdje je mene
Željeznih hitaca usjev te koplja su iznikla oštra.'
Tada dvostruki strah u duši pritisne mene,
Protrnem, u grlu zapne mi glas, naježi se kosa.
  Tog Polidóra je negda sa velikim tovarom zlata
Tračkomu kralju posl'o na odgoje nesretni Prijam,
Kradom ga njemu je posl'o, kad nije u dardansko više
Uzd'o se oružje i kad već opkoljen vidio grad je.
Al' moć kad slomi se Troje i sreća kad ostavi nju već,
Na Agamèmnona stranu i pobjednog oružja pr'jedje
Kralj i salomi pravdu i zakon i Polidóra
Ubije, zlato mu otme. Oj prokleta požudo zlata,
Na što li ljudima srce ne nagoniš! Kad strah iz kòstî
Ode mi, obranoj tada gospòdi, a prvome ocu
Božje iskažem čudo i upitam, kako li misle.
Jedna je misao svima: otići iz opake zemlje,
Gdje se gostinstvo kalja, i jugu povjerit ladje.
Tad Polidóra s nova sahranismo, silne mu na grob

Zemlje nagrnusmo mî i oltare digosmo duši.
Tužne vrvcama sivim i čempresom crnijem tužne,
Ilijke okolo stanu po navadi spustivši kosu.
Mlaka mlijeka kupe — sve puše se — tad prinesémo
I krvi svećene zdjele; u grobnicu spratimo dušu
Pa joj ìza glâsa doviknusmo pošljednji pozdrav.
Kako u more vjeru zadobismo, kako se vjetri
Smire na vodi, kako na pučinu zujeći tiho
Jug nas pozove, drugari na žalu se skupe te ladje
Odrinu; otplovimo iz luke, gradovi, zemlje
Ostanu straga. — Sveti imade sred pučine otok
Predrag Egéjcu Neptúnu i materi još Nereídâ;
Negda je oko zemalja i obala lut'o, al' sveza
Medju visoki Mikon i Gijar lukodržac bog ga
Zahvalni, dà budê stanak nepomičan ljudma, da vjetrom
Prkosi. Amo doplòvîm, i premirni otok nas trudne
Primi u sigurnu luku. Izidjosmo, grad Apolónov
Pozdravismo, a ljudima kralj i sveštenik Febov
Anije išeće pred nas sa tracima, s lovorom svetim
Okolo čela, prepozna Anhísa, prijana starog.
Rukujemo se gostinski s njim i zadjemo pod krov.
Božjem se poklonim hramu od kamenja zgradjenom drevnog:
'Timbrijče, dom nam daj i zidove i pokoljenje
Trudnim i stanovan grad i Pergam trojanski drugi
Čuvaj, što Danajcem i što Ahìlu ȕteče ljutom.
Tko da nas vodi? Kud veliš nam ići? gdje se nastanit?
Oče, znak udijeli i dodji u pamet našu.'
Istom dorečem, kad sve na jednoć drhtati počne:
I prag i lovor božji, planina se čitava miče,
Svetište otvori se i kotao iz njeg zauči.
Na zemlju padnemo smjerno, do ušiju dodje nam riječ:
'Dardana sinovi tvrdi, iz koje zemlje po rodu
Potječete otaca, na povratku tâ će vas vašem
Primit na prijaznu grudu. Potražite majku starìnskû.
Tu će Enejin dom gospodovati zemljama svima
I sinóvâ mu sini, i koji od njih se rode.'
Tako nam reče Feb, od veselja golemog svi tad

Mi se uscikćemo i pitamo, gdje li je grad taj,
Kamo nas zove Feb potukáče, da vratit se treba?
Otac se sjeti tad pripov'jèstî starijeh ljudi
I kaže: 'Gospodo, čujte i znajte, što čekat imate.
Velikog Jupitera sred pučine otok je Kreta,
Gdjeno je idska planina i kol'jevka plemena našeg.
Stotina tu je gradova, prebogata kraljevstva to su;
Naš najstariji otac doplovio otud je Teukar
Prvi k retejskim žalom, opominjem pravo l' se, što čuh;
Tu je izabr'o mjesto za kraljevstvo. Pergamska kula
Ne bješe još ni Ilij, već življahu dolima u dnu.
Otud je kibelska majka i idski gaj, koribàntskê
Otud je čeljadi mjed i svetinjâ sigurne tajne,
Otud je lavova jaram, što vuku gospodji kola.
Za to ustajte svi i podj'mo, kud bogovi vele,
Vjetre ublažimo pa tad u kraljevstvo gnosijsko kren'mo.
Nije ploviti tamo daleko, nek pomogne samo
Jupiter, — i treći dan će do obale kretske nas dovest'.
Rekavši to na oltaru valjáne prikaže žrtve,
Vola Neptunu, a vola i tebi, lijepi Febe,
Crno govedo Buri, a bijelo Zefirom sretnim.
Čujemo, da je kralj Idomènej iz očinskog svoga
Kraljevstva prognan, te ode, da obale kretske su puste,
Da nam onamo nema dušmána, da zemlje su prazne.
Ostavivši luku ortìgijskû jurismo morem
Uz Naks, gdje Baka slave na brdima i uz Donísu
Zelenu, i uz Olèar, i snježani prodjemo Paros,
Kiklade rasute, mnogih zbog otoka nemirnu vodu.
Cika stoji brodárâ i natječu svakako svi se,
Viču, da ploviti treba do Krete, do djedova naših.
Vjetar se digne nama za krmom i goniti počne.
Napokon dopadnemo na obale kuretske stare.
Pohlepno željeni grad ogradjivati zidima stanem,
Pergam nazovem ga, ime drugarima bješe to milo,
Nèk ljûbê ognjišta, rečem, i tvrdjavu kućama grade.
I već na obalu suhu povučene bijahu ladje,
Oko novih se polja i ženjenja zabavi momci,
Kuće i zakone d'jeljah; al' uzduh se pokvari, dodje

Nemila kuga na jednoć, rastakati stane tjelesa,
Usjevi stanu ginut i stabla, ljeto je kužno.
Jedni su rastavljali s životom se slatkim, a drugi
Vukli se bolesni, Sirij izgar'o je jalova polja,
Goraše trava, a hrane sa bolesnih ne bješe njiva.
Natrag k proročištu ortìgijskôm otac nam reče
Poći da po moru treba i moliti milost u Feba,
Kad li nam kani muke dovršiti, gdje li nam veli
Pomoć mukama tražit, zaploviti kamo nam kaže.
Bijaše noć, te spavaše sve, što živi na zemlji,
Kad li se učini meni da stoje mi u snu pred očma,
Kako sam ležao, svete Penata frigijskih slike,
Koje sam iznio bio iz Troje kad goraše; mnogom
U svjetlu bijahu svi očevìdni, kuda se sip'o
Uglobljene u zid kroz prozore puni je mjesec.
Oni progovore meni i tješit me stanu ovako:
'Što u Ortìgiji tebi Apòlôn kazati hoće,
To ti proriče ovdje i k tebi šalje nas na prag.
Kad je Dardanov grad izgorio, tebe i tvoje
Oružje sl'jedjasmo mi i prošli more smo burno
S tobom u ladjama, dići k zvijezdama mi ćemo tvoje
Unuke ì grâdu dati gospodstvo. Unukom slavnim
Slavne pripravi zide i ne boj se dugijeh muka
Lutanja. Ti se selit imadeš. Nije ti žale
Deljanin rekao tê Apòlôn ni ostat u Kreti.
Ima staròdrêvna zemlja, Hespèrija zovu je Grci,
Silna je oružjem ona i plodnošću svojijeh gruda;
Tamo Enotrijci žive; potómci je, veli se, da su
Prozvali Ìtalijôm po ìmenu vojvode svoga.
Tu nam je pravo mjesto, odátlê Dardan je rodom
I djed Jasije, od kog započinje naše se pleme.
Ustani daj i ove objavi istinske r'ječi
Starome ocu: valja u Korit i ausonske kraje
Ići, Jupiter ne da poljánâ diktejskih tebi.'
Bogova glas me i vidjenje to tad ošine k'o grom,
Ne bješe san to, već vidjeh baš pred sobom obraze, vidjeh
Lica kakova jesu i trakove vidjeh u kosi;
Tada mi ledeni znoj po cijelom t'jelu poteče.

Skočim iz kreveta, ruke k nebesima pružim okrenuv
Dlanove gore, reknem i molitvu ì dâre čiste
Liti na ognjište stanem. A kada dovršim žrtvu,
Veseo javim Anhisu, po redu iskažem sve mu.
Sjeti se dvojakog rada i dvojice on praotaca,
Uvidi, kako ga s nova starìnskâ ométoše mjesta,
Pa mi progovori: 'Sine i pàtniče s udesa Troje,
Takvu je jedina sudbu proricala meni Kasandra;
Sada se sjećam, sve to da slutila rodu je našem,
Italsko kraljevstvo često, Hespèriju često je ona
Spominjala, al' tko bi i mislio, da će Trojanci
Doć u Hespèriju? Tko bi Kasandri vjerov'o tada?
Slušajmo Feba i kako opominje, za boljim podj'mo.'
Tako nam reče, i svi pokorismo njemu se kličuć.
Iz tih odemo mjesta i ostaviv nešto drugóvâ
Tamo u koritastih odjèdrismo ladjah po vodi.
Pošto već brodovi zadju u pučinu, te se već zemlja
Ne vidje, nego nebo i voda sa svijeh strana,
Tada se meni dažd nad glavom obori mračni
Noseći noć i olúju, u mraku se nadignu vali.
Vjetrovi odmah more uzburljaju, diže se silna
Voda, te ovdje se ondje po pučini bijemo grdnoj;
Oblaci sakriju dan, a nebesa noć otme kišna,
Jedna za drugom munja iz razdrtih oblaka bije.
Omaknemo se s puta, te lutamo po moru mračnom.
Sam Palìnûr nam veli, da na nebu noći ni dana
Ne može više raspoznat, sred pučine puta da ne zna.
Tako lutamo tri dni po vodi ne videć sunca
Od tmine mrkle i isto tolìkô noći bez zv'jezda.
Istom četvrti dan pomaljat nam počne se zemlja,
Brda pred očima puknu i vidimo dim gdje se vije.
Jedra se spuste, i svi tad upremo veslati, momci
Po pjeni burljaju živo i sinju razgrću vodu.
Spasen iz vala dodjem na strofadske najprije žale.
U moru prostranom jonskom imadu otoci, što se
Grčki Strofade zovu, na kojima grozna Kelena
Živi i Harpije druge, od kako im Finejev dom je
Zatvoren te se ȍd strâ okaniše predjašnje gozbe.

Grdje nakaze nema od Harpija, ljuća hudoba
I božja srdžba nije iz voda digla se stiških.
Ptice, al' djevojke licem imadu kukaste ruke,
Najgoreg gada im trbuh je pun, a blijèda su lica
Od glada vječnog.
Kad mi doplovismo amo i udjosmo veće u luku,
Lijepa vidimo stada gdje pasu goveda, koze
Ovdje i ondje po travi, a čobana nema. Tad s noži
Skočimo, Jupitera i bogove zovnemo druge,
Dà prîmê plijena dio; krivuljastom za tim na žalu
Sjedala načinimo i obilno stasmo se častit.
Kad li iznèbuha strašno iz brdina Harpije bahnu,
Lepeću krilima jako i tresu i otimat od nas
Započnu jela i kaljat, što nečišću dotaknu svojom,
Osim zadaha gadnog još i glas puštaju strašni.
Na to se zaklonimo daleko pod pećinu šuplju,
Gdje nas okružuju stabla svud okolo i sjena strašna,
Dignemo stolove opet, na ognjištu ložimo oganj.
Opet iz oblaka od svud iz kutova tamnih dolete,
Kukastim gančima stanu obl'jetati plijen i vrištat,
Ustima zagade jela. Drugarima oružje zgrabit
Ja tad zapovjedim i boj započeti s čeljadi groznom.
Kako im reknem, tako i učine oni i travom
Pokriju mačeve redom i štitove sakriju ondje.
A kad se Harpije s cikom krivuljasti obore na žal,
U mjed izdubenu iz stražare udari Misen
Na znak, te drugovi skoče i borbu neobičnu počnu,
Kako će sasjeći mačem ptičetine pomorske ružne.
Ali se njihovih pera ne primaju udarci, nit se
Lédjâ primaju rane, već pod nebo otprhnu brzo,
Na pola izjeden plijen i tragove ostave gadne.
Samo Kelena na hrid veòma visoku sjedne
Zloslutna proročica i istisne riječ iz grúdî:
'Vi li, Laòmedonov oj porode, na nas vojevat
Hoćete, pošto nam krave pozaklaste, pobiste junce,
Hoćete l' Harpije prȁve iz kraljevstva očinskog prognat?
Za to mi čujte riječ i primite u pamet svoju,
Što je prorek'o otac svemogući Febu, a meni

Feb Apolon, to ja glavarica Furijâ vama
Javljam: u italsku zemlju želite doplovit, — i zazvav
Vjetrove plovit ćete, u luku vi ćete doći,
Ali danoga grada obzidati ne ćete, dok vas
Kleti ne primora glad, što htjedoste grješno nas ubit,
Zubima stolove glodat i oglodane ih jesti.'
Tako nam reče, te krila odnesu je u šumu brzo.
Ali od nenadnog straha drugarima sledi se krvca,
Srca im klonu, i vele, da oružjem ne treba više,
Nego zavjetima i molbama tražiti milost,
Bile boginje to il' ptičetine ogavne, grozne.
Otac mi Anhis ruke na žalu raširivši stane
Bogove velje zazivat i obrekne dostojne časti:
'Kletvu uklonite, bozi, odvratite takvu bijedu,
Pobožne čuvajte blago!' Odvezat sa žala nam uže
Reče i konope za tim ladjènê odmotat i navit.
Južnjak jedra nam nadme, niz zapjenjene niz vale
Odjurimo, kud vjetar i krmar htjedoše s nama.
U sredini se mora već pomoli kitnasti Zakint,
Otok se pomoli Sam i Dulìhij i vrletni Nerit;
Itačkim uklonimo se hridma, Laertovu carstvu,
Kunući zemlju, koja Ulìksa othrani ljutog.
Magleni leukatskog brda vrhunci se pomole brzo
I Apolónov hram, pred kojim pršću brodari,
K njemu skrenemo trudni, pod gradić zadjemo mali,
Bacimo sidro od bàša, a krme na obali stanu.
Napokon nenadanoj u zemlji pomirne žrtve
Zaklasmo Jupiter-bogu, na žrtvenicima dari
Gore, i započnemo na Aktiju trojanske igre.
Druzi se igraju goli palestre očinske, ulje
Curi sa njih, vesele se svi, što gradòvima grčkim
Tòlikîm su utekli i prošli kroza dušmáne.
U to vrteć se sunce i godinu okrene c'jelu,
A od sjevera, zime od ledene skore se vali;
Izduben mjedeni štit, što Abas ga nošaše velji
Sprijed na dovratnik zabih i ovaj zabilježih stih još:
Ostavlja štit taj Eneja, što otet je pobjednim Grkom.
Tada zapovjedim izić iz luke i nà klûpe sjesti;

Druzi prionu živo da veslaju burljajuć vodu.
Brzo i feačke za tim uminusmo visoke tvrdje,
K epirskom stignemo žalu, u haonsku udjemo luku,
Za tim se približimo Butrótu, visokom gradu.
Nevjerojatan nam glas do ušiju došao tu je,
Da sin Prijamov Helen gradòvima argolskim vlada,
Da Eakída Pira i ženu dobi i žezlo,
I za zemljaka da se Andròmaha udala opet.
Ja se zapanjim, srce razgòrî mi čudnom se željom
S čovjekom besjedit time i saznati tòlikê stvari.
Podjem iz luke, ladje i obala ostanu za mnom,
Kada je svečanu daću i žalosne upravo dare
Pepelu žrtvovala Andròmaha ì dûšu zvala
Ispred grada u gaju pri nepravoj Simois-vodi
Uz grob Hektorov prazni, što zelenim busom ga ona
Bješe naresila i dva oltara, suzama izvor,
Ondje posvetila. Mene u oružju trojanskom vidjev
Gdje joj dolazim, ona zanèsê se od čuda veljeg,
Protrne sva od vidjenja tog, ohlàdnê joj kosti,
Padne i za dugo istom vrijeme progovori jedva:
U pravom obličju svojem da l' dolaziš pravi mi glasnik?
Živ li si, božičin sine? Il' ako blago te svjetlo
Ostavi, gdje li je Hektor?' — Izrèčê i prolije suze
I vikom napuni mjesto cijelo. Jedva joj riječ
Očajnoj prihvatim, ovo rijèčî istepam malo:
Živim evo i živ vucìnjâm se svakakvom po zlu,
Ne dvoj, jer istinu vidiš.
Ao u kakvoj se nadje sudbini izgubiv onakog
Muža, i koja je sreća pohodila dostojna tebe?
S Pirom li Hektorova Andromaha živiš u braku?'
Ona obori lice i sniženim prozbori glasom:
'Kralja Prijama kći nadà sve je blažena ona,
Koju na dušmanskom grobu pod visokim trojanskim zidma
Na smrt osudiše! nad njom nijesu bacali ždrijeb
Niti je pobjednika dotàkla postelju muža!
A ja iz upaljene domájê po vodama lutah
I kičèljistvo sina Ahìlova ohołog momka
Trpljah, rodih u ropstvu; — za Ledinom unukom potlje

On je Hermìonôm poš'o oženit se u Lakedèmon
I on Helenu mene tad ostavi — robinju robu.
Ali za preotetom za mladicom ljubav užeže
Velja Oresta, kojeg i osvetne Furije gnahu,
Te on dočeka Pira, kad nije se nad'o, i smakne
Očin uz oltar ga tad; Neoptòlem umre, a Helen
Dobije kraljevstva dio; Trojanca Haona ime
Zemlji i poljima dade te Haonska prozva ih Helen,
Pergam i ilijsku kulu na ovo nadozida brdo.
Ali koji je vjetar, sudbina koja je tebi
Put nakrenula amo? I koji te nevješta zemlji
Doveo bog? A Askànije sin na životu ti je li?
Za majku izgubljenu dječačić pita li štogod?
Da l' na junaštvo njega otaca, na hrabreno srce
Otac Enèja podjaruje što i ujak mu Hektor?'
Tako je pitala plačuć i na prazno tužila dugo,
Kad li se Prijamov sin od zidina pokaže Helen
Mnogima slugama praćen, prepòznâ svoje zemljake
Junak i veseo umah povede nas u kuću svoju,
Iza pojedinih r'ječi lijevao suze je mnoge.
Podjem te malu Troju prepoznam i Pergamu veljem
Jednako načinjen Pergam i potočić presahli Ksantom
Prozvan, ogrlim prag od vrata skejskih. Trojanci
I drugi osim mene veseliše bratskom se gradu.
Njih je primao kralj u trijemu širokom svojem;
Čeljad dvorišta pak u sredini ìz čâšâ lije
Vino zdjelice držeć, u posudah zlatnih su jela.
  Prodje već jedan i drugi dan i vjetrovi jedra
Gipkati stanu i pireći jug nadímati platno.
K proroku s ovim stupim riječma i pitat ga stanem:
'Trojansko čedo, božji oj tumaču, kojino volju
Feba razumiješ, tronog, zvijezde, lovoriku klarsku,
Govor razumiješ ptica i znakove letuštih krila,
Reci mi, — jer mi je put prorèklo proroštvo sretno
Čitav i bogovi svi naputiše mene, da podjem
U zemlju italsku i da u krajeve daleke plovim,
Samo mi novo čudo Kelena Harpija veli,
Čudo, da nije izrèći, navješćuje tešku mi srdžbu

I gadni glad; sad kojem ću zlu uklonit se prije?
Što mi raditi valja, da tolikim jadom odòlîm?'
Po običáju Helen tad najprije zakolje junce,
Za tim zamoli milost u bogova, odveže trake
Glave sa posvećene, povede me za ruku, Febe,
K tvojemu pragu, a ja pred velikim drhtah božanstvom,
Onda sveštenik ovo božanskih rekne iz usta:
'Božičin sine, tebe po pučini bogova prati
Veća moć — za cijèlo je to, — namjenjuje tako
Sudbu bogova kralj i odredjuje, tako joj red je;
Od mnogog malo ću tebi riječma razložit, da brodiš
Mora, koja te prime, sigurnije i da u luku
Dospiješ ausonsku ti, jer ostalo ne daju Parke
Helenu znat ni Saturnova kći Junona govorit.
Prvo, — za italsku zemlju več misliš da ti je blizu,
Zla ne sluteći ti nedalekim se lukama nadaš,
Ali te otud zemlja sa besputnim putima d'jeli.
U trinakrijskoj vodi previjati veslo ti prije
Valja i s ladjama slane pohoditi ausonske vale,
Podzemna k tomu jezèra i ostrvo Eejke Kirke,
Prije no uzmogneš grad na sigurnoj zemlji sazidat.
Reć ću ti znakove, a ti u umu ih pamti i čuvaj:
Kada zabrinut nadješ na žalu pod česvinom uz val
Samotne r'jeke gdje tridest sa praščića golema leži
Prasica bijela, što ih izlégla je, — ona na zemlji
Leži, a okolo sisa izvalili b'jeli se mladi,
Tamo ti gradu je mjesto i siguran mukama kraj je.
Ne boj se, da ćeš potlje ogrizati stolove morat,
Naći će put sudbina, Apòlôn će zazvan pomòći,
A od ovijeh bježi zemalja i italske strane
Najbliže, koju našeg nakvašuje valovlje mora,
Jer tu opaki svud u gradòvima Danajci sjede.
Tamo i narički Lokri sazidaše gradove sebi,
A na salèntînska polja s vojnicima svojim je pao
Likćanin kralj Idomènej; Petèlija malahni gradić
Tu Melibéjca je još Filoktéta utvrdjen zidom.
A kad već prèko mora prevezeš ladje i kada
Pogradiš žrtvenike na žalu i zavjete na njih

Budeš svršiv'o, tad kosu ogrni bagrenim plaštom,
Da ti uz oganj sveti, gdje častio bogove budeš,
Ne dodje nedrago lice i tebi ne pomrsi znake.
Toga se običaja s drugárima žrtvenog drži,
Čisti u vjeri toj nek i unuci ostanu tvoji!
Al' kad poodmakneš već i k obali kada te vjetar
Pritjera sikulskoj, kad se Pelóra tijesnog zaklop
Širio bude, put zemlje tad udari lijeve, morem
Udari lijevim mnogo obilazeć, — desnog se čuvaj
Mora i žala. Silom i udarom teškim se mjesto
To rastupilo, kažu, tolìkô dugačka starost
Vrȅmena može prom'jenit, — a nekada jedna je zemlja
Bila bez pretrga to, al' udari more te vodom
Hespersku otrgne stranu od sikulske, — gradove, polja
Rastave žali, te ih uzìna sad odvaja burna.
Na desnoj strani je Skila, — Harìbda je na drugoj ljuta,
Tri put najdonjem dnu iz ždrijela usrkuje ona
Vale u ponor svoj i opet baca iz sebe
Van naizmjèncê ih sve i zvijezde udarcem pljuska.
A u skrovitom kutu u pećini krije se Skila,
Na polje pomalja obraz i vuče na grebene ladje.
Najprije lik joj čovjèčjî, lijèpe do snage joj ženske
Djevojačke su prsi, odòzdô ribètina grdna,
Delfinski repovi njoj su na utrobi vučjoj se srasli.
Bolje trinàkrijskôg je Pahína vis ti pohodit,
Oklijevati dugo i ploveć obilazit mnogo,
Nego li jednoć ružnu zamotrit u pećini pustoj
Skilu i hridi, koje odjekuju crnih od pasa.
Osim toga, imádê l' u Helena proročkog uma,
Proroku l' vjeruješ što, Apòlôn me l' istinom puni,
Jedno ću, božičin sine, izreći ti na mjesto mnogog
Drugog i progovorit, prikričat i opet prikričat:
Velikoj najprije svetoj Junoni se klanjaj, Junoni
Rado obriči žrtve i darima smjernima gledaj
Gospodju moćnu pridobit, — Trinàkriju tako ćeš istom
Ostavit viteški moći i doći u italsku zemlju.
Kada već onamo dodješ, do Kume i do jezérâ
Svetijeh i do Averna, gdje okolo šušti planina,

Tad zanesenu ćeš naći vračaricu, koja budućnost
Proriče pećini u dnu, imèna i biljege piše
Na lišću. Što je po njemu sudbine napisala djeva,
U red slaže to sve i u pećini zatvora, čuva.
Lišće ostaje ondje na miru u jednakom redu,
Al' kad se okrene stožer od vrata i tihani vjetar
Puhne i otprta vrata pobrkaju tanahno lišće,
Više se ne brine ona, da pokupi lišće, što lęti
Po spilji izdubenoj, da složi ga, kako je bilo;
Kunuć Sibilin stan bez savjeta vraća se svijet.
Tu ti ne budi žao veòma gubit vrijeme,
Ako i psovali budu drugari i ako otplovit
Bude prilika tebi i jedra se lijepo napnu,
Nego k vračarici podji i moli, da proroštvo dâ ti,
Sama nek proriče te glas i usta nek otvori blago.
Tebi će rate budúće i italske narode kazat,
Kako l' podnositi koju imadeš muku il' bježat;
Ako se pokloniš njoj, udijelit će sretnu ti plovbu.
To je, što smijem tebi izjaviti svojime glasom.
Idi te veliku Troju do etera djelima diži.'
Kad vrač besjede tê izgovori ustima blagim,
Dare od rezane on bjelòkosti, od zlata suhog
K ladjama dade donesti i srebra golemim mnoštvom
Ladju nakrca, metne još u nju dodonske kotle.
Zlatom u žice tri i kukama oklop ispleten
Dade mi, s perjanicom još kacigu šiljastu, divnu
(Oružje bijaše to Neoptòlema). Takodjer oca
Nadari, konje nam ì vodje dâ,
Još nam veslača pridòdâ i oružjem opremi družbu.
Tada će Anhis reći drugárom, nek nastave jedra
Na ladje, povoljnom vjetru da ne bi prepreke bilo.
Onda mu prorok Febov progovori sa mnogom čašću:
Anhise, kojeg je brakom počastila Venera slavnim,
Njego oj bogova, koji iz propasti pergamske dva put
Uteče, eno ti zemlja Ausònija, onamo jedri;
Ali je sudjeno još po pučini nju ti mimóći,
Onaj joj dio je dalek, kog otvora tebi Apolon.
Putuj, Anhise sretni sa ljubavi svojega sina!

Al' što da govorom jug zaustavljam, koji se diže?'
Tako Andròmaha isto sa rastanka zadnjega tužna
Haljine iskićene donese poutkom zlatnom,
A Askàniju frigijski plašt (ne zaostaje čašću).
Tkanih mu dade sila darova i ovo mu reče:
'Primi i ovo, sinko, da spomen ti mojijeh ruku
Bude, i ljubavi stalne Andromahe, Hektoru žene,
Bilo ti to svjedočanstvo. Od tvojih darove primi
Zadnje, o jedina ti Astijànaksa priliko moga!
Takve oči je on i usta 'i rûke im'o,
Sad bi ti vršnjak bio, na snazi sada bi staj'o.
A ja na rastanku ovo progovorim lijući suze:
'Živite sretni, kojim sudbina je svršena svoja,
A nas usudi zovu za usudi. Vi ste se jurve
Smirili te vam nije po pučini veslati nužda
Ni Ausòniju tražit, što jednako uzmiče natrag.
Vidite priliku ksantske rijeke i trojanskog grada,
Što su ga vaše ruke načinile; bolju sudbinu
Želim mu ja, na dohvátu da manje Grcima bude.
Ako do Tibrisa ikad, do pólјâ Tibrisu blizu
Dodjem te ugledam grad, što narodu mojemu dan je,
U Hespèriji tad i Epíru srodstvene grade,
Narode srodne, što oca od Dardana potječu istog,
Te im je ista sudbina, učiniti mi ćemo jednom
Po srcu Trojom, a briga tâ nek unuke čeka.'
Pokraj susjednih brda keràunskîh prodjemo morem,
Kuda je najkraći put i plovba u italsku zemlju.
U to se sunce već nagne, sjenovita smrače se brda.
Iždrebamo stražare te uz val na krilu se zemlje
Žudjene izvalimo na obali suhoj kud koji,
Damo se odmoru, san nam po udima trudnim se prospe.
Praćena Horama noć sredìnu puta još nije
Prošla, a ne budi lijen Palìnûr se s postelje digne
Pa sve ogleduje vjetre i hvata ušima uzduh,
Motri zvijezde sve, što kidaju s tihog se neba,
Motri Arktúra i kišne Hijáde i oba Trijona
I Orijóna gleda, što sijeva oružan zlatom.
Pošto opazi sve u redu na nebu vedru,

Dade nam jasan znak sa krme te dignemo tabor,
Onda krenusmo na put i razvismo krila jedárâ.
Već se rumenjela zora, zvijèzdâ je nestalo veće,
Kad iz daleka se nama brežuljci tamni i zemlja
Italska ukaže nisko, te Ahat poviče prvi:
»Italska zemlja!« i pozdrave s cikom je veselo druzi.
Tada veliki vrč vijencem obvije Anhis,
Čistim ga napuni vinom i visoko stojeć na krmi
K bozima stane ga glas:
'Bogovi, oj gospodari oluja, mora i zemlje,
Vjetrom olakšajte put i duvajte milosno nama.'
Željeni vjetrovi tada učèstajû, blizu se luka
Pomoli i na brežuljku Minervinu pokaže hram se.
Jedra smotaju druzi i okrenu k obali prove.
Luka se savija u luk od Eurove strane, a pred njom
Hridi se pjene slapa od morskog, a sama se krije.
Grebeni poput tornja spuštavaju kakono ruke
Stijene dvije te hram od obale kao da bježi.
Tamo znamenje prvo: četvoricu ugledam konja
Kao snijeg bijèlîh, gdje griskaju po polju travu.
Otac poviče Anhis: 'O zemljo, koja nas primaš,
Rat nam donosiš, u rat opremaju konji se, i rat
Slute životinje ove; al' opet one su učne
Pred kola dati se upreć te uzde složno i jaram
Podnose; nade je miru.' — Tad boginji Paladi svetoj,
S koje oružje zvekće, pomolismo mi se, jer ona
Prva nas radosne primi; tad frigijskim ispred oltara
Plaštom omotasmo glave, i najvećma kako prikríča
Helen, Argivski tako Junóni po običáju
Dostojne spalimo žrtve te molitve svršivši redom
Vrhove okrenemo jedrènîh motaka odmah,
Od grčkih kuća mi odbježímo i sumnjivih polja.
Otud se vidi zaliv Tarènta, što ga je zid'o,
Ako je istina, Herkul; nasùprot se Lakinkin diže
Hram i kaulonske kule, Skilàkej brodòlômnî k tomu,
A iz daleka iz vode trinakrijska vidi se Etna;
Teško ječanje mora i bijenje o hridi mi već
Čujemo iz daleka i prekidane po žalu

Glasove; more se ljulja, pijesak se miješa s vali.
Otac poviče Anhis: 'Tä ona to je Harìbda,
Tê nam je grebene Helen proríc'o i hridine strašne;
Spasujte, drugovi, sad i veslati uprite živo!'
Učine, kako im jeste rečèno; zaokrene prvi
Bašom Palinur, da sve zaškrípî, na stranu l'jevu,
I svi drugovi l'jevo potegnuše uz vjetar s vesli.
Digne obli nas vir do nebesa sada, — a sada
Val se ulekne do dna do Mánâ, te spadnemo s njime;
Tri put med izdubenim med hridima grebeni prasnu,
Tri put vidimo pjenu gdje prska, zvijezde gdje kaplju.
U to nas ostavi sunce već ì vjetar, već umorni bjesmo,
I mi ne znajuć puta do kiklopskih dodjemo žala.
Tamo je golema luka i mirna od sile vjetra,
Al' u blizini se ori strahovito gruvajuć Etna.
Kašto provaljuje crni do etera ìz Etnê oblak,
Dimi se pramen mu tmast i pepeo jošte mu tinja,
Diže komadine ognja zvijezde ližući Etna
Kašto i hridi bljuje i otrgnute komade
Utrobe svoje i u vis kamènice staljene baca
Ječeć i iz dna vri iz najdonjeg. Kazuju, da to
Brdo pritiskuje t'jelo Enkèlada, kojeg je munja
Na po ispalila, Etna na njemu golema leži
I vatru razbitih diše iz vignjeva. Kȍliko puta
Trudan prom'jeni stranu Enkèlad, cijèla zatutnji,
Strese se odmah c'jela Trinàkrija ì nebo dimom
Zavija. Onu smo noć u planini sakriti grozu
Strašnu doživjeli, al' mi ne smotrismo uzroka jeki,
Jerbo ne bješe jasnih zvijezda niti se sjalo
Nebo zvjezdanim svjetlom, već oblaci po nebu tamnom
Bjehu, a nemila noć u oblaku skrivaše mjesec.
Sȕtradân s danicom rano zvijezdom ustane danak,
I već vlažne je sjenke s nebesa raspršala zora,
Kada li iznenada gle čovjek iz šume dodje,
Nepoznat bješe nam i stran, u odjeći kukavnoj, glad ga
Ljuti je ubio, ruke molèćkê k obali pruži.
Mi se tad obazremo: strahovita nečist i brada
Puštena, trnjem načičkan plašt, al' inače bješe

Grk, što u očinskom negda u oružju podje pod Troju.
Kad on dardansko ruho i trojansko oružje vidi
Već iz daleka, malo zabunio taj ga je pogled,
Žacne se, ustavi korak, al' za čas trčati nagne
K obali plačuć i moleć: 'Oj Teukri, tako vam zv'jezda,
Tako vam bogova višnjih i nebeskog tako vam svjetla,
Koje se diše, mene povedite, kuda vam drago,
To će mi dosta biti. Od danajskog brodovlja znadem
Da sam i priznajem, da sam na ilijske poš'o Penate.
Za to, ako tolìkô sakrívih svojim grijehom,
Bac'te me u vodu te me utop'te u širokom moru,
Ako poginem, bar ću od ruke poginut ljudske.'
Reče i koljena naša obuhvati te ih držéći
Po tlih se valjaše on. Velímo mu, neka nam kaže,
Tko je i čije je krvi, nek prizna, kakva sudbina
Goni ga; otac mu sam ne okl'jevajuć desnicu pruži
Anhis, i zalog taj mladića ohrabri umah.
Tako se napokon on uslòbodî ì reknê ovo:
'Ja sam sa Itake rodom, Ulìksa nesretnog drug sam,
A Ahemènid se zovem; Adàmast jerbo mi otac
Bijaše ubog, — ej i sam da ostadoh! — podjoh pod Troju.
Kad su mi bježali druzi u strahu od okrutne kuće,
Tada zaborave ovdje i ostave u spilji mene
Prostranoj Kìklopovôj. Iznútra je mračna golèma,
Sukrvice je u njoj i krvave gozbe. A Kiklop
Velik je, visoke kuca zvijezde (odvratili bozi
Nakazu takvu od zemlje!); ni gledati nije ga lako
Nì milo s njime govorit. Jadníkâ ljudi se mesom
Hrani i crnom krvlju; ta vidjeh ga i sam, kad zgrabi
U spilji dvojicu nâs ručetinom, te ih natràškê
Svinut o hridinu razbi, — u krvi okaljan prag je
Plivao; vidjeh, kako je krv od udova crna
Curila, i on ih žvat'o, pod zubma mu drhtali topli.
Ali i platu dobi, jer Itačanin mu Uliks
Toga ne oprosti, snadje u nevolji on se i u toj.
Kad se već napuni mesa i vina Kiklop, tad zaspi,
Prebaci vrat i golem onako se po spilji pruži

Pa krv bljuvati stane i k tomu komadiće mesa,
Što su se u snu s vinom smiješali krvavim; — a mi
Velike bogove zazvav izvučemo ždrijeb i od svud
Na nj se saspemo tad, izbodémo mu željezom oštrim
Golemo oko, što se pod čelom krilo je mrkim,
(Kakono argolski štit il' Febova svjetiljka bješe),
Napokon osvetimo drugóvâ radosni sjenke.
Ali bježite jadni, oj bjež'te, od obale uže
Trgnite!
Jerbo kolìkî i kakav Polìfêm u dupljastoj spilji
Stada gustoruna drži i njihove cijedi dojke,
Takvih stotina drugih po žalu krivuljastom ovom
Groznih Kiklopa živi i luta po visokih brdih.
Treći put svjetlom već se napunjuju mjesecu rozi,
Od kad povlačim stan svoj i život šumom od jednog
Do drugog pustoga zvjerskog ležaja te Kiklope strašne
S hridima motrim bâta bojeći se ì glâsa njihnog.
Jagoda grane mi daju i tvrda k'o kamen drijenka
Daju mi — kukavnu hranu, i trava me hrani iz zemlje
S kor'jenjem iščupana. Svud gledah, dok ne spazih ladje
Najprije vaše, gdje k žalu pristupaju; njima odlučih
Predat se, kakve su da su; utèći mi dosta je mrskoj
Čeljadi, a vi me makar pogubite, kako vas volja.'
Istom dorekne to, kad al' s vrha vidimo gore
Gdje se izmedju stada Polìfêm gromoradni čoban
Miče i obalu znanu gdje traži, nakaza grozna,
Ružna, golema, kojoj iz glave je uzeto oko.
Krnja omorika ravna, podupire korake njemu,
Ovce ga njegove prate gustorune, — utjeha, radost
Jedina u svem mu zlu.
Kada već duboko zadje u vale, u pučinu dodje,
Ondje opere krv, što iz izbitog teče mu oka,
Jaučuć, škripajuć zubma; po pučini već po sredìni
Stupa, a još mu voda ne omoči visokog boka.
Mi iz daleka u strahu okrenusmo u bijeg primiv
Vrijednog prosilca k sebi i mučeć pres'ječemo uže,
Nagnuv se stanemo vesli sve takmeć se burljati vodu;
Osjeti to Polìfêm i okrene korake k vêsu.

Ali kad desnicom ne bi moguće mu nikako zgrabit
Niti goneći doći u valove jonskoga mora,
Golema stane ga vika, te čitavo strese se more,
Stresu se vali, zemlja zastrepi italska vrlo,
Etna zatutnji sva iz krivùljastîh svojih šupljínâ.
Dozvani Kiklopi drugi iz visokih brda i šuma
Odmah potrče k luci te napune obalu c'jelu.
Vidimo etnejsku braću gdje stoje i na prazno mrkim
Gledaju okom, glavom do visokog dosežu neba,
Skupština grozna; tako na vrhu visokom stoje
Donebni hrasti, višnja planina Jupiter-boga,
Stoje i čempresi — lug Dijànin — šešarice noseć.
Strah nas žestoki pogna te navismo uža, ma kudgod
Pošli, i pustismo jedra, kud vjetri nas zgodni ponesu.
Al' je prikričao Helen, da med Skilom i med Harìbdôm
Razmak je od smrti malen, već ako se budemo puta
Držali pravo; za to odlučismo jedra okrenut.
Ali nam Boreje gle od Pelórova tijesnog mjesta!
Tad se Pantàgiju ja provezem ùz ûšće, što je
Živa od kamena, zaliv uz megarski ì niskî Tapsus.
Tako je put Ahemènid, Ulìksa nesretnog drugar,
Tad pokazivao opet uz žale (kud lutaše) ploveć.
    Gdje je sikanski zaliv, valoviti gdje je Plemìrij,
Med njima otok stoji, Ortìgija zvahu ga stari.
Kazuju, pod morem da je ovùdâ elidski potok
Alfej potajno teći okrenuo, te sad se lije,
O Aretusa, u izvoru tvom u sikulsko more.
Pokorni pomolimo božànstvima mjesnima tu se.
Otud preplodne žale Helóra barovitog prodjem,
Za tim visoke hridi Pahína i kamenje, što se
Nadvija; vidimo tad iz daleka grad Kamerínu,
Kojega proroštvo nije dopustilo micat, i polja
Vidimo gelska i grdnu (po r'jeci prozvanu) Gelu.
Tamo Akragas strmi, u kojem su vatreni konji
Negda se legli, zide pokazuje goleme svoje
Već iz daljine; minem Selínus palmama rodni
Dobivši vjetrove, prodjem lilìbejskô oporno more,
U kom je tajnih grebénâ, tad drepanska primi me luka

I tužna zemlja, gdje oca Anhísa izgubih, u svemu
Zlu i u nevolji last, — po vodama pošto oluje
Toliko gonjahu mene. Oj oče predobri, tu me
Umorna ostavi ti od tolìkîh zalud bijeda
Spaseni! Nije mi grozna Kelena tugu prorekla
Takvu ni Helen vrač proríčûć mi mnoge strahote.
Trud to bijaše zadnji i konac putovanja dugog.
Otud me prigna bog, kad otídjoh, k obali vašoj.«
Tako je otac Eneja slušačima pozornim svojim
Pripovijedao tad o plovbi i sudjenju božjem.
Napokon umukne i tu dovršivši ode počivat.

Četvrto pjevanje.

Ali kraljicu muka već odavno nemila boli,
Ranu u žilama krije i osvaja tajni je oganj.
U pamet dolazi njoj junakova hrabrenost velja
I rad mu slavni, obraz u grudma joj pritisnut njegov
Stoji i besjede sve, i počinut ne da joj muka.
Svjetiljkom Febovom sutra već zora rasv'jetli zemlju
I sjene vlažne ona s nebesa veće razàgnâ,
Kraljica bolesna tad jednodušnoj prozbori sestri:
»Ana oj sestro, kakvi me sni sad stadoše plašit
Nemirnu? Kakav je gost to u dvore došao naše?
Kakav je obrazom svojim! ej oružjem, srcem je junak!
Vjerujem, obmana nije, božànskôga roda je, — ta strah
Proste odaje duše! Ej kako je njega sudbìna
Gonila! kako je rate kazivao, što ih je proš'o!
Da nepromjènitu svojoj u duši odluku nemam
Ni s kim se ne htjeti više sjediniti u svezi bračnoj.
Pošto me prevari smrt i izda u ljubavi prvoj,
Da mi ložnice bračne i luči mrski nijesu,
Jedini možda bi ovaj nadvladati mog'o me grijeh.
Ana, priznat ću tebi, — od kako muž mi je Sihej
Mrtav i od kad Penate okalj'o je od brata ubit,
Jȅdini taj mi je misli okrenuo, srce je moje
Pȍkolebao, i trag od ognja negdašnjeg ćutim.
Ali poda mnom dno zijevnulo prije zemàljskô
Ili me u mrak otac svemògûćî rinuo munjom

Tamo u duboku noć med erebske blijede sjenke
Prije, nego li tvoj, oj stidnoćo, oskvrnim zakon!
Koji me prvi sebi pridružio, onaj je ljubav
Sa sobom odnio moju, nek ima je on i u grobu!«
Prolije suze izrèkâvši to i nakvasi krilo.
Ana odgovori: »Sestro oj draža sestri od žića,
Ti ćeš zar jedina ginut od tuge u svoj mladòsti?
Za dragi ne ćeš li porod i darove Venere znati?
Misliš, da za to prah il' Mani mare u grobu?
Bud ne mogoše tebe okrenuti žalosnu prosci
Niti u Libiji tu, ni u Tiru, — Jarbasa tî si
I druge prezrela kralje, što Afrika puna trijùmfa
Zemlja ih hrani, — zar ćeš i ljubav milu odbijat?
Zar ti ne dolazi na um, u čija polja si sjela?
Ovdje su getulski gradi, Getúlci se razbit ne dadu,
Okolo nas su divlji Numidjani ì pûstâ Sirta,
Jalovi, suhi je kraj odande, široko ljuti
Barčani stoje; a čemu da spominjem rat, što od Tira
Ide i bratove grožnje?
S pomoću bogova mislim, s Junoninom milošću amo
Ladje su trojanske vjetrom doplovile. Kakav ćeš, sestro,
Vidjeti ovaj grad i kraljevstvo kakvo l' će nastat
Iz ovakoga braka! Do kakve će sile se slava
Punska uzvinut, kad pomoć od oružja trojanskog dodje!
Samo blagoslov moli u bogova, žrtve izvrši,
Oko gozbe tad nastoj i čekanja uzroke gradi,
Dok još po moru bjesni oluja, dok daždi Orìjôn,
Dok su još razbite ladje, i uzdanja u nebo nije.«
Tijem riječma joj dušu podžeže i podjari ljubav,
Nadom joj ojači pamet neodlučnu, razbije stid joj.
Najprije polaze hrame, oltarima mole se za mir
I kolju po običáju božànstvima birane janjce:
Febu, Cereri za tim zakònosnici, Lijéju,
Osobito Junoni, što skrbi za saveze bračne.
A krasotica drži Didona u desnici zdjelu,
Iz nje bijeloj kravi med rogove lijeva vino,
Šeće ispred oltara božànskîh, što kapaju mašću,
Svetkuje žrtvama dan i u govedske otprte prsi

Gleda i proroštvo pita iz utrobe, koja još diše.
Ao nevješti vrači! što koriste zavjeti onom,
Koji je smušen? što hrami? Plamíčak joj izjeda u to
Mozak i tiha rana pod grudima kraljici raste.
Bijedna gori Didona i smušena luta po svemu
Gradu k'o košuta, koju strijela pogodi, koju
Gonjaše pastir te je daleko u kretskome gaju
Obrani neopreznu strijelom i ne znajuć u njoj
Hitro željezo pusti, a ona po šumama, poljma
Diktejskim trči, a visi u boku smrtna joj cijev.
Kraljica vodi Enèju po gradu i sidonsko blago
Njemu pokazuje i grad, što pripravno putnike prima.
Počinje besjedit što, al' zapinje u pola r'ječi;
Kada već izmiče dan, na gozbu poziva opet,
Iz nova smetena hoće da jade ilijske sluša,
Opet ne odvraća pogled od obraza pripov'jedáča.
Kad se već razidju gosti, te njemu blijedo svjetlo
Utuši, zapadajuć zvijezde na počinak zovu,
Sama tuguje praznih u dvorih, na ležnici leži,
S koje je ustao on. Daleko je od nje, al' ona
Vidi ga, čuje daleko. Na krilu Askànija drži
Očinim svladama licem, — da prevari golemu ljubav.
Početi tornji se u vis ne uzdižu, momčad se koplji
Ne vježba i ne sigùrâ ni luke ni obrane za rat;
Prekinuti su posli te stoje, i veliki, strašni
Zidi i lazila, što se uzvisuju do neba u vis.
Jupiterova mila kad žena opazi, kako
Hudo kraljica gine te ne mari zà opâst ljubeć,
Tada Saturnova kći progovori Veneri ovo:
»Dašto, izvrsnu slavu i pobjedu stječete velju
I ti i djetić tvoj! Božànstva li velikog, slavnog,
Jednu gdje ženu svlada prijevara bogova dvaju!
Sada je očito meni, — bojeći se našega grada
Da su ti sumnjive bile Kartage visoke kuće.
Ali gdje je već konac? i čemu žurba tolìkâ?
Za što ne bismo mir uglavili radije i spoj
Slavili bračni? Sad imaš što tražila od sveg si srca.
Ljubavlju gori Didona, već u kosti prodro joj bijes.

Zajedno vladajmo dakle u jednakoj moći nad ovim
Narodom. Neka mužu od Frigije služi Didona,
U ruke tebi doć za vijeno tirski će narod.«
Venera odvrati njoj — jer osjeti se, da ona
Lukavo sve je bila govorila, kako bi mogla
Italsko kraljevstvo skrenut u Libiju —: »Tko bi se ludak
Nećao od tog te bi vojevati volio s tobom?
Samo ako li to, što veliš, potpomogne sreća!
Nego ti ne znam pravo sudbìnê, da l' Jupiter hoće,
S Tirci u jednom gradu da trojanski putnici žive,
Da l' on dopušta njima sjedinit se, savez učinit;
Ti si mu žena, pa ga zamoliti možeš; otidji,
A ja ću za tobom.« — Na to Junona kraljica reče:
»Tim ću se mučiti ja, a sada kako se može
Sve izvršiti to, ded pazi, ja ću ti kazat.
Zajedno s nesretnicom Didonom sprema se poći
Sjutra u lov Enèja, kad Titan se pomoli rani
I kad rasv'jetli okrug zemàljskî zrakama svojim.
Pljusak pom'ješan s gràdom tad na njih spustiti ja ću
Iz crnog oblaka u čas, kad lovci opašu žurno
Čitavu šumu mrežom, i gromima potrest ću nebo.
Sva će se pratnja razbježat, i pokriti mrak će ih crni;
Trojanski vodja s Didonom u jednoj će naći se spilji,
Onamo doći ću ja, i pomoć mi ako je tvoja
Sigurna, brakom ću ja ih sjediniti, i nju ću njemu
Predati; tu će biti Himènej.« — Pristane na to
Kiterka drage volje, nasmíjê se lukavoj misli.
U to se digne Zora, okeanske ostavi vode,
Ograne svjetlo, momčad po izbor iz grada ide,
Tanke se nose predje i lovačke mreže i koplja
Široka gvozdena, lete Masiljani konjici i psi
Njuškavci mnogi. Penski prvaci čekaju uz prag
Kraljicu, koja je jošte u sobama; grimizom, zlatom
Stoji nakićen konj topòtâč žvaćući badar
Uzdu, koja se pjeni. Kad napokon s velikom pratnjom
Izidje kraljica; sidonski plašt na njojzi je s rubom
Vezenim, a upletèna na glavi je u zlato kosa;
Zlatan tulac je u nje, a grimiznu haljinu spûčâ

Zlatna joj kovča. Idu i pratilci frigijski i Jul
Veseo ide. I sam Enèja najljepši od svih
Za njima pristane tad i svoje pridruži čete.
Kakav je onda Apòlôn, kad ostavlja valove ksantske
I hlâdnû Likiju iduć na materin otok, na Delos,
Tamo obnovljuje hore, te Krećani, Drijopi cikću
Oko oltara i šarenjaci još Agatìrsi,
Sam po kintskijem stupa vrhuncima, obvija lišćem
Kosu, što sipa se, tankim, uredjuje, optače zlatom;
Str'jele na ledjih mu zvekću, — baš tako je brzo Eneja
Stupao, takva mu sja milota sa prekrasnog lica.
Kada već u goru dodju u visoku i do ležaja
Zvjerskih nepristupnih, koze sa litica padaju divlje,
Niz goru bježe, drugoj na strani po širokom polju
Jeleni trče, mnoge sakupljaju svojijem trkom
Prašne jelenske čete i izmiču svi iz planine.
A Askanije djetić na dòlini žestokom svom se
Raduje konju te sada uz ove, sada uz one
Prolazi jašuć, moli i želi, od plašljivog zv'jerja
Vepar da zapjenjen dodje il' žućkasti lav iz planine.
U to u nebu počne već tutnjati, počne već kuhat,
Dokle ne udari pljusak, a s njime smiješan i grad;
Pratilci tirski odàsvud i trojanska momčad i unuk
Venerin Dardanove od loze po pòljima počnu
Zaklone tražit u strahu; s planine se liju bujìce.
Trojanski vojvoda nadje s Didonom u jednoj se spilji.
Najprije Zemlja znak i Junona vjenčarka dadu,
Nebeski zablisnu ognji i eter, koji je svjedok
Braku bio, a Nimfe sa vŕhôvâ ijuknu brdskih.
Prvi to bijaše dan bijede ì smrti uzrok.
Ne pazi više Didona na pristojnost, ne pazi na glas,
Ne misli ona više na ljubav, gdje kradom se ljubi,
Brakom grijeh zove, pod takvim ga imenom krije.
Odmah po libijskim podje gradòvima velikim Fama,
Fama, od kojeno zla na svijetu bržega nema,
Živi u kretanju ona i dalje što ide, sve jàčâ,
Iz prva slaba, u strahu, al' do mala diže se u vis,
Nogama stupa po zemlji, u oblake sakriva glavu.

Mati je Zemlja nju porodila, govore, zadnju,
Sestru Enkèlada, Keja, na bogove srdeć se ljuto,
S hitrima nogama nju i s krilima porodi brzim,
Nakazu golemu, strašnu; kolìkô je pera na njojzi,
Tòliko pod njima ima i očiju, čudo je pravo,
Tòliko ušiju diže i s tòliko klopoće usta,
Tòliko jezika ima. Po mraku noćnome leti
Baš po sredini neba i zemlje šušteći, san joj
Očiju ne sklapa slatki; a ob dan il' straži na vrhu
Krovom il' visokim tornjem i velike gradove straši.
Zla i izmìšljotînâ se drži i istinu javlja.
Ona svakakve tada u narod turaše glase
Veselo, što se je zbilo i nije, govorila sve je:
Da je trojanske krvi potómak doš'o Enèja,
I krasotica poći Didona da hoće za njega.
Kako je zima dugàčka, u raskošju oni je traju,
Kraljevstva njihna nijesu na umu im, ružno se ljube.
Tako boginja gadna u usta ljudska razbàcâ.
Odmah okrene put i kralju Jarbasu ona,
Raspali njegovo srce riječima i umnoži srdžbu.
Sin Hamóna je on i garàmantskê otete Nimfe,
Velikih hramova sto i oltara je Jupiter-bogu
Sazd'o u prostranom carstvu i oganj posvetio vječni,
Vječna bozima bdjenja; od govedske krvi je zemlja
Masna, a šarenim svi su vijencima obviti prazi.
Kažu, smušen se on i potpaljen nemilim glasom
Pomoli Jupiter-bogu u nazočju bogova svetih
Ponizno pred oltarom okrenuvši dlanove u vis:
»Svemožni Jupiter-bože, Maurúžani komu u diku
Goste se vezenih sad na počivalih, časte te lijuć
Lenejski dar, — ej vidiš li to? il' na prazno mî se
Tebe bojimo, oče, kad uzvijaš str'jele i plaše l'
Srca nam slijepi ognji u oblacih, mumljaju l' zalud?
Žena, koja je bludeć u zemlji mojoj za novac
Malen sagradila grad, za oranje kojoj sam dao
Žal i nad mjestom vlast, za mene ne htjede ona
Poći, već gospodara u kraljevstvo primi Enèju.
A sad onaj Paris sa svojom ženskarskom pratnjom

Drži preotet plijen (u meonskoj kapi mu brada
Zavita je i kosa, iz koje se cijedi ulje), —
A ja ti darivam hrame i slabo mislim o tebi.«
  Tako se molio on držéći oltar, te njega
Svemožni začuje bog i povuče na kraljevske zide
Oči i na dvoje dragih, što ne misle na slavu bolju.
Tad on Merkùriju reče i naloži njemu ovako:
»Idi i Zefire, sine, pozovi, na krilma se spusti
Dardanskom vojvodi, koji Kartági u tirskoj stoji.
Zà gradove ne mareć, što dade ih njemu sudbina.
Reci i besjedu moju po uzduhu brzom odnesi.
Prekrasna njegova mati obrèkla mi nije ga takvog
Nit ga je dva puta za to iz oružja grčkoga spasla,
Već da će vladati punom gospostva i ljutom u ratu
Italskom zemljom, da će od koljena Teukrova starog
Rod izroditi on i čitav pokoriti svijet.
Ako se on ne potpaljuje slavom budućnosti takve
Te se ne muči sam za svoju diku, — al' otac
Za što da zavidi sinu Askàniju tvrdjave rimske?
Što nakanjuje? Kakva u narodu tudjem ga drži
Nada, te ne misli porod na ausonski, lavinska polja?
Neka otplovi, tako odlučih, to mu dojavi.«
  Reče, a sin se spremi pokorit se velikom ocu;
Najprije potplate zlatne Merkùrije na noge sveže,
Koje ga nose u visu na krilima, bilo nad morskom
Pučinom, bilo nad zemljom, k'o vjetar kad žestoko duva.
Tad on palicu uzme, — iz Orka blijede duše
Jedne izàzîvâ njom, a jedne u nemili Tartar
Prati, daje i uzima san i umrtvljuje oči.
Pliva kroz oblake mutne i razgoni vjetrove s njome;
Već on leteći spazi vrhunac i pleći strme
Atlasa kršnoga, koji podupire tjemenom nebo,
Atlasa, komu obrásla omòrikama je glava,
Te je oblaci tmasti okružuju uvijek, i dažd
Bije je i vjetri, snijeg po plećima njemu se sipa,
S čeljusti starčeve teku rijeke, brada mu strši,
Skrkla se ledom. Tud se Kilénjanin jednako trepteć
Uzvine i stane tu, a odátlê se baci naglàvcê

U vodu kakono ptica, što leti okolo žala,
Oko ribljivih hridi u nizi uz vodu samu.
Upravo tako med zemljom i med nebom lećaše djetić
Kilenski k libijskom žalu pješčànômu, rezaše vjetre
Od djeda po majci leteć. Kilenjanin nogama svojim
Kako se krilatima dotàče kòlìbâ, spazi
Kule gdje gradi, kuće obnovljuje ondje Enèja
Opasan mačem, na kojem od jaspisa žutog su zv'jezde,
S njegovih spušta ramena se plašt, što grimizom gori
Tirskim, — plašt mu je taj Didona načinila za dar
Bogata kraljica, tan'kim provúkla predju je zlatom.
Odmah Eneju salètî: »Kartágê visoke sada
Udaraš temelje ti i sluga ženina gradiš
Lijep grad, ej s uma kolìkô si smetnuo svoje
Kraljevstvo i svu snagu! S Olìmpa me vedroga šalje
K tebi bogova kralj, što nebesa ì zemlju kreće
Voljom; kroz brzi uzduh zapov'jeda ovo ti javit:
Što nakanjuješ? Za što u libijskoj dangubiš zemlji?
Ako ne mariš sam za diku budućnosti takve,
Ako se mučiti ne ćeš za svoju hvalu, al' misli
Na sina, koji ti raste, na Jula i čemu se nada
Baštinik on, što rimska i italska čeka ga zemlja.«
Kad to Kilenjanin svojim izgovori ustima, tad se
Ne čekav odgovora od pogleda izvine smrtnih,
Ispred očiju prhne daleko u tanahni uzduh.
  Kad to Eneja vidi, k'o smušen tu zanijèmî,
Od strâ mu digne se kosa, a u grlu zapne mu riječ.
Ošinut opomenom i nalogom takvim božànskîm
Pobjeći vatreno želi, iz zemlje slatke otići.
Aj što činit imade? Usuditi kako će on se
Bijednoj kraljici reći? Zapòčêti kako će riječ?
Sada ovamo brzu, sad onamo cijepa mis'o,
On se svakamo mišlju zalećuje, prevrće svuda.
Napokon nadje u tom kolebanju mnìjênje ovo:
Mnesteja, hrabrog Seresta pozove i još Sergesta,
Tiho nek spremaju ladje i drugove k obali kupe,
Neka oružje spreme, al' taje novosti uzrok;
A kad ne bude više ni slutila dobra Didona

Niti mislila, da se tolìkâ raskida ljubav,
Onda će on pristupiti k njoj i gledati način
Valjan i najbolji čas za razgovor. — Brže se oni
Veselo pokore svi i izvrše, što im se reklo.
Ali kraljica varku (tà tko će prevarit onu,
Kojano ljubi?) spazi i osjeti gibanje, koje
Istom je imalo biti, sigurnosti same se bojeć.
Mahnitoj kleta je Fama dojavila, da se orùžâ
Brodovlje, plovba sigùrâ. Didóna luda, bijesna
U vatri leti po gradu k'o tijadka, svetinje kad se
Izvade, na ciku »Bacche!« kad započnu orgije (svakog
Trećega slavljene ljeta), Kiteron kad ob noć ih zove.
Napokon riječi ove Eneji reče Didona:
»Mislio, nevjero, ti si, zatajiti da se zločinstvo
Dade toliko? htio iz moje si zemlje otići
Tajno? Zar ljubav te moja ne drži ni desnica data
Ni Didona, koja od nemile umr'jet će smrti?
Ladje si spremati stao, a sada je zimsko vrijeme,
Sjever baš sada drži, i u more ti se sad žuriš,
Okrutniče? Da tudja ne valja ti tražiti polja
Ì stâne neznane, da još cijela stara je Troja,
Bi l' ti po moru burnom u Troju plovio sada?
Bježiš od mène? Aj ovih ti suza i desnice tvoje,
Kada već ništa drugo ne ostavih sebi siroti.
Tako ti našega braka i započete već svadbe,
Ako sam dobro ti kakvo učinila, ako ti štogod
Bijaše drago od mène, ded smiluj se na dom, što pada,
Ako se daješ umolit, okani se, molim te, toga.
Libijci mrze na me zbog tebe i nomadski kralji,
Tirci su srditi na me; zbog samog je tebe mi nest'o
Stid i predjašnji glas, do zvijèzdâ što me je diz'o.
Komu ostavljaš mene, što umirem, tudjinče, sada?
Tudjinče — kad to samo preostaje ȍd mûža ime! —
Čemu ostajem živa? da zidove razori moje
Brat Pigmalìjôn moj, da Getúlac me zarobi Jarbas?
Da bar kakovo čedo od tebe imam, dok jošte
Pobjeg'o nisi, da se u dvorištu mojemu igra
Malahni kakav Enèja, što prilika bio bi tvoja,

Ne bih se zarobljenom puštènicôm ćutjela posve.«
Reče mu, a on na úmu držéći što Jupiter javi
Ne makne očima i bol u duši stiskaše tvrdo.
Napokon prozbori malo: »O kraljice, nigda zatajit
Ne ću, da meni si ti veòma učinila mnogo,
Kòliko možeš samo izrèći; ne će me nigda
Mrzit Elìsê se sjećat, dok za se znam i u mèni
Duh dok tijelom vlada; govorit ću malo o stvari.
Ne vjeruj, ne mišljah kradom odbježati, nigda nijesam
Lučeva spominj'o bračnih, ne dodjoh za savezom takvim.
Da je po odluci mojoj sudbina mi pustila živjet,
Da sam poslove mog'o po svojoj urediti volji,
Bio bih ost'o u Troji pri grobima dragijeh mojih,
Prijamovi bi dvori cijèli stajali, Pergam
Svladanom narodu dig'o od moje bi opet se ruke, —
Ali u italsku zemlju Apolon mi grinijski reče
Polazit, isto reče i likijsko proroštvo meni.
Tamo mi ljubav je, tamo domaja. Kule Kartage
Ako su tebi mile Feníčanki ì poglêd grada
Libijskog, ausonsku čemu Trojancima zavidiš zemlju?
I nama slobodno bit će, da kraljevstva tražimo tudja.
Kòliko puta mrakom i rosom pokrije zemlju
Noć, i koliko puta zvijezde ognjene sinu,
U snu me zabrinut lik Anhísov opominje, straši:
Tako i sin Askanij i nepravda milome čedu,
Komu Hespèriju, dana sudbìnôm otimljem polja,
A sad glasnik mi božji od samoga Jupiter-boga
— Tako mi moje glave i tvoje — po uzduhu hitrom
Dojavi nalog; boga u vidjelu jasnome vidjeh
Sâm, gdje ulazi u grad i ovima ušima čuh ga.
Žalbama više ne draži ni mene ni sebe; — od svoje
Volje ne'jdem u italski kraj.«
Dok on govori, dugo sa strane ga motri Didona,
Ovamo prevraća oči i onamo, čitavog njega
Omjeri očima tihim i u vatri ovo mu reče:
»Nije ti boginja mati ni Dardan ti nije praotac,
Nevjero, već te Kaukas, što strši hridima, rodi,
Hirkanske tigrice tebe odgojiše sisama svojim!

Ta što da varam se više i čemu se boljemu čuvam?
Je li uz moje suze uzdahnuo? svrnuo oči?
Je li proplak'o dirnut? na onu, koja ga ljubi,
Je li se smilov'o? Može l' što gore još biti? — Junona
Previšnja ni sin Saturnov ne osvrću na to se očma
Pravednim! Sigurne vjere već nigdje! Bačen je na žal,
A ja ga b'jednoga primih, u kraljevstvu svom ga nastánih
Lűda! Iz smrti društvo izvúkoh mu, spasih mu ladje
Izgubljene! Bjesnoća me, aj, obuzima, pali!
Sada prorok Apolon i proroštvo likijsko, k tomu
Glasnik od Jupiter-boga božànskî naloge grozne
Nosi po uzduhu! Kanda i za to brinu se bozi,
I ta ih mirne briga uzbunjuje! Ja te ne držim,
Govor ne poričem tvoj, u italsku odlazi zemlju,
Kraljevstvo traži burnih po valih. Al' pravedni bozi
Mogu li što, tad nadam se ja, na hridih ćeš stradat
I zazivat ćeš mnogo Didonu. Ognjem ću crnim
Pratit te odsutna, a kad već ledena udove smrt mi
Rastavi, nać ću se k'o sjen po svùda; čut ću te, gdje ćeš,
Zlotvore, stradat, glas će do najdonjih doći mi Mana.«
S time završi riječ, odlètî bolna u duši
S vidjela dnevnoga, kine iz očiju njemu se, ode
Od njeg, koji je staj'o bojažljivo, mnogo govorit
Htio, a sluškinje nju poprimivši klonulo t'jelo
Njeno u mramornu sobu odnesu i metnu na krevet.
Ali Enèja sve ako i željaše duševni tužnu
Utješit, brige joj uzet riječima, naloge ipak
Bogova vršiti počne i otide k ladjama svojim
Jecajuć mnogo, potrésen u duši ljubavlju silnom.
Tada sjeknu Trojanci i s čitavog žala povuku
Odmah visoke ladje; već i kilj namazan pliva,
Lisnata vesla donesu i hrastovače još sasvim
Sirove — brzo otploviti hoteć.
Vidjet ih bješe gdje idu, iz čitavog proviru grada.
Kao što na zimu misleć kad mravci golemu hrpu
Žita raznose pa ga u svoje spravljaju kuće,
Po polju travom crna množina se vuče, po stazi
Uskoj vucare plijen, odvaljuju veliko zrnje

Uprti ledjima jedni, a jedni okupljaju četu
Pedepšu spore, i vri od posla staza cijela.
Što si ćutjela tad, oj Didona, motreći sve to?
Kako l' si jecala ti, kad vidjaše kuli s vrhunca,
Kako široko ljudi po obali vrve, i more
Kako pred očima tvojima vri od tòlikê buke?
Kleta oj ljubavi, na što l' ne nagoniš srca čovjèčjâ!
Opet je nešto sili, da zaplače i da izmolit
Kuša i s poniznom molbom da ljubavi podloži ponos
Da sve pokuša prije, što može, da ne umre zalud.
»Vidiš, oj Ana, kako po žalu se čitavom žure,
Od svud se skupiše oni i jèdra vjetrove žele,
Veselo ȍvjenčâli brodari su krme ladjènê.
Kako sam mogla, o sestro, tolìkôj se nadati boli,
Tako ću moć je podnosit. Al' jadnici jedno mi barem,
Ana, izvrši; ta tebe poštiv'o je nevjernik onaj,
Tebi je takodjer on povjeravao otajna čuvstva;
K njemu si u zgodan čas ti jedina znala pristupit;
Idi, i ponizno, sestro, dušmánu oholom reci:
Zaklela ja se nijesam u Aulidi s Danajci, da ću
Trojanski uništit narod, ne poslah ladje pod Pergam
Niti razbacah oca Anhísa pepel i Mane, —
Za što ne posluša mojih riječi ušima tvrdim?
Kamo se žuri? zadnji nek onoj, koja ga ljubi,
Učini dar, nek čeka, dok vjetrovi ne dodju zgodni,
Lako da ȍdjedrî. Braka već ne tražim predjašnjeg, što ga
Izd'o je, da bude krasnog bez Latija i da se prodje
Kraljevstva, prazno tražim vrijeme, ljubavi žarkoj
Rok i odmor, dok moja me sudba ne nauči jadnu
Žaliti; zadnju, oj smiluj na sestru se, molim te milost,
Kad mi je učiniš, ja ću naplatit ti obilno smrću.«
Tako moljaše Anu, i sestra prenesretna jauk
Nosi i donosi natrag. Enèju ne može jauk
Dirnuti, pogodan ne će rijèčî slušat, jer ne da
Sudba, a blage bog junaku zatiskuje uši.
Kao što kada se bore medjù sobôm alpinski vjetri,
Kako će duvanjem amo il' onamo jaki oborit
Dub, u kojeg je deblo starodrevno; zvijuk vjetara

Stoji. s potrésena stabla po zemlji sipa se lišće,
Al' dub na hridi stoji i eterni ȕ uzdûh kako
Doseže tjemenom, tako do Tartara žile mu idu:
Upravo tako odávdê odándê neprestani glasi
More junaka i bol u velikoj osjeća duši,
Al' mu se ne giba volja, odronjuju suze se zalud.
Tada preplašena Didona jadna sudbìnôm
Moli se smrti, svod je već mrzi nebeski gledat.
A da izvrši naum, da s vidjela ode što prije,
Kada metaše dar na oltare, što kade se, vidi
— Grozno i reći je samo, — gdje vino stalo se sveto
Crnit, a kada se izli, okrenulo u krv se ružnu;
Nikomu vidjenje to ne izreče, pače ni sestri.
Jošte mramorni hram u dvorima njezinim bješe,
Negdašnjem posvećen mužu, a častila divno je hram taj
Nakićen snježanim runom i svečanim lišćem; iz njega
Mužev čujaše glas i pozivanje (tako se njojzi
Činilo), kada je noćna pokrivala mrklica zemlju;
Mrtvačkom pjesmom s kućnog vrhunca jedna je sova
Često tužila i glas otezala cvileći dugo;
Jošte je proroštva, što joj prorekoše negdašnji vrači,
Strašno uzbunjuju mnoga; Eneja progoni ljuti
U snu pomamnu nju, te čini sama se sebi,
Kako je ostavljena i sama, vazda bez pratnje
Dugim putuje putem i Tirce po pustinji traži.
K'o što je vidio Pentej u ludilu množ Eumenídâ
I dva se sunca njemu pomoliše ȉ dvije Tebe,
Ili Orest sin Agamèmnonov kako na sceni
Bježi od matere svoje, u koje su luči i zmije
Crne, a osvetnice na pràgu sjede mu Kletve.
Kada je savlada bol i spopadne kada je bijes,
Te već odluči mrijet, vrijème i način u sebi
Izmisli ona i sestri progovori tužnoj (a licem
Odluku krije i nadu pokazuje vedrijem čelom):
»Našla sam, sestro, način, čestítati možeš sad sestri,
Koji će njega mi vratit, il' prestat ga kako ću ljubit.
Blizu okèanskôg kraja i blizu, gdje zalazi sunce,
Skrajnja etȉjopskâ zemlje imade, gdje visoki Atlas

Drži na ledjima nebo zvijezdama gizdavo sjajnim,
Otuda sveštenicu pokazaše masilsku meni,
Koja je čuvala hram Hesperídâ i davala zmaju
Jela i stražila stablo sa granama njegovim svetim
Sipajuć mak, što donosi san, i medòvinu žitku.
Ona čarima veli da može srcu pomòći
Čijemu hoće, a drugo u nemile baciti muke,
R'jeke da ustavljat može i goniti natrag zvijezde,
Doziva duhove noćne; pod nogama čuješ gdje tutnji
Zemlja, i vidiš, kako s planine se jaseni kreću
Tako mi bogova, draga oj sestro, i mile tvoje
Glave, da se dajem na vràdžbine nerada srca.
Lomaču tajno naloži u dvoru nutrašnjem u vis,
Na nju ćeš oružje metnut, što objesio je onaj
Bezbožnik u sobi, odoru svu i postelju bračnu,
S koje pogiboh, metni, ah godi mi zatrti spomen
Svaki čovjeka mrskog, i Masilka isto mi veli.
Rekavši to ušútî, a lice joj pokri bljedoća.
Ne misli Ana, pod tom neobičnom pripravom da se
Sestrina sakriva smrt, tolìkû pomamu ona
Ne shvaća, većeg se zla ne boji no Sihej kad umr'je.
Učini, što joj se reklo.
Kad je već naložena u nutrašnjem dvorištu u vis
Golema lomača, što je od hrastovih složena klada
I od omorike, v'jencima tad i pogrebnim lišćem
Kraljica iskiti mjesto i znajući, što bit imade,
Odoru, ostavljen mač i sliku na postelju metne.
Okolo stoje oltari, i sveštenka rasute kose
Tri sta bogova zazva, medjù njima Ereb i Haos,
Troglavu Hekatu, sa tri Dijànu djevička lica;
Takodjer tobožnju vodu avèrnskû izlije ondje,
Potraži sočnu travu s mlijekom otrovnim, crnim
(Koja uz mjesečinu žnjevèna je mjedenim srpom)
I kvrgu ljubavnu, što se izléženôm konjčetu s čela
Otrgne prije no mati odgrize.
U nogu jednu bosa, raspòjasa kraljica stoji
Kod oltara i čistim u rukama krupicu držeć
Na smrti bogove zove i zv'jezde, što udes joj znaju,

Za svjedoke i moli božanstva pravedna ona,
Koja se brinu i mare za one, što nesretno ljube.
Bila je noć, i trudna tjelesa po zemlji su spala
Mirno, šume su sve počivale ì more burno,
Po sredini se neba zvijezde kretahu, — časak
Bješe, kad šute polja i stoka i šarene ptice,
Koje po bistrima žive jezèrima, pò gȓmlju koje
Poljskome gustom, sve spavaju sad u tihanoj noći.
Miruju brige u grudma, zaboravljene su muke.
Ali nesretna srcem Feničanka ne može u san
Nikako pasti, mir joj obuzeti ne može noćni
Grudi ni očiju; ljubav i opet se pomamna diže
S brigama udvojenim, u valima srdžbe se ljulja.
U srcu premeće ovo i stoji u mislima ovim:
»Ej, što ja radim? hoću l' sad prezrena oko prosaca
Mučit se predjašnjih? hoću l' molèćkè se nudit za ženu
Ja Nomádima, koje tolìkô sam odbila puta?
Hoću l' za teukarskim ići za ladjama i zapov'jèdma
Njihovim najgorim? Tà ja dakako njima pomogoh.
To im je drago i rado opominju milosti tê se!
Da to i hoću, tko će dopustit mi, tko će me mrsku
U ladje ohole primit? zar jadnice ne znaš, ne ćutiš,
Kakvi su krivokletníci Laòmedonovi ljudi?
Pak za brodarima, koji podcikuju, hoću li sama
Bježati il' ću se s Tirci i s čeljadi svojom cijelom
Natisnut, ì pošto jedva iz Sidona trgoh ih, hoću l'
Opet ih pozvat, da plove, i pȍ moru hoću l' ih vodit?
Kako zaslužuješ, umri i mačem bolove svrši!
Ti se smilova, sestro, na moje suze, bijedu
Na me mahnitu svali i mene preda dušmánu.
Nije se dalo živjet k'o zvijer izvan života
Bračnog te ostat bez gr'jeha i ovih ne okusit muka.
Nisam sačuvala vjeru, što Siheja prahu obèćah!«
Takve su tužnjave njoj se iz grúdî rivale silom.
Na vrh ladje Eneja (već sigurno imajuć poći)
Spava, pošto je sve učinio, štogod je nužno.
Tad mu se s obrazom istim i oblikom ukaže u snu
Bog, po svemu sličan Merkuriju, glasom i bojom,

Pa i vlasima plavim i udima mladjahnim, krasnim.
Opet opominje on (Enèji tako se čini):
»Možeš li, božičin sine, u ovome spavat slučáju?
Zar ti ne vidiš svijeh opasnosti okolo sebe?
Budalo, zar ti ne ćutiš, gdje zefiri povoljni pušu?
Kraljica varke u grudma i opake namjere snuje,
Umr'jet je pregnula, mnogim u valima srdžbe se ljulja.
Ne ćeš li pobjeći žurno, dok možeš se jošte požurit?
Ako li tebe ovoj u zemlji zora zateče,
Vidjet ćeš, kako ladje po pučini burljaju, strašne
Vidjet ćeš zublje gdje gore, gdje plamen obalu žeže.
Ustaj i docniti nemoj. Prevȑtljiv je stvor i promjènljiv
Žena!« — Izrekavši to u noćcu zamakne crnu.
Uplašen nenadanom Enèja prikazom tome
Skoči odmah izà sna i svoje zaokupi društvo:
»Diž'te se, junaci, žurno i sjed'te na veslačke klupe,
Jedra napnite brzo! Iz nebeske poslan visine
Bog me nagoni na b'jeg i opet evo mi veli
Sukane konope odsjeć. Slijedimo, sveti te bože,
Koji si, da si, tvoju podcikujuć slušamo volju;
Dodji i milostiv nama pomaži i nȁ nebu zgodne
Daj nam zvijezde.« — Reče i plameni ìz kôrâ trgne
Mač i željezom tad presiječe suknutim konop.
Ista ih vatrenost osvoji sve, polete, poteku,
Odmaknu òd obalê i pokriju ladjama more,
Po pjeni burljaju živo i sinju razgrću vodu.
Već je sa šafranove Titónovê postelje zora
Ustala te je novo po zemlji sipala svjetlo.
Kako kraljica spazi sa čardaka, gdje se bijeli
Svjetlo, gdje ladje kreću sa jedrima istoga pravca,
Kako ugleda žal i luku praznu, bez ljudi,
Trî puta, četiri puta u prikladne lupi se grudi
I plavu kida kosu te viče: »Jupiter-bože!
Dakle će došljak otíći i rugat se mojem gospòstvu!
Zar ne orùžâ se nitko, ne progoni iz grada svega?
Nitko iz bròdârnicê zar brodove otrći ne će?
Bjež'te, palite brzo! Ej oružje! Zgrabite vesla!
Ali što govorim? gdje l' sam? i koja mi ludost poméla

Um je? O jadna Didona! sad tebe nevjera dira!
Kad si mu davala žezlo, tad trebaše. Desnica, vjera
To li je čovjeka, koji penate očinske, kažu,
Sa sobom uze i oca na ledja nemoćna, stara!
Nisam li mogla ga zgrabit i rastrgat pa ga razbacat
Po moru? isjeć mu društvo, Askànija posjeć mu sina
Pa ga na trpezu stavit pred oca, neka se gosti?
Ali je sumnjiv bio svršetak boja; — pa neka,
Kog mi se trebalo bojat na samrti? U tabor vatru
Bacit i palube spalit i oca i sina mogoh
Ubit i sav im rod i sebe uništit s njima.
Sunce, što djela zemaljska rasvjetljuješ plamenom svojim,
I ti, Junóna, što muke namàče mi ove te znaš ih,
I ti, o Hekata, koju na tropuću urlanjem časte,
I vi osvetne Kletve i bogovi blagi Elìsi,
Koja sad umire, čujte, i pravedni nevolju moju
Gledajte, čujte mi molbu. Do luke, do zemlje li treba,
Ona opaka glava da dopliva, tako li traži
Odluka Jupiter-boga i konac to l' mu je jâdâ,
Ali naroda hrabrog nek oružje i boj ga muči,
Pa nek prognan iz zemlje, iz zagrljaja sinòvljêg
Otrgnut moljaka pomoć, nek svoje gleda gdje ginu
Tužno; pa zakonu se kad pokori nedragog mira,
Niti kraljevstva tada uživ'o ni milog života.
Prije roka nek umre, nesahranjen lež'o u p'jesku.
To mi je molitva, taj glas sa krvcom ispuštam zadnji.
A vi mrzite, Tirci, na narod taj i buduće
Na pokoljénje, čast to nek ne bude mojemu prahu.
Nigda med naroda ta dva nek ne bude ljubav ni savez.
Neka osvetnik koji iz mojijeh ustane kosti,
Koji ćeš dardansku mačem i ognjem progoniti čeljad
Svagda i svaki čas, kad snage samo se nadje.
Obala s obalom ratuj i oružje s oružjem, vali
Neka ratuju s vali, i oni i unuci njihni.«
Kad to izrekne, misli premišljati svakakve stane
Gledajuć, kako bi život što prije svršila mrski.
Dojilji Sihejevoj progovori Barki (jer njena
Ležaše pod crnom zemljom u otadžbini starìnskôj):

»Dojiljo draga, sestru dovedi mi ovamo Anu;
Neka se pokropi brzo tekućicom vodom, nek stoku
Dopremi i što treba za čišćenje, kako se reklo;
Amo nek dodje, a s trakom obmotaj čelo ti svetim.
Stigijskom Jupiteru već hoću žrtvu da svršim,
Koju sam počela pravo, dokončati muke sve želim
I Dardánčevu glavu na lomači predati ognju.«
Reče, a dojilja ode k'o starica korakom žurnim.
Kraljica uzrujana i divlja u namjeri groznoj
Krvave prevraća oči; po licima, koja joj dršću,
Pjege se ispeše; smrt je na domaku, od nje blijèdî.
Mune kroz nutrašnja vrata, na lomaču visoku skoči
Pomamna, potegne mač, od Dardánca štono ga dobi,
Ali ga dobila nije, da njime takvo što čini.
Pa kad ilijsko ruho i postelju opazi znanu,
Zaplače malo i časak zanèsê se mišlju i padne
Ona na jastuk tad i progovori pošljednje r'ječi:
»Oj ti odoro, slatka, dok dopusti bog i sudbina,
Dušu sada mi primi i ovih me izbavi muka.
Življah i svrših put, što dade ga meni sudbina,
I sad slavni sjen otići pod zemlju moj će.
Grad veličanstven sagradih i svoje zidove vidjeh,
Dušmaninu se bratu osvétih za svojega muža
Sretna i presretna jaoh, da mojih obala nisu
Dardanske nigda ladje dotàkle!« — Kad to izrèče,
Pritisne lice u jastuk i veli: »bez osvete mrem ja,
Pa nek i umrem; ta godi i tako mi k sjenkama zaći.
Neka sa pučine ovu Dardánac ugleda vatru
Okrutnik, i smrt moja nek znamenje loše mu bude.«
Još ne dogovori pravo, a veće je sluškinje vide,
Kako od mača pada, od željeza kako se puši
Krvca i ruke joj kalja. Po visokom predvorju vika
Stane, a Fama po gradu potresenu poče tumarat.
Po svijem kućama jauk i vrisak i kuknjava ženska
Huči i razliježe po uzduhu strašni se lelek,
Kanda dušmani u grad provališe, te se Kartaga
Ruši il' drevni Tir, i pomamni kanda se oganj
Valja po kućah ljudi i bogova. Čuje to sestra

Pa k'o bez duše potrči u strahu i noktima lice
Grebe i grudi bije te kroz vrevu prodire žurno
I viče sestru, koja sad umire: »To li je, sestro,
Bila namjera tvoja, i mene si prevarit htjela?
To li su lomača, oganj i oltar spremali meni?
Na što ću ostavljena potužit se najprije? Nisi
Umirat htjela sa sestrom! Da u smrt me k sebi si zvala,
U čas bi isti obje od nemilog umrle mača!
Sama lomaču slagah i očinske bogove zazvah
Za to, da okrutna odem od tebe, gdje ležiš ovako?
Sebe si, sestro, i mene pogubila, narod i oce
Sidonske i svoj grad. Donesite vode, da rane
Operem i da primim u usta, ako joj uzdah
Zadnji još luta. Izrekavši to uz skalíne se uspne
Visoke, na pola mrtvu na njedarca pritisne sestru
I stane uzdišuć krv odijelom crnu joj brisat.
Ona pokuša tri put da oči podigne teške,
Ali klone, rana pod grudma joj zagnana bridi.
Tri put se digne pa se nasloniti na lakat kuša,
Tri put se svali na jastuk i očima lutajuć traži
Zračak u nebeskom visu i uzdahne, kada ga nadje.
  Svemožna tada Junona Didoninu žaleći dugu
Muku i teško umrće s Olìmpa Iridu pošlje,
Da joj oslobodi dušu, što trga se od spona t'jela.
Kako sirota po sudbi i krivici ne umr'je svojoj,
Nego od pomame žarke i nenadne ì prije roka,
Tako Prosèrpina njoj još s tjemena ne uze plavu
Viticu nit joj je glavu posvetila stigijskom Orku.
Šafran-krilima sleti s nebesa Irida rosna
S tisuću sjajući boja raznolikih naprema suncu;
Sleti i stavši nad glavom progovori: »Ovo ja Ditu
Nosim po zapov'jedi i tebe izbavljam t'jela.«
Viticu desnicom tad presiječe, i sva toplina
Iščezne tjelesna, život po uzduhu sav se razleti.

Peto pjevanje.

Nasred mora je sada Eneja s ladjama svojim,
Postojan uz sjever plovi i crne valove reže,
Na grad se obzire, koji Elìsê nesretne plamom
Sav je rasv'jetljen, al' on ne znade, što li tolìkû
Zapali vatru. Al' znajuć, kolìkô žestoko boli
Prezrena ljubav, i žena što pomamna može učinit,
Žalosna neka slutnja obuzima srca Trojancem.
Pošto već brodovi zadju u pučinu, te se već zemlje
Ne vidje, nego nebo i voda sa svijeh strana,
Tad se Eneji dažd nad glavom obori mračni
Noseći noć i oluju, u mraku se nadignu vali.
S visoke krme tada Palìnûr poviče krmar:
»Jao, kakovi grdni ogrnuše oblaci nebo!
Što to pripravljaš, oče oj Neptune?« Za tim nam reče
Jedra povući te se na vesla naklopiti jako,
A sam ukosi jedra nasùprot vjetru i veli:
»Sam da mi Jupiter, vodjo oj junački, zajamči, ne bih
U zemlju italsku ovom po vremenu nad'o se doći.
Vjetri se uprijeko okrenuše ujeći, s crnog
Dižu se zapada, sav se u ȍblâke sabija uzduh.
Nismo mi kadri tomu protívit se nit se tolìkô
Upinjat, nego se sudbi pokòrimo, koja je jača,
I kud zove nas, tamo zaputimo. Bratinski vjerni
Erikov žal će bit u blizini i sikanska luka,
Ako se ugledanih zvijezda pravo još sjećam.«

Duševni reče Eneja: »Već odavno vidim, da tako
Vjetrovi hoće i ti da zalud se upinješ suproć,
Jedra okreni i plovi. Tȁ zemlja zar ikoja meni
Može bit milija, gdje bih sa ladjama trošnima prist'o,
Nego je ona, koja Dardánca mi drži Akesta
I čuva kosti oca Anhisa u svojemu krilu!«
Kad on to reče, krenu put luke, a povoljni njima
Jedra zefiri nadmu, polete pučinom ladje,
Veseli napokon tako doplòvê na pržinu znanu.
  Akest u čudu s brdskog vrhunca visokog vidi,
Gdje prijatèljskê ladje pridolaze ì k njima podje,
Koplja strše sa njega i koža libijske mečke.
Trojanska njega je majka sa potočnim bogom Krimísom
Rodila; rado se on starodrevnih sjeća otaca,
Pozdravlja povratnike i veseo s plodima poljskim
Prima ih i prijatèljskîm daròvima krijepi trudne.
  Kada sjutradan rano u osvitu bijeli danak
Razgna zvijezde, onda u skupštinu zovne Eneja
Drugove s žala cijelog i s grobnoga reče im humka:
»Stare krvi božànskê oj porode, slavni Dardanci,
Mjeseci izlaze sad i napunjuju godišnji okrug,
Kako ostatke i kosti božànskôg sahranismo oca
U zemlju mî i oltare posvetismo žalosne njemu.
Ako se ne varam, ovo je dan, u tuzi što svagda
Ja ću ga častiti — tako odredili vi ste, oj bozi.
Taj dan k'o prognanik da ja na getulskom boravim prudu,
Il' da se nadjem u gradu Mikéni il' argolskom moru,
Godišnje zavjete ipak i svečane ophode ja bih
Činio, kako je red, na oltare slag'o bih dare.
Sada smo k pepelu evo i kostima očinim došli
I u luci se gle prijatèljskôj nadjosmo sada,
Mislim, bez volje to i odluke bogova nije.
Dederte, veselo svi sad proslav'mo slavu, a onda
Povoljne molimo vjetre i Anhis nek dopusti, da mu
Godišnje žrtve, kad sagradim grad, u njegovu hramu
Žrtvujem. Akest Trojanac sad na svaku ladju vam daje
Po dvoje goveda, a vi zazov'te na gozbu penate
Očinske svoje i one, što prijatelj štuje ih Akest.

A blagi danak zora kad deveta pokaže ljudma
I kad rasv'jetli okrug zemàljskî zrakama svojim,
Utrku s ladjama brzim Trojancem ću prvu otvorit;
Za tim tko umije trčat, u snagu tko uzda se svoju,
Tko je u metanju koplja il' lakih strjelica vještak,
I tko uzdanja ima u borbu s remenom tvrdim,
Svi ti nek dodju, nek se po zasluzi nadaju palmi.
A sad šutite svi i čela obvijte lišćem.«
Reče i materinom ovjènčâ mrčom tad čelo;
Helim učini to i vremešni učini Akest,
Pa i Askànije dječak, a za njima ostala momčad.
S mnogo tisuća ljudi Eneja iz skupštine krene
Grobu, a pratilaca okružuje mnoštvo ga silno.
Na zemlju vrča dva tad izlije čistoga vina
Po običaju, i dva mlijeka svježega i dva
Svete krvi i prospe cvijetke krasne veléći:
»Zdravo, sveti oj oče, i opet pepele, zdravo,
Kojemu naprazno dodjoh, i očeva sjenko i dušo!
Nije mi dano, s tobom da nalazim italsku zemlju
I obrečèna polja i ausonski neznani Tibris.«
Kad on to reče, a to iznutra iz skrovišta zmija
Glatka u sedam kruga savìjenîh u se izmílî,
Lako se povivši grobnu uz mogilu spuzi na oltar,
Plavkaste pruge njoj su po ledjima, à pjege zlatne
Pò ljuskama se sjaju, iz oblaka kao da dúga
Naprema suncu sipa raznolikih tisuću boja.
Protrne vidjevši to Enèja, a izmedju sjajnih
Čaša se i zdjela zmija provuče otegnuv se u duž
I jela okusi, pa od oltárâ, što ih oblíza
Ode te natrag zavuče bezazleno humku se u dno.
Početu slavu Eneja još radije obnovi ocu
Ne znajuć, mjesni je li to duh il' očev je sluga.
Dva tad zakolje ovna i prasca dva i tolìkô
Junaca crnijeh ledja Eneja po običáju;
K tomu lijaše vino iz zdjelica dušu zazivljuć
Slavnog Anhísa i mane, što dolaze s Aheron-vode.
Ì drûzi veselo dare donašaju, kȍliko koji
Može, i tovare njima oltare ì koljû junce;

Drugi nastave kotle po redu pa se po travi
Izvale, žeravu zgrću pod ražnje i opornjak žare.
Čekani dodje već dan i u svjetlu sjajnome konji
Faeton-boga zoru izvezu devetu veće;
Susjede okupi glas i Akesta slavnoga ime,
Veselo vrve po žalu, Enèjinu čeljad da vide,
A neki med njima jesu na borbu takodjer spravni.
Najprije trkalištu u sr'jedi pred očima svakom
Dari se izlože: svježi vijenci i tronozi sveti
I pâlme, što će ih dobit pobjeditelji, i ruho
Grimizno, oružje k tomu i talenat zlata i srebra.
Trublja sa humka zatrubi i javi početak igárâ.
Četiri jednake ladje u svemu s veslima teškim
Izbrane izmed drugih tad utrku započnu prvu.
Mnestej s valjanim goni veslačima brzoga Kita,
Naskoro Italac Mnestej, od kojega Memiji teku;
Gijas s gromòradnôm plovi ladjetinom zvanom Himéra,
Koja je kakono grad veličìnôm; dardanski momci
Gone je u tri reda, i vrste tri su vesala.
A u Kentauru plovi u velikom Sergest, od kojeg
Potječe Sergijski dom; u mòdrikastôj pak Skili
Plovi Kloant, od kojeg, Kluèntiji Rimljani, vi ste.
U moru hridina stoji daleko naprema žalom
Zapjenjenim; sjevèrnjâk kad zimski skrije zvijezde
Tad nju žestoki kašto pokrivaju ì bijû vali;
A kad more je mirno, nad valima tihim se diže
Prostor, kud prisojni rado veòma galebi sl'jeću.
Zelenu biljegu otac Eneja od granata hrasta
Postavi tu, brodarima znak, da znadu, gdje treba
Vraćat se već i ladje u širokom krugu okrenut.
Tad se iždrebaju mjesta; na krmama čak u duljinu
Blistaju upravljači u grimiznom i zlatnom ruhu;
Ostala nakićena topòlovîm lišćem je momčad,
Uljem je namazana po golijem plećima i sja.
Sjednu na klupe svi i rukama pograbe vesla,
Pozorno čekaju znak, a osvaja nemirna srca
Slavičnost uzrujana i bojazan, koja kucùkâ.
Jasna kad truba zatrubi, tad svaki se sa mjesta svoga

Ne časeć ni malo tisne. Brodárâ cika zvijezde
Doseže, voda se pjeni i burlja od zamaha ruku.
Jednako brazde sijeku, i more se čitavo c'jepa,
Kȍliko vesla riju po njemu i trokraki kljuni.
Tako u utrci brzo ni dvokolice ne lete,
Kada iz ograde veće pohítê nȁ polje ravno;
Konja ne gone tako ni vozioci, kad tresu
Ovlašne na njima uzde i nagnu se biti ih bičem.
Od cike, pljeskanja ljudi i povlada odobraváčâ
Ori čitav se gaj, i po zatvorenom po žalu
Glas se pronosi, vika odjekuje bijuć o hume.
Izmedju bučnoga mnoštva daleko odvoji Gijas,
Hrli napr'jed po valih, a njega dostiže Kloant,
U kog su bolja vesla, al' sporiji brod zbog težine.
Za njima jednako su daleko Kit i Kentàur
Pa se natječu, kako da prvo preotmu mjesto.
Sad već ima ga Kit, a sada pretekne njega
Velji Kentaur, sad stoje obojici napored čela,
Lete i kiljima dugim crtaraju valove slane.
Već su grebeni blizu i biljegu diraju veće,
Kad li sred pučine Gijas k'o pobjednik poviče prvi
Upravljaču ladje Menétu: »kamo ćeš tako
Odviše na desnu stranu? Okreni ovamo, drž' se
Obale, na l'jevoj strani nek veslo ti hridine dirne,
Drugi nek pučinom plove.« Al' tajnih se hridi bojéći
Menet okrene bašem u valove debelog mora.
Opet poviče Gijas: »ta kamo ćeš, Menete, tamo,
K hridima skreći.« I u to obàzrêv se ugleda Gijas,
Za njim gdje priprije Kloant i bližega puta se drži.
Izmedju Gijasa ladje i izmedju bučnih grebénâ
Lijevo' zavine on i na jednoć onog pretèčê;
Biljege tako obìšâv u sigurnu vodu zaplòvî.
Tada golema bol prožeže kosti mladiću,
Lice mu obliju suze, te ne pazeć svog dostojánstva
Ni sigúrnosti svojih drugóvâ sruši naglàvcê
U more Gijas sporog Menéta fari s vrhunca
I sam na krmu zadje, da upravlja, krmar da bude,
Momke svoje sokòlî i okreće k obali krmu.

U to teški Menet i vremešni napokon jedva
Sa dna se diže, a mokre sa njega haljine cure,
Popne se grebenu na vrh i sjedne na kamen suhi.
Teukri se smijahu njemu, kad pad'o je i kad je pliv'o,
I sad se smiju videć, gdje slanu ìzbljûvâ vodu.
Nada sad radosna sine Sergèstu i Mnesteju, zadnjim
Do sad, da Gijasa, koji zaostaje, kako preteku.
Na prvom mjestu Sergest je već i grebenu blizu,
Ali mu preteč nije ni kȍliko ladja je duga,
Samo komadić, a drugi komadić dodiruje kljunom
Takmac mu Kit. Po srijedi korača ladje i društva
Mnestej i govori ovo: »Ej uprite veslati sada,
Hektorovi drugari! za družinu svoju vas obrah
U zadnjim časima Troje; pokažite srce i snagu
Kao na getulskim negda na prudima, u moru jonskom
I pri Maleji, gdje se sabijaju vali. Ne težim
Ja već za prvim mjestom, ne nastojim pobjednik biti,
Premda ...., al' prvi nek bude, Neptunova koga je volja.
Stid'mo se pošljednji biti; izvojštite, gradjani, samo,
Da ta nas mine sramota.« — Iz svíjû prionu sila
Drugovi; udaraca od žestokih mjedena fara
Drma se, izmiče temelj; od zaduhe teške se tresu
Udi i usta se suše, a potokom lijeva znoj se.
Slučaj junacima sam donese željenu slavu.
Sergest na ime mahnit u duši zagna se bašem
K hridima pa se u sr'jedi na prostoru nezgodnu nadje,
Tada mu zapne ladja jadníku na hridma, što strše.
Grebeni se potresu, a vesla upeta puknu
Rte taknuvši oštre, i tako nasjedne ladja.
Momci na noge skoče i s mjesta se ne mićuć viču,
Pograbe dȑžalice oštro'rte ì motke gvoždjem
Okovane pa kupe po vodi razbita vesla.
Veseo Mnestej tad i vatreniji u sreći takvoj
Uz brzo udaranje vesálâ vjetrove zovne
I u čistìnu zaplòvî u otvorene u vale.
K'o kad golubicu što iz pećine nenadno gane,
Kojoj u napukloj hridi je dom i slatki joj mladi,
Krilma zalepeće glasno okò kućê bojazni puna

Pa se na polje vine i uzduhom mirnim letéći
Žitkom prolazi stazom i krila ne miče brzih;
Tako i Mnestejev Kit siječe najdaljne vale
Jureć, i sama u letu žestina ga njegova nosi.
Najprije ostavi Mnestej Sergèsta, koji se muči
Na grebènu visòku, na plitku mjestu i viče
Na prazno pomoć i kuša sa slomljenim veslima plovit.
Za tim gromoradnu Mnestej ladjetinu stigne Himeru
S Gijasom, kojoj je uzet upràvljâč, te ostajat mora.
Tako mu ostaje samo još Kloant, al' blizu je kraja,
Za njim se natisne žurno iz sviju se sila napregnuv.
Cika tada učèstâ, podjaruju svi proganjáča,
Da sve od urnebesnih odjekuje povlada eter.
Oni se žeste, gdje svoju izgubiti slavu imadu
I čast stečenu, život za pobjedu rado bi dali;
Ove pak jači uspjeh, a uzdanje snagu im daje.
Možda bi poredo stojeć sa kljunima jedni i drugi
Nagradu stekli, al' Kloant spram pučini pružajuć ruke
Bozima molitvu reče i zavjete njima obèćâ:
»Bogovi, koji ste mora vladari, te po vašoj vodi
Plovim, vama ću ja s veseljem na obali ovoj
Bijelog staviti vola pred oltar k'o zavjetnik dužni,
Utrobu slane u vale i bistroga prosut ću vina.«
Reče, te najdonjim njega pod valima začuje sav zbor
I Nereídâ i Forkov i djevojka još Panopéja,
Velikom rukom ga otac u plovljenju porine Portun,
Brži od krilate str'jele i od vjetra Kloant poleti
K obali s pomoću tom i u luku se duboko skloni.
Kako je običaj, sin tad Anhísov ljude sazove,
Velikim glasom javi glasníkovîm, pobjednik da je
Kloant, pa zelenom njemu lovorikom obvije čelo;
Onda ladjama dade, da po tri izberu junca,
Veliki srebrni talent i vina pokloni svakoj.
Darove osobite Enèja vodjama dade:
Haljinu zlaćenu dobi pobjèditelj, — dvostruk i širok
Melibskog grimiza optok vijùgâ se poput Meàndra
Okolo nje, a utkan u njojzi je kraljević, kopljem
Kitnoj po Idi što goni i lovi jelene brze,

Žestok, kao da dašće, kog s Ide ugrabi u vis
Kukastim pančama brzi munjonoša Jupiter-boga;
Naprazno dižu ruke k zvijezdama stari čuvari
I psi pomamno laju, da uzduhom ori se lavež.
Onome, koji je drugo osvojio junački mjesto,
Zlatom u žice tri i kukama glatkim ispleten
Dade oklop, što negda ga sam Demòleju skide,
Kad ga uz Simois brzi pod Ilijem visokim svlada,
Sad nek za gizdu ga junak i obranu ima u boju.
Sluge Sagaris, Fegej ramènima uprti jedva
Oklop nošahu taj kolùtastî, a negda znaše
Goniti rastrkane Trojance Demolej u njemu.
Dva su mjedena kotla dar sačinjavala treći,
K tomu srebrne čaše, na kojih se izdižu slike.
Tako idjahu svi s daròvima dičeć se blagom
Tracima grimiznijem obavivši čela, dok eto
Ladju, koja je sada na ruglo i bez slave, goni
Sergest izgubivši vesla i s klupom jednome kvarnom
Jedva s grebena strašnog i s umjećom mnogom se otev.
Kako se nadje zmija na uzvišku puta kotačem
Popr'jeko pregažena il' udari teško je putnik
Te je na pola mrtvu il' smlaćenu pusti na hridi;
Bježeć zavoje duge badàvâ tijelom čini;
Prednji joj dio je ljut, te očima žagri i u vis
Pišteći propinje vrat, a stražnji je ustavlja sakat,
Koliko upire god se o uzlove i svija t'jelo.
S takvom se krmom ladja Sergèstova vukla je sporo,
Al' još veslajuć udje u luku s jedrima punim.
Dar obrečeni dade Enèja rado Sergèstu,
Što je sačuvao ladju i drugove doveo zdravo,
Te on robinju dobi Minervinim poslima vještu
Foloju Krećanku rodom s blizàncima dvjema na grudma.
Tâ kad se utrka svrši, Eneja duševni ode
Tad na busènito polje odàsvud brežuljcima kitnim,
Oblastim okruženo (u sr'jedi dòlinê bješe
Okrug za gledalište), u skupštinu ovamo dodje
Junak s hiljadnim mnoštvom i sjedne na poviše mjesto.
Koje je volja, da se utrkuju brzoga trka,

Njihova potakne srca daròvima, nagrade stavi.
Teukri i s njima Sikanci sa sviju nagrnu strana,
Prvi su Nis i Eurìjal;
Licem i mladošću nježnom Evrìjal dičan je, a Nis
Ljubavlju čistom k njemu dječaku; za njima ide
Kraljević Dijor slavnog od koljena Prijama kralja;
Salij i Patron dolaze tad; Akarnánac je jedan,
Drugi je arkadske krvi od plemena Tegeje grada;
Za tim mladića dva sa Trinàkrijê Helim i Panop,
Koji u šumi žive, drugari starog Akesta;
I drugi dodju, al' tamna ne govori o njima priča.
Stojeć u sr'jedi Enèja progòvorî njima ovako:
»Čujte mi riječ ovu i pazite vesela srca;
Nitko mi bez dara ne će iz ovoga mnoštva otići.
Po dvije gnosijske harbe od željeza glatkoga, sjajnog,
Dvosjeklu sjekiru k tomu sa nakitima od srebra
Svatko će dobiti na dar, al' prva će trojica druge
Primit još nagrade, glavu ovjenčat će maslinom žutom.
Pobjednik prvi konja nek ima s prekrasnim rahtom,
A drugi tračkijeh pun strijela amàzônskî tulac,
Oko kojeg se zlatna i široka tkanica vije,
Glatki mu dragulj služi za pregljicu. A treći može
S kacigom zadovoljan otići argolskom ovom.«
  Kad on to reče, kad čuje se znak, tad sà crtê momci
Svi na jednoć poteku i tȑkalîštem polete,
Raspu se kanoti pljusak i biljegu jednako motre.
Prvi odmače Nis i najdalje odvoji od svih,
On je od vjetra brži i krilate munje. Za njime
Najbliže Salij stiže, do duše najbliže, al' je
Prostor medjù njima velik; za ovijem ostaje razmak,
I treći stiže Eurijal;
Iza Eurìjala Helim, a tijesno odmah za njime
Evo gdje leti Dijor i zadire o nogu nogom,
Pleći mu gotovo hvata; pa prostor još ì većî da je,
On bi ga pretrč'o prvi il' dotrč'o jednako s drugim.
Već su se umorni kraju približili, gotovo bili
Trkalištu na koncu, kad nesretni Nis se u krvi
Opuzne skliskoj, gdje se od zaklanih junaca krvca

Lila po zemlji te je omočila zelenu travu.
Klikćući pobjednik mladi zaustavit korake nije
Mogao topćuć po zemlji, već posrne ì nîčkê pade
U blato nečisto i krv žrtvènû. Al' ne smetnu s uma
On Eurijala ni tad i ljubavi s njime, već diže
On se iz onoga kala i Saliju leže na putu;
Tako se Salije smota i ù gûstî pade pijesak.
Odvoji dalje Eurijal i zaslugom prijana svoga
Leti k'o pobjednik prvi, povladjuju, plješću mu ljudi.
Za njim Helim dotrči, a treći je vjenčanik Dijor.
Tada u gledalištu u golemom velika vika
Salija prèd zborom stane cijelim, pred licem gospode,
Neka mu dade se dar, prijevarom što mu je otet.
Ali blagovolja štiti Eurìjala ì milê suze,
K tomu vrlina, koja u krasnome tijelu stoji.
Još mu pomaže Dijor, što viče velikim glasom;
On se pobjede dosťo, al' k nagradi uzalud trećoj
Pristupa, ima li dar da Salije dobije prvi.
Otac reče Eneja: »o momci, darovi vaši
Ostaju stalni, red se mijenjat pȍbjêdâ ne će;
Meni nek prosto je, druga da požalim, koji bez krivnje
Pao je svoje.« — Reče i Saliju golemu kožu
Runjavu getulskog lava sa pančama zlatnima dade.
Na to će Nis: »kad takovi dar pretèčenîm daješ,
Te ti je žao onih, što padoše, kakvu ćeš Nisu
Dostojnu nagradu dati? zaslužio koji bih prvi
Slave vijenac, da me sudbina nemila nije
Snašla k'o Salija.« — Kad to izrèčê, pokaže lice
I blato grdno, što curi sa njega. Predobri otac
Dâ sa smijehom iznèsti štit, Didimàonov pos'o,
Što su ga skinuli Grci sa vrátâ Neptunova hrama.
Tijem izvrsnim darom mladíća obdari vrlog.
Kada se utrka svrši i darovi razdani biše,
Reče Enèja: „Sada nek ovamo dodje i digne
S šakama obvitim ruke, tko snage i junačkog srca
Ima u grudma.« — Pa dvoje za borbu odredi dare:
Junca pobjeditelju sa tracima i s pozlaćénjem,
A mač i kacigu krasnu za utjehu pobjedjeníku.

Čovjek goleme snage tad odmah pomoli glavu,
Daret i ustane, žubor med ljudima nastane glasan.
Daret se s Parisom sam običavao rvati njegda;
Udari on i Buta ljudèskaru, koji je gizdav
Doš'o iz naroda kralja Amíka, iz bebričke zemlje;
Daret ga udri pri grobu, u kojemu preslavni Hektor
Počiva, pa ga smrtna u p'jesak povali žuti.
Tako podiže glavu započeti hoteći borbu
Daret i sada, pleći pokazuje široke, ruke
Jednu za drugom baca i proteže, uzduh siječe.
Njemu se protivnik traži, al' nitko iz mnoštva tolìkôg
Ne smije doć mu na domak i remenom ruku omotat.
Veseo s toga i misleć, da palme odriču svi se
Pristupi on k Enèji i odmah lijevom rukom
Za rog pograbi vola i ove riječi kaže:
»Ako, božičin sine, u borbu ne smije nitko,
Što ćemo stajati ovdje? i dokle ja još da čekam?
Dar mi vodit dopusti.« Dardánci zagùnjdjajû tada
I svi vele, da treba obrèčenû nagradu dat mu.
Na to prekori Akest riječima oštrim Entèla,
Koji je najbliže uza nj na zelenom lež'o busènu:
»Entele, uzalud od svih junaka najveći negda,
Zar ćeš pustiti dar tolìkî bez ikakve borbe
Drugome mirno? Ej gdje je božànskî nam učitelj Erik
Slavljen badàvâ? Gdje dika Trinàkrijôm rasuta c'jelom?
Gdje su odore, koje po dòmu tvojemu vise?«
Na to će on: »ta nije mi strah zauzbio želje
Za slavom i za hvalom, već spora me pritisla starost,
Stinu se krv i sledi se moć u udima slabim.
Da je mladost sada u mene, kakva je negda
Bila i kakvom se sada goròpadnîk šepiri onaj,
Ja bih iziš'o, al' ne zbog nagrade ì krâsnôg junca,
Jer ja ne marim za dar.« Izrèkâvši to u sredìnu
Baci remena dva težine goleme Entel,
S kojima negda je Erik siloviti zalazit znao
U boj i tvrdu kožu omatati okolo ruku.
Svi se začude: sedam imade debelih koža
Velikih junaca, gvoždjem i olovom ušitim strše.

Daret se od drugih čudi još više i neća se vrlo;
Ovamo onamo sin Anhísov junački teške
Svakako savite uzle u rukama prevraća svojim.
Stari tad Entel ovu progovori iz srca riječ:
»Remenje Herkula bojno da vidjeti bilo je komu,
K tomu strahovitu borbu, što bješe na ovome žalu!
Brat tvoj je Erik negda sa oružjem hodio ovim,
Mrlje još vidiš na njemu od rasutog mozga i krvi,
S njim je on doček'o veljeg Alkída, i ja ga nošah,
Snaga dok bijaše jača u krvi, dok zavidna starost
Kose još sijede nije nad očima rasula sl'jepim.
Ako oružje naše Trojanac odbija Daret,
To l' nagovarač Akest i duševni to li Eneja
Hoće, a mi boj izjednáčimo; ne boj se, puštam
Oružje Erika ja, ti trojansko remenje skini.«
Kad to izrekne, plašt s raménâ dvostruki baci,
Razgali zglobove krupne i udove ì krûpnê kosti,
K tomu mišice, pa k'o goròstas na obali stane.
Remenje sin tad Anhísov iznèsê jednako dvoje,
Jednakim oružjem njima obojici obvije ruke.
Nà prstima se oni obojica izdignu odmah,
Visoko ù uzdûh ruke bez ikakvog podignu straha.
Visoke odvrate glave daleko od udarca oni,
Tada se udare šake sa šakama, počne se borba;
Nogama jedan je junak okretniji, srčan je i mlad,
Drugi je snažan údâ krupnoćom, al' klecaju, diščcu
Spora mu koljena, teška poduzima ljudinu sipnja.
Naprazno udarcima junaci mnogim se biju,
Lupaju ugnute boke i strašno odjekuju prsi,
Oko čélâ se pletu i ušiju na gusto šake,
Ljutih od udaraca obojici cvokoće čeljust.
Entel temeljni stoji nepomično na mjestu istom,
Svakom se udarcu t'jelom i pozornim uklanja očma.
Daret je onome nalik, tko napravama osvajat
Stade visoki grad, il' s vojskom podsjeda gorsku
Tvrdjavu ì gledâ unić sad s ovog, sad s onoga kraja,
Lukavo oblazi svuda, al' svi su mu nasrti zalud.
Entel se opruži u vis i desnicu pokaže te njom

Visoko zamahne; Daret zamotrivši brzi, odòzgô
Gdje na nj udarac pada, izmàče mu tijelom brzim;
Tako u vjetar ode Entèlova snaga, i Entel
Teški se na zemlju sa svom težìnôm tijela sruši;
S kor'jenjem iščupana omòrika tako se šuplja
Na Erimantu ruši il' visokoj idskoj planini.
Usrdno dignu se na to Trojanci i sikulska momčad,
Cika doseže nebo i Akest prvi dotrči
I žaleć dragog vršnjaka sa zemlje podigne njega.
Ali ne oslabi pâd junaka nit' preplaši njega,
Žešći se vraća na borbu, i srditost diže mu snagu,
Stid mu podžiže sile i osjećaj jakosti, te on
Po polju svemu pogna Daréta, što prama pred njime,
Sada lijevom rukom, a sada desnom ga bije.
Nema prestanka tu ni odmora. Kao kad tuča
Krupna o krovove lupa iz oblaka, tako i Entel
Gusto objeručke tuče te goni i vija Dareta.
Ne da otac Enèja, da srditost otima dalje
Mah i da Entel u svom bijesu màhnîtâ dulje,
Već on dokonča boj i izmučena Dareta
Izbavi pa ga riječma umiruje ovo veléći:
»Jadniče, kakva to ludost tolìkâ ti osvoji dušu?
Snagu l' ne vidiš drugu i promjenu volje božànskê?
Ustupaj bogu.« — S tijem riječima prekine borbu.
K ladjama vjerni druzi Daréta povedu, a jedva
Bolna on koljena vuče, a glava mu na obje strane
Pada, i gustu krv iz usta baca i zube,
Što se pom'ješaše s krvlju; pozovu se druzi i mač im
Dâ se i kaciga, palmu i vola puste Entèlu.
Ob'jestan pobjednik na to i gizdav, što zadobi vola,
Reče: »Božičin sine i ostali znajte Trojanci,
Kȍlika snaga je bila u mojemu mladjahnom t'jelu
I od kakve ste sad oslobodili smrti Dareta.«
Kada to izrekne Entel, tad stane naprema čelu
On darovníka vola pa zamahne ravno stojéći
Desnicom rukom i lupi med rogove upravo tvrdim
Remenjem, u kosti prodre i razbije moždane volu,
Koji se na zemlju sruši i praćne, te ostane mrtav.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Na to će Entel ove još besjede prosut iz grúdî:
»Mjesto Darétovê smrti, oj Eriče, evo ti bolje
Žrtve, a remenje tu ja i umjeću pobjednik puštam.«
  Odmah Enèja pozove, tko hoće s drugima sada
Da se nadstreljuje brzom strijelom, i nagrade stavi,
Krupnom rukom ladje Serestove katarku digne,
Uzicu svije okò njê, golubicu krilatu za tim
Objesi katarki na vrh, da biljega strjelama bude.
Ljudi se okupe i šljem u mjedeni ždrebove bace;
Prvi izidje ždrijeb Hipòkoonu, što bješe
Hirtakov sin, i veselo sav podvikuje narod;
Mnesteju zapadne tad, pobjeditelju u boju
Malo prije ladjènôm (još ovjenčan zelenom on je
Maslinkom); Euritijónu za njíme zapadne trećem,
Bratu Pandara dičnog, što nalog dobi, da umir
Razbije, te on prvi strijelu na Grke pusti.
Zadnji ostane ždrijeb Akestu kacigi na dnu,
I on se usudi, da se u momačkom ogleda djelu.
Lukove svaki sebi krivùljastê nategnu tada
Snažnom rukom junaci i strjelice vade iz tulca.
Mladog Hipòkoona tetíva prva zazuji,
I tad strijelom on rasiječe krilati uzduh,
U drvo katarke ona poleti i o nj se zabode;
Katarka zadršće, krilma zalepeće ptica u strahu,
I sa strana se svijeh zaòrî veliki pljesak.
Žestoki Mnestej tada popostane s napetim lûkom
Gledajuć u vis, strijèlu naperujuć po oku pravo.
Ali pogoditi nije golubice mogao jadnik
Gvoždjem, već uzlove samo na uzici lanenoj razdre,
Kojom je svezana bila za katarku visoka ptica,
Na to u vjetar ona i oblake crne odleti.
Junak nestrpljivi tad Euritìjôn u pripravi držeć
Dugo već strjelice i luk zazove na pomoć brata,
Te u oblaku crnom golubicu smotri i rani,
A već veselo krilma pod prostranim bȉla je nebom,
Ali sad mrtva padne i ostavi život kod zv'jezda
Eterskih, strjelicu natrag donese, koja je rani.
Sam još ostane Akest, al' njemu već nagrade nema;

Ipak starina pusti strijelu u nebeske vise
Hoteć pokazati svoju vještinu ì zveku lûka.
Naglo se pokaže čudo pred očima, kojemu bješe
Veliko značenje potlje i opravda znatan ga konac,
Znamenja kasna iz njega izvedoše zloguki vrači.
Jer u oblaku lakom strijela se zapali leteć,
Plamom obilježi put iza sèbe i iščezne za tim
Polako ù uzdûh tanki, s nebesa kakono znadu
Padat i letjet zvijezde, i vuče za njima rep se.
Kao da udari grom Trojance i Sikulce, tako
Stoje i bogove mole; Enèja preslavni prizna
Neko znamenje u tom i ogrli starog Akèsta
Radosna, dâ mu daróvâ množinu i prozbori ovo:
»Uzmi oj oče, jer kralj Olìmpa veliki htjede
Takvijem znacima dare da dobiješ, premda ti nisu
Zapali ždrijebom; starca Anhísa ti darujem evo
Iskićen slikama vrč; Anhisu momu je ocu
Tračanin Kisej negda poklonio veliki dar taj,
Ljubavi njegove spomen i zalog neka mu bude.«
Reče i zelenom njemu lovorikom obvije čelo
I prvim pobjednikom Akèsta objavi ondje;
A Euritìjôn dobri ne zavidi odlici većoj,
Premda iz nebeske sam je visine oborio pticu.
S darima za tim onaj otíde, što uzicu razdr'je,
Napokon onaj, koji u katarku zàbode str'jelu.
Još se ne svršiše borbe, i otac pozove Enèja
Epitovoga sina, što pratilac bješe i čuvar
Julu mladoljetnom, pa mu progovori u uho vjerno:
»Idi Askaniju, je l' već uredio uza se četu
Dječačku, je li gotovo sve za utrku konjsku,
A on nek u čast djedu dovede društvo i nek se
Oružan pokaže, reci.« — Tad s trkališta ustupit
Svjetini zgrnutoj reče, da prostora na polju bude.
Dojašu momčići jedan k'o drugi pred lica otaca,
Blistaju zauzdanim na konjma, jahačima momčad
Divi se trojanska sva i trinakrijska s podcikom mnogim.
Obrezan svakom vijenac po navadi pokriva kosu,
Po dva drenova koplja sa gvozdenim okovom nose,

Gdjekoji sjajne tulce na ledjima; niz vrat se njima
Gipki spuštava lanac po grudma od pletenog zlata.
Tri su čete jahača, čelovodja pred svakom jedan,
Dva puta šest za njime slijedi sjajnih mladića,
Jednaki učitelji i jednaka svim je diòba.
Prva podcikuje četa, a vodja njezin je mali
Po djedu prozvani Prijam, glasoviti, Polite, sin tvoj,
Budući italske zemlje umnožitelj; jaše na šarcu
Tračkom s pjegama b'jelim; na nozi uz petu, nisko
Ima biljegu konj i na čelu, kog visoko diže.
Drugi je Atis, od kojeg potekoše Atiji rimski.
Maleni Atis, dječak i Julu drag drug dječaku.
Pošljednji jaše Jul od sviju ostalih ljepši,
On je na sidonskom konju, kog prekrasna dâ mu Didona,
Ljubavi njezine spomen i zalog neka mu bude.
Za tim na sikulskim konjma Akèsta staroga jaše
Ostala momčad.
Pljeskanjem dočekaju Dardanci ih pa se vesèlê
Gledajuć u njih i lica otaca prepoznaju u njih.
Kada već razgledaju na konjima veselo cio
Skup i poglede svojih, tad pripravnim Epitov sin im
Poklikom znak dâ, daleko da čuše, ì žicnê bičem.
U jednakome broju raspŕšajû tad se dječaci,
U dva se dijela svaka od triju rastavi četa,
Nȁ pozîv okrenu natrag i ljuto oružje dignu.
Za tim drukčije trknu i drukčije natrag dotrče
Jedni naprotiv drugim i zapleću sve naizmjèncê
Kruge u kruge i tvore u oružju priliku boja;
Sada obrnu pleći da bježe, sad okrenu harbe
Ljuti, a sada mir učinivši u slozi jezde.
Priča se, da je na Kreti brdovitoj im'o Labìrint
Zavoje zidima tamnim preplètenê, tisuću puta
Varavih naopakih, gdje uhvatit traga nijesu
Davale stramputice bez izlaska i bez znakóvâ:
Tako i trojanski sini u utrci prepleću trage,
Igrajući se bijeg i borbu izmjenjuju redom
Slični delfinima, koji po vodi plivajuć morskoj
Brazde po karpatskom moru i libijskom, a sve u igri.

Ovaj je utrke način i ove obnovio borbe
Negda Askanije Albu ogradjujuć zidima Longu
Te je naučio stare Latine igrat se tako,
Kako je sam naučio mlad i trojanska momčad,
A Albanci su svoje potómke naučili, od njih
Primi preslavni Rim i sačuva slavu otaca.
Igra se trojanskom zove i trojanskom dječačka četa,
U čast svetoga oca sve do sad igre se slave.
Sada se prom'jeni Sreća i nevjeru pokaže svoju.
Dok su se svečane igre pri grobu slavile razne,
Pošlje Saturnova kći Junona Iridu s neba
K trojanskim ladjama vjetrom ubrzivši polazak njezin,
Smišljajuć mnogo, jer stare pregorjela boli još nije.
Brzo djevojka sleti po lúku od hiljadu boja,
Nitko je vidio nije, kad spuštaše po toj se stazi.
Vidi golemu vrevu i obalom Irida prodje,
Luku opazi pustu i brodove prazne. Daleko
Vidi, gdje trojanske žene na žalu i u samoći
Plaču za pokojnijem Anhísom, u pučinu plačuć
Gledaju sve. Ah kolìkô li još iznèmoglîm vode
I mora ostaje! tako jednòglasicê sve viču.
Mrzi ih plovba već mučna i hoće grad da imadu.
Dosta pakosti vješta med žene Irida stupi,
Ali boginje lice i haljinu zbaci i stvori
Ženom se Tmaranina Dorìkla Berojom starom,
Koja je imena slavnog i koljena, te je sinova
Imala; takova sad med Dardanke Irida udje
Pa će im reći: »O jadnice vi, što nijesu vas ruke
Ahejske u smrt povukle pod zidima rodnoga grada!
Čeljadi tužna, za koje te zlo još čuva sudbina!
Nakon razora Troje već godina evo je sedma,
Kako se bijemo svakud po zemlji i vodi, po hridma
Nemilim, gonjene burom, a valovlje mota nas tražeć
Italsku zemlju, koja isprèd nâs jednako bježi.
Zemlja Erika bratskog i prijatelj Akest je ovdje;
Tko grad graditi krati, da gradjani žive u njemu?
Domajo oj i oteti zalud dušmánom Penáti,
Zar grad se trojanski nigdje već ne će zvati, i nigdje

Ne ću zar vidjeti Ksant i Simois, Hektora vode?
Dederte dakle sa mnom sagorite nesretne ladje.
U snu se proročica Kasandra meni ukáza
Goruće dajuć mi luče i veleć: 'tražite ovdje
Troju, ovdje je vaša domaja!' Vrijeme je radit,
Ne pušta takovo čudo okl'jevat. Neptunova evo
Četir' oltara, luče i srčanost sam bog nam daje.«
Kad to izrekne, prva od sviju pograbi oganj,
Desnicu visoko digne, zavŕtî i òmaškê baci.
Trojanke spopadne čudo i pozorna duša im bude.
Najvremešnija na to medjù njima prozbori Pirga
(Kraljevska dojilja negda množini Prijama djece):
»Nije Beroja ovo, o gospodje, Retejka nije
Nit' je Dorìklova žena; božànskê gledajte znake
Ì oči plamene njene, i gizda kakva je u nje,
Kakav je zvuk rijèčî i lice, kakav li korak.
Ta ja sam malo prije od Beroje ovamo došla,
Boluje ona i žali, što sama na slavu doći
Ne može i čast dužnu Anhisu mrtvom iskazat.«
Tako im reče.
Gospodje sad su u sumnji i gledaju prijekim okom
Ladje i dvoume, što će, jer vuče ih nesretna ljubav
Zemlje, u kojoj su sad, i kraljevstva, kud ih sudbìna
Zove. Boginja tad pod nebesa jednako trepteć
Prhne i golemi luk u oblaku zareže leteć.
Žene savlada čudo, te gonjene bijesom ciknu,
Pograbe oganj kućnih sa ognjišta, neke s oltárâ,
S lučima zajedno lišće i suho bacaju granje.
Vulkan se na to razùzdâ i spopadne u svom bijèsu
Vesla i klupe ladjènê i jelove šarene krme.
Eumel u gledalištu, gdje sjede ljudi kod groba
Starca Anhisa, javi, da gore ladje, i sami
Vide u crnom gdje se obláku već pepeo vitla.
Na to Askànije prvi, upravljač utrke konjske,
K okolu razbrkanom na konju žestok poleti,
Ne mogu učitelji zadržat ga od straha mrtvi.
»Kakvo je ludilo to nečùvenô? — poviče — kamo
Smjerate, gradjanke jadne? ne gòrê dušmani ni òkô

Argivski neprijatèljskì, već vaša nada! — Askànij
Ovdje evo sam vaš!« — Tad pred noge laki im baci
Šljem, u kojem je igre pred časak izvodio bojne.
I sam Eneja u to dotrči i trojanske čete.
Tad se u strahu kud koja po obalama razbježe
Žene i u šume kreću, u pećine, gdjegod je koja;
Stide se djela svoga i dana, te se dozovu,
Svoje prepoznaju i moć Junoninu iz srca stresu.
Ali ne prestaje za to goropadna plamenog ognja
Sila, već kučine još pod drvetom tinjaju, iz njih
Spori se izvija dim i iz tiha izjeda kilje
Para, i tako zator obuzima čitavu gradju.
Nema pomoći ruku od ljudskih ni prolite vode.
Duševni tada Eneja na plećima haljinu razdre,
Obje raširi ruke i bogove u pomoć zovne:
»Svemožni Jupiter-bože, Trojanci ako ti nisu
Svi do zadnjega mrski, starìnskâ ako se milost
Na muke obzire ljudske, oj izbavi ladje nam, oče,
Od vatre sada, propast sirotinji trojanskoj ne daj;
Ili ako sam kriv, ostatak nemilim gromom
Daj pogodi i satri i desnicom uništi svojom.«
Čim to reče Eneja, al' preko načina kišom
Crna pljusne oluja, od gromova tresu se polja,
Tresu se vrhovi svi, bujìcama lije se voda
Mutna, tama je strašna, a vjetri bez prekida pušu;
Krme se napune vodom, izgorjele na pola grede
Cure; i vatra sva se ugasila napokon, i sve
Osim četiri ladje od propasti spasene biše.
  Teška nevolja tâ Eneju oca potrese;
Ovamo onamo brige u grudima velike mota
On i premeće: bi li na poljima sikulskim ost'o
Za sudbìnu ne mareć il' poš'o na italske žale.
Stari tad Nautes, koji Tritónijê Palade bješe
Učenik znatan mnoge sa umjeće dobite od nje,
Te je javljati znao, što bogova velika srdžba
Proriče, il' što red sudbine sa sobom nosi, —
On tad tješiti stane Eneju i ovo mu reče:
»Božičin sine, slijedmo sudbìnu, kud vuče i vuče;

Bilo što bilo, strpljenjem odolimo nevolji svakoj.
Imaš Dardánca Akèsta, što od krvi potječe božje,
On ti nek savjetnik bude, pridruži voljnu se njemu.
Koji ostaju ladja iz spaljenih, koji su siti
Velikog pothvata tvoga i vlasti, predaj ih njemu;
Vremešne predaj mu starce i gospodje smorene plovbom
I sve, štogod je slabo, opásnosti štogod se boji,
Sve to odàberi, zide nek smireni zidaju ovdje,
Pa nek s dozvolom tvojom nazovu grad taj Akèsta.«
Riječi prijana starog Eneju rastuže, te se
Od briga svakojakih komàdâ njegovo srce.
Na kolih crna noć se dovèzla i zastrla nebo;
Učini tad se Eneji, s nebesa da prilika slazi
Nenadno oca Anhisa i ove da besjede veli:
»Sine miliji negda od mojega meni života,
Dok sam živio, sine i patniče s udesa Troje,
Amo me Jupiter šalje, od brodova koji je vatru
Odgnao te se nebu s visine smilov'o najzad.
Poslušaj prekrasni savjet, što svjetuje starac te Nautes;
Samo birane momke, u kojih je prehrabro srce,
Vodi u italsku zemlju, jer imaš u Latiju svladat
Narod surova, tvrda života. Al' najprije u dom
Ditov podzemni podji i gledaj sastat se sa mnom
U avèrnskôme dolu; u Tartaru kletom ne stojim
Ja ni med sjenama tužnim, već blaženim boravim l'jepo
Medju dušama ja u Elìsiju. Čista Sibìla
Onamo tebe će odvest, kad žrtvuješ crnih ovaca
Mnogu joj krv, pokoljenje upoznat ćeš i grad svoj tamo.
Zdravstvuj, — vlažna već noć prevalila pola je puta,
Nemilog sunca konji, što brekću, zapàhnuše mene.«
Reče i kakono dim u tanahni otprhne uzduh;
Vikne Enèja: »kud hrliš? kud tako nestaješ brzo?
Od kog li bježiš? i meni tko ne da, da zagrlim tebe?«
Reče i potakne oganj, što zapretan pepelom bješe,
Za tim pergamskog Lara i svetište sijede Veste
Počasti svetijem zrnjem molèćkê i kadilom punim.
Odmah drugove zovne i med njima prvog Akesta,
Zapov'jed Jupiter-boga i nalog dragoga oca

Priopći njima i veli, što namišlja u srcu sada.
Nije vijećanja bilo, a Akest posluša odmah.
Gradu popišu žene i svakog od naroda ondje
Ostave, tkogod hoće i velike slave ne želi.
Poprave za tim klupe ladjènê, nagorjele grede
Drugima zamijene i udese vesla i uža;
Malo ih ima, al' svi su junaci ubojni, čili.
Opseg za tijem gradu Eneja obrazdi plugom,
Ždr'jebom odredjuje kuće i veli, gdje trojanska bit će
Zemlja, a gdje li Ilij. Trojanac se raduje Akest
Kraljevstvu, postavlja forum i ustav v'ječnikom daje.
Idalskoj Veneri hram na vrhuncu eričkog brda
Blizu zvijezda se sagradi tad, a Anhísovu grobu
Širok se posvećen gaj i sveštenik odredi k tomu.
Sva se gostila čeljad već devet dana, oltarom
Čast je odana, vjetri uravnili mirni su more,
Često popiruje jug i na pučinu zove brodare.
Nastane veliki jauk vijugastom tada na žalu,
Jedni ne puštaju drugih, već grle se danju i noću.
Sada hoće da idu, da podnose plovidbe muke
Žene same i oni, strahovito kojim se lice
Činilo mora i ime im tô već nesnosno bilo.
Njih prijatèljskima sve Eneja riječima tješi
I preporučuje plačuć Akestu ih rodjaku svojem.
Za tijem ovcu dâ Olújama zaklati i tri
Telića Eriku i sva odmotati uža po redu.
Maslinke obrezane vijencem ovjenčan stane
On tad daleko na bàšu i žrtvenu zdjelicu držeć
Utrobu slane u vale i vina bistroga prospe.
Vjetar se digne njima za krmom i goniti počne;
Druzi prionu živo da veslaju burljajuć vodu.
Mučena brigama u to Neptunu Venera stane
Besjedit pa mu ove iz grudi izlije tužbe:
»Teška Junonina srdžba i nesito njezino srce
Sile, Neptune, mene, da sniženo tebi se molim.
Duševnost ne može nje ni duljina vremena smekšat
Nit' se pokorava sili sudbine ni Jupiter-boga.
Nije joj dosta, što uništi grad u frigijskoj zemlji

Svojom opakom srdžbom i vukla ga u muke sve je,
Nego progoni Troje ostatke i pepeo, kosti
Poginulih, a čemu tolìkî bijes, nek sama
Znade. Ta svjedok si ti, kolìkû je nedavno buru
Digla u libijskom moru, te nebo ì vodu zbrka,
I to u kraljevstvu tvojem, al' ù bure Eola-boga
Uzalud uzdanje bijaše njoj.
Sad na zločinstvo je ona navèla trojanske žene,
Sramno sagorjela ladje i nagnala tim uništenjem,
Nešto drugova Enèja u zemlji da ostavi tudjoj.
A drugi dio molim da sigurno s dozvolom tvojom
Po moru plovi i dodje do Tibera, vode Lavrèntskê,
Može l' to biti i tamo nastanit se daju li Parke.«
Na to Satùrnij gospodar dubínâ odgovori morskih:
»S potpunim, Kiterka, pravom u moje se kraljevstvo uzdaš,
Iz kog izlaziš ti, i zaslúžih to, jer umírih
Golemu pomamnu često bjesnoću bura i mora.
Ksant mi i Simois mogu svjedočiti, da i na zemlji
Za tvog se brinem Eneju. Kad Ahil trojanske čete
Gonjaše na pola mrtve i pritisnu k zidima već ih,
Tisuće pomori njih, i rijeke pune tjelesa
Šumljahu izlaza nè mogûć nać, i u more nije
Ksant se mogao izlit, tad oblakom obvih Eneju
Ì hrâbrôm oteh Pelidu, sa kojim se stao oglédat
Nejednak pomoću božjom i snagom, premda stubòkom
Željah nevjerne Troje razvaliti zidove mojom
Sazdane rukom. Straha okani se, i sad sam takav.
Zdrav će po tvojoj želji do luke doći avernske;
Jednog će samo ti nestat i tražit ga možeš u viru,
Jedna će za mnoge glava pogubit se.«
Boginje veselu grud kad riječima ublaži tima,
U kola upregne zlatna i zapjenjenim zaùzdâ
Uzdama roditelj konje i vodjice pusti, te kola
Laka i zèlenkasta polete po površju morskom.
Vali se uleknu, grmi osovina, pod njom se voda
Uravni, oblaci se po širokom nebu razbježe.
Različna pratnja se pokaže tad: gromoradni kiti,
Inin sin Palémon i staračko Glaukovo kolo,

K tomu brzi Tritóni i Forkova četa cijela;
S lijeva Tetida ide i djevojka s njom Panopéja,
Melita, Niseja k tomu, Kimòdoka, Talija, Spija.
Brižnu oca Eneje obuzima dušu veselje
Milo sve uzamàncê, te katarke dade što brže
Podići sve i jedra na motkama razvit jedrènîm.
Zajedno uža svi povuku i natežu sada
L'jevo, a sada desno, i vrške motaka kreću
Ovamo ì tamo, ladje uz povòljan ȕz vjetar lete.
Ispred ostalih sviju Palìnûr vodi množinu
Gustu, a drugi plovеć imadu držat se njega.
Vlažna je noć već neba sredinu bila dosegla,
Te po klupama tvrdim izvalivši se brodari
Ispod vesálâ tjelesa odmaraju pokojem tihim;
U to lagani san od eterskih pade zvijezda,
Mračni raspršа uzduh i sjenke razàgnâ leteći
K tebi, o Pȁlinûre, i nedužnu noseći tebi
Žalosne klapnje; bog taj na Forbasa nalik na vrhu
Krme se posadi tad i besjede izusti ove:
»Pȁlinûre, sine oj Jasijev, pučina sama
Brodove nosi, vjetri popiruju jednaki, čas je
Počinka, skloni glavu i umorne oči upòkôj,
A ja ću posao tvoj za tebe činiti časak.«
Jedva dižući oči Palìnûr odgovori njemu:
»Hoćeš li ti, da zaboravim ja na tihoga mora
Lice i valove mirne? u strašilo to da se uzdam?
I još da povjerim ja Eneju prevarljivim vjetrom,
Ja, kog mnogo već puta vedrina nebeska izda?«
Tako reče i krmu držeći čvrsto — iz ruku
Nikako ne pušta nje i očima motri zvijezde,
Bog mu nad očima sl'jepim potrese granom, sa koje
Cure kapljice letske i ojačana je silom
Sananom Stiškom, i oči tad vodene mlitavu sklopi.
Čim Palinúru pokoj iznebuha razveže ude,
Bog se nadvije nad njim, u valove bistre naglàvcê
Baci ga zajedno s krmom i strgnutim dijelom fare.
Uzalud u pomoć viče Palìnûr drugove svoje,
A bog otprhne odmah k'o ptica u tanahni uzduh,

Ladje jednako plove po pučini sigurno dalje,
Po obećanju oca Neptuna bez ikoje smetnje.
Tako se približe ladje grebènima sirenskim, koji
Opasni bijahu negda i kostima mnogim bijèli;
Po moru šobotahu bez prestanka hridi daleko;
Tad se osjeti otac Eneja, da nema krmara
Ladja te luta, pa sam tad upravljat započne u mrak
Uzdišuć mnogo potrésen u duši sa smrti druga:
»Odveć si, Pàlinûre, u pučinu jasnu se uzd'o
I more, a sad ćeš ležat nesahranjen tudjem na žalu.«

Šesto pjevanje.

Tako plačući reče Eneja i raspusti jedra
Pa se napokon k žalom dovèzê eubejske Kume;
Baševe okrenu k moru, a sidra zubima čvrstim
Na mjestu pritisnu ladje, krivùljastê pokriju krme
Obalu. Vatrena četa momaka na obalu skoči
Hesperske zemlje; jedni u žilama kremena traže
Sakrite plamena klice, a drugi kròz gûstî šiprag,
Zvjerska ležaja, trče, pokazuju nadjenu vodu.
Na brdo duševni podje Eneja, gdjeno Apòlôn
Stoluje uzvišeni, gdje samotna ù spilji groznoj
Strašna Sibila stoji daleko; mudrošću, umom
Deljanin prorok nju nadahnjuje te joj budućnost
Otkriva. K zlatnomu domu i gaju Trivije dodju.
Dedal, kao što vele, iz Minova kraljevstva bježeć
Nebeskom prostoru smjelo na krilma se povjeri brzim,
Prema medvjedom lednim — neobičnim pliv'o je putem,
Dokle napokon lagan na halkidskom ne stade vrhu.
Na toj kad zemlji se nadje, tad krila, kojim je vesl'o,
Posveti Feb-Apolónu i golem sagradi hram tu.
Smrt se Andrògejeva na vratima vidi, a dalje,
Kako Kekropov grad ah svake godine mora
Sedmero djece davat za dának; s izvučenim stoji
Ždr'jebima džara; zemlja iz vode se gnosijska diže;

Ovdje je opaka ljubav Pasìfajê, koja se kradom
Miluje s bikom, te rodi dijete oblika dvojeg,
Klete ljubavi plod Minotàura, sm'ješano biće;
Dalje je umjetni dom s bezishodnim, stramputnim putem;
Ali golemu ljubav Pasifaje žaleći Dedal
Razmrsi stramputice i zavoje u kući vodeć
Kroke, što lutaju, koncem. U poslu tolìkôm bi i ti
Znatno imao mjesto, o Ikare, dȁ žalôst dade;
Dva puta pokuša otac prikazati u zlatu udes,
Dva puta klonu mu ruke. Po redu očima tako
Pregledali bi sve, al' eto Ahàta, što bješe
Naprijed poslan, a s njime i Dejfoba Glaukova dodje
Trivije sveštenica i Feba. Ona će kralju
Kazati ovo: »Nije vrijeme razgledanju sada;
Bolje će iz stada biti neujarmljenoga zaklat
Sedam junaca, isto tolìkô po običáju
Biranih janjaca.« Tako Eneji reče, a momci
Žure se na žrtvu; u hram Trojance Dejfoba zovne.
Golema usječena u pleći je eubejskog brda
Spilja, u koju vrata i ulaza stotinu vodi,
Proroštva prodiru otud Sibìlina u sto glasova.
Kada do praga dodju, — »vrijeme je (djevica reče)
Pitat budućnost; evo gle bog!« Dok govori tako,
Promijeni se lice i boja pred vratima njojzi,
Kosa se raskušlja njena, a grudi joj dašću i srce
Stalo se pomamno ljuto nadímati; veća je vidjet,
Glas joj smrtnički nije; zadahnulo sad je božanstvo
Iz bliza nju. — »Zar, Trojanče ti još, Eneja, ne ćeš
Molit se, zavjete činit? Otvorit ne će se prije
Velika vrata hrama, što strepi.« — To kad im reče,
Umukne, ledeni strah Trojancima kroz kosti tvrde
Prodje, a srcu tad iz dubine pomoli kralj se:
»Febe, smilov'o ti si na trojanske svagda se muke,
Dardansku upravio strijelu ȉ rûku ti si
Parisu na Eakída; slijedeći tebe preplòvih
Mora, što velike zemlje okružuju, k narodom dodjoh
Masilskim daljnim veòma, na pòlja, pred Sirtama što su;
Napokon italske zemlje, što uzmiče, hvatamo obrub;

Zao trojanski udes nek dalje nas ne prati više.
I vi bi pomilovat već imali pergamski narod,
Bozi i boginje sve, na Ilij koji i slavu
Dardansku mržaste velju. A presveta tî, što budućnost
Znadeš, o proročice, u Latiju daj da se Teukri
Nastane već i njihni Penati, što gonjeni blude;
Ta ja kraljevstvo tražim, što meni po sudjenju patri.
Onda ću Triviji hram i Febu od mramora tvrdog
Zgradit i svetkovine urediti u slavu Febu.
Al' ćeš svetište i ti u kraljevstvu našemu imat,
U nj ću metnuti tajna rečénja i proroštva tvoja
Kazana narodu momu, posvetit ću birane ljude
Tebi, o blaga, tamo; al' nemoj na lišće pisat
Proroštva, da ne raznesu k'o igračku vjetri ih brzi;
Proriči, molim te, sama.« Tad dovrši besjedu svoju.
Al' se još proročica pokorila u spilji nije
Febovoj moći, već bjesni strahovito, hoće da boga
Veljeg istrese iz grúdî, al' usta joj divlja sve većma
Feb ukroćuje, silu obuzdava, stiskuje, ravna.
Već se golemih sto od hrama otvorilo vrata,
Sama od sebe, i nose Sibìlinê u uzduh r'ječi:
»O ti, koji si zla se natrpio po moru dosta,
Još te čekaju veća na suhu; Dardánci će tvoji
(Nek te ne bude strah) u lavinsko kraljevstvo doći,
Ali će žaliti, što su i došli. Ratove vidim,
Ratove strašne i Tiber gdje mnogom pjeni se krvlju.
Tamo ćeš imati Ksant i Simois ì tâbor dorski;
Već se je drugi Ahil u Latiju rodio tebi,
I on je boginjin sin. Za Teukrima ì tamo svuda
Pristajat će Junona; a ù nuždi kojem li ne ćeš
Italskom plemenu ti se i kojemu gradu li molit!
Uzrok će nesreći biti i opet tudjinka žena,
Tudjinska ložnica opet.
Al' ti ne uzmiči zlu, već izlazi smjelije preda nj,
Nego te pusti sudbina. A otkle se najmanje nadaš,
Doći će spasenje tebi: iz grčkoga jednoga grada.«
Eto riječima takvim iz svetišta proroštva strašna
Kumkinja naviješta Sibila, sve spilja se ori,

Istinu miješa s tamom, — i mahniticu Apòlôn
Tako uzdama bije i ostanom pod srcem bode.
Kada popusti bijes i umire usta se divlja,
Prozbori junak Eneja: »Od nevolja, djevice, tih se
Nova ni nenadna vrsta ni jedna ne javlja meni,
Sve ih pred oči uzeh i razmislih sve ih u duši.
Jedno te molim: kažu, da ovdje su podzemnog kralja
Vrata i bara mračna, gdje prodire Aheron-voda,
Tuda nek slobodno podjem pred lice ì poglêd dragog
Oca; pokaži mi put i otvori sveta mì vrata.
Njega na ledjima ovim kroz oganj, kroz tisuću str'jela,
Što nas gonjahu, iznijeh ja, iz sredine dušmánâ
Spasoh ga, i on je mene po morima pratio svima,
Sve je opásnosti on podnosio neba i vode
Nemoćan, starosti svoje nadilazeć moć i mogućnost.
Sam me je molio on i naložio meni je, na prag
Tvoj nek dodjem molèćkê. Na oca se i sina smiluj,
To te, oj blaga, molim, jer tebi sve je moguće,
Nè dade Hekata nadgled nad gajem avernskim ti zalud.
Ako je mogao Orfej, da ženinu dušu dozove
U tračku uzdajuć se u kitaru ì žice zvonke, —
Ako je Poluks brata otkupio na prezdan dȁ mrû
Tè šêćê tamo i natrag, — a spominjat što ću Alkída,
Što li Teseja slavnog? — od Jupiter-boga sam i ja.«
Tako se moljaše on i držaše oltar, te opet
Prozbori proročica: »O Trojanče, sine Anhísov,
Porode krvi božànskê, u Avern lako je saći,
Vrata su otvorena danònoćno crnoga Dita;
Ali je posao mučan povratit se otud i doći
Nà gôrnjî uzduh. Samo ljubimci Jupiter-boga
I sîni mogoše božji i oni, koje je u vis
Vatreno jùnâštvo diglo. Jer okolo šire se šume
I crnim zavojem tekuć okružuje Kokit-rijeka.
Ako već volju imaš i želju tolìkû u duši,
Da u stigijsko dva put zaplòvîš jezero, dva put
Crni da ugledaš Tartar, i godi l' ti trudit se odveć,
Čuj bar, što imaš prije učinit. Na sjenastom drvu
Zlatna se krije grana sa gipkima ogranci, s lišćem,

Podzemnoj posvećena Junoni. Odàsvud gajem je ona
Sakrita, te je opkoljuje mrak i doline tamne.
Prije u dùbine zaći zemàljskê nije moguće.
Dokle ne otkine tko zlatokosu mladicu s drva;
Krasna Prosèrpina hoće, da na dar to joj se nosi.
Kada se otkine jedna, pokazuje druga se grana
Zlatna za njom, i šiba ulìstâ jednakog kova.
Gledaj visoko dakle, i kada ugledaš granu,
Otrgni rukom je pravo, jer ako te zove sudbina,
Dat će ti sama se lako, a drukčije nikakvom snagom
Ne ćeš je svladati moći ni željezom odsjeći tvrdim.
K tomu ti mrtav — jao ne znadeš — prijatelj leži,
I on tijelom svojim oskvrnjuje brodove tvoje,
Dok ti savjeta pitaš i vrzeš se mojem na pràgu.
Najprije mjesto mu nadji i u grob njega sahrani,
Za žrtvu pomirnu crne k oltaru ovce dovedi;
Tako ćeš gajeve Stiške i carstvo nepristupno živim
Ugledat moći.« — Reče i stisnuvši usta ušútî.
Očiju oborenih Eneja i žalosna lica
Ostaviv spilju krene i tamnu budućnost u duši
Svojoj prevraća on, a uza nj pratilac vjerni
Lagano Ahat korača u brigama istim k'o i on.
Svakako njih su se dva razgovarali med sobom tada,
Kojega druga misli Sibìla i tijelo čije
Veli da treba ukopat. Al' došav na obalu suhu
Vide Miséna, gdje ga je smrt pogubila jadna,
Eolu sina Misena, od kojega ne bješe boljeg
Trubljom hrabrit junake i pjevanjem podžizat na boj.
Velikog Hektora on je drugarom bio i uza nj
Išao u boj slavan dugùljastôm trubljom i kopljem.
Pošto je Hektoru Ahil pobjeditelj uzeo život,
Onda se uz Dardánca Enèju prehrabri junak
Pribije Misen, i nije rdjavijem postao drugar.
Ali kad ù škôljku šuplju po pučini svirati uze
I pjesmom izazivat na mejdan bogove ludak,
Ako se vjerovat može, tad dočeka takmac ga Triton
Pa ga u zapjenjene u vale med kamenje baci.
Glasno zaplaču svi za Misenom, a navlast Eneja

Duševni plače, pa podju da izvrše nalog Sibìlin
Bez oklijevanja plačuć, te jagmeć se snositi stanu
Drva za mrtvački oltar i do neba dići ga hoće.
U staru planinu krenu (u visoka zvjerska ležaja);
Borovi padati stanu, pod udarci sjekirâ ječi
Česvina, klinovi lome jasènove grede i hraste
Cjepke, a jaseni crni sa vrha se golemi ruše.
U tom velikom poslu Eneja med prvima stoji,
Drûge nagòvârâ i sam k'o ì drugî orudje nosi,
Pa on u srcu tužnom ovako svojemu misli
Veliku gledajuć šumu i slučajno ovo zažèlî:
»Da nam se u planini tolìkôj sad hoće pokazat
Zlatna na drvetu grana, kad proročica o tebi,
Misene, istinu svu je i odviše kazala pravo!«
Čim on izrekne to, al' golùbice slučajno dvije
Iz nebesa dolete junaku pred oči te se
Spuste na busen zelen. Eneja preslavni tada
Majčine ptice prepòznâ i veseo molitvu reče:
»Ako imade puta, oj bud'te mi vodilje i let
Uzduhom u gaj okren'te, gdje grana dragocjena baca
Sjenku na rodnu zemlju; u sumnji ovoj, o majko
I ti mi nadj' se božànskâ!« Dorèčê i stane te gleda,
Kakav mu daju znak i kamo smjeraju ptice.
One kljucaju gdješto i polijeću tolìkô,
Da ih stizati ljudi ostragu očima mogu.
  Kad do ždrijela dodju avernskog, što udara teško,
Dignu se brzo i bistrim polete uzduhom te se
Spuste na željeno drvo, što dvojako granama bješe;
Jedna se osobita zasjájî kroz druge grana
Kako se uz studen zimsku zeleni obično mela
U šumi novijem lišćem (a iz drva svojeg ne raste)
I oko okruglog stabla obavija grančice žute,
Takva je zlatna grana na česvini sjenastoj bila,
Te je uz vjetrić tih popucivalo kovano lišće.
Granu Eneja zgrabi i pohlepan otkine sporo,
Pa s njom u proročice Sibìlê zaputi kuću.
  Nà obali medjù tîm Miséna oplakuju Teukri,
Pepelu nèzahvâlnom iskazuju pošljednju počast.

Najpre od hrastovih greda i smolavih borova oni
Golemu lomaču slože; sa strana utaknu u nju
Crnoga lišća, a sprijed zabodu grobna drveta,
Čemprese, oružjem sjajnim poiskite lomaču ozgo.
Drugi sa vatre kotle, što ključaju, skinu i toplu
Vodu te operu t'jelo ohladnjelo, pomažu za tim;
Onda tužeć i plačuć na òdar metnu mrtvaca,
Pokriju grimiznim tad ga sagòvima, pokrovom znanim.
Golema nosila jedni poduhvate (posao tužan!)
I odvrnuvši lica starìnskôme po običáju
Lomaču lučem podžègû. I tako u gomili jednoj
Tamjan izgòrî i žrtve i izlito s vrčima ulje.
Kad se već pepeo slegne i prestane gorjeti oganj
Žednu prašinu tad i ostatke poliju vinom,
A u mjedeni kondir Korìnej sakupi kosti
I on tri puta s vodom drugare obidje čistom
Pa ih porosi malo plodorodne masline granom;
Tako očisti društvo i otpusne riječi reče.
Golemu mogilu naspe Eneja duševni, na nju
Metne trublju i veslo, Misénovo oružje pravo,
Ispod visokog brda, što sada se zove po njemu
Misen, i ime to imade mu ostati vječno.
S tijem izvrši brzo Eneja nalog Sibìlin.
Visoka, strašna, grotlom sa širokim pećina bješe
Strma, mračni ju gaj okruživ'o i jezero crno.
Nikakva ptica nije prekò njê preletjeti mogla
Veselo krilima svojim; ždrijela iz crnoga takva
Para je izlazila i k nebeskom vila se svodu.
(Mjesto su s toga to Aòrnos prozvali Grci).
Najprije sveštenica dovede ovamo četir'
Junca crnijeh ledja i čela im oblije vinom,
Izmed rogóvâ im dlake iščùpâ najgornje pa ih
Baci u vatru svetu (žrtvènî prvi to dar je)
I gospodaricu neba i podzemlja Hekata zove.
Momci zarežu ozdo i u zdjele hvataju toplu
Krvcu, a sam Eneja crnorunu za tijem ovcu
Materi Eumenídâ i njezinoj velikoj sestri
Zakolje mačem, a tebi, Prosèrpina, jalovu kravu.

*

Onda podigne noćne oltare Stiškomu kralju,
Za tim čitave junce u oganj s njihovim mesom
Baci, i masno ulje na utrobu lijeva vruću.
Kada se rodi sunce i zasja njegovo svjetlo,
Gle pod nogama zemlja zatutnji, vrhunci planine
Stanu se njihat i čuje kroz mračak lavež se pasa,
Boginja eto. — »Bjež'te, nepòsvêćenî, daleko,
Poviče proročica, iz gaja se svega uklon'te;
A ti na put korači i izvadi iz kora gvoždje,
Sada junaštva treba, Enèja, ȉ srca hrabrog.«
Tako u zanosu reče i otvorenu se spusti
Ȕ spilju, a on krene za vodiljom junačkim krokom.
Bogovi, koji ste duša vladari, mučaljive sjenke,
Haose, Flegetone i prostore šutljivi, mračni,
Bilo mi slobodno reći što slušah, po dozvoli vašoj
Stvari nek javim u mraku pod zemljom duboko skrite.
Idjahu oboje noćnom samoćom kroz sjen, po domu
Praznome boga Dita, po onom bestjelesnom carstvu;
Takav je po šumi put, kad nesigurno svijètlî
Oskudno mjeseca svjetlo, kad Jupiter zastre nebesa
Mrakom i crna noć kad boju stvarima uzme.
Ispred predvorja samog na Orkova ždr'jela početku
Jad i osvetne Brige na odrima svojima leže,
Blijede Bolesti stanuju tu i žalosna Starost
I Glad, na zlo potùtkâč, i grdna Nevolja i Strah,
Prilike pogledati strahovite, ì Muka i Smrt;
Dalje Zloradost stoji i Smrti rodjeni bratac
San, a smrtonosni Rat nasuprot stoji na prȁgu,
Željezne sobe su tu Eumenídâ i Nesloga luda,
Koja je ȕ kosu zmijsku uplèla krvave trake.
Golemi sjenati br'jest u sredini raširio stare
Grane je kao ruke; po njemu, veli se, Sanci
Ništavi stoje i krije po jedan se pod svakim listom.
Zvjerovi nakazni se i različni nalaze mnogi:
Skile oblika dvojeg kod vrátâ su pa i Kentàuri,
Za tijem storuki tu je Briàrej ȉ zvijer Lerne,
Koja užasno šiče, i ognjem silna Himera,
Gòrgone, Harpije tu su i sjenka triju tjelesa.

Pograbi mač Eneja u strahu nenadnom tome
I svijem, kojeno sreta, oštrice okreće golo;
Pa da mu vodilja vješta ne rèče, da tanki životi
Tijela nemaju tî, već oblikom obviti pršu,
On bi navalio te bi raspršao željezom sjenke.
Ovdje je put, što vodi u Tartar k Aheron-vodi,
Koja je blatna i mutna, a vrtlog joj strašne dubìnê
Šumi i sav izbacuje svoj pijesak u Kokit.
Grozni prevozilac Haron strahovitom pokriti halom
Tim je rijekama čuvar; sijeda je njegova brada,
Čupava ì vrlo gusta, u ognju stoje mu oči,
Prljavi plašt mu visi s raménâ zavezan u čvor.
Motkom ladjicu goni i pazi na njezina jedra,
Pa u rdjavom tome u čamcu vozi tjelesa;
Starac je već, al' snage je bog u staròsti još čile.
Ovamo naviraše množina k obali silna:
Ljudi i žene, hrabri junaci, što svršiše život,
Djevojke neudate, dječaci i momci, pred licem
Koji su roditéljâ na lomači gorjeli mladi.
U tolìkôme mnoštvu, kad jesen prvom zahlàdnî,
Pada po šumi lišće, i od mora debelog ptice
Prema zemlji se tako gomilaju, kada ih zima
Preko pučine pogna i tjera u krajeve tople.
Svi tu stoje i mole, da Haron ih odmah preveze
I ruke pružaju k njemu želéći na obalu drugu.
Ali prevozilac mrki sad ove prima, sad one,
Druge pak tjera daleko i odbija ih od žala.
Čudi se tomu Eneja i dirnut tome budući
Vrevom zapita: »Reci, o djevo, što duše te hoće?
Čemu l' je naloga ta kod rijeke? za što li jedne
Odlaze s žala, druge po vodi veslaju sivoj?«
Vremešna sveštenica progovori u kratko njemu:
»Sine Anhísov, pravo i istino čedo božànskô,
Kokita dubokog vidiš vodurinu ì bare Stiksa,
Kojeg je svetošću bogove strah da zakunu se krivo.
Sve su jadníci ti to. što pokopani nijesu,
Ono je prevoznik Haron, a koje prevozi, ti su
Sahranjeni; jer nitko prijeći ne može strašne

Obale ì šûmnê vode, dok nisu mu kosti u zemlji;
Stotinu lutaju ljeta i lepeću okolo žala,
Tad im se napokon dâ, te nȁ vode žudjene dodju.
Sin tad Anhísov stane i ustavi korake misleć
Mnogo u duši i žaleć sudbìnu nesretnu takvu.
Žalosne ugleda tamo i lišene pogrebne časti:
Likijskih brodova vodju Orònta i s njim Leukàspa;
Kada su brodili oni od Troje po moru burnom,
Jug se obori na njih i utopi ladju i ljude.
Kada li gle Palinúra krmára gdjeno se miče,
Koji je nedavno gled'o zvijezde od Libije brodeć
Te se izvalio bio sa krme i pao u vale.
Čim ga Eneja tužna prepòznâ u tmini gustoj,
Prvi mu prozbori: »Koji, o Pȁlinûre, te meni
Bog je oteo pa te utopio moru u sr'jedi?
Deder mi kazuj. Jer prije Apòlôn mi nikada nije
Slag'o, a sada me jedan prelástio odgovor njegov
Veleć za tebe, da ćeš putovati po moru zdravo
I doć do ausonskih medja. A zadana to li je vjera?«
Na to će onaj: »Nije, o vojvodo, sine Anhísov,
Tronog ti slagao Febov, utopio niti je mene
Bog u vodi, već korman, na kojem po odredbi pomno
Stražah i upravljah plovbom, odvalio strašnom se silom,
Te s njim se sruših naglàvcê. Ej nemirnog tako mi mora,
Za se nijesam se ja tolìkô bojao samog,
Samo da ladja tvoja bez naprave i bez krmara
Stradala ne bi, gdje se tolìkî dizahu vali,
Tri me je burne noći po vodi beskrajnog mora
Žestoki nosio jug, i jedva četvrti danak
Ugledah italsku zemlju sa vrha visokog vala.
Po malo plivah k zemlji i siguran bjeh već na žalu,
Ali okrutni narod, kad težak u ruhu mokru
Rukama hvatah i grljah gredòvitî podanak brda,
Navali oružjem na me držéći, da plijena pun sam.
Sada me valovi nose i bacaju vjetri od žala.
Molim te, uzduha tako t' i nebeskog svjetla ti milog,
Tako ti oca i Jula, u kojemu rastu ti nade,
Od zla me izbavi ovog, o nesvladan junače, il' me

Zemljom zagrni (ta možeš), otidji tek k velinskoj luci;
Ili mi, ako je puta i ako ga majka božànskâ
Tebi pokáza (jer mislim, da po volji bogova samo
Spremaš se vode tolìkê preploviti i Stiks-rijeku),
Desnicu daj mi jadníku i uzmi me na vodu k sebi,
Da bar poslije smrti u stánku počinem mirnom.«
Tako izgovori on, a pròročica mu reče:
»Otkud je opaka tâ, o Pȁlinûre, ti želja?
Hoćeš nesàhrânjen tî Eumenídâ da ugledaš strašnu
Vodu i Stiks-rijeku i nezvan na obalu stupit?
Ne misli, molbama da ćeš okrenuti sudjenje božje.
Nego pamti što velim na utjehu nevolje tvoje:
Okolni gradjani, što ih dalèko i šȉroko ima,
Kosti će tvoje umirit znakòvima nagnani s neba,
Grob će načiniti tebi i grobu žrtve će slati,
I mjestu ostat će tom Palinúrovo uvijek ime.«
Brige ga prodju od tih riječi, i iz srca tužnog
Na čas iščezne žalost, vesèlî se imenu zemlje.
Pȍćêtî produlje put i k rijeci se približe za tim.
Kad iz daleka ih vala sa Stiškijeh ugleda brodar,
Tim gdje stupaju gajem i k obali korake kreću,
On im progovori prvi i okosi na njih se oštro:
»Tkogod si, da si, koji k rijeci oružan našoj
Dolaziš, reci, što hoćeš, al' otud, i nastavi korak.
Sna, uspavljàčicê Noći i sjena mjesto je ovo;
Ne mogu živa tjelesa u čamcu se Stiškome vozit.
Alkid kad ovamo dódje, Pirìtoj kad dodje i Tesej,
Na radost svoju nijesam na ovoj ih primio vodi,
Premda su sinovi bili božànskî, nedobitni snagom.
Čuvar je tartarski drht'o pred kraljevim pr'jestoljem, al' ga
Alkid odvuče otud i okova lancem, a druga
Dvojica gospodju htješe iz Ditove ložnice odvest.«
Amfriska proročica odgòvorî u kratko njemu:
»Nema namjere zle, o ne boj se, ovdje nit ovo
Oružje udarit hoće; nek ù spilji golemi stražar
Svojoj do vijek laje i plaši beskrvne sjenke,
Neka Prosèrpina čista u domu stričevu stoji.
Oružjem, duševnošću Trojanac slavni Eneja

Silazi k ocu u Ereb k preìspodnjîm sjenkama evo.
Ne može l' duševnosti tolìkê te ganuti primjer,
A ti ćeš granu ovu prepoznat,« — pa pokaže granu
Skritu pod haljinom do tad, te gnjevljivo, burno se srce
Smiri i šuteći dalje i čudeć se časnomu daru
Šibe sudbonosne, koje već odavno vidio nije,
Okrene crnjkastu ladju i podje k obali Haron.
Za tijem rastjera duše, što sjedjahu dugih po klupah,
Prostor na palubi stvori i onda u korito primi
Golemoga Enèju. Zaječi pod teretom čamac
Pleteni, i mnoga voda kroz rupice navali u njga.
Napokon prebrodi zdravo sa proročicom, s junakom,
Pa ih u zèlenkastôm u rogozu pusti i blatu.
Lavežom iz žvala triju po ovome kraljevstvu laje,
Golemi Kerber i grozan nasùprotnôj ù spilji leži.
Vidjevši proročica, na vratu mu da se već zmije
Dižu, baci mu kolač uspavljivi od meda spečen
I od vradžbinskih trava, a Kerber gladan, bijesan
Sva tri razvali grla i uhvati kolač te grozna
Protegne ledja po zemlji i čitavom pruži se spiljom.
Čuvar zaspavši tako, Enèja s žala rijeke,
S koje povratka nema, na ulazu nadje se brzo.
Odmah se glasovi tamo na pragu samome čuju,
Silno se cviljenje čuje, jer plaču dušice djece,
Koju je crni dan života lišio slatkog,
Od sise ugrabio i bacio u smrt ih ljutu.
Do njih su, koji su krivu na tužbu kažnjeni smrću.
Al' sva mjesta je ta odredio ždrijeb i sudac;
Glavar sudaca Minos potresuje urnu i u skup
Šutljive saziva suce, istražuje krivnje, živote.
Najbliže za tijem stoje jadníci, koji su sebi
Sami zadali smrt ne sakrivivši ništa, već siti
Žića pogubiše duše; al' sada kako bi htjeli
Nà gôrnjêm trpjet svijetu siromaštvo ì muke teške!
Ne da sudbina, vali strahoviti nemile bare
Ne puste ni Stiks-rijeka, što devet puta se vije,
Jadikova se polja (jer takvim ih imenom zovu)
Tu pokazuju blizu, gdje na sve pukla su strane.

Koje je ljuti otrov rastočio ljubavi teške,
Tu se smucaju tajnim po stazama, mrčeva šuma
Od svud ih krije, jad ih ni mrtvih ostavit ne će.
Fedru i Prokridu tu i Erìfilu tužnu Eneja
Vidi, a ova rane pokazuje zadane sinom;
Vidi Evadnu on i Pasìfaju; u tom je društvu
I Laodàmija, tu je i Kenej, nekada mladić,
A sad žena, sudbinom u priliku obraćen prvu.
Med njima šeće Didona Feničanka pò šumi veljoj
S ranom još nezaraslom. U koji časak je do nje
Stao junak Trojanac i ugled'o tamnu je kroz mrak,
(K'o što kad vidi tko u mjesecu prvijeh dana,
Il' mu se čini da vidi pomaljat se kroz oblak mjesec),
Prolije suze pa joj ljubežljive prozbori ovo:
»Dakle me istinit glas, o Didona nesretna, stiže,
Da si mrtva i svojim da mačem pogubi sebe?
Ja sam li uzrok ti smrti? o jaoh! Tako mi zv'jezda,
Tako mi višnjih i vjere, pod zemljom ako je ima:
Nerado podjoh ja od obala, kraljice, tvojih,
Već mi bogova moć zapòvidje krenuti od tud,
Koja me nagoni ovim med sjenama stupat, po ovom
Gnusu, truhležu, tamnoj po noći; mog'o nijesam
Vjerovat, da će te odlazak moj rastužit tolìkô.
Stani i pogledu mom se ne kradi. Od kog li bježiš?
Ovo je zadnjom, što daje sudbìna mi s tobom govorit.«
Takvim riječma je nju ublažiti gled'o Eneja
Lijući suze, a ona ijètka je ì ljûto gleda,
Od njeg je okrenuta oborila na zemlju oči.
Nije joj progovor taj promijeniti mogao lica,
Kao da tvrdi kremen il' marpeska hridina stoji.
Napokon trgne se ona i neprijazna uteče
U sjenoviti gaj, gdje muž joj negdašnji Sihej
Jadima jednak je njoj i ljubav joj ljubavlju vraća.
Nemila njezina smrt Eneju jednako boli
Suzama on je daleko na odlasku prati i žali
I put produlji dani. Već dodju skrajnja na pòlja
Odjelita, gdje kupe junaci se dični u boju.
Ovdje mu Tidej dodje u susreću i Partenòpej

Oružjem slavni i Adrast sa svojim blijedim likom;
Na gornjem oplakani svijetu Dardanci, u boju
Koji padoše, tu su; Eneja ih dugom u nizu
Gledajuć uzdahne; vidi Tersìloha, Medona, Glauka,
Tri Anténoru sina i Ideja, kojino drži
Kola i oružje još, Poliféta, koji je bio
Sveštenik Cererin. S desna i s lijeva mnogo je duša,
Nije im dosta jednoć Eneju vidjet, već hoće
Ostati ì bliže stupit i pitati, čemu je doš'o.
Al' Agamèmnonove kad čete i grčka gospoda
Kroz mrak vide junaka i oružje sjajno na njemu,
Od straha zadršću groznog, te jedni okrenu ledja
Kao k ladjama negda, a drugi se oglase tihim
Glasom, hoće da viču, al' mogu zinuti samo.
Dejfoba, Prijamu sina, Eneja ugleda za tim
Svega osàkaćena; i lice ȉ obje ruke
Grdno su nakažene, a glava je krnja, gdje nema
Jednog ni drugog uha, a ȉ nôs je okresan ružno.
Dejfob dršće i gleda, da strašne pokrije rane;
Jedva ga pozna Eneja i prozbori znanim mu glasom:
»Ubojni Dejfobe, stare oj potomče Teukrove krvi,
Komu se htjelo, tebe da tako pedepše strašno?
Tko li ti smjede učiniti to? Do mène je doš'o
Glas, da u pošljednjoj noći množinu poklav Pelazga
Leg'o si napokon trudan na zbrkanu hrpu tjelesa.
Na to sam ja na žalu na retejskom rasuo praznu
Mogilu, ȉza glâsa povikao tri put sam Mane.
Ime je tvoje tamo i oružje, kad te ne mògoh
Vidjet na polasku pa te sahranit u očinskoj zemlji.«
Na to će Prijamov sin: »Nijesi, o prijane, ništa
Ti propustio, sve si učinio pokojnoj sjenki
Dejfoba. U zlo me ovo sudbina je rinula moja
I Lakedèmônkin zločin, od koje ovo je spomen.
Znadeš, u naopakom veselju kako sprovèli
Zadnju smo noć, ta toga i odveć se moramo sjećat.
Kada se kobni konj uzvinuo Pergamu na vrh
Noseći oružane pješake u sebi, tad ona
U kolu tobože žene po gradu vodjaše, koje

Kliktahu orgije slaveć; stojéći medjù njima golem
Držaše luč i zvaše sa vrha kule Ahivce.
Ja sam brigama satrt i sanan u ložnici tada
Nesretnoj ležao, gdje me savlad'o je duboki, slatki
San, što mirnoj smrti veòma bijaše nalik.
Iz kuće oružje sve, dok spavah, čestita žena
Ukloni i mač vjerni, što uz glavu stajaše, jami,
U dvor Menèlaja zovne za time i otvori kuću
Misleći ljubazniku učiniti veliku s time
Uslugu ȉ spomên starih grijeha zatrti svojih.
Što ću ti dalje govorit? U ložnicu prodru, potùtkâč
Zli je s njima Eòlîd. Odmástite Grkom, oj bozi,
Sve to, ako je pravo za osvetu molbu izustit.
Al' ti sad meni reci, sudbìna koja te amo
Dȍnese živa? Možda zalut'o si po moru brodeć?
Ili je nalog bogova to? il' koja te sreća
Goni u ovu tamu, u dvore, gdje sunce ne sìjâ?«
Dok taj trajaše zbor, već zora prolazeć nebom
Na kolih ružičastih prevalila pola je puta;
U tom bi potratili vrijeme možda cijelo,
Pratilica Sibìla da u kratko ne opoménu:
»Noć, o Eneja, hiti, a nama vrijeme u plaču
Prolazi; ovdje je mjesto, gdje u dvoje cijepa put se;
Desna do dvorova vodi do Ditovih strana, i staza
U Elìsij nam njom je; a lijeva strana zločincem
Služi za kazan, ona u Tartar kleti ih vodi.«
Dejfob će na to: »Ne srdi, o sveštenice se velja,
Ja ću uklonit se, idem u tamu i ispunit broj ću;
Idi, o diko naša, i bolja te pratila sreća!«
Tako reče i u toj riječi okrene korak.
Baci oči Eneja i nenadno pòd l'jevôm hridi
Ugleda široke dvore, a trostruki pašu ih zidi,
Flegeton naokolo rijeka se tartarska vije
Žestoka, s plamima žarkim i hridine šumeći valja.
Sprijed su golema vrata i dovratci òd nada tvrdog,
Ne bi ih nikakva sila razoriti mògla čovjèčjâ
Željezom, a ni božànskâ, a kula se gvozdena diže
U vis; u zavraćenoj Tisìfona haljini sjedi

Krvavoj, predvorje čuva, ne spavajuć, ob dan i ob noć.
Otud se stenjanje čuje i ljuti udarci zvižde,
Zveket se čuje gvoždja i lanaca, koji se vuku.
Tada stane Eneja i buku prestrašen sluša:
»Kakvi su zločini tu, o djevice, kazuj mi, kakve l'
Kazni ih tište? kakva l' do ušiju dolazi vika?«
Odvrati proročica: »Oj teukarski vojvodo slavni
Na prag opaki nitko koráčiti ne može nevin;
Ali kad Hekata meni nad luzima dade avèrnskîm
Nadgled, bogova kazni pokáza mi, prȍvede svud me.
Nemilo carstvo je tu Radàmanta Gnosijca, koji
Kažnjiva i laži sluša i svakoga sili, da prizna,
Nà gôrnjêm što je svijetu zgriješio te je odgadj'o
Okajat do smrti kasne i tajio (veseo zalud).
Odmah osvetnica Tisìfona udara krivce
Bičem pa im se ruga, a zmije ù l'jevôj ruci
Ljute pred njima maše i zove nemile sestre.
Sa škripom onda se istom strahovitom prokleta vrata
Otvore. Vidiš li sad, na ulazu kakova tamo
Sjedi čuvarica? kakva na pràgu li prilika straži?
Još goropadnija stoji unutra Hidra, u koje
Crnih je žvala pedeset; a Tartar širi se u mrak
I u dùbinu dva put tolìkô, kolìkô imade
Do visa pogledati olìmpskôg, do eterskog neba.
Negdašnja Zemljina djeca, Titáni, amo su munjom
Zagnani te se u dnu preìspodnjêm valjaju sada.
I dva sam vidjela tu Aloída ljudeskare grozne,
Koji su pokušali da razvale rukama nebo
I da Jupiter-boga iz kraljevstva izrinu višnjeg.
I Salmóneja vidjeh u okrutnim kaznima, što je
Jupiter-boga patvorio plam i nebeski tutanj.
Mašući lučem on se na četiri vozio konja
Posred elidskog grada i pò grčkôm narodu te je
Klikt'o i tražio, da ga k'o boga štuju, — budàla,
Mjedju i topotom on tvrdokopitnih gradjaše konja
Bure i munju, koja patvorit se nikako ne da.
Ali svemogući otac oblákâ izmedju gustih
Zamahne str'jelom, ne lučem i zubljama, koje se dime,

Te Salmóneja strašno zavŕtî i baci naglàvcê.
Vidjen je tamo i Titij hranjènîk sverodilje Zemlje,
Koji je tijelom svojim zapremio jutara devet;
Besmrtnu njegovu jetru i utrobu, koja mu svedjer
Za kazan raste, kljuje strahoviti jastrijeb kljunom
Kukastim tražeći hranu, a stoji pod visokim grudma;
Kada mu živnu crijeva, i opet nemaju mira.
Čemu Iksìjona još i Pirìtoja spominjat treba,
Làpite čemu, na koje stropòštati hoće se crni
Kamen i kanda već pada? Nogáči zlatni se sjaju
S visokim jastucima i svečanim; stoje pred licem
Raskošna kraljevska jela; glavarica Furija leži
Uz njih i rukama ne da dotàći nikomu stola,
Diže se mašući lučem i riče, kao da grmi.
Koji su, živi budúći, na svoju mrzili braću,
Varkama područnika saplèli ì bili oca,
Koji su stekli blaga, al' čučali sami na njèmu,
Ništa ne dali svojim (a takvijeh premnogo ima),
Koji su preljube radi zaglavili, koji su u rat
Bezbožni pošli i vjerom prevrnuli svojoj gospodi, —
Svi ti su zaprti ovdje i čekaju kazan, — a koju,
Ne pitaj to, ni grijeh i udes kakav kog sruši.
Jedni valjaju hrid, na paoce točkova drugi
Sapeti su i vise, a Tesej nesretni sjedi,
Te će do vijek sjedit, a Flegija prejadni daje
Nauk i ìza glâsa dokazuje sjenkama svima:
'Poštovat pravdu, višnjih ne prezirat budi vam nauk.'
Ovaj je za zlato prod'o domáju te nametnu njojzi
Silnika, zakone stavi i skinu za novac, — a ovaj
Udje u ložnicu kćeri, da ljubi je, kako ne vàljâ;
Na djela pregnuše strašna i pregnuvši svršiše svi ih.
Sto da jezika imam i ustiju stotinu i glas
Gvozdeni, ne bih mogla izbrojiti zločina svijeh
Niti bih kazni sve poimèncê mogla navèsti.«
Vremešna sveštenica kad Febova iskaže sve to,
Reče: »Zaputi još dalje i početo djelo dovrši.
Žur'mo se; zidove vidim, u kovačnici Kiklópâ
Koji su skovani; vrata nasùprot su svedena eno.

Tu nam je naloženo, da ostavit dar svoj imamo.«
Kada to reče, onda koračajuć jednako tamnim
Stazama prodju srednji kroz prostor i k vratima dodju.
Stupi na ulaz Eneja i vodom se okropi svježom,
Za tim na suprotnome na pràgu granu zabode.
To kad učine istom i boginji ostave dar već,
Udju u radosna mjesta, gdje ugodno se zeleni
Tratina gajeva sretnih, gdje blaženika je stanak.
Nad tim je poljima eter obilniji, koji ih kiti
Rumenju; svoje je sunce tu i svoje zvijezde.
Tu se u rvalištih po travi jačaju jedni,
Bojne se igraju igre i rvu se žutom u p'jesku;
U kolu opet drugi poskakuju, pjevaju pjesme.
Tu se u haljini dugoj i sveštenik nalazi trački,
Koji sad tèrzijânom bjelokosnim bije, a sada
Prstima u sedam žica i skladnu ugadja pjesmu.
Staro je Teukrovo tu pokoljénje, prekrasna čeljad,
Hrabri junaci, što se u sretnije rodiše doba,
Il i Asàrak je tu i Dardan, Troje osnivač.
Bestvarnom oružju sad se i kolima čudi Eneja.
U zemlju koplja su tu zabodena, konji bez uzda
Po polju pasu kud koji. Junaci oružje kako
I kola ljubljahu živi i kako lijepe konje
Pasahu rado, sačuvali tu i pod zemljom su ljubav.
Lijevo ì dêsno gle po travi vidi Eneja
Druge gdje blaguju, pean gdje veseo u kolu poju
U mirìsavu lugu lovòrikovu, iz kojeg
Obilni na gornjem teče svijetu šumom Erìdan.
Koji ranjeni biše u boju radi domaje,
Koji su sveštenici života pobožna bili,
Koji proroci sveti i dostojni bili su Feba,
Koji su umjeće našli i život ljepšali njima,
Kojih se sjećaju ljudi zbog učinjenih dobara, —
Tijem je čelo svima obvìjeno snježanim trakom.
Kada tolìkî se skupe, progovori njima Sibìla
Museju osobito (jer on je sred saboja staj'o,
Visokim izdiz'o se ramènma, te vidješe svi ga):
»Recite, sretne oj duše, i proroče predobri ti nam

Reci, u kojemu kraju i mjestu je Anhis, — zbog njega
Dodjosmo amo velje preplovivši erepske vode.«
U kratko prozbori junak Sibìli: »Stalnoga doma
Nema nitko, već svi mi u gajima hladnim stojímo
I po busenitih žalih, po lukama, što ih rijeke
Oživljavaju; a vi prijedjite ovo sad brdo,
Vodi l' vas srce, a ja provèst ću vas ugodnom stazom.«
Reče, pa pred njima podje i ozgo pokaže njima
Dražesna polja; za tim sa vrha se najvišeg spuste.
Otac je Anhis u to vrijeme daleko u dolu
Zelenom zaprte duše, što na svijet imahu poći,
Gled'o i pomno razbír'o i brojio čeljad je svoju
I sve unuke drage, u duši je sreću i udes
Svakoga promišljav'o i značaj i junačka djela.
Anhis kad ugleda, gdje mu po travi u susret Enèja
Dolazi, veseo starac tad obje raširi ruke,
Suze mu obliju lica i ovu izusti riječ:
»Dakle si napokon doš'o i duševnost tvoja odòlje
Teškome putu nadi po očevoj! mogu l' ti, sinko,
Gledati lice, slušat i besjedit riječi znane?
Tako u srcu mišljah i nadah se tomu i brojah
Dane, pa eto u čežnji se toj ne prevarih svojoj.
Preko kolìkô zemalja i voda si prošao, dok si
Ovamo doš'o? kroz koja si zla prebijao ti se?
Kȍliko bojah se, da ti ne naudi libijsko carstvo!«
A sin će njemu: »Tvoja, o oče, prilika tužna
Često ukáza se meni i nagna me, amo da idem.
Ladje mi stoje moru u tirenskom. Desnicu daj mi,
Oče, u desnicu moju, ne krati grliti sebe.«
Obilnim suzama pri tim riječima nakvasi lica;
Trí puta ocu vrat obujmiti rukama htjede,
Na prazno uhvaćen lik se iz ruku mu izvine tri put
Laganom vjetru sličan i krilatom presličan sanku.
U to u zavoj dola Eneja pogleda i tu
Od'jeljen ugleda gaj i grmlje šumsko, što šušti,
Ugleda letsku rijeku, što teče uz stanove tihe.
Oko rijeke puci i narodi premnogi lete:
Kao uz ljeto vedro po livadama kad pčele

Padaju nà cvijeće na različno, okolo b'jelih
Ljiljana vrve, ì polje sve od zujanja ječi.
Vidjev iznèbuha to Eneja se uplaši, pita
Uzrok ne znajuć, što je, rijeke kakve l' su dalje,
Kakva l' je čeljad, što grne po žalu u tòlikôm mnoštvu?
Otac odgovori Anhis: »Pri valima letske rijeke
To ti mironosnu vodu i dugi zaborav piju
Duše, kojim sudbina odredjuje druga tjelesa.
Njih sam ti hotio ja poimèncê davno pokazat
I po redu ti moj opisati naraštaj, da se
Više raduješ sa mnom, kad zemlju italsku nadješ.«
»Zar se gdjekoje duše, o oče, na svijet gornji
U vis dižu odávdê i opet se u tromo t'jelo
Vraćaju? Kleta li želja jadníke na svjetlo goni!«
— »Sve ću ti reći i ne ću u sumnji te pustiti, sinko,«
Prihvati Anhis i stane po redu sve mu kazivat.
»Najprije da znaš: nebo i zemlju i prostrane vode
Mjesečev sjajni kolut i takodjer Titan-zvijezdu:
Sve to oživljuje duh, a po tvari je svoj razlivèna
Pamet, koja je miče i s tijelom veljim se m'ješa.
Otud je život ljudi, životinja, ótud je ptica
I svijeh čudila, što ih pod pučinom mramornom ima.
Ognjena u njih je snaga života, nebeskog njihno
Biće je izvora, samo da škodljivo ne smeta t'jelo
Da ne otupljuju njih zemaljski samrtni udi,
S kojih im dolazi strah i želja, radost i žalost,
Te u zatvoru tamnom i mraku nebeskog svjetla
Ne vide; pa kad i zračak života ih ostavi zadnji,
Ipak svakakvo zlo ne izlazi iz njih jadníkâ
Ni sav tjelesni otrov, jer nužno je, sasvijem da se
I čudno sraste ono, što zajedno bijaše dugo.
Za to se na muke meću i trpe kazni zbog svojih
Starih grijeha duše, te jedne su na vjetru praznu
Razastrte i vise, a drugim u vrtlogu grdnom
Griješne ljage se peru, a nekima vatrom se pale.
Svaki svoju kazan trpímo. Kroz široki puste
Tad nas Elìsij, i neki na radosnih poljih stojímo,
Dokle se ne svrši kolut vreménâ i rok nam dugi,

Te nam se grijesi uzmu, što s nama se srastoše, i čist
Eterski ostane osjet i oganj nebeski prosti.
Kad se na vremena točku već hiljada okrene ljeta,
Bog u velikoj zovne množini duše tad k Leti,
Nek sve zaborave, nek svod pod nebeski na svijet gornji
Vrate se, opet se sastat s tjelesima neka zažele.
Kad to iskaže Anhis, povede Sibìlu i sina
Usred velike vreve, gdje duše zuje, pa stane
Na brežuljak, sa kojeg preglédat će povorku dugu
Sprijed moći i lica, kad koja dodje, razmatrat.
»A sad neka ti kažem, kolìkâ će pratiti slava
Dardanski naraštaj naš i kakve unuke imaš
Čekat od italskog roda; glasovite imena našeg
Neka ti pokažem duše i tvoju sudbinu ti rečem.
Eno gledaj mladića, o koplje je bez gvoždja uprt,
Svjetlu najbliže stoji po sudjenju; on će se prvi
Dići na gornji svijet od italske porodjen krvi.
To ti je Silvij Albanac dijete pošljednje tvoje,
Kojeg će staru ti kasno Lavínija roditi žena
U šumi; on će kralj i otac kraljeva biti;
Albom će Longom naše po njemu vladati pleme.
Dika trojanskog roda do njega Proka je prvi,
Kapis i Numitor za tim, a za njima ìmenjâk tvoj je
Silvij Enèja, koji i duševnošću na glasu
Bit će i i oružjem, bude l' nad Albom dano mu vladat.
Kakvi su momci to i kakvu pokazuju snagu!
Gradjanskim hrastovim njima vijencem je obvito čelo.
Ti će ti jednoć Noment, Fidénu i Gabij sagradit
I na vrhuncu brda Kolátiju s kulama njenim,
Gradove Bolu, Koru, Pomètij i Inujev Tabor;
Tako će zvati se, a sad bez imena krajevi to su.
Eno gdje svojem se djedu pridružuje Mavortov Romul,
Kojeg će Ilija majka Asàrakovê porodit
Od krvi; perjanice na tjèmenu vidiš mu dvije,
Otac ga uresom kiti, što pripada gornjim junakom.
Onaj slavni će Rim po njegovoj upravi, sinko,
Vlast raširit po zemlji, a Olimp će hrabrošću doseć.

Jedini Rim će sedam ograditi tvrdjava zidom,
Rodan junacima bit će Berèkintskôj materi nalik,
Koja se s krunom od kula po frigijskim gradima vozi
Ponosna, što je porod izrodila bogova te sto
Unuka nebeskih grli, što višnjim vladaju carstvom.
A sad ovamo oči okreni i pogledaj ovaj
Narod — Rimljane tvoje; gle Cesara i sveg potómstva
Julova, koje će uspet do nebeske osi se velje.
To ti je onaj, koji obrèčen često je tebi
Cesar August, sin Božànskôga; zlatno će doba
Dati on latinskijem poljànama, kojima negda
Saturn vladaše bog; Indijánce, Garàmante on će
Sebi pokorit i zemlju raširit će iza zvijezda
I iza staza sunca i godine, gizdavo nebo
Zvjezdama sjajnim gdje Atlas nebonosac drži na ledjih.
Sad već kaspijsko carstvo i zemlja meotska dršće
Čekajuć dolazak njegov prorèčen od bogova njima,
Nemirna ušća se sad već sedmogranog ljuljaju Nila.
Nije ni Alkid sam tolìkô prošao zemlje,
Premda je košutu prob'o mjedonogu, vratio gaju
Premda erìmantskôm mir je i Lernu prepao lûkom;
A ni pobjednik Liber, što lozovim uzdama kola
Upravlja ì gonî tigre s vrhunca visoke Nise.
Hoćemo l' dakle još se skanjivat hrabrost povećat
Djelima, ili će biti nas strah u Ausòniju ići?
Tko li je onaj dalje, što nosi svetinje — granom
Nakićen maslinovom? al' kosu i kličavu bradu
Poznajem rimskoga kralja, utvrditi koji će prvi
Zakonma grad; iz Kure iz malene doć će i zemlje
Uboge on na veliku vlast. Slijediti njega
Tul će, koji će mir domájê razorit, junake
Mlitave i čete, što se odučiše pobjede stjecat,
On će na oružje dizat. Za Tulom ob'jesni malo
Dolazi Ank, što već sada i odveć je narodu mio.
Hoćeš Tarkvìnije kralje da vidiš i ponosnu dušu
Bruta osvetitelja, što preuze prutiće? On će
Prvi konsulsku vlast i sjekire dobiti ljute,
Pa će poradi krasne slobode kazniti smrću

Sinove svoje, kad stanu da metež u državi dižu,
Nesretnik! štogod o tom potomci mislili djelu,
Slave će golema želja pretegnut i ljubav domaje.
Decije pogledaj dalje i Druse, sa sjekirom ljutom
Gledaj Torkváta, Kamìla, što bojne znakove vraća.
A dvije one duše što vidiš u oružju kako
Jednakom sjaju, sad složno, dok tmina ih pokriva, stoje,
Al' kad na svjetlo dodju života, kȍlikê jao
Medju se oni će rate, poklaća i bojeve dizat!
S alpinskih bedema slazit će tast i s Monékovê kule,
S neprijatèljskima zet će od istoka četama doći.
Nemojte, djeco, srce na tȍlikê nàvadjat boje,
Nemojte òkretat silu i snagu o grud domájê.
Daj ti smiri se prvi, s Olìmpa lozu što vučeš,
Oružje baci, krvi oj moja!
A na Kapìtôl će onaj na visoki vozit se, pošto
Pobjednik osvoji Korint i razbije slavno Ahívce.
Onaj Mikénu će grad Agamèmnonov satrt i Argos
I Eakída potómka Ahila ubojnog svladat,
Okaljan hram će Minèrvin i trojanske stare osvetit.
Tko će prećutjeti vas, o Katone velji i Kose?
Tko li koljeno Grakha il' zator Libije, munje
Ratne, dva Scipijóna? Fabrìcija, koji je bogat
U malu? tko l' će mimóći Serana, što sije na brazdi?
Kud me vučete trudna, o Fabiji? Maksime tu si,
Koji spasavaš sam oklijevanjem državu našu!
Drugi će mekše mjed izradjivat, da diše životom,
Dopuštam, — te će živa iz mramora lica izvodit,
Bolje u parbama znat će govorit i putove neba
Crtati štapićem znat će i javljati rodjaj zvijezda,
Al' ti, o Rimljanine, nad narodi vladati znadi, —
To će ti umjeća biti — i postavljat uredbe mira,
Pokorenima praštat, prkȍždžije znadi ukròtit.«
Čudi Enèja se, čudi Sibìla, a Anhis će dalje:
»Gledaj eno Marcèla, gdje dično s vojvodskom stupa
Odorom i sve junake nadvisuje pobjednik glavom!
Taj će državu rimsku utvrdit, u velikom kad se

*

Metežu nadje, Punce i mutljivce Gale će satrt,
Dobitu odoru treću Kvirínu će ocu posvetit.«
Zapita tada Enèja (jer s ovim zajedno vidje,
Mladić gdje ide divne ljepote u oružju sjajnom,
Ali je turovna čela, oborio oči i obraz):
»Tko je ono, o oče, što tako prati junaka?
Je li mu sin il' od unuka tko iz plemena veljeg?
Kako mu pratnja buči! i kako je glavit! al' noćca
Crna nemilim mrakom obuhvaća njegovu glavu!«
Anhis otac Enèji odgòvorî lijući suze:
»Za žalost veliku tvojih, o sinko, nemoj me pitat;
Toga će zemlji sudbìna pokazati samo, a ne će
Dat joj ga dugo. Prejak, o bogovi, rimski bi narod
Vama se činio, kad dar i ovaj svojim bi zvao.
Kolik će jauk ljúdî pri gradu velikom slušat
Martovo polje, a ti, o Tibere, kolik ćeš sprovod
Gledati tekući uz novi grob! Od ilijske krvi
Nema mladića, koji u nade bi dig'o tolìkê
Latinske djedove; takvim podičiti drugim se sinom
Ne će romulska zemlja. Ej duševnost njegova, vjernost
Ej starìnskâ, u boju ej nȅdobîta mu desna
Ruka! Nitko se ne bi bez nesreće primak'o njemu
Oružanu, il' išao on na dušmáne li pješke,
Il' b'o ostrugom konja u bedro, koji se pjeni.
Oj ti mladiću tužni, sudbìnu da ljutu razbiješ kako,
Marcel ćeš biti. Pune donesite ljiljana ruke,
A ja ću ružične sipat cvijetke, da unuka dušu
Tim bar razveselim darom i dužnost učinim sitnu.«
Tako njih troje ovud i onud po prostoru veljem
Carstva maglenog šeću i gledaju sve; i kad tako
Anhis već sina Eneju povèdê svud pojedìncê
I slave bùdûćê željom kad podjari njegovu dušu,
Onda mu bojeve stane kazivati, što će ih imat,
Kaže mu, kakav je grad Latinov i puci Lavrèntskî,
Kako će kojoj se muci ukloniti, kako l' je trpjet.
Dvoja su vrata sna, i jedna su, kakò se veli,
Rožana; sjenkama pravim izáći kroz njih je lako;
Od sjajne načinjena bjelòkosti druga su vrata,

Kroz njih lažljive sne podzemáljci na svijet šalju.
Do tud isprati Anhis Sibìlu i svojega sina
Besjedeći pa tad ih kroz vrata bjelòkosna pusti.
K ladjama zaputi odmah Enèja i k društvu se vrati,
Pa uz obalu pravce zaplòvî kajetskoj luci,
Bace sidro od bàša, a krme na obali stanu.

Sedmo pjevanje.

I ti, Kajeta, si dala, Enèjina dojiljo, našim
Žalima vječiti glas po svojoj smrti, te ì sad
Čast je tvojemu grobu, a kostima tvojima čuva
Kraj u Hespèriji veljoj (na diku ti veliku) ime.
Po običaju kada Enèja duševni svrši
Pogreb i naspe humak na grobu, pučina kad se
Umiri, onda Eneja odjèdrî i ostavi luku.
Vjetrić popiruje u noć, ne protivi sjajni se mjesec
Plovbi, pod njegovim svjetlom trepetljivim blista se more.
Obale Kirkine zemlje dotàkoše najprije ladje;
Tu nepristupni gaji odjekuju udiljnom pjesmom
Bogate sunčeve kćeri; u dvorima gizdavim ona
Pali mirisni cedar i time rasvjetljuje noćcu
Uvodeć u brdo, koje klopàrâ, tanahne niti.
Otud se čuje lâvâ zvijèrî stenjanje gnjevno,
Kasno urlaju u noć, ne podnose lanaca svojih,
Veprovi čekinjasti i medvjedi u staji buče,
Čudni veliki vuci zavíjajû. Zvjerinje sve to
Boginja strašna Kirka iz oblika pretvori ljudskog
Travama jakim te lice životinjsko dâ im i ledja.
Neptun povoljnim vjetrom Trojancima duševnim jedra
Napne i sekom, što uji, proveze ih, ubjeć im tako
Dade, na obalu strašnu da ne dodju, da se i njima
Zlo ne dogodi takvo, u luku kada bi ušli.
Od zrâkâ more se već zacrvènî, zlaćena Zora

U kolih ružičastih na visokom eteru zasja,
Vjetri se umire, svaki iznèbuha utoli lavor,
U mirnoj mramornoglatkoj u vodi muče se vesla.
S pučine golemi gaj Enèja ugleda tada,
Kroza nj dražesno teče rijeka Tiber sa svojim
Žestokim vrtlozima i baca se u more, sva je
Od mnogog žuta pijeska. Okò njê i nad njom se ptice
Nadnose različne, koje rijeku i žal su svikle,
Pjevanjem slade uzduh i lete po gaju. Enèja
Druzima reče zavrnut i k obali baše okrenut;
Veseo tako se on u sjenasti Tiber zaveze.
Sada mi, Erata, daj, da pripòvjedîm, koji su kralji,
Kakva vremena su bila i kakav u Latiju starom
Život, kada je vojska inòzemskâ s ladjama stigla
K ausonskom žalu; nek prvi početak spomenem boja.
Pjesnika, boginjo, ti pouči. Kazivati strašne
Ratove, borbe ću ja i ubojni kraljeva bijes,
O četi tirenskoj, bojnom o savezu čitave zemlje
Hesperske. Niz dogadjájâ započinje sad mi se veći,
Većega laćam se djela. Nad poljima starac je Latin
I nad gradòvima tihim u miru vječnom vlad'o.
Fauna, čujemo, sin i Marike, nimfe lavrèntskê,
Bio je on, a Faunu je Pik, a Piku je otac
Saturn, koji je tako praotac plemena toga.
Djeteta muškoga Latin po odredbi bogova nije
Im'o, jer izgubi sina u njegovoj prvoj mladòsti.
Kći mu jedinica kuću i prostrane držaše zemlje.
Za muža bijaše zrela, za udaju imaše ljeta.
Mnoge iz Latija prosce i čitave ausonske zemlje
Imaše ona; od svih prosaca najljepši Turn je,
Koji je djedima slavan i pradjedi; kraljica njega
Vrlo bi rado htjela što prije za zeta imat,
Ali prilike božje ne dadu i plaše je mnogo.
S lišćem lovorika svetim u skrovištu visokom bješe
Sred kuće, davno je već bogobòjâznî gojahu ljudi;
Kaže se, da je tu lovoriku našao Latin
Počevši zidati grad i posvetio da ju je Febu,
Pak je seljane on Lavrèntima prozvao po njoj.

Uzduhom vedrim pčele doletješe (čudo je reći)
Guste, zujeći vrlo i na sam lovorike vrh se
Spustiše, jednu s drugom sapletoše nožice, i roj
Tako se ìznenâda sa brsnate objesi grane.
Odmah progovori vrač: »Tudjinca čovjeka amo
Vidim gdje dolazi s vojskom iz strane iste i smjera
Na istu stranu i vidim, gdje s vrha kule već vlada.«
Za tim kad jednoć kralj na oltaru lučima svetim
Paljaše žrtve, a uza nj Lavínija stajaše kćerka,
Vidje se, kako joj oganj — strahota! — zahvati dugu
Kosu i nakit joj sav puckarajuć plamen sagòrî;
Kraljevske vitice sad joj, a sada kamenjem dragim
Kruna posuta gori, zaokruži vatra je žarka
I dim, i tako se Vulkan po čitavoj raširi kući.
Strašan dogadjaj to i pogledat bijaše čudan;
Pròricâše se, da će Lavinija slavom i srećom
Biti na glasu, al' veliki rat da narodu sluti.
A kralj uplašen čudom u proročište tad ode.
Fauna proročkog oca da pita u gaju, na koji
S visa Albùneja pada rijeka velika šumska,
Svetim što žubori vrelom i otrovnu iz tmine paru
Pušta. Enótrani svi i italski narodi otud
Traže u sumnjama svjeta. Kad sveštenik amo donese
Darove, zakolje nešto ovaca te njihove kože
Prostre u tihoj noći i legne na njih te zaspi
I vidi, čùdnovâto gdje lete prilike mnoge,
Svakakve glasove čuje i s bozima dano mu tad je
Besjedit i poć u dno Avèrna i Aheron zvati.
Ovamo pitati svjeta i otac je došao Latin
Te on gustorunih sto ovaca po običáju
Zakolje pa se pruži na njihove kože, i tako
Ležeć na prostrtih runih iz gája visokog čuje
Nenadno glas: »U Latíne, o sinko, nemoj udavat
Kćeri; u ložnicu, koia već čeka je, nemoj je dati.
Doći će stranac ti zet, pokoljenje će njegovo dići
Ime do zv'jezda naše, potómci od njegove krvi
Vidjet će svijet sav (kolìkô kolajuć sunce
Gleda Okèana oba) pod nogama svojim u vlasti.«

Nije čuvao Latin u sebi odgovor i svjet
Oca Fauna, što ih u noći tihoj je čuo,
Nego je Fama to po gradòvima ausonskim leteć
Sve već bila raznèsla; Laòmedonova momčad
Priveže ladje medjù tîm na zelenom obale humu.
Sad se Eneja i lijepi Jul i vojvode prve
Pruže pod drvetom jednim pod granatim, prirede gozbu,
Od pira načinjene kolače metnu po travi
I jela naslažu na njih po savjetu Jupiter-boga,
Pa na Cererin dar nagomìlajû plodova poljskih.
Kad sve pojedu drugo i nestadak kada ih hrane
Nagna, te stanu gristi i ono malo već hljeba,
Grješno se koluta maše sudbonosnog peciva i jest
Drsko ga stanu, kolača ne štede širokih, — a Jul
Tada progovori: »Evo i stolove glodjemo veće!«
Sva to bješe mu šala. Donèsê mukama konac
Prva besjeda ta i Julu je prihvati otac
Odmah iz usta pa je pridrži i moći božànskôj
Čudi se ì vîknê: »Zdravo oj zemljo, koju sudbina
Obeća meni! zdravo oj trojanski vjerni Penati:
Ovdje je kuća, ovdje domája! Sjećam se sada,
Da mi je ovu tajnu sudbine objavio Anhis:
'Kad se na neznanu, sinko, dovezeš obalu, pak te
Prisili glad, da jela potròšîvši stolove glodješ,
Ondje se izmučen nadaj, na stának se namjerit da ćeš,
Kuće prve tad zidji i nasipom ti ih ogradi.'
To taj bijaše glad, što ček'o nas napokon jeste,
Da nam dokrajči nevolje već.
Za to, kad ograne sunce, razglédati veselo podj'mo,
Kakva je zemlja to i kakvi u njoj su ljudi,
Gdje l' im je grad, i na sve iz luke krenimo strane.
A sad Jupiter-bogu ljevànicu iz čaša lijte,
Oca zazov'te Anhísa i vino metnite na sto.«
Reče te obvije čelo Eneja brsnatom granom,
Pa se geniju mjesnom i Zemlji od bogova prvoj
Pomoli, Nimfama za tim i vodama, kojih još ne zna;
Onda zazove Noć i zvijezde, što sjaje u Noći,
Idskoga Jupiter-boga i frigijsku majku — po redu;

Mater u nebu, oca u Erebu jošte zazove.
S nebeske vedre visine zagrmi svemožni tada
Jupiter ì mâhnê rukom, te odmah u eteru oblak
Vidje se, koji se zlatom presjav'o i zrakama sjajnim.
Odmah se raširi glas po trojanskim četama, da je
Došao dan, kad obećan grad već graditi mogu;
Iz nova zgotove gozbu i znatnoga zbog navješténja
Radosni vrče donesu i okite cvijećem čaše.
Kad dan se sjutrašnji rodi i lučem rasv'jetli zemlju,
Onda se razidju zemlje razglédati obalu i grad
Naroda tog, te saznadu: Numíka je potoka ovo
Bara, a Tiber je ovo rijeka, hrabri Latini
Stanuju ovdje. Sin tad Anhísov iz staleža svakog
Stotinu poslanika odàberê ì pošljê u grad
Kraljev ih slavni, da kralja darivaju i mir da mole
Teukrima; svi vijence od grana Minèrvinîh nose;
Po zapov'jedi odmah pohítê i krocima žurnim
Otidu. Jarkom plitkim Enèja označi tada
Zidove, pogradi zgrade i prve na obali kuće
Poput tabora naspom i zupcima okruži ondje.
Momci idući putem Latínovu kuću i kule
Visoke ùgledajû i zidima bliže već dodju.
Ispred grada dječaci i momci u naponu prvom
Sad zaigravaju konje i tjeraju kola po prahu,
Žestoki zapinju lûk, zavitlavaju tanahne harbe;
Jedni se s drugima tu natrkuju, nadmeću tako.
U to naprijed konjik dotrči i starome kralju
Javi, u neznanom sad odijelu golemi da su
Ljudi došli, a Latin zapovjedi, neka u dvore
Puste se, i sred svojih na pr'jestolje djedovsko sjedne.
Kraljevski dvori slavni i golemi Pika lavrèntskôg
Stajahu na vrh grada na stotini dižuć se stupa,
Štovani još od starine, a divni gaj je okò njîh.
Ovdje je običaj bio, da kralji primaju žezlo
I prve prutiće dižu; u svetinji v'jećali toj su;
I svete gozbe su bivale tu; izà žrtvê ovna
Tu su u dugom redu kod stolova sjedili oci.
Kipovi djedova starih iz cedrova drva starìnskôg

Tu su po redu: Ital i Sabin saditelj loze
(Kosijer u dnu kipa krivùljastî stoji uz njega),
Starac Saturn je tu i prilika dvoglavog Jana,
Svi ti u predvorju stoje i ostali kralji davnìnê,
Što za domáju u bòju pretrpješe junačke rane.
Na svetih dovratnicih množina oružja visi:
Zaplijenjena kola, krivùljastê sjekire vise,
Perjanice sa glava i goleme brave od vrátâ,
Strjelice, štitovi tu su i kljunovi strgani s ladja.
I Pik, krotilac konja, s Kvirínovijem je štapom
Te u kabànici kratkoj med kraljima nalazi tu se,
Štit u ljevici drži; milòsnica njegova Kirka
U nj se uljubila te ga dotàkla zlaćenom šibom,
Biljem ga u pticu stvori i krila mu šarena dade.
Takav bio je hram, u kojem na očinskom sjedeć
Latin prijestolju k sebi u dvore pozove Trojance,
Pa kad unidju, blago progovori njima ovako:
»Recite, Dȁrdânci (ta grad i pleme vaše je nama
Poznato, čuli smo već, da po moru amo brodíte)
Rec'te, što tražite? za što po vodi sinjoj tolìkôj
Gonite ladje na žal Ausònijê? što li vam treba?
Ili zalutaste putem, il' vjetri vas baciše amo
(Jedno se i drugo često brodarom na pučini zgadja),
Te ste med brȇgove zašli rijeke i našli ste luku,
Doček ne odbijte naš, i Satùrnov, znajte, Latini
Porod su, pravo ne čine zbog zakona sile, već svoje
Od volje, te se boga starìnskôga načina drže.
Sada se sjećam glasa (već tamnoga starosti radi),
Stari Auruncani kažu, da ovdje se rodio Dardan
Te je do Ide poš'o planine k frigijskim gradom
I do Samosa tračkog, što zovu ga sad Samotráka;
On je iz tirenske zemlje od Korita pošao grada,
A na prijestolju sad u dvorima zlatnijem sjedeć
Zvjezdanog neba božànskê oltare umnožuje svojim.«
Reče, a Ilijònej ovako odgovori njemu:
»Kralju, čestiti sine oj Faunov, nije nas morem
Bura nagnala crna na obalu pristati vašu,
Nisu nas s puta zavèle zvijezde ni obale druge,

Već mi u ovaj grad sa namjerom ì srca rada
Dolazimo iz svojeg iz kraljevstva prognani, od kog
Većeg ne vidje sunce od istoka dolazeć skrajnjeg.
Naroda našeg ide početak od Jupiter-boga,
On je Dardancima pradjed, od uzvišene je krvi
Njegove kralj naš Enèja Trojánac, koji nas k tebi
Šalje. Kolìkâ olúja po poljima razli se idskim
Iz ljute krenuv Mikénê, — sudbìna koja l' evròpskî
Nagna i azijski svijet, da jedan se udari s drugim,
To ču, i optočene Okèanom zemlje na kraju
Kojino živi i koji u žarkoga sunca pojásu
(Srednjem od četiri pâsa) u prostranom udaljen živi.
Sada iz poloma onog nalutav se po morih silnih
Tražimo očinskim bogom mjestance i zemlju blagu,
Tražimo uzduh, vodu, što zajedničko je svima.
Ne ćemo kraljevstva biti nedostojni, neznatan ne će
Glas vam se širit, za dobro tolìkô će zahvala trajat,
Ne će se kajat Ausónci, što primiše Troju u krilo.
Kunem se sudbom Enèjê i desnicom njegovom jakom,
Koju su okusili u miru mnogi i ratu,
Puci željahu mnogi i narodi, da nas imadu,
Šćahu, da smo im druzi, — oj prezirat nemoj nas, što te
Moliti dodjosmo sami u rukama trakove noseć, —
Ali je u zemlju vašu božànskâ nama sudbina
Zapovijèdala ići. Odávdê Dardan je rodom,
Ovamo zove nas natrag Apòlôn i nalaže vrlo
K tirenskom Tiberu poći i k izvoru svetog Numíka.
Osim toga ti šalje Eneja malene dare
Od blaga negdašnjeg, što se sačúva iz trojanske vatre;
Zlatne iz posude ove lijevao Anhis je žrtvu,
Ovo je Prijamov zaklad, u kojem po navadi puku
Skupljenom krojaše pravdu, i žezlo ì svêtâ kapa
Ì ruho, trojanskih žena rukòtvor.«
Dok je govorio to Ilijònej, sjedio kralj je
Pogleda oborena i lica nepomičan oči
Napete po tlih povlačeć. Za šareni ne mari Latin
Kraljevski grimizni plašt ni za žezlo Prijama kralja,
Već on o udaji kćerke i ložnici premišlja misli,

Staroga proroštvo Fauna u grudima prevraća sad on:
Taj mu je objavljen zet sudbìnôm iz daleke zemlje,
Koji je pozvan, s njime u moći da jednakoj vlada,
Hrabri i čestiti bit će potómci njegovi jednoć,
Koji će silom svojom osvojiti čitavi svijet.
Napokon veseo reče: »Naspòrili bozi nam pos'o
I obećánje svoje! Što želiš, o Trojanče, to ćeš
Dobiti; darove primam. Dok Latin kraljuje, ne će
Plodne nedòstajat zemlje ni obilja trojanskog vama.
A sam ako tolìkô užèlio nas se Enèja,
Te gost što prije nam biti i saveznik želi, nek dodje
Ovamo, neka se on prijatèljskîh lica ne boji;
Bit će mi nagodbe zalog, kad kraljevsku ruku mu stisnem.
A vi poruku ovu odnesite svojemu kralju:
Kći je u mene, koju za našinca udat mi ne da
Proroštvo očinskog hrama i nebeske prilike mnoge;
Proriču, da će mi zet iz zemáljâ dalekih doći,
To da je Latiju sudba, i koljeno njegovo da će
Ime podići naše k zvijezdama. Mislim, da njega
Nosi sudbìna, i želim, naslućuje l' pravo mi pamet.«
Kad to izgovori starac, od sviju odàberê konja
(Kojih mu krasnijeh tri sta uz visoke stajaše jasle)
Teukrima svim darovníke; krilonoge dade ih izvest
Šarenim grimiznima pokróvcima pokrite redom;
Zlatni rahtovi svima od prsiju konjima vise.
Zlatom su pokriti, žvale u ustima griskaju zlatne;
Kola nenazočnom pošlje Enèji i dvojicu konja,
Koji su eterske krvi, iz nozdrva plamen im liže;
Oni su onih od konja polùtânskîh, kradom od oca
Što ih od kobile dobi podvèdenê lukava Kirka.
S takvijem darima kralja Latina i s porukom takvom
Vrate se jašuć na konjma Enèjêvci nagodbu noseć.
Kad li od Inahova od Argosa dolazeć ljuta
Jupiterova žena po uzduhu vozi se eno,
Pa čak od sicilskog spazi Pahína kroz eter daleko
Radosnog ona Enèju i dardanske ladje i vidi,
Kuće gdje gradi već, pouzdánja gdje u zemlju ima
Te već ostavi ladje, tad žestoki probi je ijed,

Stane i mašući glavom iz grúdî besjede prospe:
»Oh pokoljena mrskog! oh sudbe frigijske, koja
Našoj se protivi sudbi! Na sigejskom padoše l' polju?
Sužnji već gotovi dali u sužanjstvu ostaše? dal' ih
Spaljena spali Troja? Kroz oganj, krȍz vôjsku oni
Nadjoše put! Il' moje božànstvo napokon već je
Valjada sustalo, il' se umírih mržnje već sita?
Ne, — već lišene ja njih domájê po pučini gonim
Gnjevna i svuda po vodi bjeguncem se protivim tima.
Neba se ì mora snaga potrošila već na Trojance.
Što su mi Sirte i Skila pomògle? što grdna Harìbda?
Sad se u Tiberovu u koritu žudjenom kriju
Mora i mene se više ne bojeć! Mogao Mart je
Grozni lapitski narod da zatare; Kalidon stari
Sam je bogova otac prepustio gnjevnoj Dijàni;
A što Kalidon grad, što Làpiti skriviše takvo?
Ja sam svladana evo Enèjôm — Jupiter-boga
Žena velika ja! a sirota svega se laćah,
M'jenjah se svakako. Nije l' božanstva mojega dosta,
A ja ću drugo, gdjegod imádê ga, za pomoć molit;
Bogove l' sklonit ne mogu, a jâ ću Aheron dići!
Latinsko kraljevstvo ne će do duše otet se moći,
Sudba Lavíniju njemu za ženu je sigurno dala, —
Ali se poslovi ti otezati u dugo mogu
I obadvojice kralja moguće je zatirat narod.
Zet se nek sjedini s tastom, al' narod im plaćati to će.
Trojanska, rutulska krv ti, o djevojko, prćija bit će,
A provodàdžija bit će Belóna. Zatrudnjela nije
Lučem Hekuba samo i rodila onog, što svojom
Ženidbom postade oganj, — i Venera Parisa rodi
I luč pogubni, koji na Troju novu će pasti.«
  Kad te riječi reče, strahovita pod zemlju ode,
Izmed boginja groznih, iz paklenih tmina Alèktu
Zovne jadonosnu, koja vesèlî se ratima ljutim,
Srdnji i zasjedama i zločinima se hudim;
I sam Pluton otac i same tartarske sestre
Mrze na hȕdobu tu: u tolìkô se oblika m'jenja
I strašnih lica, i zmija tolìkô pò cȓnôj vrvi.

Nju podbadajuć ove Junóna besjede reče:
»Djevice, kćeri oj Noći, za mene se deder potrudi,
Pa mi učini, da čast i dika se ne zatre moja
I da ne sàlijećû Enèjêvci kralja Latina
Proseć mu kćer i da se u italskoj nè stânê zemlji.
Složnu braću tî oborùžati umiješ na boj,
Neprijateljstvom kuće razorit i u njih unèsti
Tučnju i pogrebne luče. Iménâ tisuću imaš,
Tisuću načina škodit. Rastresi obilno srce,
Pa im nagodbu razbij i posij sjemenje rata;
Oružje momčad nek želi i traži, neka ga grabi.«
Gorgonskim napunjena Alèkta otrovom tada
Najprije podje u Latij u dvore kralja lavrèntskôg
Visoke, pa se na prag Amate posadi mirni;
S dolaska Teukara ona i Turnove svadbe ijètka
Bješe, te brige nju i srdnje mučahu ženske.
Jednu od plavkastih zmija iz kose baci Alekta
Kraljici sada u krilo i pȍd srce samo joj turi,
Nek od strahote pobjèsnî, cijelu nek pomuti kuću.
Zmija kroz odjeću se provuče k prsima glatkim,
I to bez dodira svakog, te zmijinji udahne u nju
Mahnitu bijes, al' kradom; u lànčić se pretvori zlatni
Oko vrata grdòba i ȕ trâk dugačkog vela,
Još joj se u kosu spleće i mílî po t'jelu glatka.
Dok je otrov još mokri početak kuge razvíj'o,
Istom joj spopad'o dušu i oganj u moždinu sip'o
Al' još joj plamen srca i grudi ne osvoji posve,
Po običáju góspâ progovori mekšijem glasom
(Plačući vrlo, što se sa Frigijcem udaje kći joj):
»Trojanski izgnanici Lavíniju dakle će vodit!
Zar ti ne žališ kćeri, o oče, i sebe i mene
Matere, koju će onaj pri sjeveru ostavit prvom
Nevjernik te će morem odvèsti djevojku hajduk?
U Lakedèmon nije ovako frigijski pastir
Doš'o i Ledinu kćer u Troju Helenu uz'o.
Gdje ti je vjernosti svetost? gdje negdašnja briga za svoje?
Gdje ti je desnica često već Turnu rodjaku dana?
Imaju l' sigurno zeta Latíni u narodu tudjem

Tražit, i Fauna oca pritiskuje tebe li nalog,
A ja mislim, cijela da zemlja tudja je, koja
Našim pod žezlom ne stoji, da tako bogovi vele.
I prvi ako se izvor obítelji Turnove traži,
On je isred Mikénê, Akrísij mu, Inah su oci.«
Sve to uzalud reče i pokuša, — vidi, da Latin
Protivan stoji; u to u utrobu duboko njenu
Zadje zmijinji bijes i otrov ì svu je prožme,
A tad je nesretnicu strahòtinja velika pogna,
I preko načina gradu po golemom mahnita leti.
Kako pol'jeće zvrk pod udarci pletena biča,
Kad ga po prostranom dvoru dječaci u velikom krugu
Igrajući se gone, krivùljasto okreće zvrk se,
Jer ga remenje tjera, a nevješta, nezrela djeca
Gledaju šimširov zvrk s udivljenjem kako se vrti,
A on od udaraca je brz, — i nè manje brza
Leti posred gradova i naroda ljutog Amata.
Za tim se graditi stane, da màhnîtâ od boga Bakha,
Udari u veći bijes i nesreću učini veću:
U šumu kitnastu s kćerju izlètî i tamo je skrije,
Da udàvaču otme Trojancem, da odgodi svadbu.
»Ijuju Bakhe!« viče i kliče, da Bakh vrijedan
Samo je njezine kćeri, a ona mekani tirsos
U čast uzima njemu i u kolu pleše i kosu
Goji mu svetu. To se razglasilo, i podžežène
Gospodje Furijama rasplàmtê se, drugdje da žive;
Iz kuća odu, vjetar po vratu, po kosi im duva,
A druge opet vriskom napunjuju drhtavom eter,
Nose lozova koplja, a ogrnute su kožom.
Medju ženama luč Amata gorući drži
Žestoka, i pjeva pjesmu za udaju kćerinu s Turnom,
Krvavim očima ona prevaljuje ì grôzno ciči:
»Ijuju latinske žene, oj čujte me, gdje vas je koja,
Ako ljubavi još u ljubežljivom srcu imate
Zà jadnû kraljicu, tare l' za majčino pravo vas briga,
Ukosne spustite trake i orgije slavite sa mnom!«
Kraljicu tako ganja Alekta po šumi svuda,
Pò pûstôm boravištu zvijèrî Bakhovim b'jesom.

Kada boginja strašna već mišljaše, da za početak
Bijesa podjari dosta, da odluku i kuću c'jelu
Kralja Latina prevŕnu, odátlê k Rutula hrabrog
Diže se gradu crnim na krilima (a grad je, kažu,
Gradila Danaja taj s Akrìsijevijem pukom),
Plahi je Jug donese. Nazivali stari su mjesto
Ardea to, i do sad još traje veliko ime,
Ali je minula sreća. U dvorima visokim tu je
Turno usrȅd sna mirno počivao, — a noć je crna.
Grozno obličje svoje Alèkta i furijsko skine
Tijelo pa se za tim u baku pretvori staru,
Borama ružno čelo smežùrâ, bijelu uzme
Kosu s trakom i u nju uplètê masline granu.
Kalibom sveštenicom Junonina hrama se starom
Stvori i rȉječi ove progovori stojeć pred momkom:
»Turno, možeš li pustit, da trudi ti prospu se zalud?
Hoćeš li dardanskim žezlo došljacima predat? Sad žene
Kralj ti ni ženinstva ne da, zaslužio što si ga krvlju,
Već on u kraljevstvo zove za našljednika tudjinca.
Idi i nezahvalne u pogibli bacaj se sada
Pogrdjen i bij Tirence i mirom zakriljuj Latíne!
To baš svemoguća meni Saturnija naloži da ti
Očito evo kažem, dok počivaš mirno u noći.
Za to ustani daj i oružaj momčad, izvedi
Iz grada veseo ti ih na frigijske vojvode, koji
Uz krasnu sjede rijeku, i šarene spali im ladje.
Veliki nalog je to božànskî; a ako li žene
Ne da Latin ti kralj, obećánja li svog ne održi,
A on nek pamti to, nek okusi Turna u boju!«
Na to se sveštenici nasmije Turno i ovo
Reče joj: »Da su ladje u Tiber doplovile, o tom
Nije mi ušiju vijest mimóšla, kako se tebi
Čini, — strahote mi takve ne gradi, tȁ kraljica na me
Svakako misli Junona.
Ali pljesniva tvoja i tupa za istinu starost
Naprazno tebe muči, o majko, i lažnijem strahom
Vara te proročica, gdje oružje kraljeva gledaš.
Tvoja je briga čuvati hram i bogova slike,

A o miru i ràtu odlučit će ratnici ljudi.«
  Od tih riječi plane Alèkta u srdnju, a drhat
Uhvati ude mladiću iznèbuha, dokle još zbori,
Oči se ukoče njemu; Erìnija s gujama šikne
I u oblíku se pokaže svom i prevaljujuć oči
Vatrene uzbije Turna neodlučna, koji govorit
Hoćaše još; iz glave Alekti guje se dvije
Izdignu, bičem ona zazvíždî i prozbori b'jesno:
»Evo pljesniva ja! za istinu tupa me starost
Muči lažnijem strahom, dok oružje kraljeva gledam!
Pogledaj: izmedju groznih sestara dolazim noseć
Smrt u rukama i rat.«
Kad to izrekne, baci na momka luč i zabode
Dimom obviti crnkasti plam u njegove grudi.
Golemi strah presiječe mu san, iz čitavog njemu
Tijela provali znoj i oblije kosti i ude;
Mahnit za oružjem brekće, po òdru ga, po kući traži;
Bijesno mača je željan i pomaman za ratom kletim,
K tomu još gnjevan. K'o plamen od šipražja praskajuć vrlo
Podmetnut oko kotla kad gori, a kotao ključa,
Voda od žara kipi u njemu, a struja se s dimom
I s pjenom u vis diže mahnítajûć; voda se više
Skupa ne drži, crna vijòrî se ȕ uzdûh para.
Turno razbije mir i momcima prvim na kralja
Reče da kreću Latina, nek spremaju oružje, treba
Italsku braniti zemlju, dušmáne od grȁnîcâ odbit,
A on će Teukrima već i Làtinom znati odoljet.
Kad te riječi reče i zavjete višnjim obèćâ,
Rutuli jedan drugog slobòditi započnu na boj.
Turnova izvrsna mladost, ljepota nagoni jednog,
Drugoga pradjedi kralji, a trećega junačka ruka.
  Dok je Rutulom grudi junáštvom punio Turno,
K Teukrima brzo odleti Alekta na Stigijskim krilma;
Lùkâvstvo smišljajuć novo na žalu ljepoticu Jula
Nadje, gdje nȁ zvjerâd vreba i goni ih za njima bježeć.
Kokitska djevica pse iznèbuha pomami tudjer
Poznatim vonjem njihne zadahnuvši nosove, neka

Vatreno jelena gone. I uzrok prvi bijeda
Bijaše to, što dušu seljacima na boj podžeže.
Jelen je prekrasan taj i golemih bio rogóvâ;
Njega su materina od vimena Tirovi sini
Uzeli pa ga s Tirom othranili ocem, što bješe
Nastojnik kraljevih stada i čuvar širokih polja.
Jelena pitomog tog je i pokornog Silvija sestra
Pazila mnogo i meke vijence mu u roge plela,
Ona je češljala njega i prala u izvoru bistrom.
Jelen se primati dao i s gosina jeo je stola,
Po šumi lutat je znao, al' opet se vraćao kući
K pragu znanomu sâm, ma bilo kasno u noći.
Jednoć je lut'o daleko i plivao nìz vodu te se
Hladio od vrućine na zelenoj obali, tad ga
Jula, koji je bio u lovu, ogari hajknu.
A Askànija želja podžèžê velike slave,
Te on od rožanog luka krivùljastôg odapne str'jelu;
Njegovoj desnici bog, da ne promaši, pomogne, i tad
Cijev zviždeći vrlo kroz trbuh i slabine prodje.
Odmah ranjeni zvijer odbježi u kuću znanu,
Ječeći u staju udje i krvav napuni kuću
Cviljenjem svojim nalik na onog, što milosti moli.
Najprije Silvija sestra krvávêći šakama miške
Na pomoć vikati stane, i čile sviče seljake.
Oni na jednoć se stvore (jer u šumi krije se tihoj
Nemila nakaza); jedan s nagòrjelôm glavnjom dotrči,
A drugi s kolcem teškim i čvornatim; što je tko tražeć
Našao, srdžba mu to u oružje pretvori odmah.
Tir baš cijep'o je hrast u četvero, kline zabij'o,
Istrgne sjekiru brekćuć strahovito ì ljûde viče.
Boginja kad iz visine bjesòmučnâ vidi, vrijeme
Da je za pakošćenje, na kolibu visoku zadje,
Pastirski zasvira znak sa vrhunca, iz savitog roga
Pakleni zategne glas, od kojega čitav daleko
Zadrhta gaj i dùbine sve zaječaše šumske;
Glas i trivijsko ču u daljini jezero i Nar,
Što se sumpornom vodom bijeli, i izvor Velína,
Matere uplašene ka grudima pritisnu djecu.

*

Na glas brzo se slete seljaci goropadni, do kud
Grozne se trube znak razlijègao, sa svijeh strana
Oružje pograbivši; iz tabora trojanska momčad
Otvorenog poteče ljepotici u pomoć Julu.
Bojni već redovi stoje. Prijegon već seoski nije,
Nema već toljaga tu nažežènîh ni tvrdih koláčâ,
Dvosjeklicama bije se boj. K'o klasje se mači
Trgnuti crne daleko i strše, a dirkano suncem
Oružje mjedeno blista i baca pod nebo zrake:
Tako se počinje more pjenúšit, kad popuhne vjetar,
Ali se po malo diže i vale uzbacuje u vis,
Za tijem iz dna dubínâ do etera samog se penje.
Ispred drugih je staj'o u redu bojnome Tirov
Sin najstariji Almon, i njega zviždeć strijela
Sruši i pȍd grlom rani i tako zatisne glasu
Mokri put i nježni u krvi mu zatvori život.
Okolo mnoga leže tjelesa, i starac je Gales
Med njima, koji je doš'o miròkov dà budê; on je
Najpravedniji bio i im'o u ausonskoj zemlji
Najviše polja, ovaca i goveda po pet mu stada
S paše se vraćalo, zemlju sa stotinom oraše plûgâ.
S jednakom bojnom srećom dok borba na polju traje,
Boginja, koja je s tim obećánje izvršila svoje
Krvav otvorivši boj i mrtváčâ dav za početak
Dosta, iz hesperske zemlje po uzduhu u nebo ode
I kâžê pobjednica Junoni ponosnim glasom:
»Evo ti nesloge već i groznoga evo ti rata!
Reci im, prijatelji i drugovi sada nek budu!
Pošto sam ausonskom krvlju pokropila trojansku čeljad,
Još ću učinit i ovo, je l' sigurna volja mi tvoja:
U bȉžnje gradove glase razasut ću pa ih podbunit,
Željom ću bijesnog rata podžèći njihova srca,
Na pomoć dà dôdjû od svud; po selima oružje ja ću
Rasuti.« — Reče Junona: »Strahote i lukavstva dost' je;
Uzrok već imaju rata i uhvatiše se u boj;
Oružje, što se prvo zadèsilo, krvlju se kvasi.
Takovu svadbu nek slave, nek vjenčane takove pjesme
Pjevaju Latin kralj i slavni Venerin sinak!

Ali otac ne trpi Olìmpa vladalac višnjeg,
Da ti po eterskim lutaš visinama slobodno odveć.
Daj se ukloni. Što još posálâ slučaj donese,
To ću učiniti sama.« — Saturnija to kad Alekti
Reče, ona se diže na krilma, iz kojijeh guje
Pište, i sadje u Kokit iz nebeskijeh visínâ.
Usred italske zemlje med visokim gorama ima
Poznato mjesto, koje po zemljama mnogim se slavi:
Amsankt je dòlina to; sa dviju strana se crni
Stisnuta šumom gustom i brsnatom; bučna bujìca
Med kamenjácima šumi sred doline zavojno tekuć.
Ovdje se pećina strašna pokazuje ì ljûtôg Dita
Oduška, Aheron probija tu i nastaje grotlo
Golemo s kužnim ždrijelom; Erìnija boginja mrska
Tu kad se krije, od sebe oslobadja nebo i zemlju.
Tada kraljica sama Saturnija učini konac
Boju, i odmah u grad potrči ìz rêda bojnog
Sva množina pastira te momka Almóna donesu
Posječena i starca Galésa obraza grdno
Ranjenih, — bogove mole i zaklinju kralja Latina.
Tu je i Turno, pa drugi dok vatreno viču, što pade
Krv, on udvaja stravu: u kraljevstvo zovu se Teukri,
Nastaje s Frigijci smjesa, a njega iz kuće gone!
Sinovi žena, koje u zanosu Bakhovu kolo
Igraju divljačnom šumom, sad kupe se sa svijeh strana
I zahtijevaju rat (jer Amátino ime je znatno).
Svi prekò voljê hoće božànskê rat da imadu,
Premda su protivni znaci i odredbe bogova tomu;
Oko Latinovih dvora k'o nà jagmu oblaze sada,
A on k'o u moru hrid nepomična uporno stoji,
Kao u moru hrid, kad urnebes nastane golem,
Njezina drži nju veličina, vali okò njê
Uje, zaludan šum je grebénâ i kamenjákâ
Zapjenjenih, sa strana nabòdena otpada alga.
Ali kad nikako ne bi moguće skupu odoljet
Sl'jepom, kad okrene sve po Junóninôj bijesnoj volji,
Bogove jakijem glasom zazove ì prâznî uzduh:
»Evo nas svladava — reče — sudbina i vihar nas nosi!

Bezbožnom krvlju svojom, o jadnici, vi ćete sve to
Platit; a tebe, o Turno, strahota čeka i grozna
Kazan i zavjetima zazivat ćeš bogove kasno!
Ja sam se smirio već i na ulazu sav sam u luku,
Pa mi se mirna otima smrt.« — Ne rèče već ništa,
Zatvori se u dvore i uzde vladanja pusti.
Običaj hesperskom bješe u Latiju, kojeg se udilj
Držahu sveto Albánci u svojim gradovima, a sad
Rim ga se presilni drži, kad u boj krenuti valja,
Ili se suzni rat prenosio u zemlju getsku,
Ili se spremaju poći na Arape il' na Hirkánce
Il' k Indijancem il' k Zori il' stjegove od Parta vraćat;
Dvoja vrata ratna imadu, tako se zovu,
Štovanje i strah Marta od ljutoga svetost im daje;
Mjedenih brava ih sto zaključâvâ, viječnim gvoždjem
Okovana su krila, a s praga se ne miče čuvar
Jan-bog, — pa sigurno oci kad odluče, rat bit da ima,
Konsuo opasan tad na gabinski način, u plaštu
Kvirinskom vrata otvora ta sa velikom škripom
I sam poziva na boj, a momčad konsula prati,
I iz mjedenih truba glasovita privola ječi.
Po tom je trebalo sad običáju da objavi starac
Latin Trojancima rat i vrata da otvori grozna,
Ali ih nije htio ni taknut i strašnome poslu
Protivan bježaše od njeg i nevidjen sakri se u mrak.
Kraljica bogova tada Saturnija pade s nebesa,
Udari šakom spora u vrata, okrene stožer;
Gvozdena ratna vrata Junona razbije tako.
Sad Ausònija mirna i tiha dojako plane;
Na polje jedni pješke otrče, à drugî prašni
Bijesno visokim jašu na konjma, svi oružje traže.
Jedni su štitove sjajne i strjelice blistave stali
Čistiti pretilim salom, a drugi sjekire bruse,
Veselo stjegove nose i truba slušaju zveku.
Oružje u pet gradóvâ na nakovnjima se pače
Kuje: Ardea to je i Krùstumer, silna Atína,
Kulama nakićena Antèmna i ponosni Tibur.
Tu se gotove šljemi za obranu glavi, od vrbe

Pleter se štitima plete, a mjedene oklope drugi
Tvore i nazuvke sjajne iz srebra gipkoga grade.
Lemeša i srpa čast i ljubav pluga je amo
Sva prenesèna, otaca prekivaju u vignju mače.
Poklič trubna već ječi i lozinka daje se ratna;
Sa zida skida šljem u brzini jedan, a drugi
Upreže konje, što njište, a ovaj trožični zlatni
Uzima oklop i štit, opasuje vjernicu sablju.
Boginje, Helikon sad mi otvorite, počnite pjesmu,
Koji su pozvani kralji na ograšje, kakve su s kojim
Čete pokrile polja, Ausònija s kakvim je rodna
Već tad junacima cvala i kakvim je oružjem sjala.
Sve to, o boginje, pamtite vi, te možete reći,
Do nas je slabački ćuh od kaže došao samo.
Prvi je krenuo u rat Mezèntij sa tirenskih žala,
Bogova ljuti prezirač, i oruž'o čete je svoje.
Laus je s njime sin, od kojega ljepšeg junaka
Ne bješe poslije Turna Lavrènćanina u vojsci;
Laus je krotiti konje i zvjerove znao svladjívat,
Pa je vodio sad iz Agile tisuću ljudi
Uzalud; — on je bio vrijedan, da drugoga sluša
Zapovijedi, i otac Mezentij da ne bude njemu.
Tada se zelenim poljem doveze u kȍlima palmom
Nakićenima, s konjma pobjèditeljima krasni
Krasnoga Herkula sin Avèntîn nosući očev
Znak na štitu: Hidru sa guja sto oko sèbe;
Njega je sveštenica porodila na svjetlo sv'jeta
Rea u gaju brda aventinskog, pošto se dala
Tirinskom bogu obljubit, kad pobjednikom je doš'o
U lavrentska polja Gerìjona ubivši te je
Hiberska goveda tada u tirenskoj prao rijeci.
Sulice momci nose u rukama ì ljûtê nože,
Izlaze u boj s mačem duguljastim, s kopljem sabèlskîm.
A sam je preko sèbe prebacio golemu lavlju
Kušljavu kožu s grivom strahovitom, s bijelim zubma,
Na glavu povuk'o nju je i takav ulazi pješke
U dom kraljevski grozan, a s Herkulovijem plaštem
Preko raménâ. — I dva iz Tibura izidju brata,

I to iz plemena, što se Tibùrtiju po bratu zove:
Katil i žestoki Koras, junaci argivski mladi,
Oni pred četom prvom med strjelama srljajŭ gustim
Nalik Kentàurima dvjema, sinòvima oblačnim, s vrha
Gorskog kad visokog slaze, kad s Homole, s Otrisa brda
Snježanog brzaju, njima prostoriju veliku šuma
Daje, i uginju se ševári pucajuć vrlo.
I utemèljitelj grada Prenèsta kralj se je Cekul
Našao tu; od davnínâ za njega se mislilo da je
Mèd stokôm seoskom rodjen Vulkanu, na ognjištu da je
Nadjen. Legija s njim je seljaka: u visokom koji
Žive Prenèstu, po poljih Junone Gabinke, hladnog
Kraj Anijéna, po hridma po herničkim, kojeno kvase
Vrela, iz obilne ljudma Anagnije i s obala tvojih,
Oče, o Amasene. U sviju oružja, štita
Nema nit kolima tutnje, većina ih olovne sive
Kugle iz praća sipa, a neki u rukama nose
Po dvije harbe, glave pokrivaju kapama žutim
Od kože vučje; hode bosonogi ŭ nogu l'jevu,
Od kože nestrojene na nozi je opanak desnoj.
I Neptunov je sin konjokrota došao Mesap,
Kojega ne može nitko ni ognjem ni željezom smaći;
Tromi već odavno narod i odvikle ȍd boja čete
On sad iznebuha na boj pozove i oružje zgrabi.
Pravedni tu se nadju Falìsci i fescenske čete,
Ljudi s vrhova brda Soràkta i od jezérâ
I brda ciminskih, polja iz flavinskih, kapenskih luga.
Stupahu jednakim krokom i pjevahu u slavu kralju;
Snježani labudi tako kroz lagane oblake lete,
Kada se vraćaju s paše, vratóvâ iz dugih jasne
Izvode pjesme, rijekom i asijskom barom daleko
Čuje se glas.
Nitko mislio ne bi iz tòlikôg da će se mnoštva
Izvit u oružju čete, već od mora debelog jato
Ptica k obali šumno da juri k'o nebeski oblak.
Iz krvi sabinske evo starìnskê Klausa, što vodi
Veliku vojsku, a sam vrijedan je velike vojske;
Potječe Klaudijevo od njèga pleme i bratstvo

Po svem Latiju, od kad Sabínci su pušteni u Rim.
Tu su Kviríti stari i velika iz Amitèrna
Četa, momčad je sva iz Mutuske maslinom rodne
I iz Eréta; Kaspérci, Noménćani, Forulci tu su;
Čeljad, što živi uz Velin po Roseji i po vrlétma
Tetričkim strašnim, po gori Sevéru, uz potok Himelu;
Čeljad, što Tiber pije i Fabar, što posla je hladna
Nursija, latinski puci i gradjani Horte, i koju
Alija — nesretno ime — siječe na dvoje t'jekom.
Tòliko válôvâ se u libijskoj pučini valja,
Kada se ljuti skrije Orìjôn u talase zimske;
Tòliko na polju hermskom i njivama likijskim žutim
Dozrijeva klasóvâ, kad sunce obnovi snagu.
Štitovi zveče, a zemlja od topota noga se trese.
Drug Agamèmnonov Hales, što mrzi na trojansko pleme,
Upregne pred kola konje i dòjûrî na pomoć Turnu
S ljudma goropadnim mnogim, vinorodnu masičku goru
Koji trnòkopom grću, i koje s visokih brda
Blizu sidìcînskîh polja Aurúnčani poslaše oci,
S njim je i čȅljâd, što dodje iz Kale i ona, što živi
Uz vodu plitku Volturn, Satìkuli oporni k tomu,
Napokon oštanske čete. Kopàljca okrugla njima
Služe za oružje, pa ih na remenju vitkome drže,
Štitić im ljevice brani, a srpastim mačem sijeku.
Ne će ni tebe moja prećutjeti, Ebale, pjesma!
Nimfa Sebétova kći porodila tebe je, kažu,
Starcu Telonu, koji telèbojskôg naroda vladar
Bješe na Kapreji; — al' sin ne buduć očinstvom samim
Dovoljan raširi svoje gospòstvo na narod Saràste,
Nȁ râvan kvašenu Sarnom rijekom, nȁ ljûde, koji
Žive po poljih Kelèmnê, po Batulu, Rufri, na koje
Obilne jabukama Abèlê gledaju zidi;
Džilite bacati svi običavaju kao Teutóni,
Glave pokrivaju korom od plutova zguljenom drva,
Štitovi mjedeni njihni i mačevi mjedeni sjaju.
I ti, o Ufense, u boj iz vrletne doš'o si Nerse,
Koji si junačkom slavom i oružjem sretnim na glasu;
Surov je narod tvoj, Ekvìkuli, ì mnogo loveć

Najviše u šumi žive, oránice su im tvrde;
Oružani zemlju obradjuju ì rado zgrću
Jednako novi plijen i žive od grabeža rado.
I iz maruvskog dodje iz naroda sveštenik jedan,
Umbron hrabreni junak, od kralja Arhipa poslan,
Šljem je nakićen njegov plodorodne masline granom.
On je zmijinji skot i hidre opakog daha
Umio pjesmom uspavat i kretanjem ruke i njihov
Gnjev je umiriti znao i umjetno ugriz olakšat.
Ali ne bješe jak iscijeliti udarac koplja
Dardanskog, od rane njemu pomògle uspàvânke nisu
Pjesme ni trave, što se po marskijem brdima traže.
Fucinskog jezera bistrog stakloliki za tobom vali
Plakahu i Angìtijin gaj.
Prekrasni takodjer sin Hipòlitov poš'o je u boj
Virbije slavni, kojeg Arìcija opravi mati;
On je na žalima vlažnim Egèrijinu u gaju
Othranjen, gdjeno je oltar Dijànin smočani, blagi.
Za Hipòlita vele, kad kovarna maćeha njega
Ubi, te očinu on kad srdžbu zasiti krvlju
Rastrgan poplašenih od konja budúći, — da opet
Ugleda eterske zv'jezde i dodje nà gôrnjî uzduh,
Bilje Peónovo njega i ljubav Dijanina spase.
Tada svemogući otac (u srdžbi, da ikoji smrtnik
Na svjetlo ustaje opet života iz podzemnih tmina),
Febova sina, koji izumio taki je lijek
Umjetni, ošine gromom i baci u Stigijske vale.
Ali Trivija blaga Hipòlita u mjesto tajno
Sakrije te ga u gaju Egèriji prepusti Nimfi,
Neznan i samotan vijek da italskih ù šumah vije
S imenom prom'jenjenim u Virbija. I to je uzrok,
Što tvrdokòpitnîh konja ne puštaju k svetomu gaju
Trivijinom ni hramu, jer poplašeni od morske
Nemani nà obali izvališe iz kola momka.
A pored svega toga je sin poigravao konje
Vatrene po polju ravnom i vozio u boj se brzo.
Medju junácima prvim ljepòtica kreće se Turno
Oružje držeć; on je nad svima za glavu viši.

Trostruka griva mu stoji na visokom šljemu s Himerom,
Koja iz žvala oganj k'o ìz Etnê kakove sipa;
Što je žestočiji boj, kad krvca stane se liti.
S tijem groznije plamti Himera ì ljućê ciči.
U zlatu izradjena na štítu sjajnom je Ija
S rozima ovisokim, već s dlakom, već potpuna krava,
Arg je djevojci čuvar (veòma lijèpa je slika);
Otac Inah joj lije iz vrča djeljanog vodu.
Dolaze iza Turna pješaci k'o oblak i guste
Čete po svemu polju sa štitima, argivska momčad
I Aurùnčânâ dio i Rutuli, davni Sikánci
I Sakránci, Labíci, što šarane štitove nose;
Ljudi, što tiberske vise i žale Numíkove svete
Oru i raonikom obraždjuju rutulske humke,
Kirkino brdo i polja, što brani ih Jupiter Anksur
I Ferónija, koja u zelenom boravi lugu;
Ljudi od saturskog crnog barèša, od Ufensa hladnog,
Koji se kroz dno dólâ verùgâ i u more lije.
K tomu još volštanskoga iz naroda dodje Kamìla
Kȍnjîke vodeć i sjajne u mjedenom oružju čete,
Bojnica; — preslici nisu Minèrvinôj ženske joj ruke
Vješte ni košarici za švénje, već ljute je učna
Djevojka bojeve biti i trkom prestizat vjetre.
Ona bi nežnjevènôm po usjevu letjeti mogla
Iznad vlaća i ne bi dotàkla klasića nogom,
Po sredini bi mora nad valima umjela burnim
Lebdeći bježat i nógâ u vodi ne skvasit brzih.
Mladeži mnoštvo i žena iz póljâ, iz kuća trči
Pa se dive Kamìli i otvorenijeh usta
Gledaju svladani čudom za njome, kako joj krije
Kraljevski grimiz nježna ramèna, krȍz kosu zlatna
Kako joj igla se vije, a sama gizdavo drži
Pastirsku mrču s kopljènîm oštrícem i likijski tulac.

Osmo pjevanje.

Kada zastavu Turno s lavrèntskôga istakne grada
I dâ, neka zaječi glasovita poklič iz truba,
Kad on oružje zgrabi i vatrene konje obòdê,
Sve se uzljuljaju grudi i sroti se cijeli Latij
U vrevi, nemiru onom, a momčad pobjèsnî, podìvljâ.
Glavne vojvode Mesap i Ufens, k tomu Mezentij,
Bogova višnjih prezirač, odàsvud skupljaju čete,
Široka pustoše polja seljacima. Venula pošlju,
Nek Dioméda slavnog junaka otidje gradu.
Pomoć nek moli i javi, da Teukri u Latiju stoje,
Da je doplovio k njima Enèja noseć Penáte
Svladane, govoreći, da njega sudbìna za kralja
Postavlja, da se mnoga plemena Dardáncu junaku
Veće pridružuju, glas mu po Latiju ide daleko;
Nek Diomédu reče, da njemu očitije ima
Biti no kralju Latinu il' Turnu, što radit sad treba,
Kakav li željeti borbe svršetak, bude li sreće.
To po Latiju biva. Laòmedonović junak
Videći sve to liba u valima velikih briga,
Sada ovamo brzu, sad onamo cijepa mis'o,
On se svakamo mišlju zalećuje, prevrće svuda:
Kako odsjauje sunce od vode u mjedenom kotlu
Ili mjeseca sjajnoga lik trepetljivim svjetlom,
Ovamo onamo ono poskakuje, sada se diže
U uzdûh, a sad bije tavanice visokog doma

Bila je noć, i po zemlji cijeloj u dubokom snu je
Umorno spavalo sve, što živi: ptice i stoka,
A na obali otac Eneja pod nebom hladnim
Leži. i strašni rat uznemiruje njegove grudi,
Te mu je kasno istom opočinut tijelo moglo.
Tada mu mjesni se bog Tibèrîn učini stari
Kanda se izmed grana topólâ iz dražesne diže
Vode ogrnut tankom kabanicom platnenom sivom,
Kosu mu krije rogoz sjenoviti, pa on Enèji
Tada progovori ovo i stane ga tješit ovako:
»Potomče oj pokoljenja božanskoga, koji nam Troju
Donosiš isred dušmánâ i Pergam nam do vijek čuvaš,
Kojeg je čekala zemlja lavrèntskâ i latinska polja,
Ovdje je stalan ti dom i Penáti, ne uzmiči, stalni,
Ne daj se strašiti ratnim prijetnjama; bogove ljutnja
Minu i srdžba već sva.
A da ne misliš, ovo da sanak ti donosi pusti:
Prasicu golemu b'jelu na žalu pod česvinom uz val
Naći ćeš, leži na zemlji sa praščića bijelih tridest,
Što ih izlegla je, svi se izvalili uz sise njene;
Tamo ti gradu je mjesto i siguran mukama konac.
Iza trideset ljeta Askànij će iz mjesta toga
Izić i slavnoga imena grad sagradit će Albu.
Stalno je proroštvo moje, — već poslušaj, u kratko da ti
Kažem, kako ćeš svemu odoljeti, što te još čeka.
Pàlantovo potómstvo Arkádjani, koji Evàndra
Svog su slijedili kralja i njegova znamenja, mjesto
Obravši ovoj u zemlji sagradili na brdu grad su,
Pa su mu ime Palàntej po pradjedu Pàlantu dali.
Oni jednako boj sa narodom latinskim biju;
S njima se deder za rat udruži i savez uglavi.
Ja ću ustavit tijek rijeke i izmedju žalâ
Vodit ću tebe, da lako i ȕz vodu veslati možeš.
Ustaj, o božičin sine, — kad zapadnu prve zvijezde,
Po običaju se moli Junoni, te njene prijetnje
I gnjev ponizno moleć odvrati. A mene počasti,
Svemu kad odoliš. Ja sam, kog u punom vidiš tijeku
Kako zadirem žale i plodne pres'jecam njive,

Plavkasti ja sam Tiber, rijeka najdraža nebu;
Ovdje mi veliki dom je, a izvor kod visokih grádâ.«
  Reče i duboko bog u rijeku zaroni u dno
Najdonje; prodje već noć i probudi se Enèja,
Pa se diže te sunce, iz etera koje se radja,
Gledajuć dlanima sad iz rijeke zagrabi vode
Po običaju i ove u eter besjede prospe:
»Nimfe, o Nimfe lavrèntskê, od kojih je pleme rijèkâ,
I ti o Tibere oče sa svetima valima tvojim,
Primite sada Eneju i bran'te ga napokon od zla.
Rogati hesperskijeh rijeka kralju i bože,
Kojino žališ moje bijède, gdjegod je izvor
Tvojijeh voda, odáklê izìlazîš prekrasan, — svagda
Tebe ću častiti ja i darima svagda darivat,
Samo pomozi i brže potvrdi, obeć'o što si.«
  Reče i dvoveslice izmèd lâdjâ obere dvije,
Pa im namjesti vesla i oružjem opremi družbu.
Kada li iznenada pokáza se očima čudo:
Bijela prasica eno sa svojim bijelim skotom
U šumi leži, svi je sa zelene obale vide;
Duševni nju Enèja Junóni dàkako višnjoj
U žrtvu zakolje pa je k oltaru s praščići metne.
Dogod je trajala noć, umiriv'o rijeku je bujnu
Tiber pa udari natrag i stane mirujuć tako,
Da je porávnio vodu k'o u tihom jezeru kakvom
Ili u bari mirnoj, te ne bješe veslima muke.
Momci se žurno zavèzû podcikujuć veselo; lete
Drijeva namazana po vodi, te vali se čude
I neòbici čudi se gaj, u rijeci gdje štiti
Junački sjaju daleko i šarene plutaju ladje.
Dan su čitavi i noć bez prekida veslali momci
Duge zavoje čineć, okružuju ih drveta
Različna, režu mirnoj u vodi zelene gaje.
Ognjeno sunce se baš do sredine popelo neba,
A tad zide i kulu daleko i krovove kuća
Rijetke zapaze; danas gdje sila rimska se diže
Do neba, tu je malo Evàndrovo kraljevstvo bilo.
Brže okrenu baše i dodju gradu na domak.

Taj dan je žrtvov'o kralj Arkádjanin svečanu žrtvu
Amfitrijónovu velikom sinu i bozima drugim
Ispred grada u gaju. I Palant sin je Evandrov
Tû i poglaviti mladići i neznatni senat,
Tamjan prikazuju à mlâkâ krv kod oltara se puši.
Oni kad ugledaju, gdje u šumu sjenastu ladje
Dolaze visoke, momčad o vesla se upiru mûkom,
Svi se od nenadanog od pogleda uplaše te se
Dignu od stolova svi. Al' smjelica ne dade Palant
Smetati žrtvu, već pograbi mač i pred njih izleti
I vikne s huma daleko: »O junaci, što li vas goni
Na put neznani? kamo l' zaputiste? kojeg ste roda?
Gdje vam je dom? da l' nosite mir il' krajinu nama?«
S visoke krme otac odgovori njemu Enèja
Dižući maslinovu mironosnu granu i reče:
»Sinove trojanske vidiš i oružje neprijatèljskô
Latinskom narodu, koji bjegunce nas bezbožnim ratom
Odagna; tražimo kralja Evandra; jav'te mu, da su
Obrani vojvode došli Dardanci moliti savez.«
Na to se prepadne Palant, i takovo ime ga dirne:
»Tkogod si, da si — reče — izidji i sam govori
S mojijem ocem, gostom k Penatima našim pristupi.«
Za tim desnicu primi Eneji i pritisne čvrsto.
Momčad izidje tad iz rijeke i unidje u gaj.
Ljubaznim onda riječma Eneja progovori kralju:
»Najbolji od svijeh Grka, sudbina je htjela, da tebi
Molim se i da grane sa tracima pred tobom dižem;
Nisam se bojao, što si Arkádjanin, danajski što si
Vojvoda, što si po lozi Atrídima objema rodjak,
Nego me jùnâštvo moje i proroštva sveta božànskâ,
Rodjaci oci i tvoja po zemlji rasuta slava
S tobom sjediniše, te se pokòrih rado sudbini.
Dardan, najprvi otac i začetnik ilijskog grada,
Sin po kazivanju Gr̂kâ Elèktrê je, Atlasa kćeri,
Atlasa, koji drži na plećima nebeski obod;
Dardan je taj med Teukre doplovio. A vaš je otac
Bog Merkùrije, kojeg krasotica boginja Maja
Zače i studenom rodi na vrhu brda Kilene;

A ako priči vjere imademo, boginja Maja
Kći je Atlasa, koji zvijezde nebeske drži.
Tako se cijepa rod obadvíjû od krvi iste.
U sve se uzdajuć to po poslanicima nisam
Umjetno htio ti ćud pretraživat, već svoju sam glavu
Donio evo i sebe i molitelj dodjoh ti na prag.
Isti daunijski narod natrkuje na nas i na te
Okrutnim ratom te misle, da ništa im smetati ne će
Ako prognaju nas, da Hespèriju ujarme c'jelu
I da osvoje more, što ozdo ih plâčê i ozgo.
Sa mnom uhvati vjeru. U boju smo hrabrena srca,
Jesmo junaci i djeli dokazasmo, kakvi smo ljudi.«
Svrši Eneja, a dok je govorio, kralj je Evàndar
Dugo mu motrio oči i lice i čitavo t'jelo,
Pa tad odgovori kratko: »O kako te, prehrabri Teukre,
Primam, prepoznajem rado! i kako opominjem ja se
Obraza, glasa, rijèčî Anhisa ti velikog oca!
Sjećam se, kako sin Laòmedonov je Prijam
Na Salamínu iš'o Hesìonu sestru pohodit,
Pa je u hladnu zemlju u arkadsku došao za tim.
Tada mi prva je mladost pokrivala maljama lice;
Trojanskim vojvodama i Prijamu čudjah se tada,
Ali je Anhis junak od sviju kòrač'o viši.
Moja je mladenačka od želje plamtjela duša
Besjediti s Anhísom i s desnicom desnicu združit,
Pristupim k njemu i rado u Fenej grad ga odvedem.
On mi je prekrasni tulac i likijske strjelice dao,
Kada je odlazio, i haljinu protkanu zlatom
I dvije od zlata uzde, što u mog su Palanta sada.
Za to vam desnicu, kako želíte, dajem na savez.
A kad se sjǜtradân svjetlo sunčànô pomoli zemlji,
S pomoću vesele vas i s potrèpštinôm svakom ću pustit.
A sad godišnju žrtvu, što ne smije se odgodit,
Prijazno svetkujte s nama, kad dodjoste amo k'o druzi,
Sad se već saveznikâ za stolove učite sjedat.«
Kada to reče, dade donèsti iznova jela
I čaše već odnesène te posadi ljude po travi,
Navlast Enèji jastuk nakrìven čupavom kožom

Lavskom podade pa ga pozove na javorov stolac.
Onda obrani momci i sveštenik svetog oltara
Prženog volujskog mesa donesu i košare pune
Cerere mučenice daróvâ i posluže vinom.
Otac Eneja skupa sa momcima trojanskim uzme
Ledja blagòvati vola cijelog i drob žrtvènî.
 Pošto ih mine glad i utìšajû želju, da jedu,
Prozbori kralj Evàndar: »Nijesmo u vjeri praznoj
I pûstôj svetkovine uredili ove i gozbe
Po običáju nit bogu tolìkôm načìnismo oltar
Ne znajuć bogova starih, već dostojne ove činimo
Žrtve i ponavljamo, jer iz zla smo spaseni ljutog.
Najprije pogledaj hrid, što spušta se niz kamenjáke,
Kako su razbacane daleko gomile, kako
Prazna je vrletna kuća i kamenje rasuto grdno,
Prostrano izdubena protezala tu se je spilja,
Polučovjek je Kak strahoviti živio u njoj,
Zrake je ne grijahu sunčànê, zemlju je svježa
Svagda mlačila krv, a na dovratnicima groznim
Blijede višahu glave i ružnim se gnojahu gnojem.
Vulkan bijaše otac grdobi, koja iz usta
Sipaše crnkasti plam i gromòradnô micaše t'jelo.
Željkujuć dugo nama vrijeme napokon pomoć
Dȍnese i bog nam dodje: osvetitelj slavni nas Alkid
Pohodi ponosit, što je Gerìjona trostrukog smak'o
Te ga opl'jenio; ovud pobjeditelj bike je tjer'o
Goleme, te uz rijeku po dolu se goveda prospu.
Divlji i pomamni Kak zločínstvo i lukavstvo svako
Htjede da pokuša, da ga izvèsti gleda, pa za to
Četiri bika krasna veòma iz obora odgna
I s njima krava isto tolìkô neobično l'jepih.
A da se ne vidi slijed od noga, što miču se napr'jed,
Goveda u spilju za rep odvuče i tako pomete
Tragove hoda i grabež u pećini sakrije mračnoj;
Tražeći nitko ne bi po tragu došao u nju.
Amfitrijónov sin iz obora goveda sita
Krene i zaputi već, a tada na odlasku ruknu
Krave, i čitava šuma zaječi òd rikê tužne,

Ostave mučuć brežuljke. Tad jedna se krava odzove
Izmedju onih, što bjehu u pećini grdnoj i rukne,
Pa tim razbije nadu čuvara svojega Kaka.
Na to se pomami Alkid, i crna žuč mu uzàvrî
Gnjevom, te oružje zgrabi od hrastova drveta kijak
Čvorova pun pa na vrh potrči nebotičnog brda.
Prvi put uplašena tad naše vidješe oči
Kaka i zabunjena; poleti brži od Eura,
Strah mu okrilati noge i u spilju se zavuče.
Pošto se sakrije u njoj, tad razbije verige odmah
I spusti golemi kamen, što umjetno bio ga Vulkan
O gvoždje objesio, i podupre, utvrdı vrata
Zasovnicom, al' eto Tirínćanin rupi bijesan,
Gleda, kud će uníći, te ovamo onamo pogled
Baca škrgućuć zubma; Aventin pregleda čitav
Plamteć od srdžbe tri put i tri put pokuša razbit
Kameni prag, al' zalud, i tri put se trudan u dolu
Posadi. Šiljast se kamen k'o ops'ječen sa svijeh strana
Iza pećine diz'o, veòma visok se vidi,
Zgodno je mjesto na njèmu gnijezdima grdijeh ptica.
Koso na br'jegu stojéći k rijeci se naginj'o kamen
Na l'jevu ruku Alkídu, i desnijem ramenom on se
Upre i kamen potrese, iščupa ga iz dna stubòkom
I sruši naglo, te od pada tog zagrme nebesa,
Žali se rastupe, Tiber u strahu udari natrag.
Golemi Kakovi dvori u pećini tada se otpru
Tada se nutrašnjost sva pokazala tamne je spilje,
Bilo je, kanda se silom otvorila nutrašnjost zemlje,
Te se podzemni svijet i kraljevstvo blijedih sjena
Rasklopi bozima mrsko, odòzgô kanda se vidi
Bezdana grozna i Mani od puštenog vidjela strepe.
Kak se nenadano, na jednoć na svjetlu nadje,
Zaprt u dupljastoj spilji neobično rikati stane.
Alkid ga pritisne tad donesenim oružjem, k tomu
Uzme još drugo, granje i goleme hridi, pa udri.
A kad vidi već Kak, da ne može jadu utèći,
Ispusti iz žvala dim strahoviti — čudno je reći —
I kuću òbavijê cijelu mrklicom tamnom;

Očima vidjelo otme, pod pećinom razastre gustu
Dimljivu noć, te nastane mrak, al' prosjecan plamom.
Nije se strpjelo srce Alkídovo, te on u oganj
Baci se brzijem skokom, gdje najgušćim valima dim se
Valja, i oblak crni gdje suklja u prostranoj spilji;
Zgrabi u mraku Kaka, što zalud izbacuje vatru,
U čvor ga šakama stisne i pridavi viseć na njemu,
Da mu iskočiše oči i osuši u grlu krv se.
Herkul razbije vrata i crnu otvori kuću,
Goveda nà uzdûh izgna, za koja krivo se kleo
Kak, a tjelèsinu grdnu izvuče mu za noge Alkid.
Ljudi se nagledat mogli nijesu gledajuć strašne
Kakove oči i lice i čekinjaste mu prsi
I žvalo poluzv'jera, u kojem ugasio plam se.
Svetkovina se slavi od tada, i dan potómci
Veselo svetkuju taj; Potítije uredi prvi
Herkulu žrtvu, a dom Pinarijev drži do danas.
Alkid postavi sam u gaju žrtvenik ovaj,
Koji će svagda se zvati i biti »Najveći« nama.
Za to, o junaci, lišćem u hvalu takvijeh djela
Kosu ovjenčajte, rukom o dignite čaše i boga
Zajedničkog zazov'te i rado izlijte vina.«
Reče, i Herkulova topòla dvobojna sjenom
Njegovu kosu ovjenča i viseći lišćem preplete.
Sveti u desnicu vrč on uzme, i veseli brže
Izliju svi po stolu ljevànicu bogove moleć.
U to se nagnu nebesa i večer se približi veće.
Tada Potítije dodje, a sveštenici ga prate,
Kožom su opasani po navadi ì vatru nose;
Obnove gozbu dare donesav za zasladu dobre,
A na oltare metnu množinu punijeh zdjela.
Uždenih oko oltara tad Saliji stanu da poju,
Svaki je okitio topòlovôm grančicom čelo;
Hor je staraca i hor mladića, slavu i djela
Pjevaju Herkulova: kad maćeha nemani prve
Posla mu dvije guje, udavio kako ih on je,
Kako je gradove slavne u ratu razorio — Troju
I Ehàliju, kako Eurìsteju pokoran kralju

Tisuću muka pretŕpje zbog sudbe kivne Junone.
»Nesvladan junače, ti si dvotjelesne oblačne sine
Fola i Hileja, za tim nepòdobu ubio kretsku
I lava golemoga pod nemejskom hridi; od tebe
Stiške zadȑhtaše vode i vratar Orkov, što leži
Na pola oglodanih na kostih u krvavoj spilji.
Ne splaši lik te ni jedan ni Tifoj, što oružjem maše
Visoko iznad sebe; pomòći sebi si znao,
Kad te je s mnoštvom glava opkolila zmija iz Lerne.
Jupiter-boga pravi oj sine, bogova nova
Diko, oj zdravstvuj, nâs blag pohodi i svečanost svoju.«
Pjevajuć slave ga tako i k svemu pjesmu dodadu
O spilji Kakovoj i samom o Kaku, što plamenom puše.
Ori se urnebes kroz cio gaj, odjekuju humi.
Pošto poslove svrše božànskê, zapute gradu;
Pritisnut godinama Evàndar vladar koràčâ,
Sin i Enèja su uza nj, a čvrsto on ih se drži,
Različnim razgovorom pokraćuje put, a Eneja
U čudu ovamo oči i onamo živahne baca;
Mjesta mu dušu ta osvajaju, veseo pita
I sluša pojedinih o spomenih drevnih junaka.
Sazdatelj tvrdjave rimske Evandar progovori tada:
»Domaći življahu Fauni i Nimfe u ovome gaju
I čeljad, koja iz pánjâ i hrastova tvrdih izídje,
Koja bez načina bješe i ljudskosti, ne znaše vole
Ujarmljivat ni spravljati plod ni tecivo čuvat,
Već su ih hranile grane i lovački poslovi teški.
Prvi medju njih dodje s Olìmpa nebeskog Saturn
Prognan iz kraljevstva svoga, od Jupitera bježéći.
Neuke ljude, što bjehu po visokih rasuti brdih,
Sjedini ì dâ im zakone on, te prozva s veseljem
Kraj taj Latij (il' Sklonac), jer dobro se skloni u njemu.
Pod tijem kraljem zlatno vrijeme (o kojem se priča)
Bješe, u miru je on i pokoju narodom vlad'o;
Po malo gore dodje i naopako vrijeme
S bijesnim ratovima i s pohlepom imati blaga.
Poslije dodju Ausónci, a dodje i sikanski narod,
Te je Satùrnova zemlja mijenjala počesto ime;

Medju kraljima strašni gromoradni bijaše Tiber,
Italci nazvasmo mi po njemu Tiber-rijeku,
Koja je tako staro izgubila »Albula« ime.
Kad iz domaje sam prognan te tražah granice krajnje
Morske, tad svemožna sreća i sudba, što odbit se ne da,
Amo me don'ješe; k tomu Karmènta majka mi Nimfa
Grozno naloži to i naputi bog me Apòlôn.«
Reče te podje dalje i pokaže oltar Enèji
I karmentalska vrata, što Rimljani tako ih zovu
U slavu proročice starìnskê Nimfe Karmèntê,
Koja je znala budućnost i prva prorèkla je, da će
Slavni Enèjêvci bit, da Palàntej bit će glasovit.
Pokaže prostrani lug, što u utok Romul ga hrabri
Pretvori, za tim Lupèrkal pod studenom hridinom, koji
Likejskog Pana se zove paràsîjskôm po običáju;
Sveti argiletski pokaže gaj i posvjedoči mjesto,
O svom mu gostu kaže o Argu, kako je ubit;
K tarpejskoj hridi povede ga tad, Kapitóliju. koji
Zlatni se sada, a onda trnjaci su rasli po njemu;
Sa svetom zebnjom već onda seljaci su plašljivi na to
Stupali mjesto, hridi već onda se i šume bojeć,
Ovom u gaju, ovom na humu s kitnastim vrtom
Prebiva bog, al' koji, — ne známo; Arkádjani misle,
Samoga Jupitera da vidješe često. gdje crnom
Trese egidom desnoj u ruci i oblake skuplja.
Dvije još kule vidiš sa razorenijem zidma,
To su spomeni, to su ostaci starih junaka;
Prvu otac je Jan, a drugu je gradio Saturn,
Ona se zvala negda Janìkul, Satùrnija ova.«
U razgovòru tome na domak dodju već kući
Ubogoga Evàndra, te goveda rasuta vide,
Kako po rimskom foru i gizdavoj muču Karini.
Kada već kući dodju, Evandar će: »Pobjednik Alkid
Na prag je stupio ovaj, i ovaj ga primio dom je;
Prezirat blago znadi, o goste. i dostojan budi
Herkula boga i ne bud' prezirač siromaštva našeg.«
Reče i golemoga Eneju pod krov povede
Svoje tijesne kuće i položi ga, nek leži

Na lišću prostrtome i nà koži libijske mečke.
Noć već pohítî i zemlju obuhvati krilima crnim.
Majka se Venera dosta u duši preplaši svojoj
Grožnja lavrèntskôga puka i bune se teške pobòjî;
Za to u ložnici zlatnoj udahnjujući Vulkanu
Ljubav božansku svojim riječima besjedit počne:
»Dok su argolski kralji pustòšili po volji sudbe
Pergam i kule, koje sagorjeti im'o je oganj
Dušmanski, molila nisam od tebe jadnícima pomoć,
Ni od mogućtva tvog i vještine oružje, zalud
Nisam, predragi mužu, zatrúditi hotjela tebe,
Premda sam dugovala sinòvima Prijama kralja
Mnogo, i plakala često s Enèjinîh velikih patnja.
Sad je u rutulskoj zemlji po odredbi Jupiter-boga,
I ja dolazim k svetom božanstvu tvojemu moleć
Oružje — za sina mati. Ta suzama mogle su tebe
Sklonit Titónova žena i kćerca Nereja boga.
Pogledaj nárôdâ mnoštvo, i kako zatvorivši vrata
Gradovi oružje bruse, da meni se upru, da moje
Sataru ljude« — Reče i snježanim miškama boga,
Koji se skanjuje još, tad zagrli nježno, te oganj
Predjašnji poduzme njega na jednoć, znana toplina
Svu mu nutrašnjost prožme, kroz rasklimane mu kosti
Prodje k'o blistavi grom, kad probije oblak, te sajna
Palucne pukotina i oblake druge preleti.
Boginja opazi to zbog lukavstva vesela svoga,
Znajući svoju ljepotu. Tad osvojen ljubavlju vječnom
Prozbori Vulkan: »Što tako daleko uzroke tražiš?
Kamo ti uzdanje nesta u mène? Da slična te briga
Mučaše prije, oružat Trojance mi bismo mogli;
Niti je branio otac svemogući, a ni sudbina,
Troja da stoji, i deset da godina živi još Prijam.
A sad ako se spremaš da ratuješ, i to li želiš,
Štogod ti brižljivosti obećat u umjeći svojoj
Mogu, štogod se može načinit od elektra žitkog
I zlata, vatra što može i duvanje, — prestani molit
Te se o sili sumnjat o svojoj.« — Kad to izrèčê,
Onda joj izvrši želju i zagrli je, na krilo

Njezino padne, pa se upokoji ì mîrno usne.
Kada se nagne već noć i polovinu prevali staze,
Prvi kad odoli san drijemežu, kada se žena
Diže, kojoj živarit od preslice valja i slabog
Posla Minèrvina, popret i pepeo potakne ona
I dio noći radu dodajući sluškinje poslom
Dugim pri svjetlu muči, da može postelju čistu
Svomu sačuvati mužu i djecu othraniti sitnu:
Tako i vatreni bog iz kreveta ustane mekog
Ne manje marljiv, u isti čas na kovačke posle.
Sikansku uz obalu, uz Liparu eolski otok
Diže se ostrvo hridma sa visokim, koje se dime,
Pod njim je pukla šupljina, u kojoj su kao u Etni
Vignjima prodrte spilje Kiklópâ, čuje se lupa
I jek od nakovanja, a guke halipske rudne
Iz tih dubljina pište, a oganj u pećima bukti.
To je Vulkanov dom, Vulkànija zove se zemlja.
Ovamo vatreni bog tad sadje s visokog neba.
U spilji prostranoj tu su Kiklópi kovali gvoždje,
Na ime: Bront i Sterop i tijela golog Piràkmon.
Tada su gotovili strijèlu, jednu od onih,
Kakvijeh s neba otac svemogući baca množinu;
Stranu su gladili jednu, a druga još svršena nije.
Po tri načine pruge od sabite tuče, od ognja
Sjajnog, od krilatog vjetra i vodenog oblaka, k tomu
Blijesak strašni dodadu, u svoje pom'ješaju djelo
Prasku i užas; u oganj, što ganja, umetnu srdžbu.
Drugi pak grade kola i krilate točkove žurno
Martu, kojima on junake i gradove plaši.
Oružje Palade gnjevne strahovitu egidu čine
Te je sve ù jagmu zlatom i zmijinjim ljuskama glade,
Spleću sa zmijama zmije i Gòrgonu čine, da oči
(Premda je odrezan vrat) na grudima boginje miče.
Vulkan im reče: »Uklonite sve i počete posle
Jamite, Kiklopi, sad i pazite, što ću vam reći:
Oružje zgotovit valja junaku hrabrom; sad treba
Snage i brzijeh ruku i pomoći svake vještine;
Žur'te se, nemojte docnit.« — Ne rèče ništa im više.

Svi se potrude oni i jednako medju se pos'o
Razd'jele; potocima poteče i mjed i zlato,
Čelik, što ranjava ljude, u prostranoj peći se topi.
Načine golemi štit, što jedan dosta će biti
Protiv latinskih svijeh strijela i slože sedam
Ploča s pločama. Jedni vjetrovite nadimlju m'jehe
I dušu iz njih, a mjed, što pišti, drugi u vodi
Kvase, od nakovanja odjekuje visokih spilja.
Naizmjèncê svi po redu s nategom veljom
Mišice dižu i gvalu kliještima okreću čvrstim.
   Otac se Lemnjanin tako u zemlji eolskoj žuri,
A svjetlo probudi blago Evandra u kući niskoj
I rano pjevanje ptica, što pjevaju pod pošiváčem.
Tada ustane starac i tuniku na se navuče,
Remenjem tirenske crevlje na nogama pritegne, za tim
Tegejski priveže mač, nek nìz pleći visi i niz bok,
Prebaci pantersku kožu, što padaše na l'jevu stranu.
Dva psa, koji su bili čuvari visokog praga,
Podju zajedno s njim gospodarove korake prateć.
U sobu nutrašnju za tim k Enèji svojemu gostu
Zaputi junak misleć na razgovor i obećánje;
Ali Enèja mu dodje u susret, jer ustade rano;
S onijem Palant je sin, a s ovijem iš'o je Ahat,
Desnicama se ruče na sastanku, srȅd kućê sjednu
I razgovarat se stanu, jer sada mogoše istom.
Prvi će kralj:
»Teukarski vojvodo slavni, dok tebe je živa, ne mogu
Priznat, da propade Troja, da država propade njena;
Prema imenu takvom malèna snaga je naša
Za pomoć ratnu: s rijekom medjímo etrurskom ovud,
Onud pritiskuje Rutul i oružjem uza zid zvekće;
Ipak ću veliki narod i vojsku država mnogih
S tobom sjedinit, jer slučaj pokazuje nenadan pomoć,
A ti si po volji doš'o sudbìnê ovamo sada.
Grad ne dalèko odàvdê imade Agìla, od stanca
Kamena sagradjena, — nastanio negda na bȑdih
Tu se etrurskih ratom glasoviti lidijski narod,
Koji je živio sretno množinu ljeta, dok nije

Okrutno s oružjem ljutim Mezentij njime zavlad'o.
Nemila spominjat što ću ubistva i zločine strašne
Silnika? Bogovi njemu naplatili to i potómstvu!
Žive je vezao ljude s mrtvacima (mučenje novo!)
Slažući s rukama ruke, a s licima lica, i tako
Kad gnoj i sukrvica cijedila s njih se je, sporom
Smrću ubi'jo je njih u tužnome tom zagrljáju.
Napokon gradjanima bjesnoća dodija strašna,
Pa se oružaju te ga u njegovoj opkole kući,
Družinu ubiju mu i bacahu vatru već na krov,
Al' on usrȅd pokláća u rutulsku pobjegne zemlju
K Turnu i oružjem svoga domaćina stane se branit.
Sva se Etrùrija digne i na rat u pravednom gnjevu
Pripravna potraži odmah Mezèntija, da mu se sveti.
Tê mi hiljade tî, o Eneja, u bitku vodi!
Jer već mrmljaju momci u ladjama gustim na žalu,
Hoće da udare već, al' harùspeks ih ustavlja stari
Proričući i veleć: »O meonski birani momci,
Staroga koljena dični o jùnâci, bol na dušmána
Goni vas pravedan, vaše Mezentij vrijedan je srdžbe;
Ne da sudbìna, tolìkîm da narodom Italac vlada;
Birajte vojvodu stranog!« — Tad opomene se bojeć
Bogova etrurska vojska na ovoj obali stade.
Tarhon je poslanike sa kraljevskom krunom i žezlom
Poslao k meni pa mi ponudjao znakove tê je,
Neka u tabor dodjem i kraljevstvo tirensko primim.
Al' ja sam spor, zimogrìžljiv, zbog mnogih godina slab sam
I star, te vladat ne mogu, za jùnâštvo nesta mi snage.
Sina bih nagovar'o, da nije od Sabelke rodjen
I tim od česti bio odávdê. Al' tvoja se ljeta,
Rod tvoj sa sudbom se slaže, pozivaju bogovi tebe.
Diži se, teukarski dakle i italski prehrabri vodjo,
A ja ću utjehu svoju i nadu s tobom sadružit,
Svojega Palanta sina, nek pod tobom uči vojevat,
Teški posao Martov nek uči, tvoja nek djela
Gleda od mladosti rane i tebi neka se divi.
Dat ću mu stotine dvije Arkadjana, jezgru momaka
Biranih, u ime svoje tolìkô ih voditi sam će.«

Tako Evandar reče, a oborenijeh lica
Sjede Eneja, sin Anhísov, ì vjernî Ahat
Tužni u srcu svom na pogibli misleći mnoge;
Al' tad Kiterka znak sa vedroga pusti im neba:
Jer od etera sjaj zasvijètlî u tinji časak,
Buka se čula, te se pričinjalo, sve da se ruši,
Da se po eteru glas od trube tirenske ori.
Gledaju, a to grom za gròmom udara strašni;
Medju oblaci vide na strani nebeskoj vedroj
Kako oružje sja po čistini i krešuć se zveči.
Protrnu ostali svi u duši, al' trojanski junak
Zveku prepozna tu i obrícânje majke božanske
I kaže: »Nemoj pitat, domaćine, kakvu sudbinu
Donose znakovi tî; iz Olimpa pozivan ja sam.
Mati božànskâ je znak taj obrèkla poslati meni,
Kad rat bukne, rekla donèsti je na pomoć meni
Oružje od Vulkana.
Ej kolikô li čeka pokláće Lavrénćane jadne!
Kako ću kazniti tebe, o Turne! a ti, o oče
Tibere, kȍlike šljeme i štite ćeš junačke váljat.
Nek zahtijevaju boj, nek savez prekrše sada!«
Kad te riječi rekne, sa visokog ustane stolca;
Najprije vatru, koja na žrtveniku dogòrje,
Uspiri Herkulu, tad se jučerašnjem Laru i malim
Veseo moli Penatom, pa onda po običáju
Birane žrtvuje ovce Evàndar i trojanska momčad.
Za tijem k ladjama ode Eneja, da pohodi društvo;
Jùnâštvom izvrsne momke izmèd njîh izàberê, koji
Njega će pratiti u boj, a ostali uz tijek vodom
Odu i niz rijeku otplòvê ne veslajuć, da glas
Julu donesu o ocu i svemu, što se je zbilo.
Teukri dobiju konje kad podju na tirenska polja,
Neždrebanoga konja Eneja dobije, na kom
Žuta je lavova koža, što zlatnim se pančama sjaji.
Brzo leteći Fama po gradu se raširi malom,
Kako konjici hite ka obali tirenskog kralja;
Od straha zavjete majke udvajaju, strava s blizinom
Pogibli raste i Martov se lik sve pričinja veći.

Sinu, kad odlažaše, Evandar desnicu čvrsto
Stisne i plačući ljuto progovori besjede ove:
»O da mi Jupiter hoće povratiti predjašnja ljeta,
Kakav sam bio, pod samim Prenèstom kad prvi put razbih
Vojsku i pobjednik kada sagòrjeh štitova hrpe,
Ovom kad desnicom poslah u Tartar Erula kralja,
Kojemu (strašno je reći) Feronija mati je dala
Tri, kad rodi ga, duše i oružjem tri put da maše
(Tri put ga trebalo ubit, al' desnica ova mu tada
Duše je uzela sve i oružje skinula troje),
Ne bih iz zagrljaja se tvog iz slatkoga sada
Trgao, sinko, ne bi Mezentij se rugao meni,
Meni susjedu svomu, tolìkô čeljadi ne bi
Posmic'o mačem ni gradu tolìkê oteo ljude.
A vi, o višnji, i ti, o Jupiteru nad svima
Bozima gȍspodâru, na arkadskog smilujte sad se
Kralja i usliš'te oca: sačuvati ako mi zdrava
Palanta hoće vaša božanska volja i sudba,
Te ja živim, da vidim ga još i da sastanem s njim se,
Dajte mi život, svaku podnositi rado ću muku;
Ako l' mi prijetiš s kakvim, o Sudbino, udesom strašnim,
Onda bih nemili život dokončati htio sad odmah,
Dok se bojim sa sumnjom, dok ne znam, što čekati imam,
Tebe dok grlim, dragi o sinko, jedina, i to
Kasna radosti moja, da ušiju ne rani mojih
Rdjava vijest.« — Tako na rastanku pošljednjem otac
Zboraše, ì pade, te ga odnèsû u kuću sluge.
Izidju konjanici kroz otvorena već vrata,
Medju prvima jaše Enèja ì vjernî Ahat,
Za tim trojanska druga gospoda; posrȅd četê jaše
Palant kabanicom svima i šarenim oružjem očit,
K'o u okeanskih valih kad danica okupa sebe
I mrak razbija sveto pomolivši na nebu lice
(Venera miluje nju od zvijezda ostalih više).
Matere bojazni pune na zidima stoje i prate
Očima oblake praha i oružja sjaj na momčádma.
Za bitku oružani kroz guštare lete, kud vodi
Najbliži put, podcikuju svi i jašu u redu,

Kopito topoće grabom i bije po buhavnom polju.
Ima prostrani gaj kod studene cerske rijeke
Široko poštovan još od davnina, sa svijeh strana
Brda ga s dolima pašu, opkoljuju jelama tamnim.
Stoke i polja bogu Silvanu priča se da su
Lug taj i svečani dan posvetili stari Pelazgi,
Koji su živjeli negda u zemlji latinskoj prvi.
Tu su stajali blizu u sigurnom okolu Tarhon
I Tirénci, te se s brežuljka visokog mogla
Pregledat legija sva, gdje u polju širokom leži.
Ovamo pristupi otac Enèja s biranom svojom
Momčadi; oni sebe i konje odmore trudni.
Prekrasna Venera u to u eterskom sadje obláku
Darove noseći sinu, i njega kad vidi, gdje stoji
Od hladne vode daleko u zavojitome dolu,
Sama pristupi k njemu i prozbori riječi ove:
»Evo ti oružje, što ga obèćah, što ga je vješto
Muž izradio moj; Lavrénćane ponosne, sinko,
Ne boj se sada u boj pozivat ni hrabroga Turna.«
Tako Kiterka reče i zagrli svojega sina
I metne oružje sjajno nasùprot pod hrastom. Eneja
Darima božice se i tolikoj raduje časti,
Ne može nagledat sit se, te motri sad ovo, sad ono;
Čudi se, vrti med rukama on i miškama strašnu
Kacidu s perjanicom (sa kacide sipa se plamen),
Motri smrtonosni mač i oklop mjedeni tvrdi
Golemi, rùmenkastî, k'o zrake kada sunčànê
Biju u oblak sinji, te bljesak se sjaji daleko;
Motri i nazuvke sjajne od elektra i zlata čistog,
Koplje i štita sklop, iskazati koji se ne da.
Italske dogadjaje i naroda rimskog trijùmfe
Tu je načinio vatre gospodar, koji budućnost
Poznaje proroštvu vješt; načinio sve pokoljenje
Julova roda budućeg i rate je, bojeve redom.
Stoji na štitu, kako u zelenoj Martovoj spilji
Vučica s mladima leži, okò sîsâ dva se dječaka
Igraju sisajući, ne boje se, mati ih liže
Vitki prignuvši vrat te dječaka sad jednog sad drugog

Jezikom vučica gladi poravnjujuć im tjelesa.
Blizu vidi se Rim, a narod sjedi u cirku,
Pod kraj se veljih igara bezakonski otimlju žene
Sabinske, i rat bukne med narodom Romula kralja
I med Tatijem starim i Kurom ozbiljnim gradom.
Za tim se vide kralji, gdje nakon svršenog rata
Stoje pred Jupiter-boga oltarom u oružju, drže
Zdjele žrtvènê i savez uglavljuju zaklavši svinju.
A ne daleko otud raskidaju Metija brza
Kola, — ej bješe ti svoju održati, Albanče, riječ!
Utrobu lažljivca Tul je razvlačiti po šumi dao,
Grmove njegova krv je oškropila ì kapljê sa njih.
Dalje Porsena traži, Tarkvinij prognani da se
Natrag primi, te podsjedne grad sa golemom silom,
Al' za slobòdu potómci Enèjê hrle u borbu.
L'jepo je prikazano, Porsena kako se srdi
I pr'jeti, što se most usudio razbiti Kokles
I što iz sužanjstva svog u rijeku Klelija skače.
A na vrhu se vidi, pred hramom gdje Manlije stoji
Tvrdjave tarpejske stražar i visoki čuva Kapìtôl
(A slama nova strši na palači Romula kralja);
Srebrna guska leti po zlaćenome trijemu
I javlja gakom, da su na pragu već Gali dušmáni.
Kroz grmlje već su se Gali provukli, do tvrdjave došli,
Krio ih mrak, a crna im noć baš bijaše zgodna,
Zlatna je njihova kosa i ruho je na njima zlatno,
Prutaste njihove sjaju kabànice, vrat k'o mlijeko
Svakom je optočen zlatom, u rukama svakom su po dva
Sjajna alpinska koplja, i štitima kriju se dugim.
Dalje je Salije skov'o, gdje plešu, i gole Luperke,
Vunene k tomu klobuke i štite, što padoše s neba,
Čestite gospodje voze po gradu u kolima zgodnim
Svetinje. Od mjesta tog podaleko je načinjen Tartar
U dubìni je tu i ulaz u Ditovo carstvo;
Muke su zlotvora tu, Katilína tu je na hridi
Obješen iznositoj i dršće Furije gledeć.
Pravednici su tu napóse i Katon im sudi.
Od zlata more se burno sredinom med slikama tima

Širilo, vali se pjene po pučini bjelkastom pjenom,
Okolo sjaju delfini u krugu od srebra i repom
Mašu po valovima i pučinu plivajuć režu.
Aktijski vidjeti rat u sredini bijaše štita
S ladjama okovanim, po Leukati vidiš gdje vrve
Brodovi gotovi na boj i vali odsjauju zlatom.
Italce August Cesar odávdê u bitku vodi,
Senat i narod, Penati i veliki bogovi s njim su;
Stoji na visokoj fari, iz veseloga mu čela
Biju plamena dva, a nad tjemenom očina zv'jezda.
S povoljnim vjetrima vodi i bozima od drugud vojsku
Visoko stojeć Agrìpa, na čelu mu gizdavi nakit
Bojni se sjaji: od kljúnâ ladjènîh složena kruna.
S četama tudjim odándê i s oružjem šarenim kreće
Pobjednik narodâ Zore i crvenog žala — Antonij,
Egipat, Istoka sile i daleku Baktriju vodi
Sa sobom on, i žena je s njim Egipćanka, jaoh!
Nasrću najedno svi, i po vodi trokraki kljuni
Riju i zamah vesala, te čitavo pjeni se more.
Kreću u pučinu, misliš, da Kiklade plove po vodi
Otkinute, il brda na visoka ruše se brda:
Takve grdosije ljudi na brodove s tornjići gone.
Goruće kučine ruke, a lukovi krilato gvoždje
Sipaju, krvlju polje Neptunovo počinje rudjet.
Kraljica u srijedi domorodnim prizivlje sistrom
Vojsku, a dvije guje za ledjima ne vidi jošte.
Nakazni svakakvi bozi i lajač s njima Anubis
Oružje protiv Neptuna, Minerve i Venere drže;
Bog u ograšju Mavors u željezu izrezan bjesni,
Boginje osvetnice strahovite padaju s neba,
Vesela Nesloga tu korača sa razdrtim plaštem.
Za njom dolazi opet Belona s krvavim bičem.
Gledajuć aktijski sve to Apolon naperuje luk svoj
Ozgo, te od straha toga Egipćani svi i Sabejci
I Indijanci svi i Arapi okreću pleći.
Sama se kraljica vidi, gdje zazvavši vjetre odjèdrit
Hoće i razvezana gdje užeta popušta veće;
Vatre gospodar je nju načinio sred boja bl'jedu

Poradi bliske joj smrti, te nose je vali i Japig;
Nil gromoradnik stoji nasuprot žalostan, njedra
Šireći svoja i s ruhom cijelim pobjedjenike
Zovuć u plavkasto krilo, u zaklonitu rijeku.
Cesar se uvozi u Rim, da trostruki proslavi trijumf,
Bozima italskima prikazuje besmrtni zavjet:
Tri sta golemih hrama po čitavom rasutih gradu.
Radost, pljeskanje, igre po ulicama se ore;
Kolo je gospodja svakom u hramu, pred svakim oltar,
A pred oltarima leže na zemlji zaklati junci.
Cesar na snježanom pragu pred Febom sjajnijem sjedi,
Pregleda narodâ dare, na dovratnike ih vješa
Gizdave; svladani puci u povorci stupaju dugoj,
Jezikom razlikuju i oružjem se i ruhom.
Topilac nomadska tu plemena i Afrikance
Nezasukane metnu, Gelónce strjeljače i Kare
S Lelezi; tiše teče rijeka Eufrat veće;
Tu je dvorogi Ren i Moríni su, najdalji ljudi,
Nesavladani Dahi i Araks, što mosta ne trpi.
Svemu se tomu na štitu Vulkanovu, majčinu daru,
Divi Eneja, slici veseli se ne znajuć stvari,
Te on unukâ slavu i sudbu na pleći diže.

Deveto pjevanje.

U drugom posve kraju dogadjalo dok se je sve to,
Pošlje Saturnova kći Junona Iridu s neba
K smjelici Turnu, koji u posvećenom je dolu
Sjedio slučajno tada u gaju djeda Pilùmna.
Ružičnim ustima Taumasa kći progovori njemu:
»Turne, što nije ti bog ni jedan mogo obećat,
Dok si želio, dánâ okretnja ti dȍnese sama.
Drugove ostavivši Enèja i brodove i grad
Poš'o je k Palatíncu Evàndru, gdje sjedi i vlada;
Ni to mu dosta ne bi, već podje u najdalje grade
Koritove i tamo seljake lidijske skuplja
I orùžâ. Što dvojiš? Zaìšti kola i konje,
Ne čekaj ništa, već tabor zabuni im i na nj navali.«
Tako boginja reče i u nebo jednako trepteć
Prhne i golemi luk u oblaku zareže leteć.
Junak se dosjeti, tko li je to, i pružajuć obje
Ruke k zvijezdama vikne za njome, kad bježaše veće:
»Irido, diko neba, ej tko te na zemlju k meni
U oblácima posla? Vedrina otkle je ova
Sada na jednoć? Vidim, rastupilo nebo se, zv'jezde
Kreću se okolo pola. Na oružje tkogod me zoveš,
Taj ću slijedit znak.« — I besjede tê kada reče,
Podje k rijeci i vode od najgornjeg zahvati vala
U nebo molitve mnoge i zavjete šaljući mnoge.
Poljem je otvorenim cijela već krenula vojska,

Mnogo je u nje konja i šarenog zlaćenog ruha;
Mesap pred vojskom je sprijed, na okupu zadnji joj dio
Drže Tirovi sini, a vojvoda Turno u sr'jedi
Kreće se oružje držeć nad svima za glavu viši.
Idu k'o duboki Gang kad nabùjâ od sedam tihih
R'jeka i teče u miru, il' kada se razlije plodna
Nilova voda po pòljih i vraća u korito svoje.
Kada Trojanci vide na jednoć, gdje prašina crna
U oblak sabija se i na polju diže se tama,
Prvi poviče Kaik sa čardaka prednjega tada:
»Kakav se crne magle, o gradjani, primiče pramen?
Brže oružje amo i strjelice! penj'te se na zid!
Ao dušmáni su tu!« — Trojanci s velikom vikom
Na sva vrata poteku i bedemi budu ih puni,
Jer je valjani bojnik Enèja na polasku rek'o:
Ako bi kakvi se udes dogodio, njega dok nema,
Neka se ne čete, neka ne izlaze u polje na boj,
Tabor nek čuvaju samo i bedeme s utvrdom čvrstom.
Premda ih potiče stid i srdžba na boj, al' opet
Vrata zatvorivši, nalog izvršivši čekati stanu
Oružani dušmáne u prostranim kulama stojeć.
Hrleći pred sporom vojskom daleko odmakne Turno
Te se na jednoć stvori pred okolom s izbranih dvaest
Konjika, jaše tračkom na konju s pjegama b'jelim,
S crvenom perjanicom na glavi šljem mu je zlatni.
»Ima l' vas koji — reče —, o junaci, tko na dušmáne
Sa mnom će prvi, gle?« — pa zavrti koplje i baci
U uzduh (boja početak) i jašući u polje jurne.
Drugovi ciknu i podju za njime vičući strašno,
Čude se, kako su srca Trojanci kukavnih, te se
Na polje ravno ne dadu, ne dolaze kao junaci
S oružjem bit se, već čuče u okolu. Žestoki Turno
Prèglêdâ zide na konju i ulaz lutajuć traži.
Kao što kada vuk pred oborom punim ovaca
Vrebajuć vije, te dažd i vjetar kod ovčare njega
I iza ponoći biju, a janjići sigurni bleje
Ležeć pod materama, a onaj pomaman i ljut
Bjesni na one, kojih doséći ne može, glad ga

Ljuti davnašnji muči, a žvalo mu krvi je žedno, —
Isto je takvom srdžbom i Rutalac plamtio motreć
Tabor i zide, bol mu u kostima goraše tvrdim.
Kako bi kuš'o unići i zatvorene Trojance
Kako bi s utvrda sagn'o i u polje rasuo ravno?
Navali na ladje, koje u zakutku uz tabor bjehu
Nasipom okružene i valovima rijeke;
Drugove svoje, koji podcikuju, zovne, da idu
Paliti brodove, i pun žestine pograbi zublju.
Tada pohrle svi, a sokoli glavom ih Turno;
Crni se nadje luč u rukama svakomu momku;
Ognjišta razmetnuše, a dimljivi puštaju luči
Smolnati plam, a Vulkan k nebesima pepeo diže.
  Recite, Muse, koji je bog odvratio požar
Ljuti od Trojanaca i spasao od vatre ladje?
Vjerovala se stvar u davnini, al' priča još traje.
Dok je na frigijskoj Idi Eneja još gradio ladje
Te se pučinom sprem'o odjedriti, kazuju, da je
Mati bogova tad Berekìntija kazala ovo
Velikom Jupiteru: »Učini, sinko, što traži
I moli draga majka od tebe, vladara Olimpa.
Odavno plȁninu milu omòrikovu imadem;
Taman od borova crnih i javora lug joj na vrhu
Bješe; žrtve su tu prinosili ljudi, i rado
Dardanskom otud sam dala junaku drva, kad lâdjâ
Treb'o je, a sad sujma i bojazan brižnu me mori.
Razbij mi strah, i dopùsti, da molbama poluči mati,
Ladje da ne svlada bura, da nigdje se ne satru ploveć;
Nek im za uvar bude, sa moje što su planine.«
Njojzi odgovori sin, što zvijezde nebeske kreće:
»Na što navraćaš, majko, sudbìnu? što ladjama tražiš?
Zar da besmrtnost ladje imadu, što smrtna ih ruka
Načini? siguran zar da Eneja kroz pogibli prodje
Nesigurne? tolìkâ u kojega boga je sila?
Ali kad smire se jednom, te budu na cílju u luci
Ausonskoj, kolikogȍd ih iz vala spaseno bude
Te junaka Dardánca dovezu na pòlja lavrèntskâ,
Uzet ću smrtni im oblik i velikog mora načinit

Ja ću ih boginjama, nek budu k'o Nerejka Dota
Il' Galatéja, što grudma sijeku pjenovito more.«
Reče i namigne, tako rijeke mu Stigijskog brata,
Tako mu žala, gdje kuha se smola, i bezdana crnih,
To je sigurno, migne i migom Olimp potrese.
Dodje već obećan dan, i odredjeno vrijeme
Parke su ispunile, kad Majku Turnova pakost
Sjeti, da oganj treba odvratiti òd lâdjâ svetih.
Očima u taj par neobično zasine svjetlo,
Vidje se, po nebu kako od strana istočnih oblak
Leti i idski hor, iz visine strašan se čuje
Glas, i kroz rutulsku vojsku i trojansku prodje cijelu:
»Ne bjež'te prestrašeni, o Teukri, braniti moje
Ladje i nemojte ruku orùžati; prije će Turno
Spaliti more no svete omorike; slobodne morske
Hodite boginje sad, zapov'jeda Majka!« — I odmah
Svaka otkine ladja od obale konopce sama
I delfínima slične u pučinu urone s kljunma,
U dno skoče, i isto tolìkô se djevica opet
Pomoli — čudo je divno, — i plivati po moru stanu.
Protrnu Rutulci tad, pa ì sâm se uplaši Mesap,
Konji njegovi zazru, rijeka šumno zauči
Tiberova i stane i udari od mora natrag.
Ali smjelica Turno ne izgubi uzdanja jošte,
Već on ohrabri druge riječma povikav ovako:
»Nam'jenjen ovaj je znak Trojancem; dojàkošnjû pomoć
Sam im Jupiter uze; strijela rutulskih njima
Ne treba više ni ognja. Već nema im po moru puta,
Nade da uteknu nema; izgubiše zapleće jedno,
A mi zemlju držimo; tolìkê hiljade kreću
S oružjem — italski puci! A Frigijci usudnim što se
Hvastaju proroštvima božànskîm, ne bojim se toga;
Dosta sudbina dobi i Venera, što su na polja
Ausonska rodna došli Trojanci. Al' i ja sudbinu
Svoju imadem: mačem da opaki uništim narod,
Koji mi preote ženu; ne boli same Atríde
Takovi bol, i nije Mikéni slobodno samoj
Da se orùžâ; a dosta i jednoć je propasti, dosta

Bilo griješit im prije, na čitavo mrziti žensko
Bilo im pleme; misle sred utvrda, da će se spasti,
Da će im opkop pomòći, i hrabre se time, al' slabo
Tijem umakoše smrti. Nijesu li trojanske zide
Vidjeli popaljene? a Neptun sazid'o ih bar je.
Tko će, o birani momci, razvalit im utvrdu sada
Mačem i udarit sa mnom na trojanski preplašen tabor?
Ne treba protivu njih Vulkanova oružja meni,
A ni tisuće ladja. Nek saveznici im budu
Jednako svi Etrurci. Nek noći se ì kradjê naše
Ne plaše! u tamni konjski sakrivat se ne ćemo trbuh!
Ob dan i očito zide okružit im hoćemo vatrom.
Ja ću pokazat im, da sad s Pelàzgima, s Danajci posla
Nemaju, koje je Hektor odbijao godina deset.
A sad, kada je dana već dio prošao veći,
Što ga ostaje još, iza posla svršenog sretno
Sad okrijep'te se, ljudi, i znajte, boj da je blizu!«
Tada se posao zada Mesápu, da podsjedne vrata
Dobro s četom stražara, da zidove okruži vatrom.
Izbra se Rutulaca četrnajst, s vojnicima zide
Neka motre, a po sto momaka, što u zlatu blista,
Grimizne perjanice što nosi, sa svakim podje.
Odu na mjesta svoja, izmjenjuju se, po travi
Leže i piju vino i naginju mjedene vrče.
Ognji sijevaju mnogi, stražari se igraju i noć
Bez sna provode svu.
Sve to s bedema motre Trojanci stojeći na visu
Oružani, u strahu i bojazni stanu ogledat
Vrata i sastavljat moste sa tornjićima, donosit
Oružje; žestoki Serest i Mnestej na posao gone,
Koje je postavio Eneja, dodje li nužda,
Momčadi da su glavari i vojvode da su u boju.
Momci na zidima svi razdijelivši pogibli med se
Straže i poslove čine, što kojemu činiti treba.
Nis je Hirtakov sin prehrabreni junak kod vrata
Stražio; kopljanik brz je, strijèle su lake u njega,
Takvog ga lovica Ida Eneji posla u društvo.
S njime je poš'o Eurìjal, od kojega ne bješe ljepšeg

Medju Enèjevići u oružju trojanskom nikog,
Lica iz nebrijana probijale prve mu malje.
Ljubav mladiće je tê sjedinjivala, jednako u boj
Hrljahu njih dva, pa i tad kod vrátâ stražahu skupa.
Nis progovori: »Vatru, Eurìjale, bozi li ovu
U srcu pale, il' žudnje žestina svakomu bog je?
Srce me davno već goni u borbu, il' drugog da posla
Znatnog se primim, te mu tišine se ne će i mira.
Rutulce vidiš, kolìkô u uzdanju sigurni svom su:
Ognji svjetlucaju r'jetki, osvojilo vino ih i san,
Leže, i okolo sve je u pokoju. Slušaj me dalje,
Što li namišljam, kakva l' u duši se odluka radja.
Puk i starješine hoće, Eneja da se pozove,
Da se pošalju ljudi, nek jave istinu svu mu.
Ako obećaju tebi, što ištem (jer ja sa samom
Slavom sam dovoljan), — mislim pod humom onijem tamo
Da se nalazi put do zidóvâ Palànteja grada.«
Prepadne tad se Eurìjal i začudi se tolìkôj
Želji slave i drûgu progovori vatrenom ovo:
»Mene zar sa sobom, Nise, povèsti u posao slavni
Ne ćeš? i ja da tebe u tòlikû pustim pogíbelj?
Ofelt roditelj moj mejdandžija iskusni mene
Nije u argolskom strašnom u boju, za trojanskih patnja
Dig'o, othranio takvog; nijesam tako se s tobom
Vlad'o, kad podjoh s Enèjôm u nevolje njegove skrajnje.
Ima u mene srce, što život prezire i za nj
Spremno je, slavu dobro da kupi, za kojom se dižeš.«
A Nis će na to: »Nijesam za tebe se takvo što boj'o,
Niti bi pravo bilo, — povratit se klikćući k tebi
Tako mi Jupiter dao il' tkogod blago to gleda.
Ali mene li slučaj povuče u nesreću il' bog
(Ta znaš, da takvo se što u pogibli dogadja često),
Ti bar poživi, jer tvoja života su vrednija ljeta,
Da me iz boja otet imade tko il' otkupit
Pa me sahranit; il' ako ne dopusti po običaju
Udes, da počasti mene nenazočna žrtvom i grobom.
Majke ti ojaditi ne želim bolju tolìkôm,
Koja od matera mnogih, o momče, jedina podje

Zȁ sȋnom svojim za grad ne mareći slavnog Akesta.«
— »Zaman uzroke — reče Eurìjal — zaludnje pleteš,
Ne će se odluka moja prom'jenit nì s mjesta maći;
Nego pohítimo« — veli pa probudi odmah stražare;
Oni na stražu stupe, na posao, i tad Eurìjal
S mjesta svojega podje sa Nisom tražit Eneju.
Stvorovi drugi po zemlji cijeloj spavaju sada,
Brige stresaju sve, zaborávljajû trudove srca,
Teukarske vojvode prve — po izboru momci — o poslu
Kraljevstva najprečemu vijeće imahu tada:
Što da čine i tko bi glasníkom poš'o k Eneji?
Stoje usrȇd polja oni i tabora — štite držéći,
Dugijem naslonjeni na kopljima. Nis i Eurìjal
Vatreni zamole odmah, da puste ih preda se veleć:
Znatna je stvar, prekinuća vrijedna. Jul ih onako
Hitlene pripusti odmah i Nisu reče, nek zbori.
Tada će Hirtakov sin: »Enèjevići, oj blaga
Slušajte srca; kod onog, što javljamo, nemojte gledat
Nà našê godine. Vino osvojilo Rutulce sad je
I san, te ùmukoše, za prolazak potajni mjesto
Vidjesmo blizu mora uz raskršće, što je kod vrátâ;
Ognji su ovdje ondje rijetki, k zvijezdama crni
Diže se plamen. Zgodom poslužit se ako nam date,
Da potražit idémo Enèju i grad Palàntej,
S plijenom, nakon grdnog pokláća vi ćete brzo
Ovdje ga ugledat; mi se na putu ne ćemo varat,
Jer smo u lovu često početak vidjeli grada
Tamnoj u nizi i sav upoznasmo tijek rijeke.«
Starac pametan, zreo progovori za tijem Alet:
»Očinski bogovi, kojih u mòći svagda je Troja,
Valjada ne mislite Trojance uništit posve,
Dok ste im dali momke sa takovim srcem, s pregnućem
Takvim u grudma!« — (I rekavši to obojici primi
Ruke i pleći te stane natapati suzama lica)
»Za djela tako slavna, o junaci, kakav bih mog'o
Dostojan pomislit dar? al' najljepši dat će vam bozi
I vaše vladanje samo, a ostalo dodat će brzo
Duševni vama Enèja, Askànij takodjer mladi,

Koji zasluga takvih zaboravit nikada ne će.«
Prihvati riječ Askanij: »Oj kako je jedina meni
Sreća u povratku oca, Penátima velikim tako,
Svetištem sijede Veste, Asàraka Larom vas, Nise,
Zaklinjem; sreću svoju cijelu stavljam i nadu
Ȕ vaša krila; oca dozovite, dajte, da gledat
Opet ga mogu; nemam bijede, on li se vrati.
Čaše srebrne dvije, na kojih se izdižu slike,
Dat ću vam, što ih Arìsbu osvojivši roditelj dobi;
Dva ću vam tronoga dati i velika talenta zlatna
Dva i starinski vrč, što od Sidonke dobih Didone.
Ako pak dano mi bude, da italsku zemlju i žezlo
Osvojim pobjednikom te plijen dijeliti stanem,
Iz diòbê ću konja izuzet, što Turno ga jaše,
Kako si vidio, Nise, u oružju zlaćenom, — i štit
S crvenom perjanicom, i tebi već sada sve dajem.
Najodabranijih k tomu još dvanaest žena će dati
Otac tebi i sužnje, a svakoga s oružjem svojim,
K svemu još dio polja, što pripada sada Latinu.
Tebe pak, mladiću časni, za kojim u razmaku kraćem
Pristaju godine moje, već sada na grudi primam,
Za svog te uzimam druga u nezgodi ì zgodi svakoj.
Ne ću nikakve slave bez tebe tražiti sebi;
Bio u miru il' ratu, u besjede tvoje ću i rad
Ja se najviše uzdat.« — A njemu Eurìjal ovako
Odmah odgovori: »Nigda vrijeme obličit me ne će,
Nevjeran jùnâštvu da sam ovàkôm, samo nek sreća
Sadašnja me ne izda. Al' mimo ostale dare
Molim te jedno: majku imadem, koja je roda
Staroga Prijamova; ni ilijska nije zadržat
Mogla je zemlja ni grad Akestov, kad kretaše sa mnom,
Jadna, — i ne sluti sad, pogíbelj kakva je možda;
Odlazim, da se s njom ne opròstih; tako mi noći,
Tako mi desnice tvoje, ne mogu je plačući gledat.
Molim te, tješi je jadnu i ostavljenoj pomaži.
Daj, da se nadam to od tebe, i smjeliji u sve
Ići ću zgode i nezgode ja.« Potrese se srce
Teukrom, i udare u plač, navlàstito krasni Askànij,

Očinske ljubavi slika jer dirnu njegovu dušu;
Pa on prozbori tad:
»Štogod je dostojno takvog početka, svemu se nadaj;
Tvoja će majka biti i moja, i samo Kreúsa
Ime će faliti njoj, a hvala za taki joj porod
Ne će malena bit. Kakogòd se svršio pos'o,
Tako mi moje glave, Enèja kojom se otac
Klet običav'o — što tebi obèćah, ako se sretno
Vratiš, to će ti majci i rodu tvojemu ostat.«
Reče i zaplače Jul te pozlaćen skine sa pleći
Mač, što Gnošanin divno izradio ga Likàon,
Pa u bjelòkosnê kore uklopio ga je vješto.
Mnestej kušljavu kožu, što s lava je skinuta, Nisu
Dade, a kacidu s njim zamijenio vjerni je Alet.
Oružje uzmu i krenu, a k vratima s njima gospoda
Prva izidju sva, mladići ì stârci, — svi ih
Prate sa željama dobrim; a iznad godina svojih
Srce pokazuje Jul ljepotica ì brigu mušku,
Mnoge poruke ocu poručuje; — ali se sve to
U uzduh raspe, sve to u oblake naprazno ode.
Izidju, prokope pr'jedju ì krênû tamnoj po noći
U tabor nesretni njima, al' ì mnogî imahu od njih
Poginut. — Vide po travi gdje speći opiti leže
Ljudi, i s dignutim vide sa rudama kola na žalu.
Izmedju točkova ljûdi i uzda oružje leži,
Leži i vino, i tad progovori Hirtakov sinak:
»Sada udarit treba, Eurìjale, prilika zove;
Ovud je put, tî straži i pazi daleko, izà nâs
Da se kakova četa ne podigne, a ja ću ovdje
Stvorit čistìnu i tebe provèst ću širokom stazom.«
Reče i priduši glas pa na ponosnog Ramnesa mačem
Udari, visoko on je na sagovima počiv'o
Te je saneni dah ispuštao iz punih grudi;
Bio je kralj i Turnu od sviju najdraži augur,
Al' ni augurstvom nije odvratio smrti od sebe.
Sluge mu ubije tri, što nasùmcê med oružjem uza nj
Ležahu, Remova momka izà tôg i kočijáša,
Kojeg pod konjima nadje; pres'ječe im spuštene vrate;

Glavu samome tad gospodaru odreže i trup
Ostavi, nek krv krklja iz njega, nek topla i crna
Zemlju i jastuke kvasi. I Lamira smače i Lama,
Mladoga k tomu Serána, što vrlo dugo se u noć
Igrao onu, momak lijèpîh obraza, on je
Ležao od boga svladan od silnoga; kamo li sreće,
Da je proìgrao noć cijelu do dana tada!
Kakono gladni lav kad komèšâ po ovčari punoj
(Jer glad ga nagoni ljuti), bezazlene, ȍd strâ nijème
Ovce komàdâ i·vuče i urliče krvavim žvalom;
Upravo tako kolje Eurìjal ognjèvit bijèsan,
Mnogu neznatnu čeljad, na putu mu kako se desi,
Pobije nespažen; Fada i Herbesa, Abara, Reta;
Ret tek budan je bio i vidio sve je, al' on se
Bojao te se bio za vrčem velikim skrio;
Bliže kad dodje Eurìjal, tad ustane Ret, al' mu onaj
U prsi sav mač turi i s mnogom ga krvlju izvuče;
S grimiznim mlazom dušu i pomiješano vino
Izbaci umiruć Ret, a Eurìjal kradom će dalje
Žestok; k Mesápovîm krene drugárom, gdje vidi da oganj
Dogara, privezani po navadi konji da uz njih
Griskaju travu. Tad videći Nis, predaleko da žudnja
Za pokláćem ga vodi, progovori u kratko njemu:
»Prestanimo, jer dân se približuje neprijatèljskî;
Dosta je prolito krvi i otvoren put kroz dušmáne.«
Mnoge junačke stvari od srebra ostave ondje
Čistog i oružje, vrče i sagove lijepe k tomu.
Odličje Ramnesovo Eurìjal uzme i kajas
Zlatni s pucètima, što ga Tibúrcu Remulu negda
Posla prebogati Kedik za gostinski dar, iz daljine
Vjeru kad hvataše s njim, a na smrti unuku Remul
Dade; pa i taj kad umre, zadobiše Rutulci bojem;
Sada ga zgrabi Eurìjal i naprazno na pleći baci.
Nakićen perjanicom Mesápov zgodni tad metne
Na glavu šljem. Na čistìnu iz okola izidju oba.
Dok je ostala vojska u redu stajala bojnom
Na polju, u to grada iz latinskog konjici, što su
Naprijed poslani, krenu i Turnu nošahu glase;

Ima ih tri sta, svi su sa štitima, vodi ih Volscens.
Već su taboru blizu, već k zidu se približe i tad
Onu dvojicu vide, gdje okreću lijevom stazom.
Tad u osvitku tamnom Eurijala, kad se ni nad'o
Nije, kacida izda i prednjom zablisne stranom.
Ne vidje to se zalud, i Volscens ìz četê vikne:
»Stan'te, o junaci! čemu zaputiste putem? i tko ste
Vi u oružju? kamo idéte?« — Protívit se njih dva
Ne htjednu, nego k šumi pohítê uzdav se u noć.
Ali po raspućih znanih odàsvud izidju pred njih
Konjanici, te straža na izlazu svakom se nadje.
Široka bila je šuma, što stršaše čestom i crnim
Česvinama i puna odasvud gustoga grmlja;
Gdješto kroz prolaze tajne vidjevala se je staza.
Teški plijen i tmina od grana Eurìjala smeta,
K tomu ga još zavarkuje strah u pravcu od puta.
Ne misleć Nis na drugara dušmanima izmakne veće,
Prijedje lug, što potlje po Albi se albanski prozva,
A onda visoki tu Latinovi obori bjehu.
Stane i pogleda zalud, drugara mu nema, te vikne:
»Nesretni ej Eurìjale moj, gdje ostavih tebe?
Kud li da za tobom krenem? prevarljivu u šumu natrag
Stramputicom da podjem?« Pa udari natrag po tragu,
Koji se vidjaše još, i ù tihû tumari čestu.
Konjski začuje topot i poklič onih, što gone.
Ne mine vremena mnogo, kad vika do ušiju njemu
Dodje, te ugleda Nis Eurìjala, kojega mjesto
Prevari i noć i vreva iznebuha zabuni, te sva
Četa ga svlada i vuče, i upinje uzalud on se.
Što će sad Nis? oslobodit junaka kakvom će silom,
Kakvim li oružjem on? poletjeti l' medju dušmáne
Ima, da umre? ranama smrt ubrziti ima l'?
Brže zavrti koplje zamahnuvši mišicom krepko,
Visoki pogleda mjesec i ovu molitvu reče:
»Oj ti boginjo, kćeri Latónina, diko zvijezda
I čuvarice šuma, poteci mi u pomoć blago,
Ako je otac Hirtak na tvojim oltarima igda
Dar prikazao za me i ako svojega lova

Pòd trulo objesih ja il' pribih ga sveti na zabat,
Gomilu ovu poméstí mi daj i upravi koplje
Moje kroz uzduh!« — Reče i upevši iz svih se sila
Baci koplje, te ono polètî ì prodrê kroz mrak,
Okrenutog Sulmóna u ledja pogodi, te se
Na njima slomi pa prebi držálje i utrobu prodje,
Sulmon se sruši toplu iz grudi izbacujuć krvcu,
Hladan je, polako krči, da slabine sve mu se tresu.
Na sve se ogledna strane, a evo žešćiji još je
Nis i visoko drugo zavŕtî od uha koplje,
Dršću još svi, te koplje prozújî kroz oči sl'jepe
Tagu i ustavi se u njegovu smlačeno mozgu.
Bjèsnî goropadni Volscens, jer nigdje ne vidi, tko to
Izmeće koplje, i ne zna, navalio kuda bi vatren.
»Ti ćeš mi — poviče — bar za obojicu platiti svojom
Toplom krvlju!« — pa potegne mač, na Eurìjala krene.
Tada se prestraši Nis i kao bez pameti ne će
Da se sakriva dulje u mraku, tòlikê boli
Ne mogući podnosit ovako poviče: »Na me,
Na me, o Rutulci, mače okrenite! evo me, ja sam,
Koji učinih to, prijevara moja je, a taj
Nit je učinio što nit mog'o je, tako mi neba,
Tako zvijezda, što znadu, drugára samo je odveć
Ljubio nesretnog!« — Reče, al' snažno sagnani veće
Prodje kroz rebra mač i bijele probije grudi.
Sruši se mrtav Eurìjal, po udima krasnima teče
Njegovim krv, i klone mu vrat i na pleći pade.
Tako rumeni gine i vene na polju cvijet,
Kada ga podreže plug, i nȁ vrât malàksalî tako
Spušta glavicu mak, kad obilna pritisne kiša.
Nis u sredìnu dušmánâ polètî i Volscensa samog
Mèd drugîm svima traži i samoga Volscensa motri.
Oko Nisa dušmáni navŕvê te ga odgonit
Stanu iz bliza, al' on navaljuje ì mâšê mačem
Vatrenim; Rutulac viče pred njime, a Nis u usta
Turi mu mač i smakne dušmána umiruć i sam.
Tada na prijatelja proboden mrtvog se baci
Nis i počine istom na njemu ù tihôj smrti.

Blažena dvojica! snage u mojoj ako je pjesni,
Ne ćete uspomeni vreménâ otet se nigda,
Na Kapitóliju dom dok Enèjin na hridini stoji,
Koja se ne miče, rimski dok otac vladao bude!
Rutuli pobjednici kad zaklade i plijen uzmu,
Mrtvoga Volscensa onda odnesu u tabor plačuć;
Ali se tuguje i tu veòma, kad nadjoše mrtva
Ramnesa i prváke tolìkê u pokolju jednom
Posmicane, Serána i Numu. Zgrne se mnoštvo
K mrtvim i na pola živim junacima, na mjesto mlako
Od krvi svježe, kud pjeni se krv i potokom teče.
Plijen prepoznaju tad, Mesápovu kacidu sajnu,
Pa i odličja natrag dobìjena sa mnogim znojem.
Već je sa šafranove Titónovê postelje zora
Ustala te je novo po zemlji sipala svjetlo;
Zrake se prospu sunčànê i svjetlost otkrije svijet.
Turno na oružje zovne junake oružan i sam
I mjedju oklopljene vojnike nagoni svaki
U bitku svoje te ih podjaruju raznim riječma.
Glave nabodu na koplja (ah tužna li pogleda!) oni,
Glave Eurìjalovu i Nisovu ì s mnogôm cikom
Čete za njima podju.
S lijeve strane zidóvâ (jer s desne teče rijeka)
U bojni staviše red Enèjevići se tvrdi,
Goleme opkope brane na visokim tornjima stojeć,
Sjetni, a k tomu im dušu nabòdenê smućuju glave
Predobro poznate jao! što crnim gnoje se gnojem.
U to po prestrašenom po okolu glasnica Fama
Krilata leteć bahne i dodje do ušiju majci
Mladog Eurìjala; odmah siroti kosti ohlàdnê,
Čunak joj padne iz ruku i zamrsi joj se predja.
Nesretnica izlètî i leleče načinom ženskim,
Kidajuć kosu k'o luda potrči k bedemom ona
Ì k přvîm četama ništa ne mareći za ljude, str'jele
Ni za pogibli sve i nebesa jaukom puni:
»Takvoga dakle te vidim, Eurìjale? ti li si moje
Utjeha starosti kasne? i samu si mogao mene
Ostavit, okrutniče? da jadna nije se zadnjom

S tobom oprostila mati, u pogibiju toliků
Kada te slahu, u zemlji ah neznanoj latinski da te
Trgaju psi i ptice! nijesam ti majka sprovèla
T'jela ni stisnula oči ni rane isprala tebi
Niti te haljinom pokrih, sa kojom se danju i noću
Žurah tebi te tkanjem u staračkih tješah se brigah.
Kamo ću? otrgnuti gdje leže ti udi, gdje tvoje
Tijelo raskidano? Od sebe to li mi samo
Donosiš, sinko? za to l' po vodi, po zemlji te praćah?
Ako ljubavi znate, o Rutuli, mene probod'te,
Strijele saspite na me i smaknite prvu me gvoždjem!
Il' ti se smiluj na me, o veliki bogova oče,
I mrsku glavu ovu u Tartar oružjem svojim
Baci, kad drukčije svršit ne mogu strašnog života.«
Plač taj potrésê im duše i kròz četu prodje cijelu
Žalosni jauk, klone i malakše snaga im za boj.
Na suze ona tako dok podžiže, Idej i Aktor
Uzmu je za ruke pa je odvedu kući, jer tako
Reče im zaplakan Jul učiniti i Ilijònej.
U to mjedena jasna strahovito truba zaječi
Iz daljine i nebo zatutnji od pokliči ratne.
Volštani u oblíku pohítê kornjače odmah,
Opkope napunit hoće i utvrde teukarske razbit;
Jedni tražeći pristup po ljestvama penju se na zid,
Gdje red je bojni rijedak, gdje šuplji se četa, u kojoj
Nema baš mnogo ljudi. Trojanci bacati stanu
Svakakve naprave na njih i rivat ih motkama dugim
(Rat ih je dugi bio naučio bedeme branit).
Kamenje strašne težine dovaljuju, ne bi li kako
Mogli prelomiti krov nad Volštanima, al' oni
Veselo podnose sve neprilike pod gustim krovom;
Brzo im dodija ipak, jer mnoštvo kud narupi gusto
Rutula, tamo Trojanci dovaljuju i bace golem
Kamen i povale njime dušmane i krov od štítâ
Razlome široko. Ne će junaci Rutuli dulje
Slijepi dà bijû boj, već hicima sagnati hoće
Teukre s bedema sad.
Nà poglêd strašni Mezèntij sa strane zamahuje druge

Lučem sad etrurskijem i oganj dimljivi baca;
A Neptunov je sin konjokrota počeo Mesap
Utvrde kidat i traži, da ljestve se prislone na zid.
Sad, o Kalìopa, neka pjevaču pomognu Muse,
Kolik je Turno pokolj počinio, prolio krvi,
Koji li junak je kojeg junaka poslao u Ork;
Meni pomozite sliku razvijati prostranu ratnu.
Golemi nȁ poglêd toranj sa visokim mostima bješe
Na mjestu zgodnu; svi ga osvajati prionu sada
Italci iz svijeh sila i rušiti sa svom ga snagom,
Ali se protivu njih Trojanci kamenjem brane
I množina ih str'jele kroz otvore prozora sipa.
Najprije Turno baci na toranj goruću zublju
I stranu zapali jednu, a plamen se raspiri vrlo
Od vjetra, pograbi grede, u dovratke se zagrize.
Oni unutra se smetu i poplaše, naprazno hoće
Zlu da uteku pa se povuku natrag, na onu
Stranu se sabiju svi, gdje ne gòrî, al' toranj
Sruši se od težine na jednoć, sve nebo zaòrî.
Na tle se na pola mrtvi s gromoradnom gomilom sruše
Jedni strijelama svojim, a drugi tvrdim kopljènîm
Dȑžalom probodeni; Helénor i Lik se samo
Jedva izbave živi, — Helenor mladjahni lako
Oružan, s golijem mačem, sa štitom čistim bez gizde.
Njega je meonskom kralju Likìmnija robinja tajno
Rodila pa ga u Troju u zabranjen poslala bojak.
Kad on med tisućama vojnika se Turnovih vidi
I čete latinske s jedne i sa druge strane gdje stoje,
Tad se usrȅd dušmáná zalètî mladić da umre,
Onamo nasrne on, gdje najgušće oružje vidi,
Kakono zvijer, koju lovaca opkoli mnoštvo
U smrt k oružju leti bijesna znajući, što je
Čeka, i jednim skokom iznàd svîh skoči kopáljâ.
A Lik nogama mnogo okretniji izmed dušmánâ
Oružanih protȑčî, već zida se drži, već hoće
Uhvatit atulu rukom i desnice primit drugóvâ;
Ali silniji Turno polètî s oružjem za njim
Pa mu poviče: »Zar si, o budalo, mislio, da ćeš

Rukama mojim uteći?« — te pograbi njega onako,
Kako je visio, pa ga s komadinom potegne zida,
Kao kad Jupiterov munjonoša u vis odnese
Kukastim pančama zeca il' labuda bijelih pera,
Il' vuk kakono Martov iz obora janje izvuče,
Kojega mati traži i dugo bleji za njime.
Nastane vika odàsvud, te navale, opkope zemljom
Zasiplju, goruće luče na zabate tornjeva drugi
Bacaju. K vratima tad se Lucètije približi s vatrom,
A Ilijonej ga ubi komadinom kamene hridi,
Ematijóna Liger, Korineja Asilas, — prvi
Junak je kopljem, drugi strijelom, što vara s daleka;
Ubi Ortìgija Kenej, a pobjednik Kenej od Turna
Pade kao i Itis i Klonij, Dijòksip i Promol,
Za tijem Sagaris, Idas, što stajaše tornju na vrhu;
Kapis ubi Privèrna, Temìlino kojega koplje
Lagano zadrije, tad on ludàija na ranu ruku
Metne odbacivši štit, a krilata str'jela doleti,
Lijevi kroz ruku bok mu probode i probije smrtnom
Ranom u nutrašnjosti sakrìvenê njemu dušnjáke.
Tu je Arcensov sin u oružju sjajnom, na njemu
Iglom je vezeni plašt, u iberskom grimizu tamnom
Sjaji se lijep licem; u Materinu je lugu
Othranjen on uz rijeku Simètîjskû, gdjeno je blagi
Smočani oltar Palíkov, — a otac ga posl'o je Arcens.
Koplja postavi u kraj Mezentij te zvizgavu praću,
Tri put okolo glave zavŕtî remenom pa tad
Olovom rastopljenim sredìnu razbije čela
Protivniku, i kako je dug, u pijesak ga svali.
Tada prvi put, kažu, Askanij u bòju strijelu
Odape brzu, a prije životinje gonjaše samo
Plahe, te na zemlju tada Numana obali hrabrog,
Koji se zvao i Remul i sestru Turnovu mladju
On je od nedavno im'o za ženu. Pred četama prednjim
Kȍrač'o je i vik'o, vrijedno spomena što je
I što nije vrijedno; zbog skorašnje sveze sa kraljem
U srcu bio je nadut, te golema vika ga stane:
»Nije li stid vas dat se za utvrdom pòdsjedat opet,

Frigijci nadbiti dva put, i čekati smrt iza zídâ?
Takovi gle izmèd nâs oženiti silom se hoće!
Je li vas doveo bog il' ludost u italsku zemlju?
Nisu Atridi ovdje ni Uliks prevarljivi nije!
Mi smo od poroda tvrdi, k rijekama rodjenčad odmah
Nosimo, nemilom tu ih i ledenom jačimo vodom.
Naši mladići trče planinama loveći revno,
Igra je njima odapinjat luk i upravljat konje.
Durašni momci su naši pri poslu, dovoljni malim,
Rade trnokopom zemlju il' drmaju kule u boju.
Čitav živimo vijek pod oružjem, vola u ledja
Okrenutijem kopljem bodémo; duševnih sila
Spora nam starost ne lomi nit' čilost mijenja našu,
I glave sijede šljem nam pritiskuje, godi nam zgrtat
Novi za novim plijen i živjet od grabeža, — a vi
Šarano grimizom sjajnim i šafranom nosite ruho,
Nerad mio je vama, i godi vam u kolu plesat,
Košulje nosite vi s rukavima, s tracima kape.
Id'te na visoki Dindim Frigìjânke, ne Frigijánci,
Gdje glas iz dvije rupe vještacima svirala daje,
Gdje vas berèkintskê frule i bubnji matere idske
Zovu; nek oružje bude junacima, od gvoždja bjež'te.«
Nije hvastanja tog i prorícânja strašnoga toga
Podnijet mog'o Askanij; stojeći prema tetívi
Konjskoj strjelicu zapne te ruke raširi, pak se
Pomoli Jupiteru i zavjetuje se veleć:
»Svemožni Jupiter-bože, pomozi pothvatu smjelom,
Svečane darove tebi u hramu ću ja prikazivat,
Pred tvoj ću oltar junca sa pozlaćenijem čelom
Bijelog dovest, što glavu već drži k'o njegova mati,
Koji već rogom bode i nogama baca pijesak.«
Čuje ga nebeski otac i s lijeve strane zagrmi
Iz neba vedrog, i luk smrtonosni podjedno zvekne;
Strjelica pritegnuta zazuji strašno i prodje
Kroz glavu Remulu pa mu šupljine očiju sl'jepih
Naskroz probode. »Idi i oholo hrabrost pogrdjuj!
Frigijci nadbiti dva put ovàkî vam odgovor daju.«
To Jul progovori samo, a Teukri poviču za tim,

Cikću veselo svi, do zvijezda sloboda im raste.
Tada je gledao baš iz eterskijeh visina
Tabor i ausonske čete Apolon dugòvlasi sjedeć
U oblaku i Julu pobjeditelju tad reče:
»Čestito jùnâštvo prvo! K zvijezdama tako se ide,
Bogova sine tî i budućih bogova oče!
S pravom će ratove sve, po sudbini što doći imadu,
Svršit Asàrakov rod. Ne obuhvaća Troja te, momče.«
Reče i uzduha lomeći dah s visina se spusti
Eterskih upravo k Julu pa lice i spoljašnjost uzme
Staroga Buta, koji Dardàncu bješe Anhísu
Momak, što oružje nosi, i vjeran mu čuvar na pragu;
Potlje za pratioca Askaniju dade ga otac.
Starcu sličan u svemu i glasom i bojom i kosom
Sijedom podje Apòlôn, a oružje strašno na njemu
Zvekće, — te vatrenom on progovori Julu ovako:
»Nek ti je dosta, sine Enèjin, što Numan od tvoje
Strjelice pogibe sretno; Apòlôn ti veliki ovu
Prvu dopušta slavu ne zavideć jednakom lûku,
Ali se ostani boja, o sinko!« Tako Apolon
Izusti pa se ukrade sred govora pogledom smrtnim,
Ispred očiju prhne daleko u tanahni uzduh.
Boga i str'jele božànskê gospoda prepoznaju odmah
Dardanska čujući, kako bježéći zvekeće tulcem.
Boja željnoga stanu Askanija mirit riječma
I voljom boga Feba, pa sami u ograšje natrag
Zadju i otvorene u pogibli bacaju život.
Po svijem zidima stoji i tornjima ubojna poklič,
Zapinju žestoke lûke i remenje vrte kòpáljâ;
Sva je posuta zemlja strijelama, kacide, štiti
Zveče od udaraca, i bitka nastane ljuta.
Kakono dažd kad dodje od zapada u doba kišnih
Jarića ì zemlju bije, kad grada se oblaci puni
U more sàsipat stanu, kad Jupiter grozni závìtlâ
Kišljivu uz jug oluju i ugnute oblake reže.
Sinovi Idjanina Alkánora Bitija, Pandár,
Momci kršni k'o gore il' jele dòmájê, — Ijéra
Planinska othrani njih u lugu Jupiter-boga, —

Oni sad otvore vrata, što čuvat ih vodja im reče,
Zovnu dušmane unutra u svoju se uzdajuć snagu
S lijeva i s desna k'o dva stojéći tornja, držéći
Mače, a perjanice na vrhu im glave se tresu.
Tako donebna hrasta se dva uz tekućice vode
Dižu na žalu Pada il' pokraj Atese ljupke,
Neokresane svoje do nebeskijeh visina
Obadva podižu glave i s vršcima visokim mašu.
Navale Rutuli videć, da ulaz otvoren stoji;
Kvercens je tu i Akvìkul u oružju krasnome i Mar,
Junak nagloga srca i ubojica je Hemon,
Al' svi s četama svojim il' odmah okrenu pleći
Ili ostave život na samome pragu kod vrátâ.
Srdžba sve veća se diže u srcima neprijatèljskîm,
I već Trojanci se zgrnu u gomilu na mjestu istom,
Već se iz bliza u boj usudjuju ì daljê poći.
Vojvoda Turno drugoj na strani bijesno ljude
Pometa, i tad dodje mu glas, da dušmanin ljuto
Opet siječe i bije i vrata otvorio da je,
Početi ostavi pos'o i strašnom potaknut srdžbom
K vratima dardanskima poleti i k ponosnoj braći.
Prvi u súsret mu dodje Antìfat, Sarpedona slavnog
Sin nezakoni žene od Tebanke, — kopljem se na njga
Baci i sruši ga Turno; poleti uzduhom tankim
Italska drenovača, u dušnik se onom zabode,
U prsi duboko zadje, i crna se krv k'o iz duplje
Pjenasta prolije, rt se u probitoj ugrije plući.
Mèropa, Èrimasa, Afidna obori Turno,
Bitiju za tim, što škripa od srdžbe i očima žagri, —
Ali ne kopljem, jer kopljem života mu uzeo ne bi,
Već on zavŕtî i baci falàriku, koja zazuji
Vrlo i pade k'o munja, i volujske dv'je ne odòlê
Kože ni vjerni oklop, na kojemu ljusaka zlatnih
Dva su reda, — stropòštâ tjelesina grdna se odmah,
Da sve zemlja zaječi, zašòboćê golemo štito.
Tako kameni stup na eubejskom žalu pri Baji
Pada, što su ga prije od golemih složili hridi,
Pa ga u more ruše, skotrlja tako se s prednjim

Dijelom u vodu stup i počiva duboko padnuv,
Na to se more uzbùrljâ i crni se diže pijesak,
Visoka Prohita ječi i döšće, Inarima k tomu,
Koju k'o blazinu tvrdu na Tifeja Jupiter baci.
Snagu ubojni Mars i slobodu Làtinom tada
Dade i pod srcem stane podbadat ih ostanom oštrim,
A Trojancima Bježan i Stravu pošalje crnu.
Ljudi nagrnu, kad se otvorila prilika boju,
Duše im ratni obuze bog.
Pandar kad ugleda brata gdje izvaljen leži, kad vidi
Kamo li bojna sreća okrénu, kud vodi sudbina,
A on se širokim upre ramènima ì s mnogôm snagom
Oko stožera vrata zavrti, i tako se mnogi
Nadju od njegovih vani u boju ljutom, a druge,
Koji su nalegli, primi i zatvori sa sobom Pandar,
Ludak, te ne vidje, da je u mnoštvu onome i kralj
Rutulski prodr-o, te on i njega u tabor primi,
Kao med plašljivu stoku da primi strahovitog tigra.
Odmah neobična vatra u očima Turnovim zasja,
Oružje strašno mu zvekne, na tjemenu njemu se trese
Krvava perjanica, iz štita sjevucaju munje.
Mrsko prepozna lice i golemo tijelo za čas
Zabunjen narod Enèjin, — tad veliki naprijed skoči
Pandar i prozbori plamteć od srdžbe zbog bratove smrti:
»Nisu dvorovi ovo Amátini, ženinstvo tvoje,
Niti očinska tebe med zidima Ardea drži;
Tabor dušmanski vidiš, ni otkud ti izlaza nema.«
Njemu se nasmjehne Turno i prozbori miran u duši:
»Ako si junačkog srca, započni i desnicom udri,
Pa ćeš Prijamu javit, da naš'o se Ahil i ovdje.«
Na te se riječi Pandar iz sviju napregne sila
I bâcî koplje korom sa sirovom, s čvorima krupnim;
Koplje poleti, al' kći Satùrnova dodje Junona,
Udarac odvrati, te se u vrata koplje zabode.
»Al' ti oružju mojoj u desnici ne ćeš uteći,
Mača jer drugi je ovo gospodar i djelitelj rana« —
Reče i visoko mačem zamahnuvši propne se Turno,
Pa po srijedi čelo pres'ječe med očima sl'jepim

*

Pandaru on i grdno golobrade obraze rani.
Zemlja zaječi pa se potrese od tereta teškog,
Pandar kad s klonulim t'jelom i s oružjem pade, po kojem
Cijedi krv se i mozak, a dvije polovine glave
Na dvije strane se spuste, na jedno i nà drugô rame.
Od straha dršćuć Trojanci razbjèžê se pleći okrenuv.
Misao na pamet tada pobjeditelju da dodje
Zaklope razbiti rukom i drugove pustit kroz vrata,
Zadnji ono bi dan i ratu i Teukrima bio,
Al' on sve gòrî, te bijes i mahnita žudnja, da kolje,
Na dušmáne ga goni.
Falera dočeka prvog, pa Giga, te koljena ovom
Podreže, koplja im uzme i bacat ih stane u ledja
Onim, što bježe (Junona slobodu mu dáje i snagu);
Halisa doda im drûga i Fegeja, kojem probode
Štit — i na bedemu borce, što bore se ništa ne sluteć:
Halija, Prìtanisa, Noémona i još Alkàndra.
Linkej htjede na njega i stane drugove zvati,
Ali bedemu desne sa strane upne se Turno
Blistavim mačem te glavu i kacidu onom dáleko
Obori udarcem jednim iz blíza. Posmica za tim
Zvjerinja zatirača Amíka (od kojega nitko
Ne bješe vještiji mazat i trovati gvozdene str'jele),
Klitija, Eolu sina, i Kreteja Musama druga,
Musama prijatelja, na umu kojem su svagda
Pjesme i kitare bile, i žice je skladno ugadj'o,
Pjev'o o bitkama, konjma, o junačkom oružju svagda.
Napokon teukarske vodje za pokolj svojijeh čuvši
Pohite onamo, Mnestej i ljutica Serest pa vide
Drugove raspršane, a dušman je u tabor uš'o.
Poviče Mnestej: »Ta kamo okrenuste? kamo bježíte?
Koji vam zidovi drugi i bedemi ostaju jošte?
Jedan, o gradjani, čovjek odàsvud opkoljen vašim
Zidima zar da kolje tolìkô, a njemu da ništa
Nije? tolike prve junake Orku da šalje?
Nije l' vam nesretne žao domaje i bogova starih,
Velikog nije li stid vas Eneje, o čeljadi tromá?«
Riječi ohrabre tê ih, te stanu u gustom mnoštvu.

Pomalo uklanja se iz ograšja Turno i gleda
Doći k rijeci i k strani, što okružena je vodom.
U to Trojanci svi žešće navaljuju s velikom vikom,
Sve se stiskuju više: k'o lava kad bijesnog stanu
Nemilo ljudi gonit strijelama, — poplašen dašto
On je te uzmiče ljut i s pogledom strašnim, al' bježat
Ne da mu ni gnjev ni hrabrost, a kolikogȍd bi navalit
Hotio, nije od ljudi i oružja to mu moguće, —
Upravo tako i Turno kolèbajûći se sada
Sporijem uzmiče krokom, a srdžba mu kipi u duši.
Pače dva puta još na dušmane nasrne i tad,
Dva puta povija čete po okolu pa ih pomete,
Ali se čitava opet množina sjedini brzo.
Kći Saturnova njega Junona ne smjede više
Snagom objačit, jer posla s nebésâ Jupiter sestri
Uzdušnu Iridu, nek joj neugodnu zapov'jed javi,
Ako visoki tabor ne ostavi trojanski Turno.
Junak već nije kadar odoljeti kȍliko prije
Štitom ni desnicom, jer na nj odàsvud se oružje sipa;
Zvekeće kacida Turnu neprestano oko šupljínâ
Očiju slijepih, a tvrda mjed od kamenja puca,
Već mu je perjanica na glavi izdrta, a štit
Ne može udaraca održati, koplje za kopljem
Bacaju Teukri i Mnestej munjeviti. Znoj po cijelom
Lije se t'jelu k'o potok od smole, ne može dahnut,
Umoreni mu udi od sipnje se drmaju teške.
Napokon s oružjem svim u rijeku skoči naglavce
Turno, te njega primi rijeka, kada joj dodje,
U vodu žućkastu pa ga na valima blagim ponese
I krv sapravši s njega drugarom ga vesela vrati.

Deseto pjevanje.

U to se svemožnoga Olìmpa otvore dvori,
Bogova otac i ljudi kralj vijeće sazove
U dom zvjezdani, otkle s visínâ zemlju cijelu
Motri i dardanski tabor i narode latinske. Bozi
Otprtom dvojako sjednu u domu, i Jupiter počne:
»Veliki nebesnici, okrenuli za što ste misli?
Za što ste stali se borit s ljutinom? Kad ja nijesam
Htio, da Italija s Trojancima vojuje, što se
Zabrani protivite? na oružje bojazan kakva
Navede ove i one, da idu počinjat borbu?
Doći će boju pravo vrijeme — ne treba zvat ga, —
Kadno će pogibiju Kartaga spremati grozna
Veliku kulama rimskim i Alpe otvoriti u Rim;
Tada vam prosto bilo vojevati s mržnjom i harat;
Mirujte sad i rado uglavite prijatan savez.«
Jupiter kratko reče, al' Venere ne bješe zlatne
Besjeda kratka:
»Oče, o gospodaru vjekoviti sv'jeta i ljudi,
Ta tko ostaje još, kog drugog bih moliti mogla?
Rutulce vidiš kako podruguju se, a Turno
S gizdavim konjima juri posrȅd čêtâ sa sretnog boja
Nadut, već Teukrima nema u zaprtom okolu spasa.
Čak iza vrata se bije u okolu boj i na samim
Zidnijem utvrdama i krvca po jarcima teče.
Ne zna Enèja to i dalèko je. Nigda l' ga ne ćeš

Podsjedanja oprostit? Već drugi put dušmanin hoće
I drugâ vojska Troju da razori, koja se radja.
Opet će Tidejev sin na Trojance iz etolskog Arpa
Dić se, te meni, mislim, još moje ostaju rane,
Dušmansko oružje mene, dijete tvoje, još čeka.
Ako u italsku zemlju prekò voljê krenuše tvoje
I bez milosti tvoje Trojanci, nek plate grjehotu,
I ne pomaži im ništa; al' ako se držahu mnogih
Savjeta, što su im bozi i Mani dali, — tko nalog
Tvoj promijeniti može i graditi novu sudbinu?
Što ću još spominjat ladje na eričkom spaljene žalu?
Dignute bijesne vjetre iz eolske zemlje i kralja
Bûrâ i Iridu, koja iz oblaka šiljana bješe?
Sad je i podzemlje digla, u koje područje do sad
Dirala nije; Alèktu na jednoć na zemlju posla,
Koja po italskijem gradòvima màhnîtâ sada.
Ne bunim ja se zbog vlade; u sretnije doba se tomu
Nadah, a sada nek bude pobjeditelj, koga ti voliš.
Ako već Teukrima zemlje ni jedne okrutna tvoja
Ne daje žena, a ono dopusti, oče, iz borbe
Da zdrav izidje Jul, na životu mi unuka pusti,
Tako ti rasute Troje, što razvaljena se puši.
Nek se po neznanijem Enèja valima tuče
I nek puta se drži, što daje ga njemu sudbina,
Samo nek ovoga spasem i izbavim iz boja ljutog.
Visoka ostrva Paf i Kiteru imam i dvore
Idalske imam i Amat, bez oružja, bez slave tu on
Vijek gdjegod nek vije. Odredi, da s velikom silom
Ausonsku zemlju Kartaga pritiskuje, gradima tirskim
Prepreke nema odándê. Trojancima što je pomòglo,
Da su propasti ratnoj utèkli kroz argolsku vatru,
Što su se napatili po vodi, po širokoj zemlji
Nevolja tražeći Latij i Pergam novi? Zar bolje
Ne bješe ostat na prahu domaje, što ostade od nje,
Na tlima, Troja gdje bješe? Jadnícima Simois i Ksant
Molim te vrati i daj bijede ilijske, oče,
Teukrima opet pretrpjet.« — Junona kraljica tada
Prozbori ljuta, bijèsna: »Što siliš me duboku šutnju

Svoju da prekinem i bol da sakriti otkrivam sada?
Koji je nagnao bog il' čovjek Enèju, da ide
Rȁtovat, dušmaninom Latínu da dolazi kralju?
On je u Italiju sudbìnôm napućen doš'o,
Nagna ga zanos Kasàndrin, — nek bude; al' zar smo mu rekli,
Svoj da ostavlja tabor, da vjetrima predaje život?
Vrhovnu upravu rata i zidove da on dječaku
Povjeri? tirenski savez i narode mirne da buni?
Bog li ga uvali u zlo? il' moja okrutna sila?
Gdje je Junona tu il' Irida spuštena s neba?
Ako je nepravo, vatrom da Italci okruže Troju,
Koja se radja, u zemlji da očinskoj boravi Turno,
Kojemu djed je Pilùmno, Venìlija boginja mati, —
A je l' pravo, da zubljom Trojanci pakoste crnom
Làtinom, tudja polja da pritisnu, odgone plijen,
K tomu da biraju taste, vjerènice vode iz krila,
Mir da rukama mole, a oružje na ladje meću?
Ti iz grčkijeh ruku Eneju ugrabit možeš
I mjesto čovjeka maglu i uzduh prostrijet prazni,
Ladje u Nimfe možeš pretvoriti, — a ja kad štogod
Pomognem Rutulima, strahota zar je tolìkâ?
Ne zna Eneja to i daleko je, — nek je, nek ne zna.
Visoku imaš Kitéru i goru idalsku i Paf,
Što grad ratòbôrnî onda i srca žestoka dražiš?
Gledam li ja stubòkom razvaliti frigijsku silu,
Što se rasplinula, ja? a Trojance jadne Ahivcem
Predao tko je? što uzrok Európi i Aziji bješe,
Da na oružje skoče, da otmica prekine savez?
Dardanski preljubnik je li po mèni osvojio Spartu?
Ja li sam oružje dala, razvlačila rat sa Kupidom?
Tad ti se trebalo bojat za tvoje, a sada se kasno
S krivijem tužbama dižeš i počinješ naprazno kavgu.«
Tako Junona reče, a bogovi stanu žubòrit
Pristajuć koji uz koju, k'o vjetrić u šumi stisnut
Kada lavòriti počne, i žubor se po malo mukli
Valja i javlja brodarom oluju, koja će doći.
Tada prozbori otac svemògûćî, u kog nadà svîm

Prva je vlast, i bogova dom zašútî tad višnji,
Zadršću temelji zemlje i umukne visoki eter,
Prestanu zefiri, more utaloži ì smîrî vale.
»Čujte mi dakle riječ i primite u pamet svoju.
Kada slobodno nije, u savez da se Ausónci
S Teukrima slože, i kraja kad svadjanju vašemu nema,
Razlikovati ne ću Trojanca od Rutulca, kakva
Jednim je i drugim sreća i nada danas, — pa bio
Trojanski podsjednut tabor zbog sudbe Italcem sklone
Il' zbog trojanske pogrješke zle il' proroštva krivih.
Al' ja ni Rutulce ne ću izuzeti, svakom svoj pothvat
Muku i uspjeh nek nosi. Ta Jupiter kraljuje svima.
Naći će put sudbina.« — Rijeke tako mu brata
Stigijskog, tako mu žala, gdje kuha se smola, i crnih
Tako mu bezdana, migne i migom Olimp potrese.
Tada se razgovor svrši. Sa stolca se Jupiter zlatnog
Digne, a nebesnici povedu ga med sobom k pragu.
  Okolo svijeh vrata medjù tîm Rutulci sjeći
Ì rušit prionu ljude i plamenom pasati zide.
Četa Enèjevîćâ med bedemi stisnuta sad je,
Nade, da uteknu, nema; jadníci na visokim stoje
Tornjima, utvrdu slabom opkoliše uzalud četom;
Asij Imbrasov sin i Timet Hiketaónov,
Za tim Asaraka dva i Timbris s Kastorom stari
Red sačinjavaju prvi, a za njima Timet su i Klar
Braća Sarpédonova iz visoke likijske zemlje.
Akmon Lirnéšanin, slavan k'o otac Klitije njegov
I k'o Menèstej mu brat, iz sviju se upevši sila
Nosi golemi kamen ne maleni brdine dio.
Jedni se kopljima živo, a drugi kamenjem brane,
Strjelice namještaju k tetívama, sipaju vatru.
Dječak je dardanski gle u sredini s otkritom divnom
Glavom, vrijedan veòma, da njeguje Venera njega;
On je k'o dragulj, što sja po srijedi žutoga zlata,
Nakit vratu il' glavi, il' kako bjelòkôst se sjaji
Metnuta vješto med šimšir il' orički medju terèbint;
Rasuta kosa po vratu bijèlôm kao mlijeko
Pada Askàniju, kolut od gipkoga zlata je drži.

Junačke vidješe čete i tebe, Ismare, tada,
Kako ranjavaš ljude i otrovom strjelice jačiš,
Sine oj plemeniti Meònijê, gdjeno seljaci
Rodne obradjuju njive, a Paktol ih zaljeva zlatom.
Bio i Mnestej je tu, što slava ga visoko dignu,
Kada je prognao Turna od utvrde i od zidóvâ;
Takodjer Kapis, po kojem je grad u Kampàniji prozvan.
Tako se med sobom oni u ograšju bijahu ljutom,
A o ponoći vale Enèja rezaše morske.
On od Evandra podje u etrurski tabor i kralju
Pristupi, kaže mu ime i pleme svoje i reče,
Što li želi, što l' donosi sam i kolìkû Mezèntij
Sakuplja vojsku i kako silovita Turno je srca,
Još ga o uzdanju slabom urazumi u sreću ljudsku,
K svemu molbe još doda. I odmah s vojnom se silom
Tarhon pridruži njemu i uhvati vjeru, te narod
Lidski po nalogu božjem, namirivši proroštvo, udje
U ladje predat vodji tudjincu. Enejina ladja
Prva je, frigijska dva su na kljunu joj složena lava,
Ida odozgo stoji bjeguncem premila Teukrom
U ladji veliki sjedi Eneja i prevraća ratne
Različne zgode u sebi, a Palant mu uz bok se l'jevi
Pribija te sad ga pita za zv'jezde vodilje tamnoj
Noći, a za muke sad, što pretŕpje ih morem i zemljom.
Boginje, Helikon sad mi otvorite, počnite pjesmu,
Kakva je pratila vojska Eneju od etrurskih žala,
Ladje mu oružala i plovila po moru sada.
Prvi valove reže sa tigrom mjedenim Masik,
Tisuću vodi momaka, iz klusijskih koji zidóvâ
I iz Kose grada izidjoše, strjelice nose
I luk smrtonosni oni na plećima ì lakî tulac.
Tu je i mrki Abant, cijela mu vojska je krasno
Oružana, a zlatni Apolon se sjaji na krmi;
Vodi stotina šest junaka ratnika vještih
Iz Populónijê grada, a tri sta s ostrva Ilve
Čestite poradi svojih neiscrpnih halipskih ruda.
Treće je posrednik ljudi i bogova Asilas, koji
Govedje žile ima u vlasti ȉ govôr ptica,

Zv'jezde i proročke ognje munjonosne, — s tisućom ljudi
Juri, što kopljima strše u redu sabiti bojnom,
Pisa ih (alfejski grad postanjem, a ertrurski mjestom)
Podloži njemu. Astir za njime je junak na konju,
Junak s oružjem takvim, što prelijeva se sjajem.
Tri sta šalje ih još — svi u boj jednodušno hoće —
Koji žive u Ceri, u Pirgu gradu starìnskôm,
Na Minijónovîh poljih, u nezdravom gradu Gravisci.
Ne ću, o Kȕpavône, mimóći ni zabiti tebe,
Ligurski prehrabri vodjo, što s malo družine dodje,
Kojem se labudova íz kacide izdižu pera
Očeva oblika znak (po krivici, Amore, vašoj).
Priča se na ime, kako za Faetonom je dragim
Žalostan Kikno u hladu sestara njegovih pjev'o
Brsnatih izmed topólâ i pjevanjem ljubav i tugu
Tišk'o, te ostavi zemlju i k zvjezdama pope se pjesmom,
Pošto ga staračka pokri sjedina ì pêrje meko.
Sin mu sa sobom vodi u ladjama momke vršnjake,
Veslima velikog miče Kentàura, koji se diže
Visoko nad vodu, i kam oboriti kanda će u nju
Golem, i dugijem kiljem crtara duboke vale.
Četu takodjer diže iz zemlje očinske Okno
Mante proročke sin i rijeke etrurske; on ti
Majčino ime dade i zide, o Mantua grade,
Obilna pradjedima; al' plemena istog svi nisu:
Tri su naroda, svakom u narodu općine četir';
Mantua svima je glava, al' snaga je etrurske krvi.
Otud stotina pet na Mezentija kreće vojnika;
Mincij, Benakov sin, što zèlenkastôm je trskom
Ovjenčan, sada ih vozi po pučini u ladji ratnoj.
Ide i Aulest teški i dižuć se valove bije
Sa sto vesala, sve pjeni i burlja se pučinom voda.
Ladju mu Triton vozi gromoradni, kojino sinju
Pučinu školjkom plaši i sprijeda vidi se čovjek
Sve do bokova, čupav, a trbuh se svršuje s kitom,
Voda se poluzv'jeru pod prsima pjeni i šumi.
Tòliko biranih išlo knezova je na pomoć Troji
U ladja trideset mjedju sijekući morsku poljànu.

Već se s nebesa uklonio dan, i blaga se Feba
Voziti stala sredinom Olimpa u kolima noćnim;
Počinut brige ne dadu Eneji, te on na korman
Sjedne i stane upravljat njim i pazit na jedra.
Gle, u sredini puta mu tad drugarica kolo
Dodje u susret: Nimfe, što po volji blage Kibebe
Dobiše morsko božànstvo, kad ù Nîmfe pretvori ladje.
Kȍliko mjedenih baša na obali stajaše negda,
Tòliko plivaše Nimfa u skupu i rezaše vale.
Poznaše kralja s daleka i uhvate kolo okò njeg.
Kimodokéja, koja od sviju je vještija zborom,
Prateći straga i korman držeći desnicom, ledja
Izdižuć, ljevicom tihim pod valima veslajuć reče
Kralju, koji još ne zna: »Enèja, potomče božji,
Bdiješ li? Bdij i uža popusti veslima. Mi smo
S idskoga svetog vrhunca omorike, brodovi tvoji,
A sad morske smo Nimfe. Kad nevjerni Rutulac mačem
I vatrom pritisnu nas, da bježimo, nerado onda
Slomismo sveze tvoje i po moru tražimo tebe.
Majka se smilova na nas i oblik dade nam ovaj,
Boginje učini nas, da pod valima vijemo vijek.
Mladi Askànij je zidom i opkopom zatvoren sada,
Latinski vatreni bojci odàsvud i oružje njihno.
Arkadski konjici već i hrabri stoje Etrurci
Na mjestu odredjenu; odlučio tvrdo je Turno
S četama put im zakrčit i ne dat im k taboru doći.
Ustaj, i zora kad dodje, zapovjedi družini odmah,
Nek se orùžâ, i pograbi štit neslomljivi, što ti
Dade ga vatre gospodar i optoči obod mu zlatom.
Misliš li, zalud da ovo ne rèkoh, sutrašnji dan će
Pobitih rutulskih vidjet tjelesa golemo mnoštvo.«
Reče i načinu vješta budúći odlazeć krmu
Visoku desnicom rine, i ladja po vodi polètî
Brže od koplja, brže od str'jele, što takmi se s vjetrom.
Za tijem i druge ladje pohítê; Trojanac Enèja
Divi se ne znajuć, što je, al' čudo ojunači to ga,
Nebeski pogleda svod i kratku molitvu reče:
»Idska bogova majko, što miluješ Dindim i grade

Kulama nakićene, u dvopregnim uzdama lave,
Ti si mi vodilja sada u boju, i dòspjetak sretan
Zraku daj, Frigijáncem poteci na pomoć blago.«
Toliko reče, a u to se dan već objačan svjetlom
Žurno izvije opet i rasprša noć, a Eneja
Druzima najprije rekne, da bojnih se drže znakova,
Neka se spremaju za boj i srce nek s oružjem slože.
Visoko stojeć na krmi već ugleda Teukre Eneja
I svoj ugleda tabor te ljevicom podigne u vis
Sjajni štit; sa zidóvâ Dardánci poviču, da se
Sve do zvijezda čuje, žestinu im podjari nada,
Oružje bacaju. Tako pod oblaci crnima ždrali
Strimonski javljat se znadu i krilima bijući lete
Eterom hrleći južnih iz strana i veselo klikćuć.
Rutulski čudi se kralj i ausonske čude se tomu
Vojvode, kada li vide na jednoć k obali krme
Okrenute i more cijelo se s ladjama ljulja.
Sja se na glavi Enejinoj šljem i šljemu sa vrha
Sipa iz perjanice se plam, a obilni baca
Blìjesak zlaćeni štit: k'o krvavi komet u noći
Kada se vedroj kobno crvènî, il' kao zvijezda
Kada se pomoli Sirij jadnícima donoseć smrtnim
Ždju i bolesti, nebo zagrdjujuć nemilim sjajem.
Ali smjelica Turno ne izgubi uzdanja ni tad,
Obalu prihvatit hoće, odagnat došljake od zemlje,
Te on ohrabri druge riječma povikav ovako:
»Što ste željeli željno, dušmáne satrt — imate;
Sad vam je, junaci, bojak u ruci. Svaki na ženu
I kuću svoju nek misli, otaca se velikih slavnih
Sjećajte djela; sami potecimo k vodi, u hitnji
Dok im se koraci prvi kolebaju istom izìšâv.
Smjelima pomaže sreća.«
Reče i misli u sebi, povèsti koje l' će u boj,
Kojim li podsjednutih zidóvâ povjerit stražu.
Mostove baci tada Eneja i po njima drûge
Pusti iz visokih ladja. Kad uspor mirnoga mora
Opaze, jedni tad u plićinu puste se skokom,
Drugi se podupru vesli. A Tarhon ugledav mjesto,

Gdje pri obali voda ne struji, ne lomi se s bukom
More, nego se mirno poljuljuje, rastu mu vali,
Onamo okrene baš i zamoli drûge ovako:
»Sada, o birana četo, naklop'te se nà jâkâ vesla,
Držite, gonite ladje, zabodite njihove kljune
U zemlju dušmansku, sâm kilj nek sebi utisne brazdu.
Samo nek zemlje se dohvatim ja, pa ne marim tada,
Nek mi se razbije ladja u pristanu.« Kada to Tarhon
Reče, tada se upru drugari veslat i ladje,
Koje zapjenjuju vale, na latinska pognaju polja;
Kljuni se dohvate zemlje, te ladje bez ikakvog kvara
Stanu sve do tvoje, o Tarhone, jer u plićini
Njena se nasadi krma na prudu koso i dugo
Odolijevajuć valom i ljuljajući se amo
I tamo napokon pukne i izvali u vodu momčad;
Klupe, što plutaju ozgo, i odlomčine vesala
Smetaju njih i uzmičuć val zaùstèžê noge.
Al' oklijevati ne će ni Turno, već krene na Teukre
Žestoko s četom cijelom i postavi je na žalu.
Trube zatrube. Enèja na seljačke najprije čete
Udari, Latine uzbi (sa dobrim znamenjem poče),
Najvišeg ubi junaka Teróna, koji je na njga
Bio navalio. Mjedeni šav i tuniku zlatom
Pokritu probije mačem Eneja i otvori bok mu.
Za tijem Likasa smakne, što izrezan je iz mrtve
Majke i posvećen Febu, jer dano mu djetetu bješe
Ostat od željeza živu. Tad dvojicu ubije blizu,
Koji su topuzom ljude obárali: Kiseja jakog,
Gijasa strašnog; nije pomòglo oružje njima
Herkula nì rûke jake ni Melamp, roditelj njihov,
Drug Alkídu, dok teške na zemlji radjaše posle.
Nesklapno eno blebeće Far, a Eneja zavìtlâ
Koplje i njemu zabode u usta ga, dokle još viče.
Dardanskom oboren rukom, o nesretni Kidone, i ti
Lež'o bi jadno, koji ljubimca si pratio novog
Klitija, kojemu malje na obrazu prve se plave,
Ljubav bi zabio, kojom mladići te ljubljahu svagda,
Da se ne desi tu na broju sedmero braće,

Sabitih u četu, samih sinóvâ Forkovih, — sedam
Izbace oni strijela, od štita i òd šljema jedne
Odskaču, druge Eneju tek zadiru, ali ih blaga
Odbija Venera. Vjernom Ahátu reče Eneja:
»Koplja mi nosi, ne ću u Rutulce zalud ni jednog
Baciti, kàd ih tolìkô na ilijskom polju zabodoh
Ja u tjelesa grčka.« Pa veliko pograbiv koplje
Baci ga, ono poleti i prodre kroz mjed od štita
Mèonu, pa čak kroz oklop probode njegove prsi.
Na pomoć priskoči brat mu Alkànor i desnicom brata,
Koji se ruši, pridrži, al' njemu bačeno koplje
Mišicu proreže odmah i krvavo dalje odleti,
Ruka se s ramena spusti o žilama viseći mrtva.
Numitor izvadi tada iz bratova tijela koplje
Pa na Eneju ga hiti, al' ne bi mu dano probòsti
Njega, već junačkog samo Ahata zadre u bèdro.
Klaus iz Kure, koji u snagu se mladjahnu uzda,
Dodje i iz daljine Driópu žestoko turi
Pȍd brâdu tvrdo koplje i usred govora njemu
Prereže grlo te riječ sa dušom mu izvadi, — Driop
Čelom udari zemlju, a krvca mu klade iz usta.
Klaus tad obori — raniv kog kako — tračka junaka
Tri, što od uzvišene od Borejine su krvi,
I tri, što otac ih Idas od Ismara očinskog posla.
Eto Aurúnčânâ, eto Halésa, eto Mesápa
Sina Neptunova krasnim sa konjma. Sad jedni, sad drugi
Teukre uzbiti hoće; na pragu Ausònijê samom
Bije se boj. K'o nebom pod širokim kada se vjetri
Protivni pobiju, silom i hrabrošću jednaki; ne će
Jedan da uzmakne drugom. ne uzmiču oblaci, more;
Borba je dvojbena dugo i ljuto upinje sve se:
Trojanske upravo tako i latinske sada se čete
Udare, noga stoji do noge, a momak do momka.
Na drugoj strani, gdje je bujìca dovaljala širom
Kamenja, što se kotùrâ i iščupanog na žalu
Drveća, — opazi Palant Arkádjane, neučne boju
Pješačkom, kako bježe od Lȁtînâ, koji ih gone,
Jer zbog gredovita mjesta otpustit im trebaše konje.

Drugo u nevolji toj ne ostaje Palantu, već on
Sada molbom, sad gorkim riječma podjaruje hrabrost:
»Drugovi, kamo bježíte? ej tako vam junačkih djela,
Tako Evandrove slave i dovojevanih bojévâ,
Tako vam nade, u kojoj sa ocem se natječem dičnim,
Spasa ne traž'te u b'jegu! Prolomiti put kroz dušmane
Željezom treba, gdje saboj navaljuje najgušći, tamo
Vas i Palanta vodju domája visoka zove.
Ta ne pritješnjuju bozi, već na nas smrtnike dušman
Udara smrtni; tolìkô i u nas je srca i ruku.
Velikom bravom nam put zaključava pučina morska,
Za bijeg nemamo zemlje; u trojanski hoćete l' tabor
Bježat il' u more?« — Reče i mèd gûstê prodre dušmáne.
Vodjeni hudom sudbinom na njega se namjeri prvi
Lag i iščupati kamen dok hoće teški, već Palant
Koplje zavitla pa Laga probode, gdjeno mu rebra
D'jeli rtènica; koplje priònu zà kosti, al' ga
Palant izvuče natrag. A Hisbon ne pretekne njega,
Kolikogòd se nad'o; bijesan jurne do duše
I k'o bez pameti smrti zbog drugove nemile, al' ga
Dočeka Palant i mač zabode mu u pluću bujnu.
Napadne Stenije tad i Anhemola òd roda starog
Retova (ložnicu taj je oskvrnio maćehe svoje).
I vi Daukovi sini blizànci na rutulskom polju
Padoste, Laride, Timbre, veòma slični, te nisu
Vas raspoznavali mati ni otac (prijevara slatka);
Al' sad različna Palant obìljêžja dade vam strašna,
Jer mač tebi, o Timbre, Evàndrov otkinu glavu,
Tebe pak odsječena, o Laride, desnica traži,
Željezo hvataju prsti al' dršćuć i na pola mrtvi.
Gnjev Arkadjane i stid orùžâ sad na dušmane,
Vodje ih riječ podžeže i gledanje slavnih mu djela.
Palant Reteja smače, na dvokolici kad uza nj
Bježaše; razmak samo tolìkî vremena Ilu
Osta, jer koplje na nj iz daleka upravi jako;
Retej od valjanog Teutra bježéći i brata mu Tira
Baš u sredini se stvori i kopljem pogodjen s kola
Padne na pola mrtav i petama udari zemlju.

Kao što kada ljeti po želji se vjetrovi dignu
I kad utrine ovdje i ondje zapali pastir,
Grozna Vulkanova sila sredine se dohvati brzo
I k'o jedan se plamen po širokih raširi poljih,
Pastir veseo sjedi i gleda, gdje bani se vatra:
Tako si radov'o ti se, o Palante, kad se drugóvâ
Hrabrost sjedini sva. Mejdandžija žestoki Hales
Sav se pokrije štitom i udari tad na dušmáne.
Ubi Ladóna, Feréta, Demòdoka; za tijem sjajnim
Odreže mačem ruku Strimòniju, kad ju je dig'o
Prema njegovu grlu; a Toasu kamenom lice
Razbije, smrvi mu kosti sa krvavim s'mješane mozgom.
Otac je u šumi krio Halésa bojéći se sudbe
Al' poblijedjele oči starìna kad stisne te umre,
Parke ulože na nj i Evàndrovu prepuste njega
Oružju, Palant ga tada salètî pomoliv se prije:
»Daj, o Tibere oče, strijeli, što laku je puštam,
Sreću i uprav' joj put kroz Halésa kršnoga prsi;
Oružje njegovo visit i odora na tvom će hrastu.«
Molitvu usliši bog; Imàona štiteći Hales
Svoje otkrije prsi strijeli arkadskoj jadnik.
Laus — sam velika vojska u vojsci — ne da, da momčad
Preplaši njegova smrt, te najprije Abanta ubi,
Zadjevu i čvor u boju, što Lausu stade nasuprot.
Arkadska ruši se momčad, Etrurci se takodjer ruše
I vi Trojanci, kojih ni Grci pogubili nisu.
S jednakim vojvodama i snagom se udare vojske.
Zadnji sabijaju čete; od saboja oružje, ruke
Micat se ne mogu; Palant odavde bije, jurìšâ,
Laus pak odande; oba ljepote su divne i slabo
Različni godinama; sudbina ni jednom ni drugom
Ne dade povratka kući. Al' da se udare njih dva,
Toga dopustio nije Olìmpa velikog vladar:
Udes od većih čeka dušmánâ jednog i drugog.
Turna zamoli blaga tad sestra, da zam'jeni Lausa;
Krilatim kolima Turno po sr'jedi prereže vojsku.
Ugledav drugove vikne: »Vrijeme je proć vam se boja;
Sam ja na Palanta hrlim, i meni samomu Palant

Patri; ej htio bih sad, da otac nas gleda Evandar.«
Tad se uklone druzi s mejdána po zapov'jedi.
Kada se rutulska vojska razmàkla, oholim mladić
Začudi se riječma i udivljen promatra Turna,
Oči po golemom baca junaku ì njima mjeri
Sve iz daljine on i ovako odgovori kralju:
»Vojvodske odore ja ću dobićem se proslavit sada
Ili čestitom smrću, ugodit će oboje ocu.
Nemoj prijetiti.« Reče i izidje nasred mejdána;
Krv se Arkádjanom sledi u grudima. Oskoči Turno
S dvokolica i pješke približit se odmah je gotov.
Kao kad ugleda lav s vrhunca visokog bika,
Koji u polju stoji daleko i spreman je na boj,
Te lav potrči; baš takav i Turno dolazeć bješe.
Misleći Palant već, na dohvátu da koplja je Turno,
Naprijed stupi, ne bi l' pomògla mu sreća, kad nije
Jednake snage, pa tad u veliki prozbori eter:
»Očeva gostinstva tako t', o Alkide, tako ti stola,
Kojemu doš'o si strancem, pomozi u veljem pothvátu.
Umiruć Turno nek gleda, gdje krvavu odoru s njega
Skidam i pobjednika nek vide me smrtne mu oči.«
Čuje Alkid mladića i zatomi veliku tugu
U dnu svojega srca i zaplače zalud, i tada
Blago Jupiter-bog progovori svojemu sinu:
»Svakoga svoj očekuje dan, života je vr'jeme
Kratko bez povrata svima, al' posao je vrline
Djelima slavu produljit. Pod visokim zidima Troje
Tòlikî padoše sini božànskî, pa ì čedo moje
Takodjer pade Sarpédon. I Turna njegova sudba
Zove, te granici on se približuje vijeka danog.«
Jupiter reče i oči od rutulskog odvrati polja.
Tada izmetne koplje sa snagom velikom Palant
I mač blistavi trgne iz korica, koje ga kriju.
Koplje poleti i našavši put kroz Turnova štita
Obod na rame padne, gdje vršak se oklopa diže,
Tako zahvati nešto junakovog velikog t'jela.
Koplje sa željeznijem oštrícem vitlajuć dugo
Turno tada ga baci na Palanta ovo veléći:

»Gledaj oružje moje da l' umije bolje probijat!«
Reče, i dršćući rt probode baš po srijedi
Štit, što volujska koža obvijala mnogo ga puta,
Kroz mnoge njegove mjedi i željeza naslage prošav
Oklop, što zadjevu čini, i goleme probuši prsi.
Palant iz rane zalud oštríce istrgne toplo,
Jednim i istim putem poteče i krv i život.
Sruši se na ranu Palant, a oružje zvekne na njemu,
Krvavim ustima takne na umoru dušmansku zemlju;
Turno nad njime poviče tad:
»Pamtite riječi moje, Arkàdjani, pa ih Evandru
Javite: kako je Palant zaslužio, tako ga vraćam.
Svu mu grobnu čast i pogrebnu utjehu svu mu
Poklanjam; gostinstvo njega s Enejom skupo će stajat.«
Reče te lijevom nogom na Palanta mrtvoga stane
I strgne tkanicu s njega, što vrlo bijaše teška;
Na njoj je izdjeljano zločínstvo: u svadbenoj noći
Sramotno poklani momci i ložnice oblite krvlju;
Sin to Euritov Klon je izradio u mnogom zlatu.
Plijen taj imajuć Turno podcikuje veseo sada.
Pamet ne znajuć ljudska budućnosti niti sudbine
Kada je sreća uznese, ne umije držati mjere!
Turnu će doći vrijeme, kad mnogo za to bi dao,
Palanta taknuo nikad da nije, kada će mrzit
Na dan i na plijen taj! — Tad Palanta mnoštvo drugova
Plačuć i jecajuć metnu na štito pa ga odnesu.
Žalost i velika dika povratit ćeš svojem se ocu!
Dan te ugrabi onaj, što prvi u boj te posla,
Ali ostavljaš silne tjelesa rutulskih hrpe!
  Ne javi zlo to Fama Enèji, već glasnik dotrči
Bolji veléći, da stoje Trojanci na vrlo uskom
Razmaku od smrti, treba pomòći im, uzbiti već su.
Mačem pred sobom žanje Eneja i žestoko vojsku
Razmiče, otvora stazu i traži tebe, što novom
Pobjedom gizdaš se, Turno. Pred očima Palant, Evandar
I sve mu stoji: stô, ka kojemu doš'o je prvom
Došljak, i desnice dane. Sulmónova četiri sina
I od Ufens-rijeke mladića četiri zgrabi

Živa, da budu žrtve, što sjenki žrtvovat hoće,
Sužanja krvlju plamen od lomače politi želi.
Upravi tad iz daljine na Maga nemilo koplje,
Mag se lukavo sagne i koplje ga dršćuć preleti;
Ogrli koljena on tad Eneji i prozbori moleć:
»Tako ti očeve duše i Jula, u kojemu nade
Rastu ti, život sinu i ocu ostavi ovaj.
Kuću visoku imam, gdje zakopani mi leže
Talenti kovanog srebra, i tovare radjenog zlata
Imam i neradjenog; do moje smrti ne stoji
Pobjeda Teukara; jedan tolìkô prekinut život
Ne može.« — Reče, a njemu Eneja odgovori ovo:
»Svojim sinòvima zlata i srebra talente čuvaj,
Koje spominješ sad, jer nagodbu takvu je bojnu
Prvi razbio Turno, kad Palanta ubi. Pa tako
Isto Askanije misli i duša oca Anhisa.«
Reče i molitelju Eneja ljevicom primi
Šljem i zaòkrênê vrat mu i porine mač u nj do drška.
Blizu se sveštenik Feba i Trivije desi Hemònid,
Kapa sa svetim trakom pokrivala njemu je glavu,
U ruhu i krasnom oružju sja; kad Eneja se s njime
Sastane, pogna ga poljem; kad pade, stane Eneja
Na nj i ubije njega i pokrije debelim mrakom,
Oružje Serest na plećma odnese, spomenik tebi,
Gradive kralju. Tad obnovi boj Vulkánov potómak
Cekul i Umbron, koji s planina je marskijeh doš'o;
Ali bijesno bije Dardánac; lijevu ruku
Otkine Anksuru i sav pres'ječe okrugli štit mu;
On se pohvast'o vrlo i mislio, da će mu riječ
Vr'jediti, te se možda uznosio do neba mišlju,
Dugijem godinama i glavi se sijedoj nad'o.
Za tijem Tarkvit, kojeg planíncu Faunu je nimfa
Drìjopa rodila, sada sa oružjem sjajnim dotrči
I pred ljutoga stane Eneju, koji zamahnuv
Kopljem nabode mu na nj i oklop i preteško štito.
Zalud moli se Tarkvit i htjede još mnogo govorit,
Ali mu na zemlju glavu Eneja odrubi i trup,
Topal još, odrine on i progovori nemilo ovo:

»Ovdje sad leži, strašni o junače; dobra te ne će
Majka sahranit ni dići nad kostima hum u domáji;
Pušten si pticama divljim, il' bačena u more val će
Nositi tebe, te gladne će ribe ti lizati rane.«
Za tim Anteja pogna i Luku, prednjake borce
Turnove, ì hrâbrôg Numu, plavokosića Kamèrta,
Junačkom Volscensu sina, u ausonskoj koji je zemlji
Najviše imao polja i ù tihôj vlad'o Amikli.
Kakav je bio Egèon, u kojega stotinu kažu
Ruku i mišica, oganj iz grudi i žvala pedeset
Sip'o je, mahao s mača tolìkô je protiv strijela
Jupiter-boga i zvekt'o s tolìkô jednakih štita:
Tako pobjednik bjesni Enèja po čitavom polju,
Kad mu se jednom već ugrij'o mač. Sad udarit sprijed
U prsi Nifeju smjera i konja na njegova četir'.
Široko stupa Eneja, poškripuje strašno, i njega
Konji kad takvoga vide, u strahu udare natrag,
Izvale upravljača i s kolima k žalu polete.
Tad sa bijelca dva u srijedi Lukag se nadje
S bratom Ligerom, koji bijelce upravlja držeć
Uzde, a ljuti Lukag uzmahuje golijem mačem.
Njihova bijesa, njihne žestine ne trpeć Eneja
S nemilim kopljem poteče i pred njima golem se stvori.
Njemu će Liger:
»Ne gledaš frigijska polja ni kola Ahìlova ovdje
Ni Dijomédove konje; u zemlji ovoj ćeš naći
Rata i žića svršetak.« Daleko Ligera ludog
Lete besjede tê, a njemu ne odvrati ništa
Trojanski junak, jer koplje zavìtlâ već na dušmána.
Lukag se naprijed nagne, da udari, konje podbode
Kopljem te na boj spravan već lijevu opruži nogu,
Kad li mu prodre koplje Enejino kroz obod donji
Blistavog štita i dio slabínâ mu probuši l'jevi,
Lukag se iz kola sruši i umiruć poljem se valja.
Duševni njemu Eneja progovori besjede gorke:
»Lukaže, nisu ti kola sa sporosti propala konjske,
Nit su prevalile njih iz dušmánâ utvare prazne;
Iz kola iskačeš sam i ostavljaš konje.« Izrèčê

To i prihvati konje, a tada nejake ruke
Pruži nesretni brat iz istijeh srušiv se kola:
»Tako ti tebe i oca i majke, koji te takvog
Rodiše, Trojanče, život pokloni, na molbu se smiluj.«
Više još reče, a njemu Enèja će: »Prije nijesi
Tako govorio; umri, nek ì brat za bratom ide.«
Tada mu otvori prsi, gdje duša boravi, mačem.
Tako po polju bojnom Dardánac vojvoda mori
Bjesneći kao bujìca il' kao crna oluja.
Napokon provale van i ostave tabor Askanij
Mladi i opkoljeni badàvâ trojanski momci.
Jupiter-bog progovori sam medjù tîm Junoni:
»Sestro i predraga moja o ženo, kako si sama
Mislila, Venera snagu Trojancima jači (nijesi
U tom se prevarila), u boju desnica njima
Snažna manjka i srce goropadno, ustrajnost u zlu.«
Ponizno reče Junona: »Što dražiš me, prekrasni mužu,
Jadnu, koju je strah zapov'jèdî nemilih tvojih.
Da još toliko moja vrijedi ljubav k'o nekad,
Kako i pravo bješe, dopustio, svemožni bože,
Meni bi tî, da Turna izvèsti ̀iz boja mogu
Te ga Daunu ocu sačuvati živa i zdrava.
Al' sad nek umre i krvlju nek pobožnom namiri Teukre.
Od naše izvodi loze do duše pleme on svoje,
Četvrti njegov je otac Pilùmno. Na pragove tvoje
Često je obilnom rukom naslágao mnoštvo daróvâ.«
Kratko odgovori kralj Olimpa eterskog njojzi:
»Moliš li odgodu smrti za sada i rok mladiću,
Koji ima da padne, te misliš li, to da učinit
Mogu, bijegom spasi i udesu, koji ga čeka,
Otmi ga, — dotle se može dopustit; al' ì većû milost
Tajno li molbom tom očekuješ i rat uklonit
Il' promijenit li misliš, tad nadu zaludnu imaš.«
Plačući reče Junona: »Riječima možda mi ne daš
Što mi u srcu daješ, i Turnu možda je dano
Živjeti još, al' teška sudbìna nedužnog čeka,
Il' ja istine ne znam. Oj krivi strah da me vara,
Na bolje da ti, što poče, mogućtvom okreneš svojim!«

Kad te besjede rekne, iz nebeskih odmah visina
Spusti se uzduhom goneć oluju sva u obláku.
Tako u ilijsku vojsku i ù tâbor podje lavrèntskì.
Tada Junona stvori iz ugnutog oblaka tanku
Sjenku bez snage, sličnu Enèji prikazu čudnu,
Dardanskim oružjem nakiti nju i dade joj s grivom
Šljem k'o na glavi božànskôj i štito i isprazne r'ječi,
Glas joj bez razuma dâ i korake, kao da ide;
Takve su utvare, koje lijetaju poslije smrti,
Kako se veli, i sanci, što varaju zaspale duše.
Medju redove prve odlètî vesela sjenka,
Dražit strijelama stane junaka i zaticat r'ječma.
Turno jurišeć tad iz daljine zvizgavo koplje
Baci, a sjenka odmah odbjèžî obrnuvši pleći.
Turno pomisli, da to Enèja okrenuv se bježi,
Ispraznom nadom se tad u žestini opoji svojoj.
»Kamo, Eneja, bježiš, ne ostavljaj uglavljen brak svoj;
Traženu za morem zemlju od desnice dobit ćeš moje.«
Tako vičuć potrči te blistavim mahaše mačem
Ne videć, kako vjetri veselje njegovo nose.
Baš je o visoki kamen, što stršaše, svezana ladja
Stajala postavljenim sa ljestvama, s gotovim mostom;
U njoj se dovez'o kralj Osìnij iz klusijske zemlje.
Žurno bježeći lik Enejin u tu utrči
Ladju zaklona tražeć, a Turno s istom brzinom
Preko zadjeva juri i visoke preskoči moste.
Kako koraći na baš, Saturnija prekine uže
I ladju otrgnutu po valih, što uzmiču, pogna.
Odsutnog Turna traži Eneja, da s njime se bije,
I mnoge pomori ljude, što dodjoše njemu u susret.
Lagani ne traži lik već nikakvog zaklona, već se
Podiže u vis te se sa oblakom pom'ješa crnim.
Turno pak vrtlogom nošen po pučini ògledâ tad se,
Ne zna, što li je to, za spasenje zahvalan nije,
I obje pruži ruke k zvijezdama ovo veleći:
»Zar si me, svemožni oče, vrijedna drž'o, da budem
Tolik zločínac i htio tolìkôm me kazniti kaznom?
Kamo ću? otkle sam? kakav povratit ću se bježéći?

Hoću li ugledat opet lavrèntskê zide i tabor?
Što će sad oni junaci, što za mnom i oružjem mojim
Podjoše? a ja ih pustih — o grjehoto! — ružno da ginu?
Sada ih rasute vidim i čujem jecanje onih,
Koji padaju. Što ću? oj gdje će preda mnom zemlja
Duboko dosta zijevnut? već vi mi se smilujte, vjetri.
Sam vam se molim Turno, o kamene bacite hridi
Ladju mi il' je na opaki prud nanesite plitki,
Kamo ni Rutuli za mnom ni Fama znalica ne će.«
Govoreć to u duši kolèbâ se amo i tamo,
Bi li se mahnit zbog takve sramote nabio na mač,
Ili bi nemilo gvoždje medjù rebra satjer'o sebi,
Ili bi skočio možda u vale, da plivajuć dodje
Na žal krivùljastî, u boj s Trojancima opet da zadje.
Tri put već htjede jedno il' drugo, al' u srcu žaleć
Velika ustavi momka Junona, zaustegne tri put.
Turno u vodu skoči te ùz zgodnê vale i struju
Plivajuć dopliva u grad starìnskî svojega oca.
Vatreni u to Mezèntij po naputku Jupiter-boga
U bitku udje, da bije Trojance, kojino klikću.
Tirenske zgrnu se čete i sa svom navale mržnjom
Sad na junaka jednog, sa oružjem mnogim na jednog.
A on je kakono hrid, što u široko pruža se more
Vjetrima izvrgnuta goròpadnîm ì sili vala,
Podnosi silu i sve strahòte neba i vode,
Ali se ne miče hrid. Dulihàonova Mezèntij
Sina obori Hebra i Lataga, Palma, što bježi;
Lataga u glavu sprijed i lice komadinom hridi
Kamene udari tad, presiječe koljeno Palmu,
Pusti ga, neka se valja bez snage, i oružje Lausu
Na pleći dâ tad Mezentij i perjanicu mu za šljem.
Frigijca smakne Evànta i Mimasa, koji je bio
Vršnjak Parisu i drug, i mati ga rodi Teána
Iste noći Amíku, kad kraljica s lučem noseća
Hekuba Parisa rodi; u očinskom počiva gradu
Paris, a Mimas leži tudjinac na žalu lavrèntskôm.
Kao kad grižljivi psi sa visokog pognaju brda
Vepra, kojega puni omorike Vesul je krio

Godina mnogo i bare lavrèntskê godine mnoge;
Nàpasâv se u ritu med mrežama zapne na jednoć
I stane, zarokće ljut, i ledja se nàjêžê njemu,
Nitko junaštva nema, da bliže mu pristupi gnjevan,
Već iz daleka mu koplji i sigurnom prijete vikom,
A on neustrašen stoji i na sve se skanjuje strane,
Kamo će, škrguće zubma i stresa koplja sa ledja:
Tako od onih, kojim Mezèntij s pravom je mrzak,
Nema ni jedan srca, da trgne mač i polètî,
Tek iz daljine ga koplji i vikom velikom draže.
Bijaše Grk, što dodje od medja Korita drevnog,
Akron, pred svadbom samom dobježav; med četama njega
Spazi Mezentij daleko gdje mete ih crvena noseć
Pera i grimizni plašt, vjerènica što mu ga dade;
K'o lav gladni, što često obilazi visoke staje,
Jer glad ga nagoni ljuti, kad srnu opazi hitru,
Ili kad jelena spazi, što rogove diže bježéći,
Razvali veseo žvalo, strahovito naježi grivu,
Legne na utrobu zvjerke i klete ralje mu crna
Obljeva krv:
Tako u guste jurne dušmáne hrabri Mezentij.
Pade nesretni Akron i izdišuć udari petom
O zemlju crnu i koplje na sebi slomljeno skrvi.
Nije Mezentij Oróda, što bježi, oboriti htio
Ni na nj ìzmetnut koplje i ranit ga ranom ostrágu,
Već on Oróda preteče i stane preda nj, s junakom
Junak se nadje, ne varkom, već oružjem junačkim bolji.
Na palog nogom stane Mezentij i upre se kopljem.
»Visoki Orod, vojska u vojsci, i ne na odmet,
Pao je!« Zapjevaju drugári veseli pean.
Orod pak izdišuć reče: »Neòsvêćen ostati ne ću,
Nit ćeš se, tkogod si, da si, veseliti pobjednik dugo,
Udes te jednaki čeka, na istome skoro ćeš polju
Ležati!« — Na pola s gnjevom nasmije se na to Mezentij:
»Umri sada, a ljúdî kralj i bogova otac
Za me nek brine se!« I to veléći koplje izvuče
Iz tijela Oródu, te pokoj teški mu oči
I san gvozdeni stisnu, u tamu vječnu ih sklope.

Kedik Alkàtoja ubi, Sakrátor ubi Hidàspa,
Rapon Partènija i s njim junačinu Orsa, a Mesap
Klonija i Likaónova tad Erikéta ubije sina;
S nȅzauzdânôg prvi sa konja je na zemlju pao,
Drugi je išao pješke; pješáka tad Likijánca
Agisa obori Valer, k'o i stârî njegovi junak;
Tronija ubije Salij, a Salija ubije Nealk
Znamenit kopljem svojim i str'jelom, što vara s daleka.
Nemili Mavors je tako na jednoj i nà drugôj strani
Žalost jednačio i smrt, te jednako padaju, s'jeku
Nadbiti i nadbijači, ne bježe ni ovi ni oni.
Zaludnu srdžbu jednih i drugijeh bogovi žale
U kući Jupiter-boga i muke ljudske tolìkê.
Venera gleda odávdê, odándê Saturnija gleda,
Izmedju hiljada ljudi Tisìfona blijeda bjesni.
Mašući golemijem Mezentij kopljem koràčâ
Gnjevan po polju sad. K'o veliki kada Orìjôn
Pješke siječe si put po srijedi beskrajnog mora
Nerejeva, te njemu ramena se dižu nad vodom,
Ili kad stari jasen s vrhunca gorskoga nosi,
Po dnu korača on i glavu med oblaci krije:
Tako Mezentij stupa sa golemim oružjem svojim.
Njega u vojsci daleko Eneja kad ugleda, podje,
Da se sukobi s njim; Mezentij neprestrašen stoji,
Hrabrog dušmana čeka, tjelèsina sama ga drži,
Mjeri očima prostor, kolìkô ga dosta je koplju.
»Desnica meni je bog i koplje, što lako ga puštam,
Neka mi pomognu sad! S hajduka Eneje kad strgnem
Odoru, tebe ću njome obući, o Lause, da budeš
Spomenik, — to mi je zavjet.« Izrèčê i zvizgavo koplje
Baci s daleka, a ono u letu se odbi od štita,
Rani daleko med bok i slabine vrlog Antóra,
Herkulova drugara; iz Arga je došao te se
Pribio on uz Evàndra i sjeo u italskom gradu.
Jadnik od rane pade, što drugom je patrila, nebo
Pogleda te se sjeti na umoru dragoga Arga.
Pobožni izmetne koplje Eneja, kroz trostruku ono
Ugnutu mjedenu ploču, kroz platnenu naslagu prodje

I tri volujske kože prevučene, u dno slabínâ
Zadje, al' oslabi već. Povèselî se Enèja
Videć Tirenčevu krv i potegne brže od bedra
Mač, da navali njim na zabunjena dušmána.
Laus kad ugleda to, od ljubavi dragim za ocem
Zajeca teško, suze niz obraze njemu poteku.
Nemilu ovdje smrt i udes ti ì slâvnê čine
Ne ću prećutjet ni tebe, o mladiću spomena vr'jedni,
Bude li vjerovalo potómstvo takvome djelu.
Onaj se natrag povuče proboden i uzmiče, za boj
Podoban nije, koplje u štítu dušmansko vuče.
Mladić zaleti u taj se čas i uplete se u boj;
Već je desnicu dig'o Eneja, već udarit hoće,
Pod mač stane mu Laus i smete ga, ustavi tako.
Druzi s velikom vikom poteku i izmetat stanu
Strjelice te iz blizine Eneju gledaju odgnat
Kopljima, dok bi se otac udaljio zaštićen sinom.
Bjesni Eneja i stoji pod štitom svojijem sakrit.
Kao kad oblaci gruhnu i tuču sipati stanu,
Svi se s polja orači, težaci svi se razbježe;
Putnik pod siguran zaklon uteče il' na žal rijeke,
Pod svod li visoke hridi, i kriju se, kiša dok traje,
Poslove dnevne radit da mogu, kad sunce se vrati:
Tako se sipaju kao iz oblaka strïjele odsvud
Sad na Enèju, on stoji i čeka, dok se izgrmi.
Napokon okosi on se s ovakom prijetnjom na Lausa:
»Kamo umrijet hitiš? što hoćeš više no možeš?
Ljubav te zanosi tvoja, a oprezan nisi.« Al' ludak
Jednako skakuće još; u vojvodi dardanskom gnjev se
Bijesni diže sve više; zapredu pošljednji Lausu
Parke već nit, jer sredinom mladićeva tijela turi
Željezo tvrdo Eneja i posve ga skrije u njemu.
Mač kroz obranu laku kroz štitić nebojše prodje
I kroz tuniku, koju mladiću protkala gipkim
Zlatom je majka; krv mu poteče po krilu, a duša
Uzduhom ìz tijela u tuzi k Manima ode.
A sin Anhísov kad obraz i lice smrtnoga Lausa
Ugleda kako čudno blijèdî, uzdahne teško,

Bude mu žao tada mladića i desnicu pruži,
Očinske ljubavi slika junakovu dušu tad dirne.
»Što će ti, mladiću jadni, Eneja duševni sada
Dati vrijedno slave tolìkê i takvoga srca?
Milo ti oružje tvoje nek ostane, a ja ću tebe
K očinskim Manima poslat i pepelu, brinut se nemoj.
Ovo u smrti bar ti nek tužnoj utjeha bude:
Padaš od desnice veljeg Eneje.« Za tim drugare,
Koji se ščinjaju, vikne i digne sa zemlje mrtvaca,
Kojem se kalja u krvi po navadi češljana kosa.
Roditelj Lausov medjù tîm pri valima Tiber-rijeke
Bistricom vodom rane zablažuje, počiva sada
Na panj se jedan nasloniv. Na granama šljem podaleko
Mjedeni visi, teško u travi oružje leži.
Okolo stoje momci po izboru; bolestan, dašćuć
On se podnimio, bradu po prsima pušta, da visi.
Jednako pita za Lausa i jednako šalje mu ljude,
Žalosnog oca nalog da jave mu, da ga dozovu.
Ali plačući druzi na štitu Lausa donesu
Mrtvoga, velikoga i velikom svladanog ranom.
Jecanje već iz daleka ne sluteći dobra Mezentij
Pozna i sijedu kosu okaljavši prašinom mnogom
Ruke k nebesima pruži i obisne o sinu svojem.
»Tòliko bijah li željan života, o sinko, te pustih
Pod ruku dušmansku onog primàći se, kojega rodih?
Otac li spasen je ovim po ranama tvojim te živi
Smrti po tvojoj? Ej sada jadníku istom je meni
Udes moj hud! ej sada proboden sam dubokom ranom!
A ja sam ime okalj'o zločinstvima tvoje, o sinko,
Omražen buduć prijesto izgubih i očinsko žezlo.
Kad sam već omrz'o svojim, od dòmovinê zaslúžih
Kazan, i krivac sâm o ma kakvom da poginuh smrću!
A ja još živ, te ljudi ne ostavljam još ni života,
Al' ću ih ostavit!« Reče i digne se bolno na bedro,
Premda mu duboka rana zaustavlja snagu, al' skršen
Nije još, te konja dovèsti dâ, što mu dika
Bješe i utjeha, na kom iz ratova svijeh se vrać'o
Pobjednikom, a sada progovori žalosnom konju:

»Dugo smo živjeli, Rebe (imade l' u smrtnika išto
Dugo); il' pobjednik danas Enejinu odoru ti ćeš
Krvavu dobit i glavu i osvetnik sa mnom ćeš biti
Lausovih muka, — il' sila otvorit li ne može puta,
Sa mnom ćeš pasti, jer slušat, prehrabreni, valjada ne ćeš
Tudjih zapovijèdî nit Teukrima služit ćeš htjeti.«
Reče i popev se konju na hrbat po običaju
Sjedne i koplja dva oštr̀ljata u ruke uzme,
Šljem na glavi mu sja, a na šljemu griva mu strši.
Žestok u vojsku tako pohítî. U srcu istom
Vri stid strašno, bjesnoća u njemu se miješa s tugom,
Osjećaj svoje vrline i ljubav pomamom gnana.
Za tijem ʼiza glâsa Eneju tri puta vikne.
Njega prepòznâ Eneja i veseo molitvu reče:
»Dao bogova otac i uzvišeni Apòlôn,
Sa mnom da sada započneš boj!«
Reče i podje u susret sa kopljem mu neprijatèljskîm.
»Što me, goròpadnîče — Mezentij prozbori — strašiš
Sina mi otev, što jedini put poražénja mi bješe?
Smrti se ne plašim ja i nikakvog ne žalim boga.
Ne straši više, jer dolazim sâm, da umrem i tebe
Darivam prvi.« Tad koplje zavìtlâ on na dušmána
I drugo baci koplje i treće u velikom krugu
Okrećući se, al' štit odol'jeva kopljima zlatni.
Stoji Eneja, i tri put Mezèntije lijevo držeć
Projaše okolo njega i izmeće koplja, i tri put
Grdnu okrene šumu kopáljâ na mjedenom štitu
Trojanski junak, pa kada već dodija dangubit njemu
I trgat koplja iz štita i nejednak boj kad već prižga,
Napokon promisliv dosta u duši jurne i hiti
Koplje bojnome konju med šȕpljine očiju sl'jepih.
U vis propne se konj i petama udari uzduh,
Sruši Mezentij se s njega, a za tijem strmoglav i konj
Padne uganuvši greben i pritisne konjika. Vika
Do neba teukarska tad se i latinska digne k'o plamen.
Junak pritrči Eneja, iz nožnica mač on povuče
I vikne: »Žestoki gdje je Mezentij sada i divlje
Njegovo srce i snaga?« Tirénac pogleda u vis

I vidi nebo te se osv'jestivši prozbori njemu:
»Nemili dušmanine, što vičeš i prijetiš smrću?
Nije ubiće grjehota, ne dódjoh u bitku misleć,
Da jest, nit Laus je moj uglavio sa tobom tako.
Milosti svladanom ima l' dušmánu, jedno te molim:
Zemljom mi tijelo pokrit dopusti; znam, da me mojih
Mržnja okružuje ljuta; od mene njihovo odbij,
Molim te, bjesnilo i daj u grobu mi sa sinom biti.«
Reče i u grlo mač pri svijesti potpunoj primi,
Krv mu po oružju teče, a s krvlju ì dûšu pusti.

Jedanaesto pjevanje.

Uto izidje Zora iz vala okèanskîh voda;
U jutru rano Eneja izvršuje pobjednik zavjet
Bozima, premda ga brige salećuju, da bi sahranit
Trebalo drugove sad, i s tolìkè premda je krvi
Rastužen. Veliki hrast sa strana okresan svijeh
Postavi na hum i kralja Mezentija oružjem sjajnim,
Odorom nakiti njega, da tebi spomenik bude,
Ratni veliki bože. I koplja slomljena metne
Na hrast i perjanicu, što krvlju kaplje, i oklop
Probit na dvanaest mjesta, a s lijeva mjedeno štito
Priveže, objesi mač s bjelokosnom nožnicom na vrat.
Vojvoda svojih mnoštvom Eneja opkoljen društvo,
Koje podcikuje, stane ovako hrabrit riječma:
»Najveći pos'o je svršen, o junaci, ne budi strah nas
Onog, što ostaje još; prvínâ vam, odore evo
Oholog kralja; po mojim Mezentij je rukama ovdje.
Sad nam je otvoren put k Latínu i k latinskim zidom.
Srcem se spremajte na rat i čekajte bitku već sada,
Pa kad dopuste bozi, da znakove dignemo bojne,
Da izvedémo momčad iz okola, pripravni bud'te,
Da ne zadrži vas što i strašljive misli ne smetu.
A sad nesahranjena tjelesa naših drugova
Predajmo zemlji, jer to u aheronskom je u dnu
Jedina čast; sad podj'te počastiti počašću zadnjom
Čestite duše, što ovu domáju krvlju nam svojom

Stekoše. Žalosni u grad Evandrov najprije nek se
Pošalje Palant, u kojeg junáštva bijaše, al' ga
Crni ugrabi dan i baci u smrt ga ljutu.«
  Reče pa zaplače tad i korake okrene k pragu,
Gdje je ležao Palant i čuv'o mu tijelo mrtvo
Stari je Aket, koji Paràsîjskôm je Evàndru
Oružje nosio nekad, a sada s manje je sretnom
Koblju poslan, da dragom gojéncu pratilac bude.
Okolo sluge stoje i Trojanaca množina,
Takodjer Ilijke tužno po navadi spustivši kosu.
A kad kroz visoka vrata Enèja u kuću stupi,
U prsi biti se počnu i stane ih sve do zvijezda
Golemi lelek, žalost i tuga po palači ječi.
Snježanog Palanta glavu i lice kad vidi Eneja
Gdjeno leži i ranu u grudima nježnim od koplja
Ausonskoga gdje reži, progovori lijući suze:
»Tebe pozavidje dakle sudbina meni, o momče
Jadni, kad dodje lijèpa, da ne vidiš kraljevstva mojeg
Ni da se pobjednikom dovezeš očinski u grad!
Roditelju Evàndru na polasku tako o tebi
Obećao nijesam, kad grljaše mene te na put
Slaše me, veliku vladu da stečem, prikričujuć brižan,
S tvrdijem narodom, s ljutim junacima da ću vojevat.
A on zaludnom nadom veòma možda se sada
Vara i zavjete čini i darima puni oltare,
Dok mi mrtva mladića, što nebesniku ni jednom
Ništa ne duguje, praznim sa častima pratimo tužni.
Nemilo ubitog svoga uočit ćeš, jadniče, sina!
To li je povratak naš i čekani trijumf i moje
Veliko obećánje? Al' ne ćeš ugledat, oče,
U bijeg nagnana sina sa sramotnim ranama nit ćeš
Groznu željeti smrt zbog njegova spasa. Ej kakvu
Obranu, Jule moj i ausonska zemljo, gubite!«
  Kada ga oplače tako, jadníkovo tijelo dade
Dići i hiljadu ljudi iz čitave vojske izabrav
Opravi, neka ga prate i pošljednju iskažu čast mu,
Neka se nadju uz oca, kad bude tužio, — mala
Utjeha velike boli, al' patri nesretnom ocu.

Pleter i nosila tanka od planikovijeh šiba
I pruća hrastova brže junaci načine drugi,
Nadviju granje i sjen nad gotovim načine odrom.
Tada Palanta mladog na hasuru seosku dignu.
Takva je ljubica nježna il' pokunjeni hijàkint,
Kad te prstima svojim cvijetke ùberê djeva,
Još im nestalo nije ljepote ni sjajnijeh boja,
Al' ih već ne hrani, snage već ne daje majka im zemlja.
Grimizne haljine dvije, na kojima mnogo je zlata,
Izvadi tada Eneja (Didóna ih Sidonka negda
Svojim je rukama njemu izradila trudeć se rado,
Tankijem žicama zlatnim izvézla ona je predju).
Žalostan za zadnju čast obuče Palanta jednom
Haljinom, à drugôm kosu obmòtâ, koja će gorjet.
Iz boja za tim lavrèntskôg daróvâ nameće mnogo
I u dugome dade u nizu nositi plijen,
Konje i oružje doda, što Palant ih uze dušmanu.
Onima ruke sveže na ledjima, koje je slao
Za žrtve pokojniku, da krvlju im pokropi vatru;
Vodjama nakićene dušmánâ odorom motke
Nositi dade i pribit imena dušmanska na njih.
Starošću skrhanog tada Akéta tužnog dovedu,
Koji sad šakama prsi, sad noktima ranjava lice;
Sruši se ì pade na tle s cijelim tijelom starac.
I kola tada dovezu oblìvena rutulskom krvlju.
Za njima viteški konj bez nakita ikakvog ide
Eton, plačuć i krupnim natapajuć suzama zemlju.
Drugi kacidu nose i koplje, jer ostalo uze
Pobjednik Turno; dalje slijedi žalosna vojska:
Teukri svi i Tirenci; Arkàdjani za tijem idu
S oružjem okrenutim. Daleko kad povorka prodje
Čitava, stane Eneja i duboko uzdišuć doda:
»Na druge suze ista sudbina strahovita ratna
Zove nâs, a sada, o preslavni Palante, zdravo,
Do v'jeka ostaj mi zdravo!« Ne rekav nì r'ječi više
K visokim zidima krene i upravi u tabor korak.
Tu su već poslanici iz latinskog čekali grada
Granama ovjenčani od masline, moljahu milost,

Da im tjelesa dâ, što željezom pobita leže
Po polju, groba i zemlje nek ne krati njima, ta boja
Nema sa svladanima i koji već ne dišu eter;
Nek prijatèljima blag i nazvanoj svojati bude.
Moleći oni tako što nikako nepravo nije,
Pristane dobri Enèja i ovo jošte im reče:
»Koja vas u rat tolìkî, o Latini, huda sudbina
Uplete, te se nâs prijatéljâ svojih kloníte?
Milost li molite mrtvim, što po volji Mavorta boga
Padoše? ta ja milost i živima rado bih dao.
Ne bih doš'o, da nije sudbina zemlju mi ovdje
Dala; s narodom ja ne vojujem; kralj prijateljstvo
Raskide s nama te se pod Turnovu zaštitu skloni.
Bolje bi bilo, ovdje da Turno se predao smrti.
Desnicom hoće li rat da svrši, da protjera Teukre,
Tad mu je trebalo, ovom u boju da sa mnom se bije;
Živ bi ostao, kojem bi bog i desnica dala.
A sad otidj'te i ognjem drugare spalite jadne.«
Tako im reče Eneja, a oni se zapanje, šuteć
Jedan k drugomu oči i lice okreću oni.
Drankes starina, koji na mladjahnog Turna je ljuto
Mrzio, b'jedio njega, tad izusti odgovor ovaj:
»Slavom veliki ti o junače trojanski, veći
Oružjem, s kojom bih hvalom k nebesima digao tebe?
Bih li se pravdi tvojoj il' jùnâštvu divio prije?
Zahvalno riječ tvoju u očinski grad ćemo javit,
Ì sreća dade li put sjedinit ćemo s Latínom
Kraljem tebe, a Turno nek savez drugovdje traži.
Mi ćemo goleme zide, što dade ih tebi sudbina,
Graditi rado i nosit na plećima hridi za Troju.«
Reče, i žuborom svi jednoglasno povlade njemu.
Dvanaest uglave dana; i tada hodahu mirno
Po šumi i po planini Trojanci i Làtini skupa
Štićeni uvjericom. Od sjekire dvorezne ječi
Visoki jasen, ruše omorike, koje zvijezde
Dotiču, ljudi, hraste i mirisne c'jepaju cedre
Klinima, na kolih voze drveta, à kola škriplju.

Javljajuć veliku žalost medjù tîm Fama dolètî

(Pobjede Palantove po Latiju glasnica skoro),
Žalošću napuni sada Evàndra ì dôm mu ì grâd.
K vratima jurnu odmah Arkàdjani, pograbe luče
Pogrebne po običáju starìnskôm, tè nîz plaménâ
Dugi rasv'jetli ceste i široko otkrije polja.
Frigijci pridodju u to i združe se s povorkom, koja
Rida, a žene kad vide, gdje dolaze kućama bliže,
Jauknu, tužnom po gradu k'o plamen se raširi jauk.
Nikakva ne može sila Evandra zadržat, već udje
Povorke on u sredinu; kad nosila na zemlju metnu,
Sruši se na sina, plačuć i uzdišuć obisne o njem';
Jedva se napokon put od žalosti otvori glasu:
»To obećánje ocu nijesi, o Palante, dao!
Da se ljutome Martu sa oprezom povjeri većim!
Dobro sam znao moć, što u boju ima je prvo
Odlikovanje i prvom u ograšju premila slava.
Nesretnih li prvínâ mladićevih bliskom u boju
Strašnog li ogleda! I bog ni jedan ne htjede mojih
Uslišit zavjeta, molba! Ej sretna preblažena ti si,
Ženo, u smrti svojoj, te žalosti ne gledaš ove!
A ja životom sam svojim nadvlad'o sudbìnu, te živim
Roditelj nakon sina. Da s druzima trojanskim u boj
Podjoh i zasut da sam strijelama, mrtav bih bio,
Ne bi Palanta sprovod, već mene bi nosio kući!
Ne ću bijediti vas, o Teukri, ni saveza s vama
Niti gostinstva, što ga utvrdismo desnice davši.
Starosti mojoj je sudjeno to. Kad prerana smrt već
Sina mi dočeka, godi mi bar, da tisuće pobi
Volštana, te je pao Trojance vodeć u Latij.
Drugim te, Palante, pogrebom ja ne mogu počastit
Nego li duševni junak Eneja i Frigijci slavni,
Vojvode tirenske s njima i tirenska vojska cijela.
Oružje slavno od onih, što smak'o si, za tobom nose.
I ti k'o veliki panj u oružju ovdje, o Turne,
Staj'o bi, da mu je doba i jakost jednaka bila
S tobom; — al' òd boga čemu Trojance ustavljam jadnik?
Pamtite riječi moje i kralju ih idite javit;
Kad mi je Palant ubit, što vučem život još mrski,

Uzrok je desnica tvoja, što duguje — uvidjaš i sam —
Sinu i ocu Turna. Nedòstajê samo ti to još
Sreći i zaslugama. Veselja nit tražim nit mogu,
Već bih ga mȅd dûše htio preìspodnjê donijet sinu.«
Zora vidjelo blago medjù tîm smrtnikom jadnim
Pokaže te im opet donese muke i posle.
Otac Enèja i Tarhon na žalu krivùljastôm tada
Lomače složiše već. Po očinskom svak običáju
Ovamo svojih tjelesa donese, potpale oganj
Crni te visoko nebo u tamu odjene i mrak.
Lomače gore, okò njîh u oružju sjajnome momci
Tri put optrče, tri put na konjima okolo tužnog
Pogrebnog objašu ognja i lelek sviju ih stoji.
Suze pokrope zemlju i oružje pokrope suze.
Do neba doseže cika junákâ ì zveka truba.
Odore bacaju jedni u oganj, sa ubitih što ih
Latina skinuše: šljeme i mačeve krasne, kotáče
Ugrijane i uzde, a drugi oružje znano
Bacaju: njihove štite i koplja, što ne daše sreće.
Gòvêdâ zakolju Smrti množinu, takodjer svinje
Čekinjaste i drugu sa pólјâ zgrnutu stoku
Žrtvuju plamenu tad. Po žalu cijelom drugare
Gledaju kako gore; pri garištu, koje još tinja,
Stoje i otkinut se ne dadu. dok ne dodje vlažna
Noć i ne okrene nebo zvijezdama gizdavo sjajnim.
Na drugoj isto tako na strani Latini tužni
Bezbrojne lomače slažu, sahranjuju u zemlju k tomu
Junačka mnoga tjelesa, a druga opet tjelesa
Na bližnja odvoze polja i ȕ gradove ih šalju.
Ubitih veliku zbrku, što jošte ostade, spale
Bez časti osobite, bez brojenja; sa svijeh strana
Široka polja blisnu k'o nȁ jagmu ognjima mnogim.
Hladne je sjenke dan s nebesa već odgnao treći:
Visoki pepeo tada i zbrkane razgrnu kosti
S ognjišta žalosti puni i pokriju toplom ih zemljom.
Tada i po kućama Latínova bogatog grada
Jako se urnebes čuje i tužnjava mnoga i duga.
Matere i tužne snahe i žalosne milijeh srca

Sestre, k tomu dječaci, što ostaše sad bez otaca,
Sve to strahoviti rat i Turnovu ženidbu kune;
Viču, nek oružjem sam i željezom prekine borbu,
Kada prvenstvo traži i kraljevstvo italske zemlje.
Drankes žestoki tu potvrdjuje viku veléći,
Samog da Turna na mejdan pozivaju, samog da hoće.
Mnogo se mnìjênje za tim za Turna izrèklo riječma
Različnim; kraljičino zakriljuje ime ga velje,
Brani ga velika slava, jer mnoge je odore stek'o.
U tom komèšânju, u toj galámi, što se razgòrje,
Iz Diomédova sad poklisari se vratiše grada
Žalosni, odgovor nose: da kod sve se velike muke
Ništa postiglo nije; ni dari ni zlato ni molbe
Velike ništa nijesu pomògle; nek Latini drugdje
Pomoći traže il' mir od kralja trojanskog mole.
Potpuno Latin kralj od žalosti velike klone,
Sjeća ga bògôvâ srdžba i grobovi svježi pred licem,
Da po sudbini dodje Enèja i bogova volji.
Odmah zapovjedi, da se u skupštinu veliku skupe
Velmože njegove prve u visoke kraljevske dvore.
Oni se kupe i grnu u kraljevu kuću, da puti
Svi su ih puni. Latin k'o od svih stariji drugih
I kao prvi žezlom medjù njima namršten sjedi.
Tad poklisárima reče, iz etolskog koji se grada
Vratiše, neka kažu, što nose i sve po redu
Odgovore nek jave. Govoriti nikom se ne će,
Dok ne posluša Venul i ne počne zborit ovako:
»Vidjesmo mi Dioméda, o gradjani, argivski k tomu
Vidjesmo grad i prevalismo put kroz nezgodu svaku,
Ruku dotàkosmo onu, od koje se srušio Ilij.
Na polju japiškoga Gargána pobjednik on je
Zid'o Argìriju grad po imenu očinskog grada.
Kada već udjosmo te nam govoriti slobodno bješe,
Pružimo dare, ime i domovinu rečémo
Tko l' je zavojštio na nas, i što nas je u Arp dovuklo.
Pošto nas sasluša, on nam ovako odgovori blago:
»»Oj vi narodi sretni, Ausónci starìnskì, nad kojim
Saturn vladaše negda, iz mira vašega što vas

Buni, i neznani rat da počnete, što li vas draži?
Koji smo pòharali poljàne ilijske mačem,
Ljuto smo kažnjeni po svem svijetu za zločine svoje
(Da i ne velim, kolìkô pod visokim trpjesmo zidma,
Kȍlikê l' Simois smota junake), — sam bi se Prijam
Smilov'o na jadnu čeljad; Kafèrej osvetnik zna to,
Znadu eubejske hridi i strašna Minervina bura.
Raspršani smo vojne iz one na različne žale:
Atrejev sin je Menèlaj do Pròtejevîh zalut'o
Stupa, a Uliks Etni u gori Kiklope vidje.
Što Neoptòlemovo još kraljevstvo spominjat treba?
Slom Idomènejevîh Penátâ? il' Lokre, što žive
Žalu na libijskom sad? A Mikénac slavnim Ahívcem
Vojvoda poginu samom na pragu od opake žene,
(Asijskog pobjednika uvreb'o je preljubnik bio).
Bozi ukratiše meni, da k očinskim se oltarom
Vratim i žudjenu ženu i Kalidon lijepi vidim!
A sad prate nas još i čudila nà poglêd strašna:
Druzi mi, koje izgùbih, na krilima prhnuše u vis,
Lutaju oko rijeka u prilici ptičjoj (ej strašne
Kazni čeljadi mojoj!) i jauk po hridima šire.
Ali tomu se nadat od onog sam vremena im'o,
Kad sam na nebesnike u svojoj nap'o ludòsti
I ozlijedio kad sam u desnicu Veneru ranom.
Nemojte u rat sada nagoniti nemojte mene!
Poslije razora Troje sa Teukrima ne mislim više
Ratovat, jer se rado ni ondašnjih ne sjećam muka.
Dare Eneji dajte, što meni iz očinske zemlje
Nosite; ja sam mu već na dohvatu oružja ljutog
Staj'o i uhvatih s njim se, te vjerujte, jer ga iskusih.
Kolik se diže sa štitom i koplje u kakvom li krugu
Okreće! Još dva junaka da takva je rodila idska
Zemlja, Dardánci bi došli do Inahovih gradóvâ,
Grci bi plakali, jer bi okrenula tada se sudba.
Što je otezanja bilo pod zidima Pergama tvrdog.
To vam je zapinjala o Hektora i o Eneju
Pobjeda grčka te se do desetog ljeta protegla.
Oba oružjem dičnim i jùnâštvom bjehu na glasu,

Al' je duševniji bio Eneja. Ruku l' vam pruži,
Prim'te je, slož'te se s njim, al' nemojte biti se s njime««.
Sada si odgovor kraljev, o kralju predobri čuo
Što li je njegovo mn'jenje o ratu velikom tome.«
To poklisari kažu, i žubor od usta do usta
Zbunjenim podje Ausoncem mješòvitî. K'o kamenjáci
Nagle kad ustavljaju rijeke, zatvoren šumi
Vir i okolo žali odjekuju od buke válâ.
Kad se umire srca, bojažljivi žubor kad presta,
Zazvavši bogove kralj s prijestolja visokog reče:
»O tom preznatnom poslu, o Latini, htio bih, da smo
Prije uglavili što i bilo bi bolje; vrijeme
Nije vijećanju sad, kad dušmanin podsjeda zide.
Mučan bijemo boj, o gradjani, s narodom božjim,
S ljudima nesvladanim, u boju koji ne znadu
Umora, niti će mača i svladani kada su pustit.
Prodjite svake se nade u traženu etolsku pomoć,
Svatko sebi je nada, al' kako vidite, slaba.
Kako je ostalo sve stubòkom palo i leži,
To vam pred očima leži i rukama skoro držite.
Nikoga kriviti ne ću; što mogaše hrabrost učinit,
Sve se učinilo; boj se s cijelom kraljevstva snagom
Bio; a sada što mislim u umu, koji se sumnja,
To ću vam kazat i kratko razložiti, — pazite samo.
Etrurske blizu rijeke imadem polje starìnskô,
Nă zapâd ide daleko, sve preko sikanskih medja.
Rutuli siju tu i Aurùnčani, ralicom lome
Tvrda brda i stoku po gredama najvećim pasu.
Sav taj u ljubavi kraj i omorikova planina
Visoka Teukrom nek bude, i savez učìnimo s njima
S jednakim pogodbama; k'o drûge ih primimo med nas;
Neka se stane, kad žele tolìkô, i zidove zgrade.
Ako l' se kane drugu osvojiti zemlju i narod
I iz zemlje li mogu otići naše, načìn'mo
Ladja im dvadeset mi iz italskog drva il' više,
Ako ih napunit mogu; pri žalu sva potrebna leži
Gradja, i sami oni nek odrede ladjama način
I broj, a mi im mjed i napravu ì rûke dajmo.

Osim toga bih htio, da latinskih sto poklisárâ
Najodličnijeg roda sad ide ì jâvê ovo,
Savez da uglave tamo miròvnê pružajuć grane,
Darove: talente zlata i bijele noseći kosti,
Plašt i prijesto, što su sve znakovi kraljevstva našeg.
V'ječajte nà općê dobro, pomoz'te u nevolji sada.«
Poznati Drankes, kojeg zbog Turnove slave je zavist
Ljutim ostanom bola, i na slavu tu se prijèč'o;
Bijaše obilan blagom, obilniji jezikom bješe,
Desnice slabe u boju, u v'ječu ne loš govornik,
Silan, gdje buniti treba; po materi plemenit rodom,
Ali neznatan rodom po ocu. Neprijatèljskî
On se sad diže te stane bijediti, množiti srdžbu:
»Što je očito svima i o čem nam ne treba zborit,
O tom nas pitaš, dobri o kralju; što narodna sreća
Traži, to priznaju svi da znadu, al' boje se reći.
Nek mi slobodu dade govorit, nek odbaci zapon
Onaj, kojega opaka ćud i nesretni udes
(Reći ću pravo, makar prijetio posjeć me mačem),
Kako vidimo pobi tolìkê vojvode dične
I grad u žalost uvali sav; na trojanski tabor
Napada, oružjem plaši nebesa — i uzda se u b'jeg.
Silnim darima tima, što sada ih šalješ Dardáncem
I druge obričeš još, priloži, o predobri kralju,
Jedan još dar, i sila nek ničija ne slomi tebe:
Daj kćer izvrsnom zetu, oj oče, neka se uda,
Kako je dostojno, i mir utvrdi savezom vječnim.
Ako je veliki strah osvojio srca i pamet,
A mi ga zaklinjimo i mòlimo milost od njega,
Neka ustupi, svoje nek kralju i narodu pravo
Prepusti .... Gradjane jadne u gotove pogibli za što
Bacaš, o izvore ti i uzroče latinskih b'jeda?
Nema u ratu spasa, od tebe molimo, Turno,
Svi mir i jedini zalog mirovnî bez povredjénja.
Dušmanin misliš da sam ti ja, al' ne marim za to:
Prvi pristupam k tebi molèćkê. Na svoje se smiluj,
Oholost pusti, uzbìjen ukloni se. Dosta mrtvaca
Vidjesmo raspršani, opústismo široka polja.

Vodi l' te slava, silu tolìkû l' u grudima imaš,
Kraljevstvo zaručnice tolìkô l' ti srcu je drago,
Pregni i prsi dušmánu okreni pun pouzdanja.
Dašto, nesàhrânjena, neòplakana množina,
Loše duše mi nek ležimo na pòljih, da Turno
Dobije kraljevsku ženu! Al' snage ima l' u tebe,
Očinsku imaš li hrabrost, tad pogledaj onoga smjelo,
Koji te zove.«
Od tih rijèčî u Turnu usplàmtî velika srdžba,
Uzdahne, grudima iz dna izàtoga istisne riječ:
»Drankese, obilan tî u govòru si, za rat kad treba
Rùkû; prvi se nadješ, u sabor kad oci se zovu.
Velikim vjećnicu punit riječima ne treba, koje
Sigurno lete iz tebe, dok utvrde zidne dušmáne
Od nas odvajaju i dok po jarcima krvca ne teče.
Po običáju za to na mene govorom grmi,
B'jedi me, strašljivac da sam, o Drankese, koji tolìkê
Teukara hrpe pobi, pováljа i nakiti polja
Spomenicima ovdje i ondje! Jùnâštva čilog
Prosto je ogledat moć, ta daleko nam ne treba tražit
Neprijatéljâ, od svud opkoljuju zide nam oni!
Hoćemo l' na njih? Što docniš? U vjètrenastôm li tvojem
Jeziku, pòbjegljivîm u nogama da l' će ti svagda
Stajati Mart?
Ja uzbìjen? Tko može, o rdjo, mene bijedit
Da sam uzbijen, tko vidi, gdje Tiber ilijskom krvlju
Raste i buja, gdje dom Evàndrov s lozom cijelom
Pade i oružje gdje se tolìkîm Arkàdjanom uze?
Nisu me golemi Pandar ni Bitija poznali takvog,
A ni tisuća, koju pod Tartar u dan sam jedan
Poslao opkoljen zidom i utvrdom neprijatèljskôm.
'Nema u ratu spasa' — glavaru dardanskom, beno,
Tako proríči i sebi. Ne prestaj velikim dakle
Strahom buniti sve i naroda svladanog dva put
Jakost uznosit, a kralja Latína oružje kudit.
I mirmìdônskî sad velikáši od frigijskog dršću
Oružja, Tidejev sin i Ahil Larìšanin dršće,
Od straha uzmiče Aufid rijeka od adrijskih vala.

Još se pretvara lukavi taj petljánac, da mojih
Boji se grožnja i strahom još goru potvoru čini.
Ne boj se! duše takve izgubit od desnice ove
Ne ćeš, nek živi s tobom i stoji ti u tijem grudma!
A sad k tebi se, oče, i čestitoj odluci tvojoj
Vraćam. Nikakve nade u oružje nemaš li naše,
Tako l' smo ostavljeni i propadosmo l' stubòkom,
Što smo uzbiti jednoć, i sreća l' se ne vraća više,
Onda mòlimo mir i desnice pružajmo slabe.
Al' oj negdašnje sad da hrabrosti štogod se nadje!
Onaj u muci svojoj mimò drugê blažen je meni,
Srca valjána je onaj, tko umr'je i pade te zemlju
Zăgrîze za uvijek, da ne vidi takovo štogod!
Ta mi još snage imamo i momčadi čile, i pomoć
Ostaje još od gradóvâ i naroda italskih nama;
Obilnom krvlju i sami Trojanci platiše slavu,
Imaju dosta i oni mrtvaca; jednako na sve
Dodje oluja; za to da bèz slavê već na početku
Klonemo i prije trube da drhat nam tijelo hvata?
Mnogo je na bolje vr'jeme okrenulo i trud promjenljiv
Promećurnog života; mijenjajuć pohode svoje
Sreća prevari mnoge, al' opet ih sigurno smjesti.
Ne će pomòći nam Arp ni Etolac, ali će doći
Na pomoć Mesap i sretni Tolumnij i vojvode, što ih
Narodi poslaše mnogi, i slava će velika pratit
Odabranu po poljih lavrèntskîh i Latiju vojsku.
Još i Kamìla će doći iz naroda volštanskog vrlog
Konjike vodeć i sjajne u mjedenom oružju čete.
Samog li mene Teukri na mejdan zovu, i vaša
Volja l' je, i ja li smetam tolìkô općenom dobru,
Pobjeda kivna tolìkô iz mojih još nije utekla
Ruku, da kušao što za nadu ne bih tolìkû.
Ići ću hrabreno ja pred Enèju, ma slavni on bio
Ahil, ma oružje isto na sebi imao, što ga
Načini Vulkan. Turno, od staroga koji junaka
Gori ni jednog nije, posvetio tastu Latinu
Život je ì vama. Samog Eneja me zove; nek zove.
Ako se bogovi srde, nek Drankes ne plati glavom,

Neka se ne diči slavom i jùnâštvom, ako ga budè.«
Dok su vijećali ovi o svojoj nevolji te se
Svadjali, dotle se s vojskom i taborom diz'o Eneja.
S velikom bukom se glas po kraljevijem razleti
Dvorima gle i veliki strah po gradu raznese
Javljajuć, u bojnom redu da Teukri i tirenske čete
Kreću po polju sada cijelom od Tiber-rijeke.
Srca se zabune sva, potresu se narodu grudi,
Nemilim ostanima podbòdenâ diže se srdžba.
Oružje traže i grabe u hitnji, za oružjem momčad
Brekće, a oci plaču i žamore tužni. Odàsvud
Od mnoge kavge se vika k nebesima velika diže.
Tako je, kada se gaju u visokom ptičija spuste
Jata i labudi ribnu Padúsu kad uz rijeku
Oko čavr̀ljavijeh jezérâ promuklo viču.
Turno prihvati zgodu i reče: »O gradjani, v'jeće
Skupljajte sad i hvalite mir sjedéći, a oni
Oružani nam jure u kraljevstvo!« Ništa ne rèče
Drugo, već trgne se i brz iz visokog doma izleti.
»Volštanskim četama nek se oružaju, Voluse, reci,
Rutulce k tomu dovedi, a Mesape s Korasom bratom
Konjike oružane po širokim poljima razvij.
Ulaz nek utvrde jedni i neka zauzmu kule,
Drugi nek onamo sa mnom navaljuju, kamo im kažem.«
Reče, i k bedemima po gradu se odmah razbježe.
Latin iz skupštine ode i ostavi veliki naum
Pa ga odgodi, jer ga bijeda sadašnja smuti.
Vrlo se sada kaje, što dočekao Dardánca
Nije Enèju i u grad k'o zeta ga primio svojeg.
Jedni opkapaju vrata, a drugi kamenje, kolje
Dovoze. Promuklo truba zatrubi i krvavi dade
Za bitku znak, u kupu mješovitom žene, dječaci
Stoje na bedemih, jer sve bijeda najljuća zove.
Kraljica sada se k hramu, što stoji na vrhu visine
Boginje Palade, vozi i darove nosi, množina
Gospodja je okò njê, Lavìnija kćerka je prati,
Tòlikîh nevolja uzrok, oborila oči je krasne.
Žene se približe hramu i tamjanom kadit ga stanu

I sa visokog praga riječma zaùpijû tužnim:
»Ubojna boginjo, djevo Tritónija, gospodjo ratna,
Oružje frigijskom slomi hajduku i samoga njega
Na zemlju ničke obori, pod vratima visokim sruši.«
Kanda se nadmeće Turno, bijesan u boj se paše,
Oklop nadjene sajni, sve mjedene ljuske na njemu
Strše, i nazuvke zlatne navuče na listove, glava
Još mu pokrita nije, tad uz bok pripaše sablju.
Ozgo iz visoke kule pohítî ù zlâtu sjajuć,
Veseo u srcu on je i nadom već hvata dušmáne.
K'o što od jasala konj kad odbježi slomivši pȕta
Te se na širokom polju oslobodjen napokon nadje,
Onda na pašu on il' ù stada kobila hrli,
Ili navik'o, da se u poznatoj kupa rijeci,
Leti i visoko vrat držéći plahuje, te ga
Njiska stoji, po vratu, po grȅbenu griva mu pada.
Volštanskom praćena vojskom Kamìla dodje u susret
Turnu i samih kod vrata sa konja kraljica skoči;
Kao i ona, tako i čitava njezina četa
Spuzi se na zemlju s kónjâ; Kamìla prozbori ovo:
»Turno, može l' se s pravom u sebe uzdati jaki,
Pregnut ću ja i mogu obećat, Enèjinu da ću
Napasti četu i sama pred konjike tirenske izić;
Samo me pusti, prve da pogibli okušam ratne,
A ti s pješadijom ostan' kod zídâ i utvrde čuvaj.«
Turno odgovori oči u djevojku uprvši strašnu:
»Diko italske zemlje o djevojko, kako da hvalu
Rečem i učinim tebi? al' kada srce je tvoje
Više od pogibli svijeh, dijeli posao sa mnom.
Glas nam je siguran doš'o i uhode javljaju, lako
Oružane Eneja da zlikovac konjike posla
Napr'jed, da topoću poljem, a gradu približuje sam se
Idući preko gorskih visina pustih i strmih.
Ratnu priredjujem varku na raspuću planinskom strmom,
Vojskom ću oružanom zatvoriti dvoputni klanac,
A ti se konjicima sa tirenskim uhvati u boj;
Mesap vatreni s tobom i čete latinske bit će
I Tibùrtova momčad; na tvojoj nek brizi je vodstvo.«

Reče i sličnim riječma Mesápa podjari na boj
I druge savezne vodje, pa krene tad na dušmane.
Zavojna dòlina ima krivùljastâ, za ratne zgodna
Lukave varke, sa strana obíjû je gustijem granjem
Stisnuta, sve se crni; u dolinu uzahni vodi
Put, a tijesan kroz klanac prijevaran ulaz je u nju.
Ozgo na visu, na samom vrhuncu gorskome leži
Nevidjena ravnìna, i ona je siguran zaklon,
Volja l' te udarati sa strane l'jeve il' desne,
Ili stajat na vrhu i golemo kamenje valjat.
Putova poznatih pravcem potèčê onamo mladić,
Dohvati onog se mjesta i zasjedne u zloj planini.
Tad kći Latónina višnjim u dvorima prozbori brzoj
Djevojci Opiji, koja u sveto drugarica njenih
Pripada kolo, te ovu progovori žalosnu riječ:
»Djevojko, u rat eno Kamìla okrutni ide,
Zalud se oružjem našim orùžati išla je ona,
Najdraža meni od sviju, — jer nije Dijàni to nova
Ljubav i nenadnom nije dragoćom osvojila srce.
Kada je izlazio iz staroga grada Privèrna
Metab omražen buduć zbog òholosti i sile,
On je kroz boj i pokolj bježéći sa sobom uz'o
Nejaku kćer, u prognanstvu drug da bude mu te je
Po majci nazva Kasmìli sa promjenom sitnom Kamìla.
Noseć u krilu je sam u vrhovitu planinu dugu
Samotnu hićaše; ljute odàsvud strjelice stižu,
Volštanski razasuti vojnici okolo trču.
Tako bježeći gle k Amasénu povodnom dodje,
Iznad žala se pjeni, jer sasula u nj se tolìkâ
Kiša iz oblaka. Metab uploviti hoće, al' ne da
Ljubav djeteta njemu, i boji se bremenu dragom.
Misleći napokon ova na jednoć dodje mu mis'o:
Ubojnik golemo koplje u ruci nošaše jakoj,
Koplje s držaljem čvrstim i čvornatim i obžežènîm,
U liko obvije kćer i ù koru drveća šumskog,
Zgodno obaveže tad po srijedi je kopljače, koju
Golemom rukom zavìtlâ i u nebo prozbori ovo:
»Blaga Latonina kćeri, oj planinska djevo, dijete

Ovo ti otac u službu prikazujem. prvi put s tvojim
Oružjem kròz uzdûh bježi molèćkê sad od dušmánâ.
Molim, za svoju je primi, kad puštam je ù uzdûh sumnjiv.«
Reče i mišicom zamahne on i koplje zavrti,
Hiti ga; valovi huče, i jadna Kamila na koplju,
Koje zuji, preleti plahovite preko rijeke.
Velika iz bliže već pritješnjuje četa, a Metab
U vodu baci se tad i odoljevši nevolji digne
Boginje Trivije dar iz trave: djevojčicu s kopljem.
Više ni jedan ga grad med zidove, u kuće svoje
Ne primi, a nit bi sam od divljine pružio ruke,
Već on pastirom život prožívje na samotnih brdih.
Med grmljem i med zvjerskim ležájima strašnima kćerku
Hranjaše konjskim mlijekom iz vimena kobile stadne
Iz sisa njezinih ga zamlazujuć nježna u usta.
I kad već tabanima dijete tragove prve
Načini, ruke joj tad naorùžâ oštrijem kopljem
Otac i objesi luk i strjelice niz pleći maloj
Zlatnijeh ukosnika ni plašta dugoga nema,
Nego joj tigrova koža od tjemena visi niz ledja.
Djetinjskim oružjem tad već Kamila u ručici znaše
Mahat i oko glave na tankome remenu praću
Vidjet te strimonskog ždrala i labuda bijelog ubit.
Zalud po tirenskijem gradòvima željahu mnoge
Majke za snahu nju, al' Dijani jedinoj služeć
Oružje, djevojaštvo bez prekida miluje ona
Ne znajuć muža. Ej kamo da nije ova povukla
Vojna nju, da nije na Teukre vojštiti pregla!
Udilj bi bila mi draga i jedna od mojijeh druga.
Ali kad ljuta nju sudbina pritisnu, deder
Spusti se, Nimfo, s nebesa i sadji u latinsku zemlju,
Gdje se žalosni boj i zlokobni počeo sada.
Nâ ti ovo, i izvad' iz tulca osvetnu str'jelu;
Bio Italac, bio Trojanac, tko tijelo sveto
Rani Kamilino, tom mi strijelom ga krvavo kazni.
Tijelo jadnice ja u oblaku ću ugnutom uzet
S oružjem neskinutim i zemlji u očinskoj shranit.«
Reče, a ona se spusti kroz nebeski lagani uzduh

Šušteć, a oblak je crn obavijao tijelo njeno.
Čete se trojanske tad približavati k zidima stanu,
Etrurske vojvode s njima i konjička vojska cijela,
Razredjani po bròju u odjele. A topotači
Konji po polju bašću i njište, od uzda se stege
Trgaju, ovamo se i onamo okreću; širom
Polje kopljima strši k'o gvozdeno; dignuto u vis
Oružje sja poljànôm. I Metab i Latini brzi
Na polju pokažu tad se i Koras sa bratom svojim
I četa djeve Kamìlê; daleko pružaju koplja
Mašući desnicama i vitlaju harbe; sve jače
Čuje se dolaženje junaka i njištanje konja.
Jedna kad drugoj se već na kopljòmet približe vojske,
Stanu na časak, al' jurnu na jednoć vičuć i konje
B'jesne podjarujuć, siplju odàsvud strjelice guste,
Kao kad pada snijeg, i nebo se oblakom zavi.
Jedan na drugog snažno Akòntej ljuti i Tiren
Koplja okrenuv potrče, al' s golemom praskom se oba
Prvi od svijeh sruše, i prsima o prsi konji
Udare i razdrû prsi. Akontej svali se s konja
I daleko odleti k'o munja il' teški k'o kamen
Bačen iz hitaće sprave i život ù uzdûh raspe
Bojni se redi pometu, i Latini u bijeg nagnu
Bacajuć štite na ledja i kȁ grâdu jašu, a čete
Konjičke trojanske gone, što Asilas vodja ih vodi.
Već su blizu kod vrátâ, tad Latini poviču bojnom
Vikom i vratove gipke okrenuše konjma; Trojanci
Obrnu pleći i nagnu da bježe pustivši uzde.
Tako je more, kad struji i valja se sve naizmjèncê:
Sad se na obalu ruši i pjeneć se nad hridi baca
Vodu i obljeva skrajnji pijesak zavojnim valom,
A sad udara natrag i valovljem dognani šljunak
Guta bježeći naglo od zemlje te opada voda.
Rutulce k zidima dva put Etrurci pognaju, dva put
Uzbiti obazru se pokrivajuć štitima ledja.
Ali u treći boj kad sastanu se, kad četa
S četom se uhvati već, na junaka se namjeri junak:
Smrtni zakrče mnogi, u dubokoj krvi tjelesa

Plivaju, oružje pliva, a konji se na pola mrtvi
Valjaju medju ljudma pobìjenîm; bitka je ljuta.
Bojeć se napast Orsìloh na Remula samog, na konja
Njegova koplje zavìtlâ i pȍd uhom gvoždje mu pusti;
Pomami konj se topotač od udarca, propne se, prsi
Diže i u vis noge razbacuje od boli teške.
Konjik na zemlju pade i valja se. Jolasa Katil
Ubi, Hermìnija tad velikána junaštvom, t'jelom
A i po oružju svom velikána; golih je grudi,
Gole plavokose glave; ne boji se rana i stoji
Udarcem sav na dohvátu. U široke pleći mu zadje
Dršćući koplje, i junak proboden bolno se savi.
Svuda se crna proljeva krv, ubijaju borci
Jedan drugoga i smrt u boju lijepu traže.
Veselo po tom pokláću Kamila Amàzônka s tulcem
Stupa; da udara lakše, odgrnula jednu je stranu;
Tanahna koplja sada iz ruke na gusto sipa,
A teškom dvosjeklicom zamahuje sjekirom sada;
Zlatni na plećima luk i Dijànino oružje zvekće.
Kada je dušmanin pogna, te valja joj uzmicat, onda
Okreće luk u bijegu i s njega odapinje str'jele.
Birane stoje okò njê drugarice: djeva Larína,
Tula, Tarpeja, koja mjedòkovnôm sjekirom maše, —
Italke, koje je sebi na diku Kamila božanska
Obrala, vjerno da joj u ràtu služe i miru.
Tračanke takove su Amàzônke, kad uz rijeku
Termodon jašu i boj šaròvitîm oružjem biju,
Il' kad Hipòlitu prate, il' Martova Pentesiléja
Kada se na kolih vraća, te ženske čete okò njê
S polumjesečnim štitma poskakuju ì vrlo cikću.
Koga si ubila prvog, kog zadnjega, djevojko ljuta?
Kȍliko l' si tjelesa oborila, da mru na zemlji?
Euneja, Klitiju sina, kad k njojzi se okrene, prvog
Jelovim dugim kopljem probòdê u otprte prsi;
Potokom udari krv iz njega, te krvavu zemlju
Umiruć Eunej zagrize u krvi se valjajuć svojoj.
Za tijem Lirisa svlada i Pagasa; izmetnut prvi
S konja probòdenôg ozdo baš uzde hvata i pada,

Drugi mu na pomoć ide i desnicu golu mu pruža,
Strmoglav skupa se sruše obojica. Hipotu sina
Ubi Amastra tad i s daleka se natisne kopljem,
Gdje su junaci Terej, Harpàlik, Demòfoon, Hromis;
Kòlikê djevojka harbe zavìtlâ i pusti iz ruku,
Toliko frigijskih pade junaka. S neobičnim juri
Oružjem lovac Ornit u dalji na japiškom konju.
Pokriva oderana sa bika bojnoga koža
Njegove široke pleći; nad glavom vučje mu žvalo
Stoji i strašno zja i čeljust s bijelim zubma;
Seljačko koplje mu ruku orùžâ. On u srijedi
Vojske se kreće te je nad svima za glavu viši.
Kad mu se okrene vojska da bježi, Kamìla ga lako
Dočeka pa ga probode i prozbori nemilo ovo:
»Mislio, Tirenče, ti si, da zvjerinje po šumi ganjaš,
Nego je došao dan, da besjede pobije vaše
Oružjem ženskim. Al' što si od koplja Kamìlina pao,
S tom ćeš nemalom slavom pred Mane doći otaca.«
Za tim Orsìloha smače i Buta, u trojanskoj vojsci
Najveće ljude; ovaj na konju odvraćen sjedi,
Njega Kamila kopljem probode med oklop i med šljem,
Gdje vrat proviruje i štit gdje niz ruku l'jevu mu visi.
Tad nju pogna Orsìloh, i ona u velikom krugu
Jašući lukavo skreće sve bliže i pogna gonjača
Pa se izdigne u vis i sjekirom teškom junaka
Udri po oružju dva put i kostima, — prosi i moli
Mnogo je on, dok mozak po licu mu razli se topal.
Na nju se ubojni sin Apenínca namjeri Auna;
Prestraši taj se od onog, što nenadno vidje, i stade;
Ne bješe Ligurac zadnji, dok varati davaše sudba.
Kad već ìz boja vidi da ne može uteć ni odbit
Kraljice, koja hoće da udari sada na njega,
Počne lukavo on i kovarno varku spletavat
Pa joj progovori: „Dobra u konja kad uzda se žena,
Kakva je slava? Nemoj na bježanje mislit, već k'o ja
Na zemlju ravnu sadji i spremi se pješački na boj,
Hvastanje vjètrenastô da vidiš kome li škodi.«
Reče, a ona bijesna i jadom užgana ljutim

Preda drugarici konja i s jednakim oružje stane,
S golijem mačem i čistim sa štitom pješakinja bȅz strâ,
Ali ne časeć momak umàče misleći, da je
Djevojku prevario, te uzde okrenuvši bježi
Hitno i gvozdenom bode brzonogog ostrugom konja.
»Zalud se oholim srcem, oj pusti Ligurče, dižeš,
Zaman si udario u domaće, lukavče, varke,
Ne će te vratiti zdrava prevarljivost lažljivom Aunu.«
Tako djevojka reče i nogama brzim preteče
Konja k'o munja pa ga za uzde zgrabivši sprijed
Udari i krv proliv dušmanovu tako ga kazni;
Jastrijeb sveta ptica sa visoke tako stijene
Lako golubicu stiže, što trepti u oblačnom visu,
Drži je, pošto je ščepa i kukastim pančama trga,
Ȍčerupâno perje i krvca iz etera pada.
Visoko sjedeć na vrhu Olìmpa očima svojim
Dobro je motrio ljudi i bogova roditelj sve to,
Te on Tirénca Tarhóna podbode na ljuti bojak,
Nemilim ostanima u njemu ustakne srdžbu.
Odmah na konju Tarhon u ograšje, u vojsku zadje,
Koja već uzmiče, raznim riječima konjike batri,
Svakog po imenu zove i bježan ohrabruje na boj:
»Kakav, o Tȉrênci, strah, o bešćutne l'jenštine vječne,
Kakva li tromost to napòpala duše je vaše?
Žena vas vija kud kojeg i ove razgoni čete!
Željezo čemu držimo u ruci i strjelice zalud?
Ali u Venerinim nijeste ratima noćnim
Tromi, il' u kor Bahov krivuljasta truba kad zove,
Onda ste čàstî željni i čaša pri trpezi punoj
Revni ste, brzi ste, kada harùspeks po volji žrtvu
Objavi, masna kad gozba u visoke gaje vas zove.«
Reče i udje konja obodavši medju dušmane
Umrijet spreman pa se zaleti pred Venula gnjevan,
Kojega skine s konja, obuhvati desnicom njega
Te ga s velikom snagom odnese brzo na krilu.
Vika se do neba diže i Latini onamo oči
Okrenu svi, a Tarhon s junakom i s oružjem leti
Po polju kao munja. Sa vrha svojega koplja

Otkine gvoždje i traži, gdje Venul zaštićen nije,
Da bi ga ranio smrtno, a ovaj se brani i ruku
Od vrata svojega riva i snagom odbija snagu.
Kao orao suri kad visoko uzduhom leti
I noseć smotanu zmiju med nogama nokti je stišće,
Ali ranjena guja krivuljaste zavoje vije,
Ježi se dižući ljuske i u vis se izdiže sikćuć,
Kolikogȍd se bori, al' orao kukastim kljunom
Jednako spopada nju i uzduh krilima bije:
Tako i Tarhon nosi podcikujuć plijen iz vojske
Tiburske; udare za tim Meónci primjer i uspjeh
Vojvode svoga slijedeć. A Aruns, koji pod sudnju
Potpada, najprije brzu Kamìlu obilazit stane
Lukavo, s kopljem i gleda, gdje najlakše im'o bi sreću.
Kudgod se djevojka sad u srijedi okrene vojske,
Tamo se primiče Aruns i korake ćutke joj motri;
Kamo se izmed dušmánâ pobjèditeljica vraća,
Tamo se prikrada mladić i brzo okreće uzde,
Sve se u krugu vrti, odávdê pristupio bi li,
Il' bi odándê, i kopljem potresuje sigurnim zloćo.
Hlorej, sveštenik negda Kibélin i posvećen njojzi,
Vidjen daleko sja sad u oružju frigijskom, goni
Konja, koji se pjeni i pokrit kožom je, koju
Zlatne skovčavaju kovče, a mjedene ljuske k'o perje
Po njoj su; a sam sja u tudjozemskom grimizu tamnom
I sa likijskog roga odapinje gortinske str'jele.
Zlaćeni svešteniku na plećima zvekeće tulac,
Zlatni mu šljem je na glavi, a haljinu žutu je sponom
Sjajnom zauzl'o zlatnom, te platneno krilo mu šušti,
Tuniku vezenu iglom imade i tudjinske hlače.
Djevojka-lovica ljutom u ograšju Hloreja samog
Od svih slijepo goni, i nȅoprêznû je vojska
Vidi cijela, gdje ženskoj u pohlepi za zlatom gori
I za odorom, bilo da oružje trojansko u hram
Pribije, il' da koràčâ u zaplijenjenom zlatu.
Uhvati napokon zgodu i koplje iz zasjede trgne
Aruns i bozima vječnim ovako pomoli on se:
»Apolone, o svetog Soràkta čuvaru, kojeg

Najvećma štujemo mi, od omorika lomaču kojem
Palimo, te se svoju u pobožnost uzdajuć kroz plam
Tvoji štovaći idemo i gazimo žeravu mnogu, —
Svemožni oče, ovu sramotu oružju našem
Ukinut daj; od svladane ja od djeve ne želim
Oružja, spomenika ni odore; druga će djela
Proslavit mene; samo od mojega hica nek padne
Grdna nesreća ta, bez dike ću vratit se kući.«
Čuje ga Feb i onog, što moljaše, dio mu dati
Odluči, a drugi dio u krilati rasturi uzduh:
Dopusti molitelju, Kamìlu da smete i sruši
Nenadnom smrću, al' ne da, domaja da visoka vidi
Povratak njegov, te glas raznese mu vijor i vjetar.
Kako iz ruke koplje izleti i uzduhom zvizne,
Oštro pazeći vojska cijela volštanska oči
Okrene kraljici svojoj. Al' ne mari zȁ uzdûh ona,
Zà zvizgu ni za koplje, što dolazi eterom, dok joj
Ne dodje, te se njoj ne zabode pod sisu golu,
Duboko zagnano krv iz djevojke stane da pije.
Uplašene pritȑčê drugarice ì prîmê gospu,
Koja pada, a Aruns od sviju prestrašen većma
Pobjegne, miješa strah se s veseljem u njemu, u koplje
Ne smije uzdat se više ni navalu djevojke čekat.
Kao kad zakolje vuk pastira i velikog junca
I odmah stràmputičêć u plȁninu on se zavuče,
Prije no oružje stane da ganja ga neprijatèljskô;
Zna i osjeća on, što smjelo učini, i rep
Podvija, koji mu dršće, pod trbuh i u goru bježi:
Tako se preplašen sada i Aruns ukloni očma
Sretan, što pobjeći može, i zadje u vrevu bojnu.
Rukom izvlači koplje Kamila, al' izmedju kosti
Duboko ȕ rebrima oštríce joj gvozdeno stoji.
Djevojka klone blijeda, ohlàdnê mrući joj oči
I klonû, negdašnja rumen odleti joj grimizna s lica.
Izdišuć prozbori jednoj od svojih vršnjakinja, Aki,
Koja je vjernija od svih Kamili bila i s kojom
Brige d'jeljaše sve. i ovako tada joj reče:
»Do sad sam mogla, Aka o sestro, al' ljuta me rana

Satire sad i pred očma mi sve u mraku se crni.
Bježi i zadnju ovu odnesi poruku Turnu:
Neka u bitku udje, nek od grada odbija Teukre,
A sad zdravo!« — Reče i uzde joj ispadnu, te se
Na tle preko volje spuzi; i pomalo tijela svega
Ona se ìzbavi hladna, te vratom vitkim i glavom,
Što smrt je obuze, klone i ostavi oružje ona,
Med sjenke jaučući i nerado duša odleti.
Golema vika se digne i dò zlâtnîh dopre zvijezda,
Iza Kamiline smrti još žešća se otvori borba,
Gusto udari tada cijela trojanska vojska,
Tirenske vodje i kralja Evàndra arkadske čete.
Dugo već Trivijina stražarica Opija sjedi
Visoko na vrh planine i motri bez bojazni bitku,
Pa iz daleka u onoj galami b'jesnih momaka
Kada vidi Kamilu, gdje tužnom poginu smrću,
Uzdahne ona i ovo progovori grudima iz dna:
»Jao djevojko, odveć i odveć si kažnjena ljuto.
Što si dražiti ratom Trojance išla; — pomògio
Nije ti, služila što si Dijàni tî u samoći,
U česti, nosila što si na plećima strjelice naše!
Ali kraljica tvoja ne ostavlja bez slave tebe
Pošljednjem smrtnom u času; med narodima bez dike
Ne će ti ostati smrt; govorit se ne će, da nisi
Osvećena, jer smrću po zasluzi kažnjen će biti,
Tkogod je ranio tebe.« — Pod visokom bješe planinom
Mogila negdašnjega lavrèntskôga kralja Derkéna,
Nasuta bijaše zemljom i sjenastim natkrita hrastom;
Prekrasna boginja amo salètî brzijem letom
I sa visokog huma za Arunsom stane da gleda.
Kad ga u oružju sjajnog i nadutog isprazno vidi,
»Za što zastranjuješ? — vikne, — okreni korake amo,
Ovamo dodji, da umreš, da dostojni dar za Kamìlu
Primiš; i ti ćeš zâr od Dijànınê pasti strijele.«
Tako Tračanka reče i krilatu strjelicu tada
Izvadi zlatnog iz tulca i napne luk u ljutini
Sve ga natežući dotle, dok jedan i drugi kraj mu
Ne dodju blizu, a ruke u pravcu ne budu istom

Ljevica tičuć oštríce, a desnica sisu s tetívôm.
Zvizgu strjelice odmah i zujanje uzduha čuje
Aruns, i ù tijelo zabode mu željezo već se.
Njega ostave druzi gdje izdiše, jauče zadnjom,
Te on zaboravljen osta u prahu tudjega polja.
Tad se u eterski Olimp na krilima Opija diže.
Prvi bježati stanu Kamilini konjici laki,
Kada im vodilja pade; i Rutulci smeteni bježe,
Žestoki bježi Atìnât i rasute vodje i vojska
Bez vodja, jašu pleći okrenuvši gradu u zaklon.
Gone Trojanci i mòrê, te nema nikoga, tko bi
Mog'o ih oružjem odbit i stati njima nasùprot,
Nego im aljkavo luci na umornim ledjima vise,
Bježi kopito konjsko i bije po buhavnom polju.
Gradu se uzvitlan prah k'o crna primiče magla,
Žene na čardacih stoje i biju se u prsi, vika
Ženska se diže u vis do nebeskijeh zvijezda.
Koji kroz otprta vrata provališe prvi bježéći,
Med njima pom'ješani dušmani ih pritisnu, te se
Tužne ne izbave smrti; med zidima očinskog grada
I na prazima samim u zaklonu padaju kuća,
Mru probodènî; sad jedni zatvárajû vrata i onim,
Što im se mole, put ne usudjuju se da dadu,
U grad da prime ih; sjeći veòma se nemilo stanu
Oni, što brane ulaz, i oni, što prodrijet hoće.
Jedni se ruše pred licem, pred očima mâjkâ, otaca,
Kojino plaču, strme u prokope, jer ih potégnu
Naloga; pustivši uzde natrkuju žestoko, sl'jepo
Drugi o zabravljene o dovratke tvrde i vrata.
A sa zidova žene iz sviju prionu sila
(Prava ih vodi ljubav domaje i primjer Kamìlê),
Hitno bacaju metnje: nagorjelo kolje im služi
Mjesto gvoždja, a tako i kijaci od drva tvrdog;
Brze su u djelu tom i žele umrijet za grad.
Vrlo nemili glas u planini spopadne tada
Turna, kad golemu Aka junaku zabunu javi:
Da je pala Kamila, a volštanske razbite čete,
Nasrću razjareni dušmani i u sreći bojnoj

Sve su već prìdobîli, a strava već zahvaća i grad.
Po volji Jupiter-boga po nemiloj Turno bijesan
Ostavi opkoljene brežuljke s gredovitim lugom;
Očima čim on zamàče i nȁ polje dodje, Eneja
Unidje otvorenu u dòlinu, uspne se na vis,
Izidje iz planine iz sjenaste. Kȁ grâdu tako
Hrle obojica sada, a jedan i drugi s vojskom
Čitavom, malo korákâ medjù njima čini daljinu.
Kako ugleda otac Eneja već iz daleka
Polje, kako se praši i puši i vidi lavrèntskê
Čete, — Eneju ljutog u oružju tako prepozna
Turno i dolazak nogu i konja brektanje čuje.
Odmah bi u bitku zašli i počeli boj, da u vale
Hiberske s umornijem uronio konjima nije
Ružični Feb i doveo noć, te nestade dana.
Pred gradom udare tabor i opkole utvrdom zide.

Dvanaesto pjevanje.

Turno kad Làtine vidi, gdje bojak ih nesretni skrši
Te su klonuli već, obećánje da njegovo sad se
Traži od njega i sve na njega da gleda, rasplàmtî
On se i bez toga ljut i ponese se. Kao kad lovci
Teško u prsi lava na punskome obrane polju,
Tad on istom se digne na borbu veselo tresuć
Punahnu grivu po vratu, zabòdenô bez straha slomi
Zasjednikovo koplje i urliče krvavim žvalom:
Tako i raspaljenog u Turna goropad raste,
Te on progovori kralju i gnjevan besjedit počne:
»Ne će okl'jevati Turno; sad strašljivi ne mogu Teukr
Da se od svojih riječî povuku, od uglave svoje.
Pobit se idem; žrtvuj, o oče, i ugovor zbori;
Ili ću desnicom ovom u Tartar poslat Dardánca,
Asijskoga bjegunca, — nek Latini sjede i motre —
I sam ću zajedničku sramotu ukinut mačem,
Il' on nek pobjednik bude, Lavinija nek mu je žena.«
Latin odgovori njemu u duši miran ovako:
»Junače izvrsna srca, kolìkô više se dižeš
B'jesom i jùnâštvom tî, tolìkô pomnjivije meni
Treba se brinuti i stvar bojéći se razmislit svaku.
Kraljevstvo imaš Dauna od oca i mnogo gradova
Dobitih; Latin i zlata i ljubavi k tebi imade.
Ima po Latiju, ima po poljih lavrèntskîh i drugih
Nevjesta uglednih rodom. Dopusti, bez lukavstva da ti

Rečem, što nije mi lako izrèći.
Nije mi dala sudbina, da s ikojim predjašnjim proscem
Zaručim kćer, — i tako su svi govorili bozi
Ì ljûdi; ali me svlada i ljubav k tebi i srodstvo
Ì suze žalosne žene, te pùta slomih i oteh
Zetu obrèčenû kćer i vojnicu bezbožnu počeh.
I sam vidiš, o Turno, bijede kakve me od tad
Biju i bojevi, kako l' se sam nad drugima mučiš.
Dva put u velikom boju nadbìjenî jedva u gradu
Italcem čuvamo nadu, a podgrijeva se krvlju
Našom Tiber i polja bijele se kostima našim.
Što ja ševr̀dâm tolìkô? što ludujuć odluku m'jenjam?
Ako sam saveznike po Turnovoj pripravan smrti
Primit, a za što ne prekinem rat za njegova žića?
Rodjaci Rutulci što će, što ostala reći će zemlja
Italska, ako te u smrt — sudbina mi pobila riječ! —
Pošaljem, koji kćerju oženiti mojom se želiš?
Gledaj promjenljivost ratnu i oca se staroga sjeti,
Koji je tužan odávdê dalèko u Ardeji svojoj.«
Ne slome riječi tê žestine Turnove, već on
Jače još bukti, i bolest od samog ga spopada l'jeka.
I čim moguće bî progovoriti, počne ovako:
»Molim te, prodji se brige, za mene koju imadeš,
Predobri kralju, i pusti, da slavu zaslužim smrću.
I ja strjelice bacam, o oče, u ruci mi nije
Željezo slabo, a krv od udarca teče i mojeg.
Bit će mu boginja majka daleko, da oblakom ženskim
Bježana pokrije svoga i sakrije u sjen se prazni.«
  Kraljica boja se novog bojéći udari u plač,
Vatrenog ogrli zeta i reče pripravna mrijet:
»Tako ti ovijeh suza, o Turno, tako ti časti,
Ako je u srcu imaš Amáti, — molim te jedno:
Nemoj se s Teukrima biti, tȁ jedina ti si mi nada,
Utjeha starosti jadnoj; Latínovo kraljevstvo, ugled
Stoji u tebe, potpor cijeloj si kući, što pada.
Kakva te gȍd, o Turno, sudbina čeka u boju
Tome, i mene čeka, i mrsko ću vidjelo ovo
Ostavit, sužnjica ne ću Enèju zeta da gledam.«

Riječi matere svoje Lavìnija sluša i lica
Goruća suzama lije; potpalila silna je rumen
Plamenom nju i potekla po obrazima joj žarkim.
Kao kad indijsku tko bjelòkôst krvavim stane
Grimizom bojit, il' mnogi kad bijeli ljiljani stoje
Medju ružama: takve na licu su djevojci boje.
Ljubav buni junaka, te upiruć oči u djevu
Zȁ bojem gori sve više i prozbori kratko Amati:
»Suzama nemoj, o majko, i slutnjom pratiti takvom
Mene, kojino krećem na mejdan ljutoga Marta,
Molim te; ustavit smrt u vlasti Turnovoj nije.
Frigijskom kralju javi, o Idmone glasniče, riječ,
Koja mu svidjat se ne će: s kotačima grimiznim Zora
Kad se na nebo sjutra doveze i plamati stane,
Neka ne vodi Teukre na Rutule; jedni i drugi
Neka miruju i rat nek prekine našom se krvlju;
Na polju neka se onom Lavìnija nevjesta traži.«
Kad to izgovori, hitno u dvore ode i konje
Zaište pa ih gleda s veseljem gdje njište pred njime;
Njih je Orìtija dala Pilumnu, da diči se njima,
Konje od sn'jega bjelje, a od vjetra brže. Okò njìh
Brzi su upravljači, po prsima lupkaju konje
Dlanima (pljesak se čuje), i grivaste češljaju vrate.
Za tijem na pleći Turno navuče tumbakom b'jelim
I zlatom pokriti oklop te zgodno namjesti mač on
I štit i perjanicom sa crvenom šljem i sa šiljci.
Bog gospodar je vatre načinio taj mač mu ocu
Daunu i ražarenog umočio u Stiks rijeku.
Desnicom snažnom koplje izà tog pograbi jako,
Koje o veliki stup usrȅd kućȇ uprto bješe,
Aktoru uzeto negda Aurúnčaninu, — potrese
Njim i zavìtlâ te vikne: »o koplje, što poziva mojeg
Nikada nȅ prevarî, o sada je, sada vrijeme;
Slavni negda te Aktor, a sada Turno te nosi;
Frigijskog daj mi oborit ženskara i desnicom jakom
Oklop mu strgnut i razdr'jet, zaprašit mu kosu gvoždjícem
Vrućijem skovrčenu, što mira se cijedi po njoj.«
Tako ga goni bijes i zažarenu od lica

Odskaču iskre, a oganj iz očiju oštrih mu bije,
Kao kad strašno bik na početku zaruče boja
I k'o za pokus svoju pokazuje rozima srdžbu,
O panj zabada njih i udarci uzduh siječe,
Ili se vježbajuć za boj pijesak rasipat stane.
Isto je tako bijesan Eneja u oružju stojeć
Majčinu; za boj se hrabri i budi ljutinu u sebi,
Veseo, što će se svršiti rat na ponudjen način;
Drugove tješi i tužnog Askànija, koji se boji,
Sudbu razlažući njima i reče kralju Latinu
Siguran odgovor javit i pogodbe mira obznanit.
Kada je drugi dan obasjavati stao vrhunce
Brdske, i sunčevi konji iz dubokih kada se vala
Pomole i vatru stanu iz dignutih nozdrva sipat,
Tada Rutulci polje i Teukri ispod zidóvâ
Velikog izmjere grada i prirede ga za mejdan,
U srijedi oltare od búsâ i ognjišta dignu
Bozima zajedničkim. Donositi stanu tad jedni
Vodu i oganj, svaki sa grančicom okolo čela,
Svaki u pregači. Idu Ausónci i gusto kroz vrata
Izlaze kopljanici. U oružju različnom grne
Trojanska vojska cijela i tirenska sa druge strane,
Nȁoružânî svi, k'o Martov da ljuti ih zove
Boj, a med tisućama vojnika pojahuju same
Vojvode u zlatu sjajuć i grimizu. Asilas hrabri
Tu je med vojvodama, Asàrakov tu je potomak
Mnestej i sin Neptunov konjokrota takodjer Mesap.
Svaki na zadani znak kad stane na mjesto svoje,
U zemlju koplja zabodu i štitove naslone na njih.
Nȅoružânâ tada množina gledati željna
Nejaki starci i žene povrve, na tornjeve stanu
I na krovove kućne, a drugi kod visokih vrata.
S najvišeg visa gore, što Albanska sada se zove
(A onda imena, slave ni časti nemaše jošte),
Gledaše na polje tada Junona, gdje stajahu obje
Vojske: trojanska i s njom lavrèntskâ i grad Latinov.
Turnovoj sestri, koja nad bučnijem r'jekama stoji
I nad jezèrima (tom je počastio čašću je višnji

Jupiter nebeski kralj za djevištvo, što joj ga uze),
Boginja boginji odmah ovako progovori tada:
»Nimfa, diko rijeka, oj mojemu najdraža srcu,
Znadeš, od Latinaka od sviju, što su na krevet
Velikom Jupiter-bogu uzìšle na neharni, da sam
Voljela tebe i rado da nadjoh ti u nebu mjesto;
Saznaj svoju bijedu, Jutùrna, da ne kriviš mene:
Dok se činilo, Sreća da dopušta, Parke da daju
Latiju uspjeh, grad tvoj i Turna branila ja sam;
Vidim sad, gora sudbina gdje goni u boj mladića,
A dan je Parka blizu i sila neprijatèljskâ.
Očima toga mejdána ni pogodbe gledat ne mogu;
Za brata zgodnije što usudjuješ ti l' se učinit,
Idi, pristòjî se; možda jadníke bolje što čeka.«
Kad to Junona reče, Juturna prolije suze,
U prsi divne se tri i četiri udari puta.
»Nije suzama sada vrijeme, — Saturnija reče;
Žur' se i izbavi brata od pogibli, ako je možno
Ili započni rat i savez uglavljen razbij;
Pregni, moj ti je svjet.« Nagovòrîvši tako je ode,
U dušu ranjena ljuto i zbunjena ne znajuć, što će,
Osta Juturna. — U to na četiri konja se vozi
Latin golemi kralj u kolima, okolo sjajnog
Čela se njegova vije obìljêžje djeda mu Feba:
Dvanaest zlatnijeh zraka; a Turno se na dva bijelca
Vozi i kopljima dvjema uzmahuje širokog gvoždja.
Izidje ìz tâbora Eneja, naroda rimskog
Začetnik, blistajući sa štitom sjajnim, s božànskîm
Oružjem; izidje i s njim Askànije, koji je Rima
Velikog druga nada; i sveštenik u ruhu b'jelom
Izidje vodeći mlȁde od čekinjaste od svinje
I janje nèstriženo k oltaru, koji već gori.
Onamo okrenu oči, gdje sunce se radja, i žito
Sa solju prospu tad i životinjama na vrhu
Čela načine znake i izliju čaše na oltar.
Tad mač duševni trgne Eneja i molitvu reče:
»Sunce mi molitelju nek svjedok bude i zemlja,
S koje toliko muka pretrpjeh, i svemožni otac

Nek mi je svjedok i ti Saturnija, njegova ženo,
Blaža mi boginjo već (i molim te); i ti, o Marte
Slavni oče, što rate po svojoj okrećeš volji,
Izvore zazivam ja i rijeke ì sile svete
Zazivam etera višnjeg i bogove sinjega mora:
Turno li pobijedi Ausonac, pravo će biti,
Pobijedjeni u grad Evàndrov da odu, nek s ovih
Polja se ukloni Jul i oružja narod Enejin
Više nek ne diže za boj, nek kraljevstva ne dira ovog;
Ako l' pak pobjeda nama i bojna zapadne sreća
(Tako se prije nadam i tako potvrdili moću
Bogovi svojom), ne ću podložiti Italce Teukrom,
Ne tražim kraljevstva sebi; uz jednake pogodbe oba
Naroda nesvladana u savez nek vječni se združe.
Ja ću svetinje dati i bogove, a tast nek Latin
Upravlja ratom, nek vlada k'o do sad; Trojanci će meni
Grad sagradit i njemu Lavìnija ime će dati.«
Tako Eneja reče, a Latin progovori za njim
U nebo gledajuć, ruku k zvijezdama pružajuć desnu:
»Tako se i ja kunem, Enèja, zvijezdama, zemljom,
Morem, dvoobraznim Janom i dvoma Latonine djece,
Podzemnom silom božanskom i svetištem ljutoga Dita;
Ovo nek čuje otac, što gromom saveze sveti.
Dotičem oltar, a boge i oganj med vojskama zovem
Sad za svjedoke, bilo što bilo, da dan ni jedan
Italcem razbiti mira ni saveza ovoga ne će,
A sila nikakva mene odvratiti ne će od njega,
Makar potopila zemlju, oborila nebo u Tartar.
Kao što žezlo ovo (u ruci baš držaše žezlo)
Hlada širiti ne će ni grana s tanahnim lišćem,
Pošto je òdsječeno u lugu sa panja odozdo,
Matere nema, a ruke i kosu mu željezo uze;
Negda bijaše drvo, al' majstor ga kićenom mjedju
Okova te ga dade, da latinski nose ga oci.«
Takvim riječima tad uglavljivali savez su oni
U kolu velikaša, što motre ih. Po običàju
Plamu žrtvene kolju životinje, trgaju živim
Drob, na oltare meću množinu punijeh zdjela.

Al' taj se Rutulcem mejdan već odavno nejednak čini,
Nepostojánstvom i sumnjom kolebaju njihna se srca,
Pa još kad iz bliza vide obojicu neravne snage.
K tomu množi im strah, što Turno tiho korača
I oborivši oči oltaru se ponizno klanja,
Osvaja momka bljedoća i lica su upala njemu.
Kada opazi sestra Juturna, da razgovor takav
Raste, a klonula da se u narodu ljuljaju srca,
Slična se učini t'jelom Kamèrtu, koji je bio
Starog od prȁdjêdâ roda i imena slavnog s junáštva
Očeva, prehrabri junak; — Juturna u srèdinu vojske
Takova zadje, što činit imade, znajući dobro.
Glasove različne sipa pa počne govorit ovako:
»Nije l' vas, Rutulci, stid, za ljudstvo tòlikô život
Žrtvovat jedan? Zar mi nijesmo brojem il snagom
Onima jednaki? Tamo Arkàdjani stoje i Teukri,
K tomu Etrurci kivni na Turna — sudbinska vojska.
Jedva bi svakom nam drugom u boju se našao dušman.
Turno će k bozima uzić do duše u slavi, kad se
Žrtvuje zà njihove oltare, u ustih će živjet
Naroda, — al' mi što mirno sjedímo na polju sada,
Oholoj tad ćemo služit gospodi izgubiv domaju.«
Takve besjede tad u mladićima potpale srca,
Od čete do čete ide sve dalje ì daljê žamor,
Sami Latini, sami Lavrénćani prom'jene misli.
Koji se nadahu već, da domája je spasena, da rat
Presta, sad oružje traže i hoće, da saveza nema,
Turna zbog njegove tužne sudbine žale, — a k svèmu
Doda još znatnije nešto Juturna: znak im s nebésâ
Ona visokih dâ, od kojega ništa omélo
Nije Italce većma, i prevari znakom ih: suri
Orao Jupiter-boga po rumenom eteru leteć
Razgoni primorske ptice (sve šušti krilato jato
Golemo) kad li na jednoć u vale padne i krasnog
Labuda zlikovac zgrabi u svoje kukaste panče.
Italci pozorni budu u duši, à ptice klikćuć
Natrag okrenu let i pokriju — čudo je gledat —
Krilima nebo pa se k'o ȕ oblâk zgrnu i stanu

Dušmanina stješnjavat, dok sila ne svlada tâ ga,
Te od bremena klone i baci u vodu plijen
On iz nokátâ pa se daleko u oblake skrije.
Poviče rutulska vojska i pozdravi znak taj i na boj
Sprema već ruke, a vrač Tolumnij prozbori prvi:
»To sam molio često i zavjete činio za to!
Poznajem bogove ì prîmâm znak; slijedite mene,
Jadnici, oružje zgrab'te; tudjinac došljak vas ratom
Plaši k'o nejake ptice i silom vam obale hara;
Ali će bježati on i odjèdriti morem daleko.
A vi se u čete sad jednodušno zgrn'te i svojeg
Otetog branite kralja u boju.« — Reče i trkne
Napr'jed i na dušmáne zavrti koplje, — zazveči
Zvizgava drenovača i sigurno prereže uzduh.
Golema nastane vika jedànak, redovi svi se
Raspu i buna se tada u srcima raspali svijem.
Prekrasne devetoro nasùprot je stajalo braće,
Koje je Tirenka vjerna Arkàdjaninu Gilìpu
Tòlikê rodila sama; do srednjega koplje doleti
(Mladić to divne ljepote u oružju sjajnome bješe),
Zgodi ga, gdje se zlatom prošìvena tkanica trla,
Gdje joj je sastavke krâjâ stiskívala pregljica, — te mu
Željezo rebra probode, u p'jesak svali ga žuti.
Braću mu — srčanu četu — podžeže žalost, te jedni
Mačeve rukama trgnu, a drugi pograbe koplja
I k'o slijepi poteku; lavrèntskê čete sa strane
Protivne njima polete; Arkàdjani od drugud navru
Gusto, u oružju šarom, Agíljani pa i Trojanci.
Jedna želja je svima: da oružjem prekinu borbu.
Razmetnu žrtvenike; oluja crna strijèlâ
Do neba uzvije se i kiša gvozdena pada;
Ognjišta raznose drugi i vrčeve; bježi i Latin
Saveza ne uglaviv, natučene bogove noseć;
Drugi pak uprežu kola; na konje opet se skokom
Drugi uzvijaju sad i s mačima trgnutim stoje.
Mesap razbiti savez želéći jaše nasùprot
Tirenskom kralju Aulèstu, na kojem i kraljevski znak je,
Pa ga u bijeg nagna; a uzmičuć sruši se jadni

Aulest i izvali se na oltar, što stajaše za njim,
Glavom i ledjima; odmah pritrči vatreni Mesap,
Visoko s konja ga kopljem, što bješe k'o greda. probode,
Premda ga moljaše mnogo; još ovo progovori Mesap:
»Ima ga; velikim to je ugodnija bozima žrtva.«
Strče se Italci te ga još topla odirat stanu.
Goruću glavnju s oltara Korìnej idući zgrabi
I baci Ebisu vatru u lice, koji je na njga
Kret'o i udarit htio, te zasja se velika brada,
Paljevinom zavònjâ goréćî; pohítî Korinej,
Ljevicom zabunjenog dušmána za kosu zgrabi
Ì uprê koljeno o nj i k zemlji ga pritisne, onda
Bok mu tvrdijem mačem probode. Alsa pastira,
Koji je u prvom redu med kopljima bježao, pogna
Goli dižući mač Podalìrij, al' zamahne odmah
Sjekirom Als i dušmánu pres'ječe bradu i čelo
Baš po sredini tad i krvlju, što prsnu daleko,
Pokropi oružje onom, te pokoj teški mu oči
I san gvozdeni stisnu, u tamu vječnu ih sklope.
Duševni tada Eneja gologlav desnicu pruži
Nèoružânu i svoje drugare vikati stane:
»Kamo hrlite? kakva l' iznèbuha nesloga nasta?
O ustégnite gnjev! ta savez je učinjen, sve su
Pogodbe uglavljene, i pobiti ja se tek smijem.
Pustite mene, straha okan'te se; ja ću utvrdit
Savez; Turno je moj već poradi žrtava ovih.«
Dok je svojijem glasom Enèja govorio tako,
Gle na junaka pade strijela krilata zviždeć,
Ne zna se, koja je ruka i koja snaga je pusti,
Je l' bog il' slučaj dao tolìkû Rutulcem diku;
Znatnoga djela se toga ne pròču slava, i nitko
Nije se dičio, da je Eneju ranio tada.
Turno videć Eneju, gdje ìz boja izlazi, videć
Zabunu vodja, od jednom usplamti vatrenom nadom.
Zaište odmah konje i oružje ì skočî skokom
U kola prkosan on i rukama pograbi uzde.
Hrabre mnoge junake u letu usmrti, druge
Na pola mrtve valja i čete kolima gazi,

Pa im uzima koplja i baca u one, što bježe.
Kao krvavac Mart kad uz vale studenog Hebra
O štit u brzom zvekne u trku i pomamne konje
Potjera dižući rat, te Nota i Zefira oni
Pretječu širokim poljem, od topota njihova ječe
Krajevi tračke zemlje, okò njîh vrze se pratnja
Martova: Zasjede, Srdžbe i crne prilike Strave:
Tako vatreni Turno po bojištu juri sa konjma,
Koji se puše i znoje, po ubitih skače tjelesih
Nemilo; krvave kaplje od kopita vrcaju brzih,
S krvlju je pomiješan pijesak, po kojem se gazi.
Turno Stenela ubi, pa Fola i Tamira, — ove
Iz bliza, iz dalji onog, a za tijem Glauka i Lada,
Dva Imbrásova sina, što negda odgojio sam ih
Bješe u Likiji Imbras i jednako oruž'o oba,
Neka se hvataju u boj i pretječu vjetre na konju.
Sa druge strane hiti u ograšje Eumed, što bješe
Valjan junak u boju, Dolóna staroga sinak,
Koji se usudi negda za nagradu tražiti sebi
Kola Pelídova, tabor da danajski ide uhodit,
Ali Tidejev sin za pregnuće takovo drugom
Nagradom nagradi njega, te ne htje Ahìlovîh konja.
Eumed je djedovo ime, a očeve ruke i srce
Im'o; kad Turno ga vidje daleko na širokom polju,
Lakim ga pogna kopljem po prostoru dugom, a za tim
Ustavi dvoprežna kola i na zemlju skoči, k Euméd u,
Koji se na pola mrtav izvalio, dopadne i vrat
Nogom mu pritisne, mač mu iz ruke istrgne sjajni
Pa mu ga u grlo s ovim riječima duboko turi:
»Lezi i izmjeri polja i hespersku, Trojanče, zemlju,
Koju si dobiti htio; usudjuju koji se mene
Dražiti, to im je dar i takove gradove grade.«
Za tim bacivši koplje Asbíta mu posla u društvo,
Hloreja, Sibarisa, Daréta, Tersìloha posla
I Timeta, kog s vrata obàrâč srušio konj je.
Kao egejskog mora po pučini kada zauči
Edonskog Boreje nadam, poteku k obali vali
I kud udare vjetri, razlete se oblaci nebom:

Tako uzmiče vojska, kud Turno prolaz siječe,
Čete se okreću, bježe; brzina ga goni, uz vjetrić,
Koji mu perjanicom poljuljuje, vozi se Turno.
Fegej ga ne može vidjet, gdje nasrće, škripa od srdžbe,
Pa mu se pred kola zagna i desnicom hoće okrenut
Brzijem konjima žvale i uzde oblite pjenom;
Al' ga potegnu kola, o jarmu obisne otkrit,
Široko zgodi ga koplje, probode mu ì slomî oklop
Pleten u žice dvije i zadre mu tijelo malo.
Fegej podigne štit, na dušmána se okrene s njime
Tražeći pomoć u màča, što potrgnuo ga bješe,
Ali pade niz točak i niz os, kojano juri,
Te se na zemlju svali, a Turno dopadne za njim
Pa mu med kacige dnom i gornjim med obrubom štita
Mačem otkine glavu i ostavi trup na pijesku.
Dokle po polju tako pobjeditelj Turno siječe,
Mnestej i vjerni Ahat u društvu s Askànijem vode
U tabor krvavoga Eneju, koji dugàčkîm
Kopljem podupire korak za korakom te se bijesan
Trudi, da str'jelu izvuče sa prelomljenim držáljem.
Najkraćim putem traži, da pomognu njemu, da mačem
Širokim razrežu ranu, da do kraja prokinu mjesto,
Gdje se strijela krije, i opet da puste ga u boj.
Eto i Febova prvog ljubimca, Jasova sina
Japiga, kojeg je negda Apòlôn smilov'o vrlo
Te mu je umjetnost svoju i darove veseo dav'o,
Proroštvo, strȉjele brze i kitaru, al' on željéći
Vijek produljiti ocu, što lež'o na umoru već je,
Voljaše trava moć i način liječenja znati
I tihe umjetnosti izvijati bez slave živeć.
Ljuto učući stoji Eneja na golemo koplje
Naslonjen, žalostan Jul i mladići se strkaše mnogi
Uza nj, a suze njega ne diraju Stari se Japig
Zapreg'o plašt uzgrnuv k'o i drugi sini Peóna,
Mnogo vještačkom rukom i Febovim travama jakim
Kuša u hitnji, al' zalud, i desnicom istrći gleda
Str'jelu, al' zalud, i hvata kliještima čvrstima gvoždje.
Načina ne vodi sreća, a Feba na pomoć nema

Učitelja, a groza sve više ì više ljuta
Na polju raste, sve bliže bijeda je. Vide već nebo
Obavito u prahu, pristupaju konjici, guste
U tabor padaju str'jele. Do etera vika se diže
Onih, što biju, i onih, što Mart ih nemili ruši.
Tada Venera majka nedostojnu sinovu ranu
Žaleć na Idi kretskoj diktàman ubere travu
Grimiznim kićenu cv'jetom, na struku je lišće izraslo
Travi toj, što dobro i koze je poznaju divlje,
Kada krilate njima na ledjima obisnu str'jele.
Venera oblakom tamnim obàvîv se dodje s diktàmnom
Pa ga nakvasi vodom naljèvenôm u kotlić sjajni
Tajno gradeći lijek, unutra ambrosijskog ona
Soka ljekovitog naspe i mirisnu još panakéju.
Ranu vodom tom zablažuje Japig starìna
Ne znajuć, kakva je voda; i odmah ostavi svaki
Tijelo bol i ustavi krv u dubljini se rane.
Bez sile ikakve odmah strijela poda se ruci,
Ispadne, i nova snaga u stanje predjašnje dodje.
»Oružje brže dajte junaku! što jošte stojite?
(Poviče Japig i prvi podbode ih on na dušmáne),
Ne biva ovo po ljudskom mogućtvu, po nauku vještom,
Niti je spasla tebe, Enèja, desnica moja;
Veći djeluje bog i na veća djela te vraća.«
Boja željan Eneja navuče na oboje liste
Nazuvke zlatne, ne će da docni i maše kopljem.
Zgodno kad uz bok namjesti štit i oklop na ledja,
Onda raširivši ruke Askànija zagrli sina,
Vršcima usana njega kroz kacigu ljubeći reče:
»Hrabrost, o sinko, uči od mene ì prâvû trudbu,
Sreću od drugih uči. U boju će sada te moja
Desnica branit i vodit u velika junačka djela.
A ti gledaj, kada do godina zrelih dorasteš,
Primjere tvojih da pamtiš, da držiš ih svagda na umu,
Nek te podjaruje otac Eneja i ujak te Hektor.«
Kad te riječi reče, kroz vrata goròstasnîk podje
Mašući golemim kopljem, a s gustom četom polete
Zajedno Antej i Mnestej, cijelo ostavi mnoštvo

Tabor i nagrne s njima. Poljàna se napuni praha
Tamnog, od topota noga sve division dršće i trese se zemlja.
Turno sa suprotnoga sa bedema ugleda Teukre
I Ausonci, te ledeni strah preleti im svima
Duboko kosti; Juturna od sviju ih Latina prva
Čuje i pozna jek te u strahu odbježi. Eneja
Leti širokim poljem i prašnu poteže vojsku.
K'o kad se prolomi nebo i prȅko mora oluja
K zemlji kad hrli, srca jadnìkom se ratarom davno
Zgražaju sluteći zlo: poobarat će ona drveta,
Usjeve uništiti i okolo porušit sve će;
Vjetrovi naprijed lete i nose na obalu buku:
Tako retejski vodj na dušmáne, što stajahu suproć,
Vojsku povede, svi se k'o u klin sabiti stisnu.
Timbrej posiječe Osírisa jakoga mačem,
Mnestej Arhètija, Ahat Epùlonta ubi, a Gijas
Ufensa; pade augur Tolumnije takodjer (prvi
Izmetnu koplje taj na dušmane, što stajahu suproć).
Do neba cika se diže i kao u zamjenu ledja
Rutulci okrenu prašna i bježati niz polje stanu;
Ne će Eneja u smrt da obara bježan, da goni
One, što pješke se sastaju s njim, što oružje dižu,
Samo u gustoj onoj u prašini očima traži
Turna i samoga njega na mejdan zove. Juturna
Junačka strahom tada u duši potresena svali
Turnova vozioca Metìska sred vožnje; daleko
Pade vozilac s ojem, i ona ga ostavi tako,
Sama na kola zadje i uhvati ovlašne uzde
Tijelom, oružjem, glasom Metisku potpuno slična.
Kao kad veliku kuću gospodina bogatog crna
Obl'jeće lastavica nad visokim predvorjem kružeć,
Sitnu tražeći hranu, da brbljavo zasiti gn'jezdo,
Sad po trijemima praznim, sad okolo jezerne vode
Cvrkuće: tako Juturna krosrȅd dušmánâ sa konjma
Juri i s kolima brzim letéći zalazi svuda,
Sada pokazuje ovdje, sad ondje brata, što klikće,
Ali mu ne da u boj i stramputiči daleko.
Stupa u susret Turnu Eneja vijugastim putem,

Sada ga goni i viče kroz rasturene ga čete
Iza glasa, i kadgod dušmána pogleda, kadgod
Trkom krilonoge hoće da konje Turnove stigne,
Svaki put okrene kola Juturna na drugu stranu.
Oh, što da čini! zalud kolèbâ se i ljulja mnogo
A misli različne dušu na protivne zovu mu strane.
Mesap lako dotrči u rukama tanahne dvije
Harbe sa željeznijem oštrícem noseć te jednu
On na Eneju baci zavrtjevši sigurno njome.
Odmah se ustavi na to Eneja i pokriv se štitom
Kleče na koljeno; šiljak od kacige brzo mu koplje
Odbi i perjanice sa vrška mu najgornji dio.
Bijes u njemu se diže, i ražesti tâ ga podmúklôst,
Pa kad opazi natrag da konji s kolima bježe,
Jupiter-boga zazove i žrtvenik slomljene vjere
Pa se usrȅd dušmánâ zaleti i sreću bojnu
Imajuć otvori strašno pokláće ne čineći nigdje
Razlike i sve uzde ljutini popusti svojoj.
  Koji će sada mi bog tolìkê muke i koji
Različna sad će mi javit poklaća u pjesmi i smrt
Vojvoda, što su ih poljem sad Turno, sad trojanski junak
Kao za izmjenu gnali? Tolìkô li, Jupiter-bože,
Klati se narodom dade, što imahu vječnom u miru
Živjeti? Na mjestu tad nasrtači stanu Trojanci,
Kada Rutulca u bok Sukróna (koji mu posla
Mnogo ne zada) rani Eneja i nemili mač mu
Turi u rèbra i prsiju sklop, kud najbliža smrt je.
Turno obori s konja Amíka i brata Dijora
Stigav ih pješice; jednog, kad dodje mu nȁ dohvât, dugim
Kopljem, a drugoga mačem probode, ods'ječe im glave,
Na kola objesi ih i uzme ih (krvlju još kaplju).
Onaj pošalje u smrt Cetéga, Tanaja, Tola,
Sva tri u sukobu istom, Oníta takodjer tužnog
Ehiónôvca rodom, a sina Peridije majke.
Turno ubije braću iz Likije s Febova polja
I Menéta mladića Arkàdjanina, što na rat
Uzalud mržaše, kuće siromašne bješe i zanat
Radio svoj je Lernu uz ribljivu, nije poznav'o

Gospodskih pragova, otac na zakupnoj njivi je sij'o.
Kao kada se oganj sa strana protivnih pusti
U šumu suhu il' grmlje lovòrikovo, što šušti,
Ili s visokih brda pjenovite kad se rijeke
Šumeći naglo ruše i lete nà râvni pute
Pustošeć svoje: s istom žestinom Eneja i Turno
Jure bojištem sad; unutra sada se njima
Ljulja ljutina, sad grudi, što ne znaju dati se svladat,
Pucaju, a sad idu ubijat, što snaga ih nosi.
Svoje je pradjede baš i imena djedova stara
Spominj'o Muran i svu od kralja latinskih lozu,
Al' na nj Eneja zavŕtî komadinom goleme hridi
Te ga naglavce svali; pod jarmom i uzdama kola
Njega odvaljaju dalje, a konji na gospodara
Ne misleć topoću jako i gaze ga kopitma brzim.
Turno zastupi Hilu, što nasrće škripljuć od srdžbe
Strašno, i pozlaćeno u čelo mu koplje zabode,
Koje kroz kacigu prošav i kroz mozak ostane tako.
I najhrabrijeg tebe med Grcima, Kreteju, ruka
Ne ote tvoja od Turna, nit svoji sačuvaše bozi
Tad od Enèjê Kupènka, što gvoždju prsi okrénu,
Zadjeva mjedenog štita jadníku mu nije pomògla.
Vidješe polja lavrèntskâ i tebe, Eole, gdje si
Pao i široko zemlju gdje pokrio svojim si hrptom;
Poginu, a oborit te negda nijesu falange
Argivske mogle ni Ahil, što kraljevstvo Prijamu rasu.
Smrtni konac ti tu, a pod Idom ti visoki bješe
Dom u Lirnésu, a na polju grob na lavrèntskôm ti stoji.
Jedna se na drugu sva okrenula vojska — Dardánci
Svi i Làtini svi, medjù njima žestoki Serest,
Mnestej i Asilas jaki i Mesap krotilac konja
Etrurska tu je falànga, Evàndrovi konjici tu su
Iz svijeh sila se bore junaci tko kòliko može;
Prestanka, odmora nema, u ograšju vojuju grdnom.
  Prekrasna majka tada Enèji misao dade,
Neka k zidima gradskim što brže krene sa vojskom,
Polomom nenadanim nek Latine zbuni. Enèja
Na sve je strane Turna po četama tražio, oči

Ovamo, onamo bac'o, — i ugleda, grad od tolìkôg
Kako je sačuvan boja, bez napasti stoji na miru;
Pomis'o ograšja većeg podžeže odmah mu dušu,
Mnesteja, hrabrog Serèsta pozove i još Sergesta,
Vojvode svoje, te stane na humak, i ostala vojska
Teukarska steče se tamo; stojéći u redovih gustih
Ne smeću koplja ni štite; Eneja im prozbori s visa:
»Neka se ne časi s onim, što velim; Jupiter uz nas
Stoji; zbog odluke nagle nek nitko mi ne stupa sporo.
Danas ću grad, zbog kojeg je rat, i Latínovo rasut
Kraljevstvo, zadimljene sa zemljom ću krovove sravnit,
Ne prime moje li vlasti, ne obećaju l' svladani, da će
Pokorni biti. Il' Turna da čekam, dok mu se svidi
Doć mi na mejdan, da svladan još jednoć se pobije sa mnom?
Tu je, o gradjani, izvor i konac kletoga rata.
Brže nosite zublje i ognjem izvojštite savez.«
Reče, i junački svi se vojnici mu natjecat stanu,
Slože se u klin i gustoj u gomili k zidom polete;
Ljestve iznebuha tu se i oganj se nenadno stvori.
K vratima jedni potrče i ubiju prve stražare,
Drugi mačima mašu i eter zamračuju koplji.
Pod gradom stojeć Eneja med prvima desnicu diže,
Iza glasa Latína okrivljuje, bogove zove,
Nek su svjedoci, da opet vojevat je prisiljen, dva put
Italci već su dušmani, već drugi put savez se lomi.
Ljudi se uplaše, te se medjù njima nesloga rodi:
Jedni otključati grad i Dardáncima vrata otvorit
Hoće i samoga kralja na bedeme vući već stanu,
Drugi oružje grabe i braniti zidove idu:
Kao kad pastir gdjegod u šupljikastom kamènu
Nadje sakrite pčele i dimom im napuni ljutim
Stan, te razlete se one po voštanom taboru svojem
Ne znajuć, što je, pa se podjaruju zujeći vrlo;
Crna se izvija para iznàd kućê pčelinje, iz nje
Šoboće zuka, dim se u uzdušnu vije prazninu.
  Latine izmučene još i ta nevolja snadje,
Koja žalošću grad potrese cio stubòkom.
Kada kraljica s krova dušmánâ dolazak vidje,

Kako jurìšajû zide i bacaju na kuće vatru,
A nigdje rutulskih četa ni vojske Turnove nema,
Pomisli nesretnica, da mladić u ograšju ljutom
Pogibe, dušu joj tuga iznebuha pomuti, sebe
Ona uzrokom, glavom i krivicom zove bijèdâ,
I drugo mnogo luda i mahnita reče u tuzi
Te plašt grimizni razdre na sebi umrijet hoteć,
Uzao za ružnu smrt na visokoj zaveže gredi.
Glas o nesreći toj kad čuše Latinke jadne,
Prva tad plavu kosu Lavinija kćerka raščùpâ,
Ružična izdrpa lica, a za njom i ostalo mnoštvo
Stane mahnítati, sav dom od tužnjave širom zaječi.
Brzo se nesretni glas po cijelome gradu raznese.
Svima klonuše srca, u odjeći razdrtoj Latin
Ide ženinom smrću i propašću grada k'o gromom
Ošinut, nečistom sipa i kalja prašinom kosu
S'jedu i vrlo se kaje, što dočekao Dardánca
Nije Eneju i u grad k'o zeta ga primio svojeg.
Ubojni Turno medjù tîm na kraju polja malìnu
Raspršanijeh ganja sve sporije, konja se svojih
Potrku on sve manje veseli. Tada mu uzduh
Onu donese galámu, u kojoj ì strâh je tajni
Smiješan; glasi mu, koji iz smetenog dolaze grada,
I žubor neveseli razdražuju napete uši.
»Avaj, kakva je grad uznemirila tuga tolìkâ?
Kakva l' se to iz daljine galáma iz grada nosi?«
Reče i pritegne uzde te stane k'o mahnit, a tada
Sestra, što voziocu Metìsku se stvorila bješe
Slična te upravljaše i kola i konje i uzde,
Prozbori njemu ovako: »Ovùdâ ganjajmo, Turno,
Trojansku čeljad, kud prva pokazala pobjeda put je.
I drugih, koji će braniti grad, imade. Eneja
Eno na italske čete navaljuje bijući bojak;
I mi mrtvácâ Teukrom načìnimo bijesnom rukom.
Ni slavom bojnom ni brojem rdjaviji ne ćeš otići.«
Turno će njoj:
»Sestro, već prije tebe prepòznah, lukavo kad si
Ugovor razbila naš i pustila u boj se ovaj;

I sad uzalud kriješ božànstvo svoje. Al' tko je
Poslao tebe s Olìmpa i htio, da trpiš tolìkô?
Zar smrt svojega brata da nemilu gledaš? jer drugo
Što ja i radim i spas od koje sudbine da čekam?
Vidjeh Murána, od kojeg na sv'jetu nitko mi nije
Draži, gdje gine golem i golemom savladan ranom,
Gine pred očima meni i zove glasom me svojim.
Pade i jadni Ufens, da ne gleda naše sramote,
Njegovo tijelo sada i oružje imaju Teukri.
Svemu nedostaje zlu još, da propadne grad nam — pa jâ to
Dočekat? Drankesovih riječi ne pobiti djelom?
Pleći okrenut, pa zemlja da ova vidi, gdje bježi
Turno? Zar je tolìkâ bijeda umrijet? Vi mi
Budite blagi, o Mani, kad bozima po volji nisam!
K vama ću sići čistom sa dušom, koja ne znade
Krivice takve — vrijedan potómak djedova slavnih.«
Kad to izrèče, al' eto na zapjenjenom na konju
Leti strijelom ljutom u lice ranjeni Sakes
Hiteć krosrȅd dušmánâ i Turna po imenu viče:
»Turno, u tebi još samom je spas, na svoje se smiluj;
Oružjem s'jeva Eneja i prijeti, najvišu kulu
Italsku da će oborit, razvaliti da će je; — lete
Zublje na krovove već. Na tebe oči i lica
Okreću Latini sad, a Latin kralj je u sumnji,
Koga bi zetom zvao i koji bi ugovor drž'o.
K tomu kraljica, koja veòma ti odana bješe,
Desnicom ubi se svojom i ȍd straha sa sv'jeta ode.
Žestoki samo Atìnât i Mesap pred vratima drže
Vojsku u redu još; okò njîh na obje strane
Guste falange stoje, k'o klasje gvozdeno strše
Trgnuti mači, a ti po travi se samotnoj vozaš.«
Turno se prepadne sav i od različnih šarenih misli
Smete se, preda se gleda i šuti. U srcu istom
Vri stid strašno, bjesnoća u njemu se miješa s tugom,
Osjećaj svoje vrline i ljubav pomamom gnana.
Al' kad se razidje mrak. kad duši svjetlo se vrati,
Očiju kolute sjajne k zidòvima zabunjen svrne,
Iz kola veliki stane da motri grad. Kad al' eno

Podovi gore, te se iz ognja izvija, k nebu
Diže se plameni stup i obuhvaća veće i toranj,
Kojem je složio grede, uzvisio kojeg je te mu
Točkove podmetnuo i visoke stavio moste.
»Sad već odol'jeva sudba, o sestro, ne ustavljaj mene;
Idimo, kamo nas bog i udes nemili zove.
Pobit se hoću s Enèjôm, gorčìnu, što je imade
U smrti, hoću pretrpjet, i beščasna ne ćeš me više
Vidjeti, sestro, tek daj mi, da prije se b'jesa nabjesnim.«
Tako joj Turno reče i na zemlju iz kola skoči
Pa kroz dušmane leti i oružje žalosnu sestru
Ostaviv, redove bojne u trku brzome lomi.
Kao kad naglo se hrid s vrhunca brdskoga ruši,
Koju odlomi vjetar il' burna je podloka kiša
Ili je obori starost privukav se s godina mnogo,
Hrli s velikom silom u bezdan strašna stijena,
Skače po zemlji, drveta i stoku ì ljûde vuče
Sa sobom: tako i Turno k zidòvima gradskima leti
Kroz čete rastisnute na onu stranu, gdje krvi
Najviše teče po zemlji i koplja uzduhom zvekću.
Daje desnicom znak i prozbori silnijem glasom:
»Prestan'te Rutuli, i vi, o Latini, ustav'te str'jele;
Moja je, kakva je gȍd, sudbìna; bolje je, da ja
Okajem ugovor za vas, da mačem boj presiječem.«
Na to se rastupe svi, u sredini načine prostor.
Kada Turnovo ime Eneja začuje otac,
Ostavi zidove odmah i visoke ostavi tornje;
Da se ne zadocni, hítî i poslove prekine druge,
Sve od veselja djipa i oružjem zvekeće strašno.
Sad je Eneja tolìkî, kolìkî je Atos il' Erik
Ili otac Apènîn, kad česvinama zašumi,
Koji snježano tjeme k nebesima veselo diže.
Rutulci, Italci svi i Trojanci okrenu oči
Kao u jagmi na nj, i oni, što stoje na zidma
Visokima, i oni, što brvnom ih biju odozdo,
Štitove skinu s raménâ. I Latin u čudu kralj je,
Gdje su se golema dva junaka iz protivnih kraja
Zemlje sastala sad, da oružjem dijele mejdan.

A kad se otvori polje sa prostorom praznijem, oba
Naprijed izidju brzo i bacivši koplja s daleka
Započnu boj, a mjedeni štit na jednom i drugom
Zvekeće; zemlja zatutnji, učèstâ za zamahom zamah
Mača, te sreća i hrabrost miješaju se u jedno.
K'o dva kad bika na vrhu Taburna il' golemoj Sili
Jedan na drugog čelo okrenuvši kad se zatrče
U ljuti boj, — pastiri u strahu se uklone, stado
Čitavo stoji nijèmo od plašnje, a junice dršću,
Koji l' će vladati lugom, za kojim li stada će ići;
Bikovi jedan drugog ranjavaju s velikom silom,
Bodu se uprti stojeć, a obilna krv im po vratu
Teče i plećima, jeka po lugu se razl'ježe svemu:
Isto se tako Trojanac Eneja i Daunijski junak
Štitom udriše o štit, te eter strašno zaječi.
Jupiter zdjelice dv'je izjednačivši jezičac digne
I stavi nejednaku sudbinu obojice u njih,
Kojeg li ubija rat i težina kojemu pada
U smrt; — tad Turno držéći, da smije, čitavim t'jelom
Propne se visoko mačem zamahnuvši, udarit hoće.
Latini ciknu, koji u strahu su, ciknu i Teukri,
Obje su pozorne vojske. Al' nevjerni prelomi mač se
I iznevjeri Turna, kad vatren udarit htjede;
Pomoć je sad u bijegu, — odbježi brži od Eura,
Kada nepoznat držak i ruku bez oružja vidi.
Kad na početku boja u zapregnuta se kola
Penj'o, u naglosti, kažu, da očevu ostavi sablju
Te u brzini mač Metìska zgrabi vozača;
Taj je dostaj'o dotle, dok raspršani Trojanci
Bježahu; ali boga Vulkána kad k oružju dodje,
Smrtnoga čovjeka mač od udarca razbi se k'o led
Kidljiv, i odlomčine na p'jesku se zasjaju žutom.
Turno k'o mahnit bježi na različne po polju strane,
Krugove nesigurne sad ovdje plete, sad ondje,
Gustim jer mnoštvom ga Teukri opkoljuju od svud, a k tomu
Bara je prostrana ovdje, a ondje visoki zidi.
Premda rana od str'jele Eneju ustavlja te mu

Kašto koljena smeta i bježat mu ne da, al' ipak
Ganja i žestok brzinom brzinu bjegunčevu stiže:
Kao kad lovac se pas na zatvorenog rijekom
Namjeri jelena gdje il' strašilom crvenog perja
Okruženoga, stane da ganja ga lajuć i trčeć,
Jelen pak zasjede se bojéći i visokog žala
Bježi na tisuću strana i vraća se, — à jâkî Umbar
Goni ga zjajuć, već hoće da zgrabi, već k'o da ga zgrabi,
Šklocne zubima već, al' prevaren zȁgrîze zalud;
A tad nastane vika, i okolo žali, jezèra
Ore se, tutnji nebo od urnebesa cijelo.
Turno Rutulce sve bježéći psuje, sad ovog
Imenom zove, sad onog i ište poznati mač svoj.
Al' tko pristupi, svakom Eneja prijeti da će
Posjeć i ubit ga odmah, razvaliti grad će im, kaže,
Strašeći preplašene te goni sve sà ranôm svojom.
Napune, ponove oni trčéći ovamo, tamo
Okrugâ pet, jer ne traže tu igrènê se lake
Nagrade, nego za Turnovu krv i život je borba.
Faunu je posvećena na onom slučajno polju
Stajala dafina lišćem sa gorkijem, nju su brodari
Štovali, spaseni buduć iz vala pribijali na nju
Dare su bogu lavrèntskôm i vješali zavjetno ruho.
Ali su bȅz obzîra Trojanci uklonili sveto
Drvo, da prostor čist na poljani bude za borbu.
Tu je stajalo koplje Enèjino, tu ga je zamah
Zanio bio i zab'o, te osta u žilama čvrstim.
Sada se trudi i hoće Dardánac, da desnicom gvoždje
Istrgne i njim onog da stigne, kojega nije
Trkom mogao stići, a Turno od straha k'o lud
Poviče: »Molim te, Faune, ej smiluj se, predobra i ti
Zemljo, ne pusti gvoždja, poštivao ako sam svagda
Svetinje vaše, što narod Enejin ih oskvrni ratom.«
Reče, — i uzalud nije zamolio u boga pomoć,
Jer se mučio dugo i zadrž'o čvrstog kod panja
Junak Eneja, al' nije iz škripca tvrdoga drva
Nikako mogao koplja iščupat. Dok gnjevno naprez'o
On se i trudio, oblik vozača opet Metìska

Daunijska boginja primi i k bratu dotrčav donese
Mač mu, a Venera ljuta, što slobodno smionoj to je
Nimfi, dodje i koplje iz dubokih žila iščùpâ.
Ona se dvojica sada ponesu ì s novôm snagom
Stanu na mejdan Marta, što daje brektanje, — jedan
U mač se uzdajuć, drugi sa kopljem je visokim žestok.
Svemožnog kralj Olìmpa Junoni progovori tada
Besjedu gledajući iz žarkastog oblaka borbu:
»Gdje je svršetak tomu, o ženo? što ostaje jošte?
Znaš i priznaješ, da znaš, k'o domaći bog da Eneja
Pripada nebu, da zv'jezda sudbina ga nosi. Što snuješ?
Il' u oblácima hladnim sa kakovom nadom se vrzeš?
Je li prilika, rana da smrtnička oskvrni boga,
Ili uzeti mač da Turnu se vrati (jer što bi
Mogla bez tebe Juturna?) i svladanim sila da raste?
Prestani jednoć već i meni daj se umolit,
Neka te tiha tuga ne izjeda, ustima slatkim
Svojima nemoj meni ponavljati žalosne tužbe.
Sada pri kraju smo već; po vodi, po zemlji si mogla
Ganjat Trojance i rat zapaliti golemi, dom si
Mogla okaljat i svadbu pomutiti žalošću, — al' sad
Dalje ti raditi ne dam.« Progovori Jupiter tako;
Na to s poniznim licem ovako Saturnija počne:
»Veliki Jupiteru, kad tvoja tâ mi je volja
Poznata, za to od zemlje i Turna nerado odoh;
Drukčije ne bi me samu u uzdušnom vidio stanu,
Svaku gdje srȁmotu trpim, već stajala ja na mejdánu
Ognjem bih obvita, vukla u bojeve ljute bih Teukre.
Priznajem: rekoh Juturni, da jadnome bratu priteče,
Njegov za život dopùstih da učini znatnije štogod,
Al' ne dopùstih, da str'jelu na luku zapinje ona,
Tako mi izvora stiške rijeke, koja ublažit
Ne da se, kojom se kunu neprelomno bogovi višnji.
I sad ustupam ja i uklanjam boju se s mržnjom.
Ali jedno te molim za Latij, za dostojanstvo
Tvojega roda, što sudbe ni jedan ne krati zakon:
Kada se veće sretnom po vjenčanju (neka im bude)
Med sobom pomire oni te uhvate vjeru i savez,

Nemoj dopustiti onda, domoroci Làtini ime
Svoje da promijene i Teukrima da se nazovu,
Jezik nek ne uzmu drugi, nek ruha ne m'jenjaju svoga.
Neka ostane Latij i albanski do vijek kralji,
Rimski nek naraštaj jak u hrabrosti italskoj bude;
Daj, kad propade Troja, nek ì ime propadne njeno.«
S posm'jehom stvoritelj ljudi i svijeta otkaže njojzi:
»Jupiterova sestra, Satùrnovo drugo dijete
Ti si, dok ljutosti vale tolìkê u grudima valjaš.
Nego naprazno početi gnjev ukròti der sada:
Dajem, što hoćeš, i puštam pridòbit se rado od tebe.
Jezik će očinski ostat i običaji Ausóncem
I ime, kakovo jest; naselit će med njih se Teukri
S narodom pom'ješani, a zakonske obrede ja ću
Dat im i Làtine sve ću načinit ih s govorom jednim.
Pleme, koje će smjesom izíći iz ausonske krvi,
Većma od ljudi ćeš vidjet i bogova pobožno da je,
Niti će ikoji narod tolìkô častiti tebe.«
Namagne na to Junona i vesela prom'jeni mis'o,
Sa neba sadje tad i iz oblaka izidje ona.
  Drugo za tijem Otac u sebi promišlja, kako
Od brata, koji se bori, Jutùrnu bi mog'o odvući.
Nakazne boginje dvije imadu, zovu se Kletve;
Zajedno s Tartarkom njih je Megérôm u porodjáju
Istome nemila Noć porodila, jednakim zmijskim
Uzlima ȍbavîla i vjetrna dala im krila.
One na pragu stoje i uz tron ljutoga kralja
Jupiter-boga te smrtne jadníke žestoko plaše,
Kad kralj bogova boli il' strašni sprema im pomor
Ili gradove, koji zaslužiše, ratom kad straši.
Jednu od Kletava brzu iz etera višnjega pošlje
Jupiter, neka Juturni otrči nemio za znak.
Ona odleti i brzom u vihoru na zemlju padne.
Kao u oblak kad se s tetívê pusti strijela,
Koju je zavitl'o Part oblìvenû otrovnom ljutom
Žučju, te prebola nema već od nje, — Part il' Kidónac,
Zviždeć i nevidjena preleti oblakom brzim:
Tako i Noći kći pohítî i na zemlju ode.

Kada ilijsku vojsku i Turnove ugleda čete,
Brzo se Kletva stisne u obličje malene ptice,
Koja čučeći gdje na osamljenome krovu
Ili na grobu kasno u noći neugodno pjeva;
U taj se lik hudoba pretvorivši Turnu pred licem
Stane pol'jetati zviždeć i krilima udarat štit mu.
Protrne tijelo Turnu od užasa čudno i klone,
Od strâ mu digne se kosa, a u grlu zapne mu riječ.
A kad Kletvinu zvizgu i krila sestra Juturna
Već iz daleka pozna, raščùpâ jadnica kosu,
Noktima obraze grebe, a grudi šakama bije,
»Ej što pomòći sada, o Turno, može ti sestra?
I što patnicu mene još čeka? kako da život
Produljim tvoj? ta mogu l' protívit se nakazi takvoj?
Iz boja izlazim već; ptičetine ogavne mene
Ne straš'te preplašenu; lepètânje poznajem krila
I smrtonosni glas; razumijem ponosni nalog
Velikog Jupiter-boga. Je l' nagrada to djevičanstvu?
Čemu je vječnost dao života, i smrti mogućnost
Za što je uzeo? bar bih završila tòlikû žalost
I brata jadnoga prateć otići bih med sjenke mogla.
Besmrtna ja? al' od sveg, što imam, što će mi biti
Milo bez tebe, o brate? il' gdje će mi duboko dosta
Zemlja zijevnut, da Mane med najdonje boginju spusti?«
Kad to izrekne, glavu zaogrne sivijem plaštem
Pa se uzdišuć mnogo u duboku skrije rijeku.
  Pripire junak Eneja i maše golemim kopljem
Velikijem k'o drvo i prozbori srca bijesna:
»Što još čekat sad treba? i čemu nećaš se, Turno?
Nije bježati sad, već uhvatiti se u boj.
U oblik, kakav te volja, pretvori se; sastavi skupa
Što znaš vještinom i umom, odletjet k zvijezdama u vis
Gledaj, il' u zemàljskê šupljìne se skrij i zatvori.«
Turno mašući glavom progovori: »ne straše tvoje,
Ljutico, r'ječi me gnjevne, već bozi i Jupiter dušman.«
Više ne reče ništa, već pogleda golemi kamen,
Golemi kamen starìnskî, — na zemlji je slučajno lež'o,
Medja da njivama bude i prekida zavade poljske;

Jedva bi dvanaest ljudi na ledja dići ga moglo,
Kakvi se radjaju danas na zemlji ljudi, — al' Turno
Naglo ga pograbi rukom, potrči s njim na dušmána,
Pa se izdignuv u vis zavrti kamenom junak.
Al' on samoga sebe ne poznaje više trčéći,
A ni dižući ruku ni mašući kamenom strašnim,
Koljena klecaju njemu i krvca se studena mrzne.
Tako uzduhom praznim poleti kamen junakov,
Al' nit prostora svega preleti nit udarca zada.
Kao kad u snu nam stisne u noći počinak tihi
Oči, te sve nam se čini, da bježat daleko želimo, —
Uzalud: kušamo trknut i kušamo, ali bez snage
Padamo, jezik nas izda, pomòći poznate t'jelu
Ne će sile, te služit ni besjeda ne će nam ni glas:
Tako boginja grozna ni Turnu uspjeha ne da,
Kudgod tražio put junáštvom. U grudima čuvstva
Različna njemu se metu; na Rutulce pogleda i grad,
Od straha oklijeva i boji se: sad će ga koplje;
Kako bi utek'o ne zna, nit kako bi nap'o dušmána,
Nigdje ne vidi kola, vozačice ne vidi sestre.
Dok on tako još čeka, Eneja kobnijem kopljem
Zamahne očima zgodu uvrebav te iz svijeh sila
Njim iz daleka zavìtlâ. Ne zviždi kamenje tako
Bacano hitaćom spravom zidodernom, ne puca tako
Gromovna praska. Koplje k'o crna bura poleti
Groznu noseći smrt, sedmoròstrukôme na štitu
Skrajne istrga ploče i k tomu na oklopu optok.
Koplje kroz bèdro prozuji, te veliki pogodjen Turno
S koljenom probodenim i pregnutim na zemlju klecne.
Rutulce stane jauk, i okolo sva se zaòrî
Gora, od visokog gaja do gaja širi se odjek.
Pogleda Turno smjerno i ponizno, pruži molèćkê
Desnicu ruku veleći: »zaslužih i ne molim milost;
Srećom se koristuj svojom, a roditelj ako te tužni
Na milost ganuti može, tad molim te, smiluj se starom
Daunu, ta i ti si oca Anhísa imao starog;
Ili ako mi voliš života lišiti t'jelo,
Vrati me mojima. Ti si pobjeditelj, — pobjedjeníka

Vidješe, ruke gdje pruža, Ausonci; Lavinija tvoja
Žena je; dalje mržnje ne goni.« — Žestoki stoji
S mačem Eneja ruku ustegnuv i prevraća oči,
Stoji i besjeda tâ pridobivat sve više ga stade;
Al' tad visoko Turnu na plećima nesretnu spazi
Tkanicu, sine mu kajas s pucetima znatnijem— stvari
Palanta mladog, kog Turno savlad'o je, ranio, smak'o
I na plećima svojim dušmánov je nosio nakit.
Kad tu odoru vidi Eneja, koja je spomen
Ljute mu žalosti, gnjev ga i pomama potpale, strašno
Poviče: »meni da umakneš ti, što odoru mojih
Nosiš na sebi! Palant osvećuje tebi se, Palant
Opakoj tvojoj u krvi i ubija ovom te ranom.«
Tako reče Eneja te sprijed mu u prsi turi
Vatreno mač, i Turnu ohlàdnê udi i klonu,
Med sjenke jaučući i nerado duša odleti.

Bilješke.

Za prva se četiri stiha, što se nalaze pred samom »Eneidom«, ne zna stalno, tko ih je napisao. Nagadjalo se, da ih je sastavio sam Virgil; jer kad je jednom slao nekomu prijatelju nešto gotove »Eneide«, popratio je, kažu, taj odlomak s ona četiri stiha. Bilo kako mu drago, toliko je sigurno, da pjesnik, ako i jest može biti sam napisao te stihove za neki dio »Eneide«, nije za cijelo mogao ovako otpočeti čitavoga djela. Zar bi Virgil na početku epa, u kojem treba i najmanji spomen na ličnost pjesnikovu da iščezne, isticao svoj »ja«, što više — govorio o svom dosadašnjem radu književnom, o bukolikama i georgikama? Pa zašto nas mladji suvremenici Virgilovi, kad pominju »Eneidu«, sjećaju samo onoga stiha: »Bojeve pjevam i onoga junaka«, a nikad ne navode koji od ona četiri stiha? Čemu su napokon ti stihovi sasvim otpali u najboljem rukopisu Virgilovih djela? Po tom se vidi, da oni nijesu mogli biti početak »Eneide« i da ih treba odbaciti.

*

Prvo pjevanje.

St. 3. Lavinski žali, primorje oko grada Lavinija u Latiju.

St. 4. Kad se ženio Pelej Tetidom, budu na pir pozvani svi bogovi osim Eride (Svadje). Zato baci Erida sred gozbe medju božice zlatnu jabuku s natpisom: najljepšoj. Za jabuku se stanu otimati, Junona, Minerva i Venera. I one otidu k lijepomu Trojancu Parisu sinu Prijamovu, neka im on presudi. On dosudi jabuku Veneri. Od toga časa mrzi Junona iz dna duše na Trojance.

St. 6. Penati su kućni bogovi.

St. 15. Sam je ostrvo u Egejskom moru; tu je — kaže priča — Junona odrasla i udala se za Jupitera.

St. 23. Parke, usudnice; tri su, a zovu se: Kloto, Lahesis i Atropos. One predu i režu nit života čovječjega.

St. 24. Saturnija se zove Junona, jer je bila kći boga Saturna, koga je njegov rodjeni sin Jupiter svrgao s prijestola nebeskoga.

St. 28. Ganimeda, sina trojanskoga kralja Trosa a krasna mladića, zavoli Jupiter i pošalje po nj svoga orla, da ga ugrabi i donese u nebo. Jupiter učini Ganimeda vinotočom božjim. To ljuto zaboli i uvrijedi Junonu, jer je tu čast imala sve do sada kći njezina Heba.

St. 30. Danajci se zovu Grci po Egipćaninu Danaju, koji se doselio u Grčku i osnovao grad Argos.

St. 38. Teukarski, trojanski. Teukar je najstariji kralj trojanski.

St. 39. Palada, božica Minerva.

St 41. Ajaks, sin lokranskoga kralja Ojleja, odvuče, kad je Troja pala, za kosu proročicu Kasandru iz hrama Minervina (ogl. En. II. 403. sl.); zato mu na povratku rasprši božica brodovlje kod eubejske glavice Kafareja, a njega ošine gromom i baci mrtvo tijelo na oštru stijenu.

St. 52. Eolija, liparsko ostrvo na sjeveroistoku od Sicilije.

St. 85. Eur, jugoistočnjak; Not, jug; Afrik, jugozapadnjak.

St. 97. Tidejev sin, Diomed. Jedan put je u boju Diomed teško ranio Eneju; on bi za cijelo onda poginuo, da ga nije mati Venera uz pomoć boga Apolona izbavila.

St. 100. Sarpedon, likijski kralj, koji je sa svojim narodom pritekao u pomoć Trojancima, pade od ruke Patroklove.

St. 100. Simois, gorska rječica u zemlji trojanskoj.

St. 102. Akvilon, sjever.

St. 109. Oltari, nekoliko klisura u moru do ostrva Egimura, koje se pruža pred lukom grada Kartage.

St. 131. Zefir, zapadnjak.

St. 139. Kad su braća Jupiter, Neptun i Pluton dijelili vlast nad svijetom, dopadne Jupitera nebo i zemlja, Neptuna sve vode, a Plutona podzemski svijet.

St. 144. Triton, morski bog, sin Neptunov. Kimotoja je kći morskoga boga — starca Nereja.

St. 160. Ostrvo Egimur leži pred gradom Kartagom i stvara luku kartašku.

St. 165. Nalikuje na zadak t. j. šuma oko čistine bila je nalik na stijenu rimske pozorišne zgrade, koja se nije ravno s kraja na kraj pružala, nego joj je sredina bila nešto dublje gradjena.

St. 178. Cerera, božica obradjivanja polja i plodnosti.

St. 178. Brašnene naprave, mlin i sve, što treba, da se umijesi i ispeče kruh.

St. 179. Žito prže, da ga lakše samelju.

St. 183. Tko se vozi na ladji, to se moglo razabrati po znacima na štitu, što su ga obično objesili na stražnjem dijelu ladje.

St 195. Trinakrija, Sicilija.

St. 196. Akest, sin neke Trojanke i boga sicilske rječice Krimisa. On je osnovao grad Segestu u Siciliji i lijepo je dočekao Eneju, kad je on putem iz Troje stao kod njega.

St 216. Stari Bahov dar, staro vino.

St. 242. Antenor, odličan Trojanac. On je svjetovao Trojance, neka vrate Grcima Helenu i učine jedan put kraj nevoljama; zato mu Grci, kad su Troju zauzeli, nijesu ništa na žao učinili, nego su dopustili, da može s mirom otići. On je, priča se, s paflagonskim plemenom Henetima — odatle Veneti u sjevernoj Italiji — zaputio iz Azije, prodr'o u Jadransko more do na sjever i osnovao grad Patavij (Padovu); na tom je putu prošao mimo ušće neke istarske rječice Timava.

St. 251. T. j. obećao si, da će ljudi Eneju poslije smrti štovati kao boga.

St. 257. Kiterka je Venera, jer je kod ostrva Kitere, na jugu od Lakonije, izišla iz morske pjene.

St. 266. Rutuli, staro pleme u Latiju.

St. 267. Askanije ili Jul, sin Enejin.

St. 273. Kći albanskoga kralja Numitora a svećenica Vestina, po imenu Reja Silvija, zatrudni od boga Marta i rodi dvojke Romula i Rema. Bezdušni stric Silvijin Amulije — tako pripovijeda priča — baci djecu u rijeku Tiber, koja se baš onda jako razlila. Mališi se srećom izbave, i dodje vučica, da ih doji. Romul, kad je odrastao, podigne Martovske zidove — Rim.

St. 283. Lustar, vrijeme od pet godina.

St. 284. Asarak, sin trojanskoga kralja Trosa a djed Enejina oca

Anhisa. — U Mikeni je vladao Agamemnon, u Argosu Diomed, a u Ftiji se rodio Ahil. Jupiter hoće da kaže: Rimljani će pokoriti Grčku.

St. 286. Julije Cesar je Oktavijan, posinak Gaja Julija Cesara.

St. 292. Sijeda Vjernost, jer je starija od samoga Jupitera.

St. 292. Vesta, božica ognjišta pa zaštitnica porodice i čuvarica sloge narodne.

St. 292. Romula je narod rimski štovao kao boga Kvirina. Budući da se Romul, kad je osnivao Rim, zavadio s bratom Remom i ubio ga, to se čini, da je pjesnik, kad veli, da će Kvirin s bratom Remom krojiti pravdu, imao na pameti izmirenje naroda rimskoga i svršetak krvavih gradjanskih ratova. Oktavijan je izmirio zavadjenu braću, gradjane rimske, i vratio slogu i stari red.

St. 294. Ratova vrata, vrata od svetinje Janove, koja su za rata bila otvorena a za mira zatvorena. Svetinja boga Jana nije bila za pravo hram, nego samo neki prolaz pod svodom, koji je imao na svakom kraju vrata.

St. 297. Majin sin — Merkurije, glasnik božji.

St. 316. Harpalika, kći tračkoga kralja Harpalika, bila je na glasu lovkinja; ni najbrži je konj nije mogao u trku stići.

St. 317. Hebar, tračka rijeka, danas Marica.

St. 338. Grad Agenorov, Kartaga. Agenor, brat egipatskoga kralja Bela, doselio se iz Egipta u Feniciju i osnovao grad Sidon. Sidonci su sagradili Tir, a Tirci Kartagu. Kartaga se po tom zove gradom Agenorovim, jer su je potomci Agenorovi podigli.

St. 367. Birsa (Bosrah) znači u feničkom jeziku »tvrdjava«, a u grčkom »koža«. Odatle je nastala priča, da je došljakinja Didona zamolila Libijce, neka bi joj dali onoliko zemlje, koliko bi mogla pokriti volujskom kožom; kad su Libijci na to pristali, razrezala je kožu na remenje i obuhvatila njom svu onu zemlju, na kojoj je podigla tvrdjavu Birsu.

St. 380. Pleme od Jupiter-boga, Dardan. Njemu je Italija kolijevka; preselio se u Aziju i postao je praotac naroda trojanskoga.

St. 395. Jupiterova ptica, orao.

St. 416. Pafos, grad na Kipru.

St. 417. Sabejski tamjan, iz Sabe u srednjoj Arabiji.

St. 469. Trački je kralj Res došao u pomoć Trojancima, ali na nesreću svoju; još su se isti dan ob noć došuljali Tidejev sin Diomed i Odisej u trojanski oko, pa ga ubili.

St. 473. Ksant, rječica u zemlji trojanskoj.

St. 474. Troil, najmladji sin Prijamov.

St. 487. Kad je Hektor pao od ruke Ahilove, zaputi otac Prijam s bogatim darima u grčki oko k Ahilu, da izmoli tijelo Hektorovo.

St. 489. Memnon je crnac, kralj etiopski. On je pao od ruke Ahilove.

St. 498. Eurota je rijeka u Lakoniji, a Kint brdo na ostrvu Delu.

St. 499. Oreade su gorske vile, koje kao lovkinje prate Dijanu.

St. 502. Latona, mati Dijanina.

St. 535. Kad izlazi zvijezda Orijon, onda rado navaljuje kiša i oluja.

St. 567. Pjesnik veli: »Nijesmo tako bešćutni, te vam se ne bi čudili; ni tako daleko od svijeta, da ne bi znali za vaša djela«.

St. 570. Saturnova polja, Italija; kraj erički, zemlja oko brda Erika u Siciliji.

St. 584. Utopio se Oront, ogl. st. 113. sl.

St. 593. Stari su veoma cijenili mramor s ostrva Parosa.

St. 619. Teukar, sin kralja salaminskoga Telamona; valja ga razlikovati od najstarijega kralja trojanskoga Teukra. Kad je Ahil pao, natjecali su se za oružje njegovo osobito Ajaks Telamonov i Odisej. Odisej dobije oružje, a Ajaks poludi, pa u ludosti udari na grčko stado i sasiječe silu blaga misleći, da ubija protivnike svoje, koji su mu po nepravdi oteli zasluženu nagradu. Kad se Ajaks osvijestio i vidio, što je uradio, ubije se sam. Troja padne najposlije, a brat se Ajaksov Teukar vrati kući na Salaminu. Otac ga Telamon otjera, jer nije osvetio brata. Teukar otide i osnuje Salaminu na Kipru.

St. 626. Kad je jedan put Herkul uzeo grad Troju, dade Telamonu, jer se prvi na zid popeo, za nagradu kćer trojanskoga kralja Laomedona Hesionu. Ona rodi Teukra.

St. 665. Tifejske su strijele munja, kojom je Jupiter ošinuo i ubio titana Tifeja, kad je on učinio juriš na nebo. Bog ljubavi Kupido (Amor) prezire strijele Jupiterove t. j. on se ne boji Jupitera; ta Jupiter se toliko i toliko puta morao malomu vragolanu pokoriti. Umjetnost ga je prikazivala, kako lomi strijelu Jupiterovu; tim je izrazila silnu moć ljubavi.

St. 680 Kitera, ostrvo na jugu od Lakonije; idalsko brdo na Kipru.

St. 686. Lijejski bog, Bah.

St. 720. Akidalka se zove Venera po vrelu Akidaliji kod Orhomena u Beotiji, gdje se kupala s Gracijama.

St. 744. Arktur, najsjajnija zvijezda u zviježdju Bootu (Gončinu). Hijade, sedam zvijezda, koje čine glavu od Bika; kad izlaze, nastaje kišovito vrijeme. Oba Trijona, veliki i mali Medvjed.

St. 751. Sin Aurorin, Memnon; ogl. prim. 489.

Drugo pjevanje.

St. 8. Dolope i Mirmidonce, plemena tesalska, vodio je Ahil, a poslije njega sin mu Neoptolem.

St. 15. Uz pomoć Palade (Minerve), djevičanske božice umjetnosti i znanosti, sagradio je Epej konja trojanskoga.

St. 26. Teukrija, trojanski narod.

St. 34. Prijamu bude jednoć prorečeno, da će se u odredjeni dan roditi muško dijete, s kojega će Troja propasti. Taj se dan rodio Prijamu Paris, a Trojancu Timetu Munip. Prijam je dao Munipa i mater njegovu pogubiti. Može biti — veli pjesnik —, te se sada htio Timet osvetiti Prijamu, pa je narod zlobno putio, da povuče konja u grad.

St. 60. Ahivci, Grci.

St. 82. Palamed bijaše sin eubejskoga kralja Nauplija, a Nauplije bijaše praunuk egipatskoga kralja Bela. Kad je bilo Odiseju (Uliksu) poći s vojskom pod Troju, učinio se lud, te je orao po kamenu i sijao sol. Palamed uzme maloga sina Odisejeva Telemaha, pa ga podmetne ocu pod ralo; a Odisej, kad je došao do djeteta, nadigne plug i prijedje oprezno preko njega. Tim je Palamed dokazao, da se Odisej samo pretvara. Odisej je morao na vojsku. Da bi se za to Palamedu osvetio, podmetnu nekakvo pismo, što ga tobože Prijam piše, Palamedu i dade u šatoru njegovu zakopati nešto blaga, kao da je mito od Prijama. Za tim ga okrivi pred vojskom s izdaje, pa za dokaz pokaže ono pismo i zakopano blago. Vojska zaspe Palameda kamenjem.

St. 100. Kalhas, najznamenitiji vrač grčki pod Trojom.

St. 104. Onaj od Itake t. j. Odisej (Uliks); Atridi, Agamemnon i Menelaj.

St. 117. Prije nego su Grci krenuli iz Aulide pod Troju, morao je Agamemnon žrtvovati svoju kćer Ifigeniju, da umilostivi božicu Artemidu.

St. 164. Diomed i Odisej ušuljaju se jedan put u Troju i ukradu iz hrama kip Paladin, jer se vjerovalo, da Grci ne mogu grada uzeti, dok je god u njemu taj kip.

St. 171. Tritonija se zove božica Minerva po beotskom potoku Tritonu ili po Tritonskom jezeru u Libiji; na ovim se mjestima — kažu razne priče — rodila Minerva.

St. 194. Pelopski zidi, prijestolnica Agamemnonova — Mikena. Pelop je djed Agamemnonov.

St. 197. Ahil se rodio u Ftiji; a jer u istom kraju stoji na nekom obronku grad Larisa, zove ga pjesnik Larišaninom. Tidid je Diomed.

St. 246. Kći je Prijamova Kasandra imala dar proročki, ali joj na žalost nitko nije htio vjerovati, kad je štogod prorekla. Tako je nije ni zaručnik Koreb poslušao, kad ga je svjetovala, da se okani Troje, ako mu je glava mila.

St. 311. Vulkan, vatra.

St. 312. Sigejsko more, more oko glavice Sigeja u zemlji trojanskoj.

St. 337. Erinija, božica osvetnica, bijes ratni.

St. 414. Ajaks, sin Ojlejev, ogl. prim. I. 41.

St. 418. Nerej, morski bog, najstariji sin Ponta.

St. 441. U obliku kornjače t. j. sastavili su nad sobom štitove i načinili krov nalik na kornjaču. Na ovaki je krov mogao stati opet drugi red ljudi i sastaviti štitove. Tako su znali rimski vojnici činiti juriš na gradske zidove.

St. 455. Andromaha, žena Hektorova a snaha Prijama i Hekube.

St. 469. Pir, sin Ahilov Neoptolem.

St. 477. Momčad skirska, četa Neoptolemova. Neoptolem se rodio na ostrvu Skiru; kad je Ahil poginuo od strijele Parisove, podje Odisej na Skir po sina njegova.

St. 501. I snaha joj sto . . . ., pod snahama se ne razumije-

vaju ovdje samo žene sinova Prijamovih, nego i udate kćeri njegove. Snaha znači ovdje, koliko mlada žena, snaša.

St. 541. Ogl. prim. I. 487.

St 557. Prijama su — kaže neka priča — odvukli do groba Ahilova pod glavicu Sigej i bacili ga, neka bude plijen pticama i zvjeradi.

St. 559. Kraljevski je dvor Prijamov gradjen kao kakva rimska kuća. Prijam se desi u atriju — prostoru, koji je nakrit ali u krovu ima otvor, kud ulazi svjetlo. Na ovaj otvor vidi Eneja, koji se bio na krov uspeo i odbijao Grke, bijesnoga Neoptolema, gdje ubija Polita i Prijama; a gledajući te strahote, dolaze mu na pamet otac Anhis, žena Kreusa i sinčić Jul (Askanije). On sadje da krene kući. Dok traži, kuda će bez opasnosti proći, opazi do žrtvenika u Vestinu hramu Tindarovu kćer Helenu, gdje sjedi kao pribjegarka.

St. 573. Ona Erinija prava .... znači, koliko prava nesreća.

St. 616. Gorgone — tri na broj — bile su nekakve krilate djevojke sa zmijama mjesto kose. Najstrašnija je bila Medusa; koga bi ona pogledala, okamenio bi se. Persej ubije tu neman i preda glavu njezinu Minervi; zato ima božica Medusinu glavu u štitu ili na ljuskavu oklopu.

St. 625. Bogovi su se jedan put pobunili protiv Jupitera. Jupiter uguši bunu. Za kaznu su morali Neptun i Apolon graditi zidove grada Troje; po tom se zove Troja Neptunovom.

St. 632. Sidjem t. j. izidem iz tvrdjave Pergama i spustim se u donji grad.

St. 643. Prvi put je Herkul razorio Troju, jer mu kralj trojanski Laomedon, kad mu je on spasao kćer Hesionu od neke nemani, nije htio trud da naplati, kako je obećao.

St. 781. Etruščani su, pričalo se, došli iz Lidije u Maloj Aziji; zato se Tiber, koji izvire u Etruriji, zove rijekom lidijskom.

St. 787. Eneja je sin Venerin, a po tom je Kreusa snaha Venerina.

St. 788. Bogova velika mati — Reja, žena Jupiterova oca Saturna. Reju su rano izjednačili s frigijskom božicom Kibelom.

Treće pjevanje.

St. 3. Ogl. prim II. 625.

St. 6. Antandar, grad s lukom podno gore Ide, na jugu od Troje.

St. 13. Mart je bog rata. Budući da su Tračani ratoborni narod, koji je u velike štovao Marta, zato zove pjesnik Trakiju zemljom Martovom.

St. 35. Otac Gradiv, bog Mart. Geti su tračko pleme, koje je isprva nastavalo medju Balkanom i Dunavom; poslije su ih makedonski vladari potisnuli na sjever preko rijeke Dunava.

St. 50. Pod tračkim se kraljem razumijeva Polimestor.

St. 66. Stari su na grob pokojnikov izlijevali žrtvu od mlijeka, meda, krvi i vina.

St. 67. Istom, kad se mrtvac pokopa, kako treba, smiri mu se i počine duša za uvijek.

St. 73. Sveti otok sred pučine, Del.

St. 74. Neptun se zove Egejac, jer ima dvore u Egejskom moru; mati Nereida, kći Okeanova po imenu Dorida.

St. 75. Del je, kaže priča, plivao morem, dok nije na njemu božica Latona rodila Apolona i Dijanu. Bog lukodržac — Apolon ustavi Del i pričvrsti ga za bližnja dva ostrva Mikon i Gijar.

St. 85. U zemlji trojanskoj u dolini Timbri, kojom teče rječica Timbrij, nalazio se gaj s hramom Apolonovim; odatle Apolonu ime Timbrijac.

St. 91. Planina se čitava miče t j. brdo Kint.

St. 104. Jupitera je rodila mati Reja (Kibela) na Kreti i tu ga je sakrila od nemiloga oca Saturna. Saturno je naime svako svoje muško dijete, čim se rodilo, progutao, jer je znao, da će ga rodjeni sin zbaciti s prijestola nebeskoga. Kad se rodio Jupiter, donese mati pred Saturna mjesto djeteta zamotan kamen. Saturno ga progutne, a mati brižno zakloni novorodjenče negdje na Kreti. Tu je maloga Jupitera dojila koza; a kad bi se on rasplakao, udarali bi svećenici Koribanti u talambase, da mu vika ne dopre do Saturna u nebo.

St. 107. Krećanina Teukra, najstarijega kralja trojanskoga, treba razlikovati od Teukra, sina Telamonova.

St. 108. Retej, glavina u zemlji trojanskoj.

St. 111. Ogl. pr. III. 101. i pr. II. 788.

St. 113. Pod Kibelina su kola — tako se vjerovalo — upregnuti lavovi.

St. 115. Gnos, glavni grad od Krete.

St. 121. Idomeneja su, kad se vratio iz rata trojanskoga, protjerali Krećani.

St. 124. Del se u drevno doba zvao Ortigija.

St. 125. Donisa je ostrvo na istok od Naksa; Olear, danas ostrvo Antiparo. Snježani Paros — zaradi bijeloga mramora.

St. 131. Kuretski, kretski. Kureti su bili starodavni svećenici Jupiterovi na Kreti.

St. 141. Sirij, zvijezda pas, ilinštak.

St. 170. Korit, grad Kortona u Etruriji a rodno mjesto praoca trojanskoga Dardana. Dardan se preselio u Aziju, gdje mu je kralj Teukar dao kćer za ženu i nešto zemlje. Taj se kraj zvao Dardanijom, dok se nije po imenu njegova unuka Trosa prekrstio u Troja. U Korit i ausonske kraje ići ... znači, koliko ići u Italiju.

St. 171. Dikta, planina na Kreti.

St. 201. Palinur, krmilar. Ogl. En. V. 835. sl.

St. 209. Boreja (Sjever) je imao dva sina Zeta i Kalaisa, pa kćer Kleopatru. Kći mu se uda za tračkoga kralja Fineja i rodi dva sina Pandijona i Pleksipa. Poslije uzme Finej drugu ženu, koja nije mirovala, dok nije otac rodjenu djecu oslijepio. Zato ga stigne kazan božja — navale Harpije (grabilice); kad bi god gladan sio za stol, hrupile bi one, pa razgrabile i oblatile hranu. Te ga napasti riješe Borejini sinovi Zet i Kalais; oni uplaše Harpije i nagnu za njima. Kod ostrvâ Plotâ stanu na zapovijest Jupiterovu, okane se dalje potjere i okrenu natrag. Od toga se časa zovu Plote Strofadama (στρέφειν, okretati).

St. 239. Misen je trubač; izdubena mjed, truba.

St. 257. Kako se to obistinilo, ogl. En. VII. 107. sl.

St. 272. Laert, otac Odisejev (Uliksov) a kralj od ostrva Itake u Jonskom moru.

St. 274. Leukadsko brdo, glavica na ostrvu Leukadiji u Jonskom moru.

St. 275. Taj je hram Apolonov stajao na glavini Aktiju, koja je bila za mornara jako opasna. Tu je bio i gradić Aktij.

St. 277. Pomirne žrtve prinosi Eneja u prvom redu zato, da

okaje ono zlo, što ga je učinio Harpijama. S tim je žrtvama pjesnik spojio igre, koje nas opominju Augusta; jer on je poslije svoje pobjede kod Aktija uveo god. 28. pr. Is. velike igre i odredio, da se slave svake pete godine. Prvi zametak igara Augustovih prenosi Virgil na samoga Eneju.

St. 291. Feačke tvrdje, vrhunci gorâ na ostrvu Krfu.

St. 295. Andromahu i sina Prijamova Helena, na glasu vrača, zarobi Pir, sin Ahilov a praunuk Eakov, i odvede u Epir. Poslije smrti Pirove dopadne ga kraljevstvo, i on se oženi Andromahom.

St. 301. Andromaha je podigla prvomu mužu Hektoru kenotafiju (prazan grob), te je od godine do godine prinosila na njemu žrtve zadušnice.

St. 321. Kralja Prijama kći, Poliksena; nju su Grci žrtvovali na grobu Ahilovu.

St. 327. Andromaha rodi Piru sina Molosa. Leda je mati žene Menelajeve Helene. Menelaj je kćer Hermionu udao za Pira (Neoptolema). S toga plane sin Agamemnonov Orest, koji je djevojku već prije isprosio u djeda joj Tindara, pa ubije Pira kod žrtvenika u Delfima i oženi se Hermionom.

St. 343. Enejina je žena Kreusa bila kći Prijamova.

St. 359. Razumiješ lovoriku klarsku t. j. razbiraš glas Apolonov kao svećenik proročišta klarskoga. Kod grada Klara u Jonskoj bio je lovorov gaj, a u gaju proročka pećina. Svećenik je po šuštanju lovorike razbirao, da je Apolon nazočan.

St. 378. Parke, ogl prim. I. 23.

St. 383. Trinakrija, Sicilija.

St. 385. Podzemna jezera, jezero Avernsko kod grada Kume u Kampaniji. Tu se — tako su stari vjerovali — ide u podzemski svijet. — Kirka je vještica, koja je ljude, što su k njoj dolazili, pretvarala u kojekakvu zvjerad.

St. 398. Grad Lokre u donjoj Italiji — tako se držalo — sagradili su ozolski Lokrani, doseljenici iz grada Nariksa.

St. 399. Idomenej protjeran od Krećana (ogl. En. III. 121.), nastani se u Kalabriji, u kraju salentinskom. On se zove Likćaninom po kretskom gradu Liktu.

St. 400. Kad se narod pobunio i izagnao Filokteta iz Melibeje, grada u Tesaliji, zaputi on u donju Italiju i obzidje zidom gradić Peteliju.

St. 410. Kad se voziš iz Jonskoga mora, čini ti se, da glavina Pelor zatvora tijesno sicilsko; ali kad se primakneš, rastvori se ono pred tobom.

St. 428. Pahin, glavina u južnoj Siciliji.

St. 441. Sveta jezera, jezero Avernsko.

St. 475. Ogl. prim. II. 643.

St. 488. Astijanaks, sin Hektorov, koga su Grci strmoglavili s gradskoga zida, kad su zauzeli Troju.

St. 515. Ogl. prim. I. 744.

St. 530. Ukazala se luka i hram od grada Arx Minervae u Kalabriji.

St. 551. Lakinkin hram, hram Junonin na glavini Lakiniju u Brutiju.

St. 552. Kaulon i Skilakej, gradovi u Brutiju.

St. 577. Priča pripovijeda, da je Jupiter giganta Enkelada gromom oborio i na nj navalio Etnu.

St. 636. Argolski je štit bio okrugao i velik, da je gotovo čitavoga čovjeka zaklanjao. — Febova svjetiljka, sunce.

St. 679. Hrast je posvećen Jupiteru, a čempres Dijani.

St. 686. Boreja, sjever.

St. 687. Pantagija, sicilska rječica, što se niže grada Leontina izlijeva medju stijenama u more.

St. 688. Oko god. 708. pr. Is. naselili su se Dorani iz Megare u gradiću Hibli, na sjeveru od Sirakuse, i nazvali ga Megarom. — Tapsus, poluostrvo do Megare (Hible)

St. 691. Sikanski zaliv — luka i zaliv sirakuski, što ga s juga zatvora glavica Plemirij, a sa sjevera ostrvo Ortigija

St. 693. Za potok su Alfej držali stari, da teče, ne miješajući se s vodom morskom, od Grčke do Sicilije i tu se slijeva sa sirakuskim vrelom Aretusom.

St. 697 Helor, rječica na sjeveru od glavine Pahina.

St. 699. Kamerina, grad na zapadnoj strani Sicilije. Kamerinci su jednoć htjeli jezero nedaleko od grada, jer im je kužilo zrak, isušiti. Proročište ih je odvraćalo od nauma. Oni ipak učine, što su namislili, ali na svoju nesreću, jer su tim otvorili neprijatelju put do grada. Grad bude razoren.

St. 701. Rijeka se Gela zove grdnom, jer dere i puna je jakih virova.

St. 702. Akragas — gora, na kojoj stajaše veliki i bogati grad Agrigent.

St. 704. Selinus, grad u Siciliji.

St. 705. Lilibej i Drepan, glavice na zapadu Sicilije.

Četvrto pjevanje.

St 26. Ereb, bog tmine, podzemski svijet.

St. 34. Mani, duše pokojnika.

St. 37. Afrika puna trijumfa: u Africi su nastavala ratoborna plemena, te je bilo krvavih ratova.

St. 44. Brat, Pigmalijon; ogl. En. I. 361. sl.

St 58. Cerera je — kaže neki pjesnik — dala zakone, uvela brak i osnovala gradove. — Lijej je Bah.

St. 73. Dikta, planina na Kreti.

St. 92. Saturnova kći, Junona.

St. 118. Titan, Sunce — sin titana Hiperijona.

St. 127. Himenej, bog svadbeni, svadba.

St. 132. Masiljani, pleme numidsko.

St. 143. Apolon boravi zimi u Likiji, u gradu Patari na rijeci Ksantu, a ljeti na ostrvu Delu. Njegovo došašće na Del slavilo se žrtvom, kolom i pjesmom. Tom je zgodom dolazilo na Del i stranoga svijeta, kao na pr. Driopi ispod Parnasa i Agatirsi iz Sarmatije.

St. 179. Enkelad i Kej, giganti; ogl. prim. III. 577.

St. 198. Jarbas, prosac Didonin, bio je sin nekoga libijskoga boga Hamona. Garamanti su pleme, što je nastavalo u unutrašnjoj Africi, na jug od Velike Sirte.

St. 206. Mauružani, Mauretanci.

St. 208. Lenejski dar, vino.

St. 216. Meonski, lidijski. Pod lidijskom kapom razumijeva pjesnik frigijsku mitru s dva traka, koji su pokrivali uši a vezali se pod bradom. Ta je kapa znak mekoputnosti.

St. 228. Prvi put ga je Venera izbavila od Diomeda (ogl prim. I. 97.), a drugi put, kad je pala Troja.

St. 242. Iz Orka, iz podzemskoga svijeta; u Tartar, u podzemski svijet.

St. 247. Atlas, gora u sjevernoj Africi. Priča veli, da je Atlas bio sin Japetov, koga je Persej Medusinom glavom pretvorio u planinu.

St. 252. Kilenjanin — Merkurije, jer se rodio na gori Kileni u Arkadiji.

St. 301. Tijatka, bahantkinja. Bahova se svetkovina slavila svake treće godine noću na gori Kiteronu kod grada Tebe. Kad bi se otpočelo svetkovanje, otvorili bi hramove i iznijeli pohranjeno sveto sudje; za tim bi gradom zaorio poklik εὐοῖ Βάκχε, a bahantkinje bi, držeći u ruci štap bršljanom i lozom ovit, kao mahnite potekle na Kiteron.

St. 336. Elisa, Didona.

St. 338. Nigda nijesam lučeva spominj'o bračnih t. j. nijesam išao za tim, da budem tvoj muž; nijesam došao ovamo, da se ženim.

St. 345. Apolon je imao znamenit hram u gaju kod grada Grinija u Maloj Aziji.

St. 367. Hirkanija bijaše do Kaspičkoga mora nedaleko od Kavkaza.

St. 471. Didonu isporedjuje pjesnik s dva lica, što dolaze u staroj tragediji. Kralj se tebanski Pentej odupr'o bogoštovlju Bahovu, zato su ga bahantkinje rastrgale. Orest je ubio mater, da osveti oca Agamemnona; ali čim je izvršio osvetu, stale su ga progoniti Erinije.

St. 489. Masilski, ogl. prim. IV. 132.

St. 484. U gaju se hesperidskom nalazilo drvo sa zlatnim jabukama, što ih je čuvao zmaj.

St. 510. Ereb, bog tmine; Haos, donji svijet.

St. 511. Hekata boravi ob noć na raskršćima i po grobljima. Vještice, što noću za mjesečine kupe kojekakve trave i čaraju, nalaze se pod okriljem Hekatinim; ona ih je naučila čarati. Hekatu su s vremenom sasvim izjednačili s boginjom Dijanom. Troglavi su kip njezin metali stari po raskršćima i tu joj prinosili žrtve.

St. 515. Čim se kobila oždrijebi, odgrize — tako su stari vjerovali — ždrebetu s čela nekakvu mesnatu kvržicu; a od toga se ona raspaljuje.

St. 518. Krupicom bi stari posuli žrtvu.

St. 542. Laomedon nije htio bogovima Apolonu i Neptunu

dati obećane nagrade, kad su mu sagradili zidove oko Troje, a ni Herkulu, kad mu je izbavio kćer od nemani.

St. 567. Didona će navaliti na ladje Enejine i zapaliti ih.

St. 584. Titon, muž boginje Zore.

St. 638. Stigijski Jupiter, gospodar donjega svijeta Pluton.

St. 640. Dardančeva glava, slika Enejina; ogl. En. IV. 508.

St. 698. Proserpina, žena Plutonova. Kao što se životinji, kad se žrtvuje, reže s čela dlaka, tako i samrtnomu čovjeku, žrtvi podzemskih bogova, reže Proserpina viticu kose i tim ga odaziva na drugi svijet; ali budući da je Didona sama sebi zadala smrt, to ne obavlja taj posao Proserpina, već mora Junona da šalje Iridu.

St. 702. Dit, Pluton.

Peto pjevanje.

St. 24. Erik, po kom se prozvalo brdo Erik u Siciliji, vladao je prije Akesta u Siciliji i bio je, kao i Eneja, sin Venerin.

St. 51. Getulski prud — Sirte, danas Sidra i Kabes. Pjesnik misli na pokrajinu do Sirtâ.

St. 69. Oni, koji bi se na šake tukli, omotali bi ruke remenjem, koje je imalo željezne ili olovne krugljice, da budu udarci jači.

St. 72. Mrča je bila posvećena Veneri a i mrtvacima, te su se s toga stari kod mrtvačke slave kitili vijencima od mrče.

St. 94. Žrtvu je zmija prekinula, pa ju je zato trebalo obnoviti. To čini Eneja rado, jer drži zmiju za glasnicu očevu ili za kakva duha čuvara groba očeva.

St. 98. Mani (duše pokojnika), kad im se prinosi žrtva, ostavljaju — tako vjeruju stari — podzemski svijet i pribivaju žrtvi.

St. 99. Aheron, rijeka u donjem svijetu, preko koje prevozi duše vozar Haron.

St. 105. Faeton-bog, Helije (sunce).

St. 116. Kitom se zove ladja, jer je imala za znak grdosiju kita. Svaka ladja ima svoje znamenje, a po njemu i ime.

St. 192. Kao na getulskim negda na prudima . . . ., ogl. En I. 110. sl.

St. 193. Maleja, veoma opasna glavica u Lakoniji. Put oko te glavice nije nigdje opisan, a morao bi biti uvršten u III. pjevanju poslije st. 203.

St. 212. Otvoreni vali — more, gdje nema klisura.

St. 240. Forko, sin Ponta i Zemlje a brat morskoga boga Nereja. — Panopeja, kći Nerejeva.

St. 241. Portun, isprva rimski bog lukâ, a poslije isto, što grčki morski bog Palemon. Tebanski je kralj Atama, priča se, poludio, a žena mu Ina uhvati sinčića Melikerta i, bježeći od bijesnoga muža, skoči u krajnjoj nevolji u more. Od majke bude božica Leukoteja, a od sina bog Palemon.

St. 251. Melibeja, grad u Tesaliji izmedju gore Ose i rijeke Peneja, na glasu sa svoga grimiza. — Meandar je rijeka na granici od Lidije i Karije, poznata kod starih sa svoga silnog vijuganja.

St. 252. Kraljević — Ganimed, ogl. prim. I. 28.

St. 294. O Nisu i Eurijalu ogl. En. IX. 176. sl.

St. 298. Akarnanac znači ovdje, koliko Epiranin. Patron je valjada jedan od onih ljudi, što ih je Helen dao Eneji na put.

St. 306. Gnosijski, kretski; Gnos je glavni grad Krete.

St. 311. Krećani i Tračani bili su, kao i Amazonke, na glasu strijelci.

St. 346. Dijor viče, samo da Salije ne dobije prve nagrade; jer kad bi se Salije dostao nagrade, izgubio bi on kao treći dobitnik svoju.

St. 360. Grci su Trojancima nekad oteli taj štit, koji je visio u Neptunovu hramu kao zavjetni dar. Gdje se opet i kako Eneja dokopao toga štita, to se nigdje ne kazuje.

St. 364. Obvite šake, ogl. prim. V. 69.

St. 366. Juncu su bili rogovi pozlaćeni. Žrtvi se kad i kad u Homera okivaju rogovi zlatom. Homer veli u Od. III. 435. sl.:

»Atena takodje dodje
K žrtvi pristupajuć svetoj, a Nestor konjanik zlato
Dade kovaču i ovaj optákati vještački uzme
Govedu rogove, da se poveseli boginja žrtvi«.

St. 371. Kralj Amik, koji je vladao Bebričanima u Bitiniji, bio je strašan šakač; tko bi god došao u njegovu zemlju, njega bi pozvao, da se s njim na šake bije.

St. 392. I Erik se sa svakim strancem tukao na šake, dok nije došao Herkul, svladao ga i ubio.

St. 412. Erik je sin Venerin, a po tom brat Enejin.

St. 414. Alkidom se zove Herkul po djedu Alkeju.

St. 449. Erimant, gora u Arkadiji.

St. 495. Jednom se dignu Paris i Menelaj, da dijele mejdan. Prije nego će se pobiti, uglave Grci s Trojancima, da će Helena biti onomu, koji održi pobjedu; taj dvoboj neka, kažu, učini kraj čitavomu ratu. Za tim se pobiju njih dvojica; i Menelaj bi ubio Parisa, da ga nije Venera maglom obavila i spasla. Sad bi po ugovoru trebalo, da Helena dopadne Menelaja i prestane rat; ali božica Minerva, kivna na Troju, zavadi Trojance i Grke. Ona nagovori Trojanca Pandara, neka odapne strijelu u Menelaja. On je posluša, rani Menelaja, a tim raskine ugovor i iskopa grob Troji.

St. 537. Kisej, kralj trački a otac žene Prijamove Hekube.

St. 545. Slava se svršuje s trojanskom igrom, koju je u Rimu uveo Sula; poslije Sule je ne vidimo sve do Cesara. Cesar je opet slavi i to na čast svomu praocu Julu. U carsko se vrijeme trojanska igra češće priredjuje.

St. 556. Vijencem je za pravo bila ovjenčana kaciga (ogl. En. V. 673.), a kaciga je pokrivala kosu.

St. 564. Prijamova je sina Polita ubio Pir (ogl. En. II. 526.). Unuci se u starih rado zovu po djedu.

St. 595. Karpatski, egejski. Karpat je ostrvo u Egejskom moru.

St. 620. Beroja se rodila u zemlji trojanskoj, a muž joj je Epiranin ispod gore Tmara. Ona se ili udala u Epir pa se poslije smrti muževlje vratila kući, ili joj se muž nastanio u zemlji trojanskoj.

St. 646. Retejska, rodom ispod glavice Reteja u zemlji trojanskoj.

St. 662. Vulkan, vatra.

St. 732. Dit, Pluton.

St. 733. Avernski dol, podzemski svijet; Tartar, pakao.

St. 734. Sjene tužne, duše u Tartaru.

St. 736. Bogovima donjega svijeta i dušama žrtvuju se crne životinje.

St. 730. Sjene pokojnikâ moraju bježati, kad ćute zoru; zato im je sunce nemilo.

St. 759. Idalska Venera, po glavici i gradu Idaliju na Kipru.

St. 797. Rijeka Tiber teče krajem latinskoga grada Laurenta.

St. 799. Saturnijem se zove Neptun po svom ocu Saturnu.

St. 800. Kiterka, ogl. prim. I. 257.

St. 804. O boju Enejinu s Ahilom pripovijeda Homer u Il. XX. 318. sl.

St. 813. Luka avernska, Kuma u Kampaniji.

St. 814. Eneji su se za pravo dva druga utopila: Palinur i Misen.

St. 823. Ogl. prim. V. 241. Beotski ribar — starac Glauko pojede nekakih opojnih travâ, skoči u more i bude bog.

St. 824. Forko, ogl. prim. V. 240.

St. 825. Tetida, Panopeja, Melita, Niseja, Kimodoka, Talija, Spija — kćeri morskoga starca Nereja.

St. 855. Podzemske rijeke Stiks i Leta donose san, smrt i zaborav.

St. 864. Sirenske su grebene ponajviše pomišljali sebi Rimljani na obali kampanskoj, nedaleko od Sorenta.

Šesto pjevanje.

St. 2. Kumu su, kažu, osnovali ljudi iz eolskoga grada Kime; a doselilo se ovamo i naroda iz eubejskih gradova Halkide i Eretrije.

St. 9. Na visu blizu grada Kume stajao je u Hekatinu gaju hram Apolonov.

St. 13. Trivijom se zove Hekata kao božica raskršća. Ogl. prim. IV. 511.

St. 14. Dedal je, priča se, bio atenski umjetnik, koji je kralju kretskomu Minosu sagradio labirint. On je dugo vremena boravio na Kreti, ali se najposlije s kraljem zavadio. Minos ga sa sinom mu Ikarom zatvori u labirint. Umjetnik načini sebi i sinu krila, poleti preko mora k sjeveru i dospije u Kumu.

St. 20. Androgej, sin Minosov. On je u gradu Ateni u svim igrama održao pobjedu, pa su ga zato od zavisti ubili Atenjani Minos osveti smrt sinovlju; on prisili Atenjane, da šalju svake godine na Kretu sedam dječaka i sedam djevojaka kao plijen nemani Minotauru.

St. 21. Kekropov grad, Atena.

St. 24. Pasifaja bijaše isprva božica mjeseca; nju su prikazivali u obliku bijele krave, baš kao što su sunčanoga boga prikazivali u slici bijeloga bika. Poslije su je učinili ženom Minosovom Ona, kaže priča, zavoli bika, što ga je Neptun darovao Minosu, i rodi pola čovjeka pola bika — Minotaura. U toj ljubavi bio joj je na ruku Dedal.

St. 35. Dejfoba — Sibila, kći morskoga boga Glauka.

St. 58. Paris je odapeo ubojitu strijelu u Ahila, a naperio ju je sam bog Apolon.

St. 61. Masiljani, pleme numidsko.

St. 89. Drugi Ahil, Turno. On je sin vile Venilije, kao što je Ahil bio sin Nereide Tetide.

St. 93. Tudjinka žena — zaručnica Turnova Lavinija.

St. 97. Iz grčkoga grada t. j. Palanteja, kojim je vladao Grk Evandar (ogl. En. VIII. 51. sl.).

St. 107. Bara mračna, kužno jezero Avernsko, koje — tako su pričali — nastaje od podzemske rijeke Aherona, što izbija ondje na polje.

St. 119. Trački pjevač Orfej podje po svoju ženu Euridiku u donji svijet i pjesmom gane Plutona i Proserpinu; oni obreku, da će mu vratiti ženu, ako se ne obazre, doklegod ne stigne na gornji svijet. Orfej zaputi, ali ne odoli srcu — okrene se, a sjena Euridikina otprhne natrag.

St. 121. Poluks i Kastor rodili su se od iste matere Lede, ali od dva oca. Poluks je bio sin Jupiterov, a Kastor sin Tindarejev; jedan je bio besmrtan, a drugi smrtan; jednoga je čekalo nebo, a drugoga donji svijet. No jer su se braća vanredno milovala, dopusti Jupiter, kad je umr'o Kastor, da jedan dan borave zajedno na nebu, a drugi u Hadu.

St. 122. Alkida Herkul dovuče iz podzemskoga svijeta Kerbera.

St. 123. Tesej je s prijateljem Piritojem pošao, da Plutonu otmu Proserpinu.

St. 138. Podzemna Junona, Proserpina.

St. 153. Crne ovce, ogl. prim. V. 736.

St. 171. Školjka je truba morskoga boga Tritona; tim, što je Misen svirao na školjku, ludo je izazvao boga.

St. 193. Golubovi su posvećeni Veneri.

St. 221. Pokrovom znanim t. j. pokrovom, koji je kod ukopa u običaju.

St. 235. Misen, glavica u Kampaniji.

St. 247. Hekata je kao Luna (mjesec) božica nebeska, a kao Proserpina božica podzemska.

St. 250. Mati Eumenida (Furija), Noć; njezina velika sestra, Zemlja.

St. 253. Podzemskim se bogovima žrtvovalo ob noć; od žrtve se ne bi jelo ništa, nego bi se sve do truna spalilo.

St. 257. Hekatu prate stigijski psi.

St. 265. Haos, podzemski svijet; Flegeton, podzemska rijeka.

St. 286. Kentauri, grdosije — odozgo ljudi, odozdo konji.

St. 287. Zvijer Lerne — strašna zmija, što ju je u šumi Lerni kod Argosa ubio Herkul.

St. 288. Himera je bila sprijeda lav, straga zmaj, po srijedi koza.

St. 289. Gorgone, krilate djevojke sa zmijama mjesto kose; ogl. prim. II. 616. — Sjenka triju tjelesa — Gerijon, koji je imao tri glave i šest ruka. Bio je na glasu sa svojih krasnih goveda, što mu ih je Herkul oteo.

St. 344. Oront, ogl. En. I. 113.

St. 366. Grad Velija je u Lukaniji.

St. 380. Lukaniju pritisne kuga; narod naspe po naputku proročišta grob Palinuru, i kuga stane.

St. 381. Palinurom se zove glavica nedaleko od Velije.

St. 393. Haron je morao godinu dana probaviti u tamnici zato, što je prevezao Herkula.

St. 395. Čuvar tartarski, Kerber; ogl. prim. VI. 122.

St. 398. Amfriska, Apolonova. Amfris je rijeka u Tesaliji, na kojoj je nekoć Apolon pasao stada Admetova.

St. 402. Proserpina je kći Jupiterova, po tom joj je muž Pluton kao brat Jupiterov bio ujedno stric.

St. 404. Ereb, Mrak.

St. 445. Fedra, žena kralja Teseja, zavoli svoga pastorka Hipolita; a kad joj on nikako nije nedopuštene ljubavi htio uzvratiti, ubije se. — Prokrida, žena fočanskoga kralja Kefala, posumnja na muža, da joj se iznevjerio; pa kako ga je osluškivala, pogodi je jedanput njegova strijela. — Erifilu potkupi Polinik zlatnom

ogrlicom, te mu je odala, gdje joj se muž krije. Amfijaraj je naime kao prorok vidio, da će poginuti, ako krene s Polinikom na Tebu; zato se sakrio. Zbog lakoumnosti ženine morao je u rat, u kojem se zaglavio. Sin Alkmeon ubije zato mater i osveti tako oca.

St. 447. Evadna je žena Kapaneja, jednoga od one nesretne sedmorice, koja su s Polinikom krenula na Tebu. Kad je na lomači gorjelo truplo muževlje, baci se Evadna u vatru; Pasifaja, ogl. prim. VI. 24.

St. 448. Laodamija se skonča, kad joj je Hektor ubio muža Protesilaja. — Kenej je isprva bio djevojka, koju je Neptun, kad ga je molila, pretvorio u mladića. On je poginuo u boju s Kentaurima.

St. 471. Marpes je brdo na ostrvu Parosu; tu se lomi na glasu mramor.

St. 479. Tidej, Partenopej, Adrast išli su s Polinikom na Tebu.

St. 512. Dejfob se poslije smrti Parisove oženio Helenom.

St. 529. Eolid, Odisej. Neka priča pripovijeda, da je Antikleja zatrudnjela od Sisifa, sina Eolova, pa se onda udala za Laerta i rodila Odiseja.

St. 566. Radamant je brat Minosov; Gnos, grad na Kreti.

St. 572. Aloidi, Ot i Efijalt.

St. 575. Salmonej, sin Eolov a brat Sisifov, osnovao je elidski grad Salmoniju.

St. 595. Titij, sin Jupitera i Zemlje. On je napastovao boginju Latonu, zato su ga bogovi bacili u Tartar.

St. 601. Iksijon, kralj divljih tesalskih brdjana Lapita. On je napastovao Junonu, zato bude pripet na hitro ognjeno kolo. — Lapit Piritoj trpi, jer je htio ugrabiti Proserpinu.

St. 617. Tesej i Piritoj su prikovani na hrid. — Flegija, otac Iksijonov, zapalio je hram Apolonov u Delfima.

St. 645. Sveštenik tračk*i*, pjevač Orfej; on se zove sveštenikom, jer je uveo orgije i misterije.

St. 650. Asarak, ogl. prim. I. 284.

St. 667. Musej, stari atički pjevač, suvremenik Orfejev.

St. 671. Erepske vode, podzemske rijeke.

St. 724. Po nazoru grčkih filosofa — a za njima se povodi Virgil — prožima i oživljava vaseljenu božanski duh. Sve, što je živo, polazi od njega i od njega ima česticâ — ognjenoga etera.

Taj se božanski duh u čovjeku, jer je združen s tijelom, tako okalja tjelesnim strastima i pohotama, te na duši ostaju od njih i poslije smrti čovječje tragovi — ljage, čirovi i rane. Od tih se ljaga čiste duše zrakom, vodom ili vatrom.

St. 725. Titan-zvijezda, sunce.

St. 770. Priča se, da je Silvije Eneja sio na prijestol, kad su mu bile već 53 godine; sve dotle mu nije dao do vlasti skrbnik.

St. 772. Gradjanskim su hrastovim vijencem bili ovjenčani junaci, koji su u ratu spasli život kojemu sugradjaninu.

St. 778. Ilija, ogl. prim. I. 273.

St. 780. Otac, bog Mart.

St. 784. Berekintskom se materom zove Kibela (Reja), jer stoluje na frigijskoj gori Berekintu. Nju prikazuju s krunom od kula na glavi. Kao što je ona — veli pjesnik — mati tolikih bogova, tako će Rim biti kolijevka silnih junakâ.

St. 792. Sin Božanskoga t. j. posinak Gaja Cesara, koga su poslije smrti proglasili bogom.

St. 794. Garamanti, narod u sjevernoj Africi.

St. 798. Zemlja meotska, zemlja oko Azovskoga mora.

St. 802. Za kerinitskom je košutom mjedenih nogu gonio Herkul godinu dana i za njom dospio ća u zemlju hiperborejsku; uhvatio ju je istom onda, kad ju je ranio strjelicom.

St. 803. U gori Erimantu ubio je Herkul strašnoga vepra.

St. 804. Liber, bog Bah; Nisa, gora u Indiji. S Nise je krenuo Bah, vozeći se na tigrima, u svijet.

St. 808. Kralj Numa Pompilije; on je ovjenčan maslinom, jer nije ratovao.

St. 818. Lucije Junije Brut obori kraljevsku vlast i uvede republiku. Kad je prognani kralj Tarkvinije snovao urotu protiv republike, zapletu se u nju i dva sina Brutova. Kad je djelo izišlo na vidjelo, dade Brut smaknuti sinove svoje. — Prutići, šibe sa sjekiricama — znak vlasti nad životom i smrću.

St. 824. Publije Decije Mus se žrtvovao g. 340. u bici kod Vesuva, sin njegov g. 295. u bici kod Sentina, a unuk g. 279. kod Askula. — Druse spominje pjesnik osobito zato, jer je žena Augustova Livija Drusila bila iz te porodice. Medju njima se najviše odlikovao Marko Livije Drus Salinator, koji je g. 207. pobijedio Hanibalova brata Hazdrubala na Metauru.

St. 825. Tit Manlije Torkvat dade smaknuti sina, jer se mimo naročitu zabranu njegovu pobio s Latinima — Marko Furije Kamil izbavio je g. 389. Rim od Gala.

St. 826. To su Cesar i Pompej.

St. 830. Cesar je kćer Juliju udao za Pompeja, ali je ona već g. 54. umrla. — Monekova kula, brdo u Liguriji, na kom stajaše hram Herkula Moneka.

St. 836. To je Lucije Mumije, koji je g. 146. razorio Korint.

St. 838. Lucije Emilije Paulo pobijedi g. 168. kod Pidne posljednjega makedonskoga kralja Perseja. Makedonski su kraljevi držali, da potječu od Ahila, unuka Eakova.

St. 840. Okaljan hram Minervin, ogl. En. II. 403. sl.

St. 841. Aulo Kornelije Kos ubi g. 428. kralja vejentskoga Lara Tolumnija.

St. 843. Rimskoga je poslanika Fabricija Luscina kralj Pir htio bogatim darima podmititi i pridobiti, kako bi po njemu sklopio zgodan mir s Rimljanima; ali sav mu je trud bio uzalud, premda je Fabricije bio siromašan.

St. 844. Kad su Marku Atiliju Seranu stigli glasnici od senata s porukom, da je izabran za konsula, našli su ga u polju, gdje sije.

St. 845. Kvinto Fabije Maksim Kunktator bijaše štit grada Rima u drugom punskom ratu.

St. 855. Marko Klaudije Marcel pobijedi g. 222. Gale Insubrane, ubije im u dvoboju poglavicu Viridomara i skine s njega odoru. Velika je bila slava, kad se rimski zapovjednik ogledao na mejdanu s vrhovnim vodjom neprijateljskim, pa ga ubio i oteo mu odoru. Taki je plijen (spolia opima) objesio dobitnik u hramu Jupitera Feretrija. Ali to se, koliko znamo, desilo samo tri puta. Prvu je odoru objesio Romul (Kvirin), drugu Kos a treću Marcel. Marcel se proslavio u drugom punskom ratu, što je zauzeo Sirakusu i podvrgao Siciliju.

St. 861. Mladić — Marko Klaudije Marcel, sin Augustove sestre Oktavije. Umr'o je g. 23. pr. Is., a navršio tek 19 godina. Pokopali su ga u grobnici Augustovoj na obali rijeke Tibera.

St. 900. Kajeta, grad u Latiju.

Sedmo pjevanje.

St. 1. Grad je Kajeta, veli pjesnik, dobio ime od Enejine dojilje Kajete.

St. 10. Obale Kirkine, rt Circeji u Latiju. Homer smješta vračaricu Kirku, koja je svakoga stranca pretvorila u životinju, na neko ostrvo; a Rimljani je pomišljaju kod rta Circeji, koji je bio nekad močvarama sasvim otkinut od kopna.

St. 37. Tu se počinje drugi dio Eneide, zato zaziva pjesnik Muzu; pa kao što lirski pjesnici kad i kad zazivaju Muzu epske pjesme Kaliopu, tako zaziva Virgil Eratu, zaštitnicu ljubavne pjesme. Može biti, te je pjesnik uzeo Eratu zato, jer je u tom dijelu glavno borba Eneje i Turna za djevojku Laviniju.

St. 83. Albuneja, vila proročica, kojoj je neko sumporno vrelo kod Tibura bilo posvećeno. To vrelo čini na jednom mjestu slap i teče gajem, u kojem je bilo proročište Faunovo.

St. 139. Frigijska majka, Reja (Kibela); ogl. prim. II. 788.

St. 150. Numik je primorski potok u Latiju, izvire u nekoj močvari.

St. 155. Minervina grana, maslina; maslinove grančice vunicom ovite nose pribjegari

St. 174. Prutići — šibe sa sjekiricama, znak vlasti nad životom i smrću.

St. 177. Rimljani su isprva sjedili kod stola, a poslije su se od Grka naučili ležati.

St. 180. Boga Jana prikazuju s dva lica.

St. 187. Pik ima iste znakove, što ih je imao Romul (Kvirin): zavinuti štap augurski i grimizni plašt kraljevski.

St. 191. Pika pretvori vračarica Kirka, jer joj nije uzvraćao ljubavi, u djetla.

St. 201. Saturnov porod, ogl. En. VII. 45. sl.

St. 207. Samotraka, ostrvo u Egejskom moru do obale tračke.

St. 208. Tirenska zemlja, Etrurija; ogl. prim. III. 170.

St. 268. Što Latin sam nudja Eneji kćer za ženu, to čini po običaju herojskom.

St. 282. Kirkin otac, Helije (Sunce); ona je običnu kobilu privela jednomu pastuhu Helijevu i odatle dobila krasnih konja.

St. 286. Inah je sagradio Argos.

St. 288. Pahin, glavina u Siciliji.

St. 305. Lapitski je kralj Piritoj na svoju svadbu pozvao sve bogove osim Marta. To uvrijedi Marta, i on kod gozbe zavadi Lapite s Kentaurima. Krvavi plane boj. — Kalidonski kralj Enej ne prinese dužne žrtve Dijani; zato pošalje boginja vepra, koji je pustošio sav kraj oko grada Kalidona.

St. 319. Belona, sestra i pratilica Martova, božica rata.

St. 320. Junona veli: Kao što je Hekuba rodila Parisa, koji je Menelaju ugrabio Helenu i tim uništio Troju, tako je Venera rodila Eneju, koji će zaradi Lavinije biti drugi Paris novoj Troji.

St. 366. Majka Turnova Venilija bijaše sestra Amatina.

St. 372. Virgil se povodi za pričom, po kojoj je Danaja, kći argivskoga kralja Akrisija a unučica Inahova, dospjela u Italiju, osnovala grad Ardeju i udala se za Turnova pradjeda Pilumna.

St. 390. Tirsos, štap ovit bršljanom i lozom; nose ga bahantkinje. One imadu raspletenu kosu, a zaogrnute su jelenjom kožom.

St. 425. Turno je, vidi se, kralju Latinu pomagao jednom u ratu protiv Etruščana.

St. 479. Kokitska djevica, podzemska; Kokit je rijeka u podzemlju.

St. 516. Trivijsko se jezero nalazi u Latiju kod Aricije; tu je bio gaj i hram Dijanin. Nešto na sjever teče bjelkasta sumporna voda — Nar; on prima Velin i s njim se izlijeva u Tiber.

St. 565. Amsankt, kraj oko kužnoga jezera Amsankta u zemlji hirpinskoj

St. 590. Alga, morska trava.

St. 604. Geti, tračko pleme; ogl. prim. III. 35.

St. 605. Hirkanija, pokrajina persijska uz Kaspičko more.

St. 606. Krasa i Antonija pobijedili su Parćani i oteli im bojne znakove; August ih je dobio natrag.

St. 607. Dvoja vrata ratna, ogl. prim. I. 294.

St. 612. Na gabinski su način Rimljani zaogrnuli togu kod nekih obreda, kao kod otvorenja hrama Janova, kod osnivanja gradova i kod nekih žrtava. Tako su se oblačili nekad i vojnici, kad još nije u običaju bila vojnička kabanica. Tom se zgodom nije toga prebacila od desnoga pazuha preko lijevoga ramena, već se omotala oko trbuha i prsiju.

St. 641. Beotska gora Helikon — stan Muza. »Otvorite Helikon« znači, koliko »kažite mi tajne«.

St. 652. Agila, grad Cere u Etruriji.

St. 661. Tirinski bog, Herkul. Priča se, da je on bio othranjen u argolskom gradu Tirinsu.

St. 662. Kad je Herkul u Hispaniji ubio diva Gerijona i odveo mu krasna goveda, zabavio se na povratku jedno vrijeme kod kralja Evandra na Palatiju, brežuljku potonjega grada Rima. I Aventin je brežuljak u Rimu.

St. 675. Kentauri su živjeli po gorama tesalskim, po tom i na Homoli i Otrisu.

St. 682. Pod poljima Junone Gabinske razumijeva se kraj oko grada Gabija, koji je bio na glasu s bogoštovlja Junonina. — Anijen se izlijeva u Tiber.

St. 683. Hernici nastavaju u Latiju u kraju kršnom; glavni im je grad Anagnija.

St. 685. Amasen, bog potoka Amasena u Latiju.

St. 695. Falisci, stanovnici etrurskoga gradića Faliska (Falerija); Fescenija, grad u Etruriji.

St. 696. Sorakt, brdo u Etruriji, na kojem je stajao hram Apolonov. Podno brda sterao se gaj boginje Feronije.

St. 697. Cimin je jezero i gora, a Flavinija i Kapena su gradovi — sve u Etruriji.

St. 710. Kviriti, stanovnici glavnoga grada sabinskoga Kure. — Amiterno, Mutuska, Eret, Kasperija, Noment, Foruli, Nursija — gradići sabinski. Velin je jezero i rijeka u zemlji sabinskoj, a Tetrička vrlet i Sever — brda. Rosejom se zove kraj uz sabinski gradić Reate. Horta, grad u Etruriji; Alija, potok u Latiju, na kom su Rimljani g. 389. bili sasvim razbijeni od Gala.

St. 719. Zvijezda Orijon donosi oluju i kišu.

St. 720. Hermo, rijeka u plodnoj Lidiji.

St. 723. Rodjak Agamemnonov Hales vodi Aurunčane i Oske. Gora Masik, na granici Latija i Kampanije, rodila je izvrsnim vinom. U Kampaniji se nalaze: sidicinska polja, grad Kales, rječica Volturno i narod oštanski (Osci). Satikuli su u Samniju.

St. 733. Otac je Ebalov Telon isprva vladao Telebojima na ostrvu Tafu kod obale akarnanske, a poslije se s narodom preselio na ostrvo Kapreju nasuprot Napulju. Njemu je neka vila, kći boga

rječice Sebata kod Napulja, rodila sina Ebala, koji je zauzeo i jedan dio Kampanije. — Narod Sarasti, rječica Sarno, gradovi Kelemna, Batul, Rufra, Abela — sve u Kampaniji.

St. 744. Ufens dolazi iz ekvanskoga grada Nerse. Brdjani Ekvikuli su staro italsko pleme u Latiju.

St. 750. Maruvij je stari glavni grad marsijski; Fucinsko jezero s gajem Angitijinim — u zemlji marsijskoj. Priča se, da je Angitija bila sestra Medejina ili sama Medeja. Medeju je, kaže se, bacila oluja, kad je bježala s Jasonom u Grčku, u Italiju i tu je ona Marse naučila krotiti zmije i liječiti ujed zmijski; zato ju je narod štovao kao Angitiju u gaju kod Fucinskoga jezera.

St 761. Žena Tesejeva Fedra zavoli svoga pastorka Hipolita; ali kad joj on ne uzvrati ljubavi, tuži ga Teseju, da je napastuje. Otac prokune sina i zamoli boga Neptuna, da ga uništi. Kad se jedan put Hipolit vozio uz more, pošalje Neptun strašnoga bika. Konji se uplaše, prevale kola i do na smrt izmrcvare Hipolita. Dijana (Trivija) namoli sina Apolonova Eskulapija (Peona), te on travama oživi Hipolita. Boginja ga sada — a dobio je novo ime Virbije — odnese u Latij, u gaj kod grada Aricije. Sin se njegov takodjer zove Virbije.

St. 785. Himera, ogl. prim. VI. 288.

St. 789. Kćer Inahovu Iju zavoli Jupiter; pa kako ju je Junona progonila, pretvori je Jupiter u kravu, da je očuva od Junone. Ali Junona nadje Iju i pošalje na nju obada. Ona kao bijesna prodje cijelim svijetom, dok se ne smiri u Egiptu i rodi sina.

St. 791. Arg, stooki div, koji je stražio Iju. Njega ubije na zapovijed Jupiterovu Merkurije. Junona stavi oči njegove u paunov rep.

St. 792. Inah je bog riječni i kralj od grada Argosa. Kao bog rijeke lije iz žare vrelo.

St. 794. Argivska momčad, ogl. prim. VII 372.

St. 795. Sikanci su se, kažu, doselili iz Hispanije na zapadnu obalu italsku, a odavde prešli u Siciliju. Rutuli, Sakranci (valjada Ardejani), Labici — sve u Latiju.

St. 797. Numik, ogl. prim. VII. 150.

St. 799. Kirkino brdo, Circeji. — Nedaleko grada Anksura, koji se poslije prozvao Teracina, bijaše gaj i hram Feronijin. U

Teracini su u drevno doba štovali boga Anksura, koga su poslije držali za Jupitera.

St. 801. Pjesnik ima pred očima kraj oko pomptinskih bara, kroz koje teče Ufens.

Osmo pjevanje.

St. 9. Kad se Diomed iz Troje vratio kući, protjera ga narod. On dodje najposlije u Apuliju kralju Daunu, koji mu da kćer za ženu i nešto zemlje. Diomed posagradi mnoge gradove, a medju njima Argiripu, koja se poslije prozvala Arpi.

St. 51. Palant, praotac Arkadjana. Evandar se iz Arkadije doselio na palatinski brežuljak (u Rimu) i osnovao grad Palantej.

St. 74. Bogove rijekâ prikazuju s bikovljom glavom ili samo s bikovljim rogovima na glavi.

St. 103. Amfitrijonov sin, Herkul.

St. 138. Merkurije je otac Evandrov; Kilena, gora u Arkadiji.

St. 146. Daunijski narod, Rutuli i Latini. Dauno je otac ili praotac Turnov.

St. 230. Aventin, brežuljak u Rimu.

St. 271. To je t. zv. Ara Maxima u Rimu; za nju se pričalo, da ju je sam Herkul ili Evandar podigao. Iz roda Potitijâ i Pinarija birali su se u Rimu svećenici za bogoštovlje Herkulovo.

St. 285. Saliji su u Rimu svećenici boga Marta, a u Tiburu boga Herkula.

St. 288. Herkul je sin Alkmene i Jupitera, po tom mu je Junona maćeha. Ona ga za cijeloga života progoni. Dok je još bio u kolijevci, pošalje na nj dvije zmije, ali ih on zadavi. Kad je odrastao, morao je u službu mikenskomu kralju Euristeju, koji mu je 12 teških poslova nametnuo.

St. 290. Herkul je razorio Troju (ogl. prim. II. 643.) i Ehaliju na Eubeji. Kralj mu Erit nije htio dati kćer Jolu, zato navali na grad Ehaliju i razori ga.

St. 291. Folo i Hilej, kentauri — pola ljudi a pola konji. Iksijon htjede da siluje Junonu, ali mjesto nje obuhvati oblak; odatle su potekli kentauri. Kad je Herkul pošao na erimantskoga vepra, pogosti ga kentaur Folo pečenjem. Herkul ožedni i htjedne da se napije vina iz suda, koji je pripadao svim kentaurima zajedno.

Kentauri navale na nj, ali ih on razbije i natjera. — Kretska nepodoba, silan bik, koga je Herkul uhvatio i živa dovukao pred Euristeja.

St. 296. Vratar Orkov, Kerber. Kad je Herkul došao u podzemlje po Kerbera, nije se uplašio strašnoga stoglavog Tifeja, koga je Jupiter s teškom mukom bacio u Tartar.

St. 328. Sikanski narod, ogl. prim. VII. 795.

St. 335. Karmentu su Rimljani u potonje doba štovali kao boginju poroda. Imala je hram podno Kapitola i žrtvenik kod vrata karmentalskih.

St. 342. Utok, utočište na Kapitolu.

St. 343. Luperkal, spilja podno brežuljka palatinskoga, posvećena Panu (Luperku). Pana su osobito štovali u Arkadiji. Grad Parasija i gora Likej nalaze se u Arkadiji. Parasijski znači, koliko arkadski.

St. 345. Argiletski gaj, kraj pod Kapitolom.

St. 350. S tarpejske su hridi (na Kapitolu) bacali zločince na smrt osudjene.

St. 354. U boju s Titanima držao je Jupiter štit egidu u lijevoj ruci; ali kad njom plaši ljude i diže oluju, onda je ima u desnici.

St. 358. Janikul, brežuljak na desnoj strani Tibera; Saturnija, istočna strana Kapitola, koja se još u potonje doba zvala Arx (tvrdja, vis).

St. 361. Karina, kraj do brežuljka eskvilinskoga.

St. 384. Titonova žena Zora i Nereida Tetida namolile su Vulkana, te im je on za njihove sinove Memnona i Ahila skovao oružje.

St. 402. Elektar, smjesa od zlata i srebra.

St. 416. Lipara, ostrvo na sjeveru od Sicilije.

St. 420. Halibi, narod u Pontu, koji je znao lijevati željezo i praviti ocao.

St. 435. Egida je ovdje oklop. Minervin je oklop od ljusaka a optočen zmijama; po srijedi se nalazi glava Gorgonina.

St. 453. Lemnjaninom se zove Vulkan, jer je bio na ostrvu Lemnu othranjen i jer su ga ondje osobito štovali.

St. 499. Meonija, Lidija; ogl. prim. II. 781.

St. 597. Cerska rijeka — teče pokraj grada Cere (Agile).

St. 635. Otmica sabinskih djevojaka, rat sa Sabinjanima i izmirenje.

St. 642. Diktator se albanski Met Fufecije odmetnuo od Rimljana u nekoj bici; zato ga je kralj rimski Tul Hostilije svezao konjma za repove i rastrgao na četvero, a Albu razorio.

St. 646. Porsena, kralj etrurski, pritisnu vojskom Rim. Kokles je tom zgodom suzbijao neprijatelja, dok nijesu Rimljani srušili most tiberski.

St. 652. Kad su Gali g. 389. uzeli Rim, zaklonila se šaka Rimljana na Kapitol i tu se junački branila. Jednom se ob noć uzmu Gali penjati na Kapitol, ali guske, Junoni posvećene, navale gakati i probude Marka Manlija. On skoči, obori prve sa stijene, a ovi sruše ostale.

St. 654. Romulova je slamna koliba stajala na Kapitolu, te su je poslije, kad je ustrebalo, pomno novom slamom prekrivali.

St. 663. Saliji, svećenici boga Marta, nosili su za svetkovine Martove (mjeseca ožujka) gradom nekake štitove. Jedan je od njih, kažu, pao s neba, pa je bilo prorečeno, da će Rim pasti, ako ga tko ukrade; zato je kralj Numa dao načiniti još 11 jednakih štitova, samo da ga ne bude lako ukrasti. — Luperci, svećenici boga Luperka (Pana), trčali bi na praznik Luperkov (mjeseca veljače) gotovo goli — imali su samo pregaču — gradom, i remenjem od kozje kože udarali žene, koje bi sreli.

St. 670. Katon Utički, jer je on kod Rimljana bio na glasu sa svoje pravednosti.

St 675. Aktijski rat, bitka kod Aktija, u kojoj je Oktavijan g. 31. pobijedio Antonija i Egipćanku Kleopatru.

St. 683. Agripa, vojvoda Oktavijanov, pobijedio je u pomorskoj bici Seksta Pompeja i zato dobio krunu iskićenu zlatnim ladjenim kljunićima (corona rostrata). Takve se odlike do onda još nijedan Rimljanin nije dostao.

St. 696. Sistra, neka čagrtaljka, kojom su Egipćani čagrtali kod službe Isidine.

St. 704. Aktijski Apolon, ogl. prim. III. 275

St. 705. Sabejci, narod u Arabiji.

St. 710. Japig, sjeverozapadnjak.

St. 714. Oktavijan je u tri dana slavio tri trijumfa i to: dalmatinski, aktijski i aleksandrinski.

St. 725. Gelonci, skitsko pleme duž Dnjepra; Kari i Lelezi, narodi u Maloj Aziji.

St. 727. Morini u sjevernoj Galiji nasuprot Britaniji.

St. 728. Dahi, skitsko pleme na istočnoj obali Kaspičkoga mora. — Araks, divlja i jaka rijeka u Armeniji.

Deveto pjevanje.

St. 5. Irida je kći Taumasa, komu je otac bio Okean a mati Zemlja.

St. 10. Korit, osnivač grada Korita (Kortone) u Etruriji. »Koritovi gradovi« znači, koliko Etrurija. — Lidijski seljaci, ogl. II. 781.

St. 104. Bogovima je najsvetija zakletva, kad se kunu podzemskom rijekom Stiksom.

St. 112. Idski hor, pratnja Kibelina (Rejina).

St. 147. Vulkanovo oružje t. j. Ahilovo.

St. 176. Ida je vila; zato je ostala u Frigiji i nije pošla sa sinom na put.

St. 257. Asarakov Lar, ogl. prim. I. 284. Lar, kućni bog.

St. 262. Arizba, grad u zemlji trojanskoj.

St. 401. Visoki mjesec t. j. Dijana, božica lova a kći Latonina.

St 503. Ogl. prim. II. 441.

St. 544. Meonski, lidijski.

St. 562. Vuka su Rimljani držali za životinju, koja je Martu sveta.

St. 580. Materin, Kibelin (Rejin); Simet, rječica u Siciliji.

St. 582. Palici, blizanci a sinovi Jupitera i Talije; njih su štovali u blizini grada Palike. Mati je njihova — kaže priča — u strahu od Junone morala trudna zaći pod zemlju, ali djeca, čim su se rodila, izidu na ovaj svijet. Tako su — priča se — nastala dva mala a duboka sumporna jezera kod rijeke Simeta izmedju grada Ene i Sirakuse; iz tih je jezera na mjestima ključala vrela voda. Pjesnici govore sad o jednom sad o dva Palika.

St. 613. Ogl. prim. IV. 216.

St. 614. Dindim, gora u Frigiji, božici Kibeli sveta. Kad se tu slavila slava Idejske Matere (Kibele), udaralo se u talambase i

sviralo u svirale od šimširova drva. Svaki je svirač imao po dvije svirale: jednu s višim, a drugu s nižim glasom; a svirao je u jedan mah u obadvije.

St. 616. Berekintski, frigijski; ogl. prim. VI. 784.

St. 624. Ogl. prim. V. 366.

St. 666. Jarići, dvije zvijezde; njihovo je izlaženje i zalaženje navješćivalo oluju.

St. 670. Ijera, gorska vila; gaj Jupiterov, šuma na gori Idi u zemlji trojanskoj.

St. 693. Sarpedon, ogl. prim. I. 100.

St. 694. Teba, grad u Misiji u Maloj Aziji.

St. 707. Obijesni su bogatuni rimski kod grada Baje gradili ljetnike u moru. Da udare čvrst temelj, dali bi isklesati silne kamene stupove i spustiti ih u more. Baja se zove eubejskom, jer nije daleko od grada Kume (ogl. prim. VI. 2.).

St. 712. Prohita i Inarima, dva ostrva nasuprot glavini Misenu u Kampaniji. Ime je Inarima (danas Ishija) nastalo po tome, što Homer veli, da Titan Tifej leži pod zemljom arimskom (εἰν Ἀρίμοις); a Rimljanin je »εἰν Ἀρίμοις« stegao u jednu riječ »Inarime« i protegnuo na vulkansko ostrvo Enariju (Ishiju). — Tifej je Titan, koga je Jupiter s pomoću Herkulovom svladao i na nj navalio gore arimske (može biti u Kilikiji).

Deseto pjevanje.

St. 12. To se dogodilo u drugom punskom ratu, kad je Hanibal preko Alpa provalio u Italiju.

St. 28. Ogl. En. VIII. 9. i prim. VIII. 9.

St. 29. Diomed je u trojanskom ratu jedan put ranio Veneru, kad je ona spasavala sina Eneju.

St. 36. Ogl. En. V. 606. sl.

St. 40. Ogl. En. VII. 324. sl.

St. 51. Amat, Paf i Idalij, gradovi na Kipru; Kitera, ostrvo na jugu od Lakonije. Na ovim se mjestima u velike štovala Venera.

St. 80. Eneja je na ladjama s oružanim momcima krenuo k Evandru.

St. 83. Ogl. En. IX. 77. sl.

St. 92. Venera je Parisu, jer joj je dosudio zlatnu jabuku

(ogl. prim. I. 4.), obećala najljepšu ženu. On ode u Spartu i odvede Helenu kralju Menelaju. Tako se porodi trojanski rat.

St. 128. Lirnes, grad u Misiji.

St. 136. Kod grada Orika u Epiru lijepo je uspijevalo drvo terebint (smrdelj).

St. 142. Paktol, rijeka u Lidiji, bogata zlatnim pijeskom.

St. 145. Po Kapisu se prozvao grad Kapua.

St. 157. Pod kljunom ladjenim bijaše sa svake strane naslikan lav; Ida se kao »insigne« nalazila nad kljunom.

St. 167. Klusij, Kosa i Populonija — gradovi u Etruriji.

St. 173. Ilva (danas Elba), ostrvo bogato željezom.

St. 174. Halipska ruda, željezo; Halibi, ogl. prim. VIII. 420.

St. 179. Pisa, grad u Etruriji. Kaže se, da se u etrurskoj Pisi naselio narod iz elidskoga grada Pise, što stoji na rječici Alfeju.

St. 184. Pirg i Graviska, gradovi u Etruriji; Minijon, rječica u Etruriji.

St. 187. Otac Kupavonov Kikno prometnuo se labudom, jer je bez prestanka tužio za prijateljem a sinom Helijevim Faetonom. Sestre su se Faetonove Helijade poslije smrti bratove pretvorile u topole. Faeton je jednom zaželio, da ravna kolima očevim (sunčevim). Otac mu ispuni želju; ali Faeton nije bio jak obuzdavati bijesnih konja, te su oni čas poletjeli k zemlji, čas k nebu. Tako plane nebo i zemlja od žara sunčanoga. Da ne propadne svijet, ošine Jupiter Faetona gromom. St. 198. Okno, sin Tibera i Mante, osnovao je grad Mantovu. Po nazoru pjesnikovu bijaše Mantova u drevno doba glava od 12 općina, u kojima su živjela tri plemena: Grci, Etruščani i valjada Umbrani; a jezgra su stanovništva bili Etruščani.

St. 205. Oknova je ladja imala za svoj znak boga rijeke Mincija. Mincij je sin jezera Benaka, kojim on protječe. Do Mincija leži grad Mantova.

St. 207. Aulest, brat Oknov a osnivač grada Perusije.

St. 252. Dindim, ogl. prim. IX. 614.

St. 352. Ismara, tračka gora uz grad istoga imena.

St. 389. Anhemol je živio s maćehom, a to je opazio otac Ret i stao sinu raditi o glavi. Anhemol pobjegne k Turnovu ocu Daunu.

St. 497. Na remenu je Palasovu bilo krasno djelo umjetnika Klona, koje je prikazivalo, kako Danajeve kćeri ubijaju zaručnike svoje. Zbog brata Egipta naime pobjegne Danaj s 50 kćeri iz Egipta

u Argos; za njim dodje 50 sinova Egiptovih i zatraže u njega, da za njih uda kćeri svoje. One se, istina, udadu, ali jedne noći ubiju na zapovijest očevu svoje zaručnike; samo se Hipermnestra nije pokorila ocu.

St. 517. Sulmon, volščanski grad u Latiju na rječici Ufensu.

St. 543. Gradiv, bog Mart.

St. 564. Amikla, grad u Latiju, kojega u rimsko doba već nije bilo. Ljudi su, priča se, ostavili grad zaradi silnih zmija, što ih je bilo po onim močvarama.

St. 565. Egeon ili Brijarej (ogl. En. VI. 287.), ovdje na prosto Gigant.

St. 705. Hekuba, žena Prijamova, bila je kći tračkoga kralja Kiseja.

St. 708. Vesul (danas Monte Viso), brdo u Liguriji.

St. 719. Korit, grad Kortona u Etruriji.

St. 738. Pean, radosna pjesma.

St. 761. Tisifona, Furija.

St. 763. Orijon, sin Neptunov, bio je tako velik, da su mu ramena, kad je zašao u najveće dubine morske, virila iznad vode. On je lovac; poslije smrti bude uvršten medju zvijezde.

Jedanaesto pjevanje.

St. 29. Kako se iz st. 36. i 38. razbira, ležalo je mrtvo tijelo Palasovo u Novoj Troji u kući, koja je bila za Eneju odredjena. Budući da je Eneja mislio u jutro izvršiti zavjet bogovima nebeskim, nije smio probaviti noć u svojoj kući, da ga ne okalja mrtvac.

St. 204. U drevno su se doba u Italiji mrtvaci radije pokapali, nego li spaljivali.

St. 212. Kad je lomača dogorjela, onda su pokupili kosti, spremili ih u žaru i stavili u grob.

St. 226. Ogl. En VIII. 9. sl.

St. 246. Gargan, gora u Apuliji; Argiripa, grad Arpi.

St. 259. Minerva je na Grke, kad su se vraćali iz Troje, poslala strašnu oluju i razbila im mnoge ladje kod eubejske glavice Kafareja; ogl. prim. I. 41.

St. 262. Menelaja baci oluja na obalu egipatsku. Protej je morski starac, koji živi do obale egipatske. »Protejevi stupovi« znači, koliko »daleki istok«.

*

St. 264. Ogl. En. III. 325.

St. 265. Idomenej, ogl. prim. III. 121. — Po Virgilu su se drugovi Ajaksa Ojlejeva — opuntski Lokrani naselili u Africi.

St. 266. Kad se Agamemnon vratio iz Troje, ubiju ga žena Klitemnestra i preljubnik Egist.

St. 270. Kalidon, grad u Etoliji. Otac Diomedov Tidej bijaše sin kalidonskoga kralja Eneja. Poslije razorenja Troje morao je Diomed bježati iz Argosa u Kalidon, a odavde u Apuliju. Drugovi su mu se — tako kaže priča — pretvorili u ptice.

St. 286. Inah, kralj od grada Argosa; Inahovi gradovi t. j. argivski.

St. 403. Turno veli: Sada da pobjednici strepe od pobijedjenih? Zar je rijeka Aufid trgla natrag? — Mirmidonci su narod, kojim je zapovijedao Ahil.

St. 405. Tidid, Diomed; Larišanin Ahil, ogl. prim. II. 197.

St. 406. Aufid, rijeka u Apuliji; izlijeva se u Jadransko more. Pjesnik je spominje, jer je poslanstvo latinsko bilo u Apuliji.

St. 457. Padusa, jedno od sedam ušća rijeke Pada.

St. 532. Latonina kći, Dijana.

St. 533. Opija je tračka šumska vila, koja se desila u pratnji lovkinje Dijane. I vile dolaze kad i kad na nebo, da budu u skupštini bogova ili da im štogod saopće.

St. 539. Priverno, grad u Latiju.

St. 547. Amasen, potok u Latiju.

St. 566. Boginje Trivije dar t. j. Dijani je morao zahvaliti, da je koplje preletjelo preko rijeke i u zemlju se zabolo a dijete ostalo živo i zdravo.

St. 660. Termodon, rijeka u Pontu, uz koju su obitavale Amazonke.

St. 661. Pentesileja, kći boga Marta.

St. 721. Jastrijeb sveta ptica, jer su se na nj vrači obazirali.

St. 758. Meonci, Lidjani t. j Etruščani; ogl. prim. II. 781.

St. 773. Gortina, grad na Kreti.

St. 785. Sorakt, ogl. prim. VII. 696.

Dvanaesto pjevanje.

St. 44. Ardeja, rutulski grad u Latiju.

St. 83. Oritija, žena Borejina, mogla je ovakve konje dati praocu Turnovu Pilumnu; ta od vjetrova — tako se priča — potječu najljepši i najvilovniji konji.

St. 135. Na Albanskoj se gori slavila svetkovina latinskoga saveza (feriae latinae).

St. 138. Sestra Turnova, vila Juturna, po kojoj se prozvalo vrelo, potok i jezerce u Albanskoj gori.

St. 198. Latona je rodila Apolona i Dijanu.

St. 281. Agila, grad Cere u Etruriji.

St. 331. Hebar (danas Marica), rijeka u Trakiji; u Trakiji boravi veoma rado bog Mart.

St. 347. Jednom se utaborila vojska trojanska pred gradom. Grci pošalju ob noć Diomeda i Odiseja, da razgledaju tabor trojanski, a Trojanci Dolona, da razvidi tabor grčki. Putem uhvate Diomed i Odisej Dolona, te ga pogube.

St. 366. Edonski Boreja t j. koji duše iz Trakije; Edonci su pleme tračko.

St. 401. K'o i drugi sini Peona t. j. kako običavaju ljekari.

St. 412. Biljka diktaman raste na Kreti u gori Dikti, koja je ogranak planine Ide.

St. 456. Retej, glavina u zemlji trojanskoj.

St. 516. S Febova polja t. j. s polja, koje je pripadalo hramu i proročištu Apolonovu u likijskom gradu Patari.

St. 519. Lerna — šuma, močvara i potok kod grada Argosa.

St. 547. Lirnes, grad u Misiji.

St. 715. Sila, šuma u Brutiju; Taburno, gora u Samniju.

St. 753. Umbarski i lakonski psi bili su na glasu kao izvrsni lovski psi.

St. 766. Fauna su Latini štovali kao boga svoje zemlje.

St. 845. Kletve, Furije. Obično se držalo, da sve tri Furije (Alekta, Tisifona i Megera) prebivaju u podzemlju. Ogl. En. VI. 280. 570., VII. 324. Na našem se mjestu Virgil povodi za drugim vjerovanjem, po kojem boravi u donjem svijetu samo Megera a druge dvije straže u predvorju Jupiterovu na nebu.

St. 858. Kidonija, grad na Kreti. Parti i Krećani bili su na glasu strijelci.

St. 885. Juturna ovija glavu velom u znak velike žalosti.

Sadržaj.

Strana

Publije Virgil Maron . . . . V—XX

*

Virgilova Eneida:

Prvo pjevanje. Kazavši pjesnik, o kome kani pjevati, prikazuje svojega junaka Eneju na moru, gdje se bori s bijesnim vjetrima i valima, koje je podigla na nj neprijateljica njegova Junona. Eneji je sedma godina, od kako već luta, a sada upravo hoće da dodje u Italiju, ali mu vjetrovi ne dadu, već mu jedne ladje razbiju, a druge mu okrenu put Afrike. Tako se Eneja s nekoliko svojih drugova obrete u Africi, i to u gradu Kartagi, gdje kraljuje kraljica Didona. Bog Merkurije upravi srce kraljice i ostalih Kartažana, te oni lijepo dočekaju putnika i njegovu družbu. Eneja se sastaje s Didonom u hramu, gdje je baš pregledao slike, koje su prikazivale dogadjaje iz trojanskoga rata. Kraljica odvede goste u svoje dvore; Venera pretvori svojega sina Amora u Askanija, sina Enejina — te Amor raspali u grudima kraljičinim ljubav k Eneji. Didona podvori lijepo gosta, a poslije večere moli ga, da njoj i njezinim dvoranima pripovijeda svoje doživljaje . . . . 3—23

Drugo pjevanje. Eneja počinje svoje pripovijedanje, kako su Grci varkom osvojili i razorili Troju, pošto joj ne mogoše deset godina junaštvom nauditi. Veli, kako su se pritajili, kao da su otišli od Troje preko mora u svoju zemlju, ostavivši

Strana

pred gradom golema drvena konja. Trojanci pomisle, da su Grci doista otplovili te po nagovoru jednoga Grka, koji se dao uloviti, uvuku toga konja u grad, ali u zao čas, jer u noći izmile iz toga konja najbolji grčki junaci, koji su se u nj sakrili, a ostala se vojska dotle primakne iz potaje k Troji — i tako osvoje Grci grad. Eneja se dugo bori s neprijateljem, dok napokon ne uvidi, da se treba pobrinuti za porodicu; tada izvede iz grada oca, ženu i sina, a k njemu se prikupi mnogo drugih Trojanaca, da ih vodi iz razorenoga grada, kud ga je volja. Na putu mu nestane žene, Kreuse, koja mu se ukaže i očituje mu, neka je dalje ne traži, jer nju zadržava kod sebe mati bogova. Eneja zaputi sa svojim društvom do brda Ide, da odatle zaplovi u more .... 24—45

Treće pjevanje. Najprije sagradi Eneja ladje, a onda odjedri put Trakije; tu sazida grad te bi se nastanio, ali ga od toga odvrati čudo, koje mu se prikaže: čuje na ime iz groba glas Polidora, sina Prijamova, kojega je bio ubio trački kralj; pokojnik ga opominje, neka bježi iz te zemlje. Za tim odjedri put otoka Krete ne razumijući proroštva Apolonova, koje ga je napućivalo u Italiju. Ne ostane dugo na Kreti, nego zaputi odatle put Italije. Ploveći tako dodje Eneja do otoka strofadskoga, gdje stanuju Harpije; jedna mu od njih proriče veliki glad prije nego li se uzmogne nastaniti u Italiji. Iza toga dodje do Epira i tu se sastane s predjašnjom ženom Hektorovom Andromahom i s vračem Helenom, Prijamovim sinom. Od njih dobije darova, a Helen mu još i proriče, što će mu se dogoditi. Helen ga lijepo napućuje, neka ne pristupa tamo, gdje stanuju Grci i neka se čuva Skile i Haribde. Odjedrivši od Epira dodje do sicilskoga brda Etne, a tu se namjeri na Ahemenida, Uliksova druga, kojega je njegovo društvo zaboravilo tu, te on živi u najgoroj bijedi i strahu od Kiklopâ. Eneja mu se smiluje i poveze ga sa sobom. Kad već doplovi u luku drepansku i iskrca se na kopno, umre mu otac Anhis. Tu prestaje njegovo pričanje .... 46—65

Cetvrto pjevanje. Kraljica se Didona vrlo zagleda u Eneju i želi ga imati za muža. To je vrlo milo Junoni, jer misli, da

Strana

je to najbolji način, da Eneja ostane u Africi i nigda ne dodje u Italiju. Eneja je pripravan zaboraviti svoje odredjenje, t. j. da ima poći u Italiju i tamo utemeljiti kraljevstvo, ali Jupiter hoće, da se sudbina izvrši pa mu po Merkuriju poručuje, neka se što prije sprema u Italiju. Eneja se pokorava, i kad Didona vidi, kako njegovi drugovi spremaju sve, što treba za polazak, vrlo se ražalosti i nastoji zadržati Eneju, ali joj je sve uzalud, jer Merkurije opomene i drugi put Eneju, da što prije odlazi. Kada Eneja otplovi od Afrike, Didona se probode od žalosti mačem i umre .... 66—84

Peto pjevanje. Vjetrovi nagnaju Eneju u Siciliju. Tu ga lijepo dočeka prijatelj Akest, te Eneja priredi bojne igre u čast ocu Anhisu. U natjecanju s ladjama pobijedi Kloant, u utrkivanju Eurijal, u šakačkom boju Entel, u nadstreljivanju Euritijon. I sin se Enejin Jul odlikuje u utrci s konjima. Junona preko Iride navede trojanske žene, koje su se već i onako zasitile dugotrajnoga lutanja po moru, neka zapale ladje; žene to i učine, ali ladje izgore samo četiri, jer je Jupiter na Enejinu molbu ugasio plamen bujnom kišom. Eneja po nagovoru svojega oca, koji mu se u snu ukazao, ostavi žene i nejunake u Siciliji, a sam s odabranim društvom otplovi prema Italiji. Na Venerinu molbu Neptun umiri more, kud je imao Eneja ploviti, i on plovi bez ikakve druge nesreće, osim što mu se utopi prijatelj Palinur, krmar na prvoj ladji, a utopio se, jer ga je san nadvladao .... 85—108

Šesto pjevanje. Došavši Eneja do kumske obale (u donjoj Italiji) potraži proročicu Sibilu, i ona ga pouči, kako može sići u podzemni svijet i tamo se sastati sa svojim pokojnim ocem. Prije nego će zaputiti u podzemni svijet, sahrani Eneja druga Misena, koji je nedavno bio zaglavio, i žrtvuje žrtve podzemnim bogovima i krene sa Sibilom na put kroz avernsko ždrijelo. Pjesnik opisuje, što je sve Eneja vidio u podzemnom svijetu i veli, kako se sastao s Palinurom, kojemu Sibila proriče, kako će mu ime jednoć biti slavno. Iza toga prevozilac Haron preveze putnike preko Stiksa, i oni unidju u Ork, gdje borave mnogobrojne duše; medju drugima ugleda Eneja Di-

Strana

donu i hoće s njom da govori, ali ona ne će ni da ga sluša, već odlazi od njega. U Tartar, gdje se muče duše osudjenika, ne ulazi Eneja, već samo sluša, što mu Sibila govori o tom strašnom mjestu. Iza toga unidju u Elisij, gdje borave blažene duše, i nadje oca Anhisa. Ovaj ga vodi po Elisiju i pokazuje mu duše, koje će istom doći na svijet i proslaviti se kao rimski junaci. Tako Eneja vidi najznatnije svoje potomke sve do pjesnikova vremena. Onda izidje iz donjega svijeta, ode k svojemu društvu i otplovi dalje........109—133

Sedmo pjevanje. Napokon se Eneja sa svojim društvom uveze u rijeku Tiber, pa svi izidju iz ladja na polje blizu Laurenta. Eneja pošalje kralju Latinu, koji u toj zemlji kraljuje, poslanike s darovima, da ga mole, neka bi im dao nešto zemlje, gdje bi mogli grad sagraditi. Držeći se Latin staroga nekog proroštva obeća poslanicima drage volje učiniti što mole, pače reče, da će i svoju kćer Laviniju rado dati Eneji za ženu (i na to ga je nagonilo ono proroštvo). Junona mrzeći još jednako na Trojance, ali znajući, da je Eneji napokon sudjeno dobiti Laviniju za ženu i zakraljevati u Latiju, odluči, da to dvoje poluči Eneja istom iza krvave borbe. Za to Junona podjari Furiju Alektu, da zavadi Latinov narod s Trojancima. Furija to rado učini i pobuni najprije kraljicu Amatu, onda rutulskoga kralja Turna, koji je bio već gotovo zaručnik Lavinijin; napokon učini, te se nekoliko Trojanaca pobije s Latinovijem seljacima. Tako se otvori pravi rat medju došljacima i domorocima. Pjesnik spominje glavne vojvode italske, koji su sa svojim četama krenuli u boj na Trojance..................................134—155

Osmo pjevanje. Bog se Tiber ukaže u snu Eneji i nagovara ga, neka ide pomoć tražiti u kralja Evandra, koji kraljuje u gradu Palanteju, što ga je sam bio sagradio na palatinskom brdu, pošto je bježeći iz Arkadije došao u Italiju. Eneja ode k Evandru, koji ga lijepo primi i obeća mu svoju pomoć u ratu s Latinima i s Turnom. Mati Enejina Venera zamoli Vulkana, da skuje Eneji oružje. Vulkan to rado učini, a Venera donese to oružje svojemu sinu, koji se vrlo raduje tim

Strana

božanskim darovima, osobito štitu, na kojemu je Vulkan u prekrasnim slikama prikazao najznatnije dogadjaje rimske istorije počevši od Romula i Rema pa do Augusta. Od Evandra odlazi Eneja u Etruriju, da i tamo traži ratnu pomoć. . 156—175

Deveto pjevanje. Dok Eneja boravi u Etruriji, pošalje Junona Iridu k Turnu, da mu reče, kako je sada najljepša zgoda navaliti na Trojance. Turno hoće da udari na njih, ali se oni iz okola ne htjednu pustiti u boj; za to im Turno hoće da spali ladje. Dok se on sprema, da to učini, pretvori Jupiter sve ladje u Nimfe. Dva se mladića, Nis i Eurijal, nadju u trojanskoj vojsci, koji hoće kroz Turnov tabor da prodju, da odu k Eneji i jave mu veliku nevolju trojansku. Nis i Eurijal zapute ob noć, te bi sretno došli do Eneje, da se nijesu zabavili ubijajući po neprijateljskom taboru vojnike, koji su spavali. Kada u zoru htjednu da odu dalje, nagaze na neprijateljske konjanike, koji ih obojicu ubiju. Poslije toga udari Turno na trojanski tabor, i otvori se junačka borba, na trojanskoj se strani odlikuje Askanij, koji ubije hvastavoga jednog neprijatelja; Turno nemilo siječe dušmane i udje u njihov tabor, ali bi u njemu zaglavio, da nije brže od neprijatelja skočio u Tiber i otplivao k svojima. . . . . 176—197

Deseto pjevanje. Bogovi se sakupe na vijeće kod Jupitera. Junona i Venera krive se uzajmice, što u ratu trojansko-latinskom rade jedna protiv druge; a tada Jupiter izjavi svoju tvrdu volju, da se pusti sudbini potpuna sloboda, neka se izvrši. Boj se nastavi za tim medju Latinima i Trojancima, i u to se iz Etrurije doveze Eneja u 30 ladja, a s njim i znatan broj pomoćnih četa. Prije nego će Eneja pristati sa svojom družinom na zemlju, ukažu mu se ob noć one Nimfe, koje su prije bile njegove ladje, i jedna od tih Nimfa kaže Eneji, tko su one i kako su Trojanci sada u velikoj nevolji. Kad sjutradan hoće Enejine čete da izidju iz ladja, dočeka ih Turno s dijelom svoje vojske i ne da im pristati. Nastane ljuta borba, u kojoj padne s jedne i s druge strane mnogo junaka. Eneja se namjeri na Turna, te bi ga ubio, da ga Junona nije izbavila; tada se Eneja namjeri na kralja Mezentija pa ubije i njega i njegova sina Lausa. . . . . 198—222

Strana

Jedanaesto pjevanje. Eneja s velikom čašću pošalje tijelo Palantovo njegovu ocu Evandru, koji ga sa svojim narodom primi u velikoj žalosti. Obje bojne stranke uglave uvjericu od 12 dana, da mogu svoje mrtve sahraniti. Dok uvjerica traje, vrati se u Laurent poslanik Venul, koji je bio poslan u Arp kralju Diomedu, da ga zamoli, neka priteče u pomoć Latinima; ali Diomed ne htjede. Kralj Latin čuvši to sazove skupštinu i predloži joj, da opravi poslanike k Eneji, koji će s njim uglaviti mir, jer je rata već dosta i previše. Dok još traje skupština, Trojanci se primaknu k Laurentu, da ga osvoje. Turno sa svojim pješacima pohiti pred Eneju, koji je imao proći nekakvim klancem, da ga kod toga klanca dočeka i razbije; pri gradu ostanu konjanici, kojima su vodje Mesap i djevojka Kamila, o kojoj pjesnik pripovijeda, kako je odgojena i odrasla kao junakinja. Boj se kod grada zametne i najviše se u boju odlikuje Kamila ubivši mnogo junaka, dok i nju napokon ne zahvati kopljem Aruns. Kamila umre, a boginja Dijana pošalje jednu Nimfu, koja ubije Arunsa. Latinska vojska nagne bježati, a Trojanci za njima i hoće da im grad osvoje. Čuvši to Turno ostavi brže onaj klanac, pri kojem je čekao Eneju, i poteče svojima u pomoć, a Eneja za kratak čas prodje s vojskom kroz klanac i stigne Turna pred gradom. Boj se ne zametne, jer se već uhvatila noć. . . . . 223—247

Dvanaesto pjevanje. Videći Turno, kako su Latini klonuli duhom, odluči sam dijeliti mejdan s Enejom, pa što dâ sreća junačka. On tu svoju volju javi Eneji, koji na to rado pristaje. Obadva se junaka spreme na boj i uglave, da će onoga biti Lavinija, koji pobijedi. Jedna i druga vojska stanu da mirno gledaju mejdan. Ali Turnova sestra Juturna stane buniti Rutule, te jedan izmedju njih izmetne koplje na trojansku stranu i rani jednoga Trojanca. Na to se odmah onaj ugovor razbije i otvori se na novo boj medju vojskama. Eneja se u tom ograšju rani, ali ga izliječi mati Venera; za tim traži on Turna, da se s njim pobije, a Turno bijesno siječe dušmane. Ne mogavši Eneja sastati se s Turnom odluči osvojiti Latinov grad; gradjani se veoma uplaše, a kraljica

Strana

Amata misleći, da je Turno već poginuo, objesi se. Kada Turno dozna tu namjeru Enejinu, odluči opet na mejdan izići Eneji, da već jednoć prestanu ratne strahote. Njih se dvojica pobiju, ali za čas uteče Turno, kad vidi, da ga je iznevjerio mač, koji je bio tudj, te ga je u brzini bio zgrabio; ali mu Juturna donese pravi njegov mač, te se mejdan opet započne. Eneja rani kopljem Turna, a onda skoči k njemu i zabode mu mač u prsi. Sada Eneja dobije Latinovu kćer Laviniju za ženu i osnuje kraljevstvo u Latiju . . . . 248—273

Bilješke . . . . 274—309

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Bayerische StaatsBibliothek
Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Vergilius Maro, Publius,

Eneida Prev. T[omo] Maretić. Uvod i bilješke napisao Koloman Rac

Zagreb 1896

A.lat.a. 2610 s
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11798639-0